

Riksrevisjonen

Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark

Dokument 3:14 (2011–2012)

Riikkadárkkástusa ceavzilis boazodoalu guorahallan Finnmarkkus

Dokumeanta 3:14 (2011–2012)

23 257 -3 918 240 1 255 712 474 320 120 3 924 22 781 3

Denne publikasjonen finnes på Internett:
www.riksrevisjonen.no

Offentlige institusjoner kan bestille publikasjonen fra
Departementenes servicesenter
Telefon: 22 24 20 00
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Andre kan bestille fra
Bestillinger offentlige publikasjoner
Telefon: 55 38 66 00
Telefaks: 55 38 66 01
E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Fagbokforlaget AS
Postboks 6050 Postterminalen
5892 Bergen

ISBN 978-82-8229-181-1

Forsideillustrasjon: 07 Oslo

Norsk versjon **3**

Dokument 3:14 (2011–2012)

Samisk versjon **89**

Dokumeanta 3:14 (2011–2012)

Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark

Dokument 3:14 (2011–2012)

Til Stortinget

Riksrevisjonen legger med dette fram Dokument 3:14 (2011–2012)
Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark.

Riksrevisjonen, 14. juni 2012

For riksrevisorkollegiet

Jørgen Kosmo
riksrevisor

Innhold

1	Hovedfunn	9
2	Riksrevisjonens merknader	9
3	Riksrevisjonens anbefalinger	11
4	Departementets oppfølging	11
5	Riksrevisjonens sluttmerknad	12
Vedlegg 1: Riksrevisjonens brev til statsråden		
Vedlegg 2: Statsrådets svar		17
Vedlegg 3: Rapport		
1	Innledning	35
2	Metodisk tilnærming og gjennomføring	39
3	Landbruks- og matdepartementets styringsansvar for å sikre målet om bærekraftig reindrift	43
4	Status og utviklingstrekk for bærekraftig reindrift i Finnmark	49
5	Landbruks- og matdepartementets bruk av virkemidler for å sikre måloppnåelse	67
6	Vurderinger	81
7	Oversikt over gjennomførte intervjuer	84
8	Referanseliste	85

Landbruks- og matdepartementet

Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere i hvilken grad Landbruks- og matdepartementets styring og virkemiddelbruk sikrer at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås.

I 2004 la Riksrevisjonen fram Dokument nr. 3:12 (2003–2004) *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark*, jf. Innst. S. nr. 111 (2004–2005). Kontroll- og konstitusjonskomiteen understreket næringens betydning for opprettholdelse og utvikling av et levende samisk samfunn, og viste til at det ifølge folkeretten er en forpliktelse å sikre at beitegrunnlaget ikke blir varig svekket. Komiteen merket seg at antall rein var for høyt i forhold til beiteressursene, og at feil bruk av årstidsbeitene bidro til at beiteområdene ble utarmet. Komiteen pekte på at departementet måtte prioritere å utforme retningslinjer for hvordan arbeidet med å redusere reintallet skal gjennomføres. Videre merket komiteen seg at de overordnede målene om økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift i liten grad var operasjonalisert, og at det var nødvendig med en større grad av konkretisering og avveining mellom målene.

Riksrevisjonen fulgte opp saken i 2008, 2009 og 2010. I Dokument 3:1 (2010–2011), jf. Innst. 187 S (2010–2011), la Kontroll- og konstitusjonskomiteen til grunn at det gjennomføres en ny forvaltningsrevisjon på reindriftsområdet, og viste til at det faktiske reintallet oversteg grensen for et økologisk bærekraftig antall selv om dette var blitt påpekt over lengre tid.

Den nye undersøkelsen er gjennomført fra januar 2011 til januar 2012. Rapporten ble forelagt Landbruks- og matdepartementet i brev av 16. februar 2012. Departementet har i brev av 16. mars 2012 gitt kommentarer til rapporten. Kommentarene er i hovedsak innarbeidet i rapporten og i dette dokumentet.

1 Hovedfunn

- Målet om en økologisk bærekraftig reindrift er fremdeles ikke realisert. Store deler av Finnmarksvidda er overbeitet, som følge av et for høyt reintall.

- Det er fremdeles vesentlige svakheter i Landbruks- og matdepartementets styring for å nå målet om bærekraftig reindrift, selv om styringen er forbedret. Delmålet om økologisk bærekraft er operasjonalisert, mens delmålene om økonomisk og kulturell bærekraft ikke er tilstrekkelig operasjonalisert.
- Det er avdekket svakheter ved bruken av reindriftsloven og reindriftsavtalen for å sikre en bærekraftig reindrift.

2 Riksrevisjonens merknader

2.1 Målet om bærekraftig reindrift er ikke realisert

Det er et mål at reindriften skal være økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig. Det er en klar avhengighet mellom de tre målene. Økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft. Økologisk og økonomisk bærekraft gir sammen mulighet til å ivareta og utvikle kulturell bærekraft.

Målet om økologisk bærekraftig reindrift er ikke realisert. Store deler av Finnmarksvidda er overbeitet fordi reintallet ikke er tilpasset beitegrunnlaget. Den siste beitekartleggingen i 2009 viser at over 50 prosent av lavdekket er nedbeitet og om lag 40 prosent er redusert. For 90 prosent av lavdekket er lavtykkelsen under grensen for når den er mest produktiv. Beiteressursene er mest svekket på vår- og høstbeitene og på tidlige vinterbeiter.

Gjennomsnittlige slaktevekter og kjøttavkastning for perioden 2006–2010 er ikke i samsvar med grenseverdiene for et økologisk bærekraftig reintall. Forholdene er alvorlige i alle reinbeiteområder i Øst- og Vest-Finnmark, med unntak av Polmak/Varanger. Reintallet har økt med om lag 40 prosent fra 2002 til 2010, og det fastsatte reintallet fra 2011 medfører at antall rein må reduseres med om lag 20 prosent.

Landbruks- og matdepartementet og styringsorganene i reindriften har derfor ikke realisert Stortingets mål om bærekraftig reindrift. Det er etter Riksrevisjonens oppfatning avgjørende at reintallet tilpasses beiteressursene i Finnmark.

De siste årene er den økonomiske situasjonen for reineierne i Finnmark blitt forverret. Lave slaktevekter, reduserte slaktepriser, økte kostnader og flere utøvere innen næringen er indikasjoner på at den økonomiske utviklingen ikke er bærekraftig.

Det er ikke mulig å vurdere om reindriften er økonomisk og kulturelt bærekraftig fordi målene ikke er tilstrekkelig operasjonalisert.

2.2 Det er fremdeles vesentlige svakheter i Landbruks- og matdepartementets styring for å nå målet om bærekraftig reindrift, selv om styringen er forbedret

En velfungerende mål- og resultatstyring er en forutsetning for god og helhetlig styring. Det er derfor positivt at Landbruks- og matdepartementet har definert og operasjonalisert grenseverdier for målet om økologisk bærekraftig reindrift, og dermed har et bedre grunnlag for å vurdere om reindriften er økologisk bærekraftig.

Det er etter Riksrevisjonens oppfatning likevel fremdeles vesentlige svakheter i Landbruks- og matdepartementets mål- og resultatstyring på reindriftsområdet. Det er uheldig at delmålene om økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift ikke er operasjonalisert i form av resultatindikatorer. Landbruks- og matdepartementet mangler dermed viktige forutsetninger for å få informasjon om måloppnåelse og dermed også relevant styringsinformasjon. Dette får konsekvenser for departementets mulighet til å innrette virkemidlene slik at målet om bærekraftig reindrift nås. Det er heller ikke avklart hvordan hensynet til samiske interesser og folkerettslige forpliktelser i ILO-konvensjonen skal inkluderes ved operasjonaliseringen av disse delmålene.

Landbruks- og matdepartementet skal konsultere Sametinget og reindriftsnæringen for å sikre at kunnskap om reindriften og den samiske kulturen ivaretas i styringen på området. Ifølge Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Sametinget og Norsk Reindriftsamers Landsforbund (NRL) kan Landbruks- og matdepartementet bli bedre i bruken av konsultasjonsavtalen.

At målet om bærekraftig reindrift ikke er nådd, viser etter Riksrevisjonens oppfatning at Landbruks- og matdepartementets styring har vesentlige svakheter. Landbruks- og matdepartementet har et hovedansvar for å realisere Stortingets mål om bærekraftig drift. Det er etter Riksrevisjonens oppfatning uheldig at departementet gjennom sin styring ikke bidro til at Reindriftstyrets vedtak

om øvre reintall i 2002 i Vest- Finnmark og i 2006 i Øst- Finnmark ble realisert. Riksrevisjonen forventer at Landbruks- og matdepartementet sørger for at de nye vedtakene om øvre reintall blir realisert.

2.3 Svakheter ved virkemiddelbruken

Det er avdekket svakheter ved hvordan reindriftsloven og reindriftsavtalen benyttes for å sikre en bærekraftig reindrift. Landbruks- og matdepartementet har manglende informasjon om tilskuddenes effekter for å bidra til å nå målet om bærekraftig reindrift.

I henhold til reindriftsloven skal reinbeitedistriktene gjennom bruksregler avklare beitebruk og fastsette øvre reintall. Bruksregler er en forutsetning for å nå målet om en økologisk bærekraftig reindrift. Til tross for at det har hastet med å få vedtatt bruksregler med øvre reintall for å kunne regulere reintallet til et økologisk bærekraftig nivå, har prosessen tatt fire og et halvt år. Etter Riksrevisjonens vurderinger er dette for lang tid.

Bruksreglene har i liten grad bidratt til å avklare beitebruk og øvre reintall i vinterbeitedistriktene. Dette har skjedd selv om reindriftsloven § 60 åpner for at det kan fastsettes et øvre reintall for vinterbeitene dersom det er påkrevet for å få en forsvarlig bruk av disse beiteområdene. Riksrevisjonen viser til at vinterbeitene er overbeitet, og at det derfor bør utarbeides bruksregler med øvre reintall for disse distriktene. Det er viktig at Landbruks- og matdepartementet gjennom Statens reindriftsforvaltning bidrar til at aktørene i næringen gjennomfører dette arbeidet.

For å redusere reintallet skal næringen utarbeide reduksjonsplaner. Ifølge reindriftsloven § 60 har Reindriftsstyret et ansvar for at reduksjonen gjennomføres. I og med at økologisk bærekraft er ett av Stortingets sentrale mål for næringen, må departementet etter Riksrevisjonens vurdering ta et tydeligere ansvar for at reduksjonen i antall rein gjennomføres. Departementet må sørge for at Statens reindriftsforvaltning gir Reindriftsstyret og andre relevante aktører i næringen tilstrekkelig med bistand ved utarbeidelse og gjennomføring av reduksjonsplaner.

Avklaring av beitebruken er et sentralt element i bruksreglene, som også er nært knyttet til fastsettelse av beiterettigheter. På kort sikt er det nødvendig å inngå midlertidige avklaringer om beitebruken gjennom bruksreglene. På lengre sikt er det avgjørende at beiterettighetene også stadfes-

tes, slik at beitebruken i bruksreglene er i samsvar med intensjonene i reindriftsloven. Etter Riksrevisjonens vurdering kan imidlertid ikke arbeidet med å avklare beiterettigheter, blant annet i domstolene, være til hinder for arbeidet med å redusere reintallet i henhold til bruksreglene. Reduksjon av reintallet må gis høy prioritet.

Forvaltningen av reindriften er kompleks. Både myndighetene og næringen er tildelt ansvar. Folkerettens forpliktelser legger også føringer på forvaltningen av området. Reindriftsloven legger opp til økt indre selvstyre, økt medansvar og innflytelse for reindriftsutøverne. Stortinget har imidlertid presisert at bestemmelsene i reindriftsloven er utformet på en slik måte at også Landbruks- og matdepartementet kan ivareta sitt overordnede ansvar for å nå målet om en bærekraftig reindrift. Stortinget har forutsatt at departementet har en overordnet plikt til å påse at reintallet ikke overstiger ressursgrunnlaget. Riksrevisjonen mener derfor med bakgrunn i den kritiske økologiske situasjonen at Landbruks- og matdepartementet må ta et hovedansvar for å sikre at Stortingets mål om økologisk bærekraft nås.

3 Riksrevisjonens anbefalinger

- 1 Riksrevisjonen mener at Landbruks- og matdepartementet i arbeidet med å tilpasse reintallet til beitegrunnlaget bør iverksette følgende tiltak:
 - Påse at næringen utarbeider og gjennomfører reduksjonsplaner for å få ned antall rein. Riksrevisjonen forventer at departementet vedtar en tidsplan for utarbeidelse og gjennomføring av reduksjonsplaner.
 - Sørge for at Statens reindriftsforvaltning gir Reindriftsstyret og andre relevante aktører i næringen tilstrekkelig med bistand ved utarbeidelse og gjennomføring av reduksjonsplanene.
 - Sørge for at virkemidlene som finnes i reindriftsloven og i reindriftsavtalen, herunder økonomiske insentiver og sanksjoner, blir benyttet ved gjennomføringen av reinntallsreduksjonen. De økonomiske insentivene bør vurderes brukt for å legge til rette for utarbeidelse og etterlevelse av reduksjonsplaner.
 - Sørge for at Statens reindriftsforvaltning, blant annet gjennom veiledning og annen bistand, sikrer at reinbeitedistriktene utarbei-

der bruksregler for vinterbeitene, slik at alle årstidsbeitene legges til grunn ved fastsettelse av øvre reinntall og beitebruk.

- 2 Landbruks- og matdepartementet bør vurdere hvordan departementet bedre kan styre arbeidet med å realisere Stortingets mål om bærekraftig reindrift. Riksrevisjonen mener at departementet bør:
 - Operasjonalisere målene om økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift gjennom å fastsette indikatorer for disse målene
 - Innhente relevant resultatinformasjon for slik å kunne innrette virkemidlene for å nå målene på området.
 - Vurdere om konsultasjonspraksisen mellom departementet, Sametinget og reindriftnæringen kan forbedres, slik at beslutningsgrunnlaget og legitimiteten i departementets styring blir styrket.

4 Departementets oppfølging

I svarbrevet slutter statsråden seg til Riksrevisjonens hovedfunn om at målet om økologisk bærekraftig reindrift fremdeles ikke er realisert, og at dette skyldes et for høyt reinntall i store deler av Finnmark. Statsråden ser det som avgjørende å få gjennomført pågående prosesser for å få redusert reintallet i Finnmark. En riktig beitetilpasning gjennom et økologisk bærekraftig reinntall er det viktigste tiltaket for å nå målet om en økologisk bærekraftig reindrift.

Reindriftsstyret skal foreta en oppfølging av de distriktene som har et for høyt reinntall og fastsette frister for utarbeidelse av reduksjonsplaner. Fristene vil bli satt slik at slaktesesongen 2012/2013 blir den første slaktesesongen for oppfølging av reduksjonsplanene. Reindriftsstyret har lagt til grunn et intervall på ett til tre år avhengig av størrelsen på reduksjonen og situasjonen i den enkelte siida. Før sommeren 2012 skal alle siidaer få vedtatte frister for reinntallsreduksjon. Landbruks- og matdepartementet og Statens reindriftsforvaltning vil deretter drøfte status og utfordringer knyttet til gjennomføring og oppfølging av vedtakene.

Dersom enkelte reieneiere ikke reduserer reinntallet, vil Reindriftsstyret og områdestyrene følge opp brudd på bruksregler og reduksjonsavtaler gjennom reindriftslovens sanksjonsbestemmelser. I tillegg gir Reindriftsavtalen 2012/2013 mulighet for å foreta avkortning av tilskuddene

til de siidaandelene som ikke reduserer reinntallet

Statsråden viser til at det er viktig at det etableres bruksregler som kan avklare beitebruken for vinterbeitene. Det er satt frist til 1. juli 2012 til å utarbeide bruksregler for vinterbeitene.

Det er behov for en nærmere gjennomgang av innholdet i målsettingene om økonomisk og kulturell bærekraft. Det er viktig at både næringen ved NRL og Sametinget deltar i dette arbeidet. Landbruks- og matdepartementet planlegger å ferdigstille dette arbeidet ved fremleggelsen av statsbudsjettet i 2014. Departementet er også i gang med å utarbeide en ny struktur for mål- og resultatstyring for hele landbruks- og matpolitikken.

Statsråden gir uttrykk for at det er vanskelig å forbedre konsultasjonspraksisen mellom departement, Sametinget og reindriftsnæringen på grunnlag av Riksrevisjonens undersøkelse. Men statsråden understreker imidlertid at departe-

mentet er opptatt av å følge fastsatte prosedyrer både for hva som utløser konsultasjoner, samt for gjennomføringen av konsultasjonene.

5 Riksrevisjonens sluttmerknad

Etter Riksrevisjonens oppfatning er det uheldig at målet om en bærekraftig reindrift ikke er realisert.

Riksrevisjonen vil i den forbindelse framheve Landbruks- og matdepartementets særlige ansvar for å sikre et økologisk bærekraftig reinntall i Finnmark. Dette innebærer at statsråden aktivt må påse at reindriftsnæringen utarbeider og gjennomfører reduksjonsplaner. Riksrevisjonen forventer at statsråden tar initiativ til at departementet vedtar en tidsplan for dette arbeidet, og bidrar til at næringen får tilstrekkelig med bistand.

Saken sendes Stortinget.

Vedtatt i Riksrevisjonens møte 15. mai 2012

Jørgen Kosmo

Arve Lønnum

Annelise Høegh

Per Jordal

Synnøve Brenden

Björg Selås

Vedlegg 1

Riksrevisjonens brev til statsråden

Landbruks- og matminister
Lars Peder Brekk
Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark

Vedlagt oversendes utkast til Dokument 3:x (2011–2012) *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark*.

Dokumentet er basert på en rapport som ble oversendt Landbruks- og matdepartementet ved vårt brev 16. februar 2012, og på departementets svar 16. mars 2012.

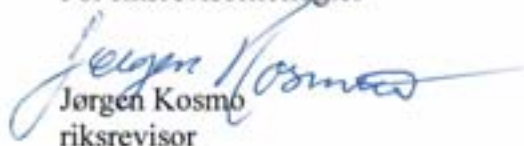
Statsråden bes redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Riksrevisjonen ønsker særlig en redegjørelse om hvordan departementet skal realisere Stortingets mål om en bærekraftig reindrift i Finnmark, herunder hvordan reintallet skal tilpasses beitegrunnet.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i det endelige dokumentet til Stortinget. Landbruks- og matministerens svar vil i sin helhet bli vedlagt dokumentet.

Svarfrist: 2. mai 2012.

For riksrevisorkollegiet

Jørgen Kosmo
riksrevisor

Vedlegg:

Utkast til Dokument 3:x (2011–2012) *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark*.

Vedlegg 2

Statsrådets svar

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2011/00701

Vår ref
201100190-/MFL

Dato
04.05.2012

Forvaltningsrevisjon av bærekraftig reindrift i Finnmark - Utkast til Dokument 3 - Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark

Landbruks- og matdepartementet (LMD) viser til tidligere korrespondanse i saken, senest oversendelse av Riksrevisjonens utkast til Dokument 3 for uttalelse.

Innledning

Innledningsvis vil jeg understreke at jeg ser på forvaltningsrevisjonene fra Riksrevisjonen som et viktig og nyttig arbeid. En forvaltningsrevisjon kan være et vesentlig bidrag for å nå gitte politiske mål. Når det gjelder forvaltningsrevisjonen av bærekraftig reindrift i Finnmark, er jeg av den mening at denne kunne vært mer utfyllende på enkelte områder. Etter min vurdering hadde det vært en styrke for rapporten og departementets videre arbeid med oppfølging om Riksrevisjonen hadde presentert de vurderinger og analyser som ligger til grunn for de konklusjoner som trekkes i revisjonen. Dette gjelder bl.a. årsakene til at tidligere tiltak for å få redusert reintallet ikke har gitt ønsket effekt, hvorfor forvaltning og styring av reindriften er særlig utfordrende, samt hvorfor prosesser i reindriften tar lenger tid enn hva man i utgangspunktet kunne forvente.

Jeg ønsker innledningsvis også å være tydelig på å understreke at jeg slutter meg til Riksrevisjonens hovedfunn om at målet om økologisk bærekraftig reindrift fremdeles ikke er realisert, og at dette skyldes et for høyt reintall i store deler av Finnmark.

Etter klare føringer fra Stortinget har mitt hovedmål og prioritet i min funksjonstid som landbruks- og matminister vært å få redusert reintallet i Finnmark til et bærekraftig nivå. Så langt har jeg ikke oppnådd de resultater som jeg skulle ønske. Imidlertid er

forutsetningene for å lykkes med de igangsatte og pågående prosesser, langt større nå enn det som har vært mulig tidligere. Jeg finner grunn til å understreke at det er vel kjent at utfordringene med et for høyt reintall i Finnmark ikke er en ny problemstilling, men har vært en prioritert oppgave for en rekke landbruksministere de siste 30-40 år. Jeg konstaterer at ingen av mine forgjengere har lyktes i å etablere et stabilt bærekraftig reintall i hele Finnmark.

Gjennom ny reindriftslov er det etablert nye virkemidler for å få redusert reintallet til bærekraftige nivåer. Videre gir ny reindriftslov mulighet til i sterkere grad å knytte sammen de lovbaserte virkemidlene og virkemidlene over reindriftsavtalen. Etter min vurdering er det jobbet aktivt og godt både fra departementet, reindriftsforvaltningen, styringsorganene og fra den utøvende reindriften med oppfølging og implementering av ny lov. Vi er nå inne i siste fase av denne prosessen med siidaenes oppfølging av de fastsatte øvre reintallene.

Riksrevisjonen har valgt å gjennomføre forvaltningsrevisjonen før de nye virkemidlene er fullt utprøvd. Etter min vurdering kunne revisjonen gitt mer kunnskap om effekten av gjeldende virkemidler dersom den hadde blitt gjennomført på et noe senere tidspunkt. Ved at prosessene knyttet til å redusere reintallet etter ny lov ikke er gjennomført fullt ut, har man ikke et fullgodt grunnlag for å vurdere effekten av de lovbaserte eller de reindriftsavtalerelaterte virkemidlene.

Formålet med Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark – Dokument nr. 3:12 (2003–2004), var å undersøke om reindriftpolitikken ble iverksatt og gjennomført på en måte som oppfylte Stortingets intensjoner om en bærekraftig reindrift. Målet var å dokumentere effektene av reindriftpolitikken og undersøke hvordan de politiske og administrative beslutningene og vedtakene, både i og utenfor reindriften, var med på å påvirke reinens beite. Hovedfokuset i undersøkelsen var hvordan målet om økologisk bærekraft hadde blitt ivaretatt i Finnmark siden behandlingen av St.meld. nr. 28 (1991–1992), jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). Dokument nr. 3:12 (2003–2004) ble sendt Stortinget 25. august 2004. Kontroll- og konstitusjonskomiteen avga Innst. S. nr. 111 (2004–2005) 8. februar 2005, og Stortinget behandlet innstillingen 4. mars 2005.

I Dokument nr 3:1 (2010-2011) opplyste Riksrevisjonen om at en ny undersøkelse ville bli gjennomført. I samsvar med Dokument 3:1 (2010-2011) meldte Riksrevisjonen til departementet om at en ny forvaltningsrevisjon rettet mot økologisk bærekraftig reindrift i Finnmark ville bli iverksatt. Imidlertid valgte Riksrevisjonen i etterkant å utvide undersøkelsen til også å omfatte økonomisk og kulturell bærekraft. Med bakgrunn i den forrige undersøkelsen, Stortingets klare prioritering av delmålet om økologisk bærekraft, samt hvilke utfordringer som er særlig fremtredende i Finnmark, hadde det vært naturlig at Riksrevisjonen hadde gitt en nærmere grunngeving og vurdering av sitt valg om å utvide undersøkelsen.

Flere av de forhold som jeg har påpekt innledningsvis, vil bli nærmere omtalt senere i brevet.

Det er også andre sentrale forhold som departementet mener ikke har fått tilstrekkelig oppmerksomhet, eller vurderer på en annen måte enn Riksrevisjonen. Dette er forhold som må tas med i betraktningen når Stortinget behandler Dokument 3. Jeg har valgt å omtale enkelte av disse forholdene før redegjørelsen om hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger.

Sentrale forhold i behandlingen av Dokument 3

Delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift

I innstillingen fra Stortinget til St. meld. nr. 28 (1991-1992) Innst. S. nr. 167 (191-1992), konkretiseres hovedmålet om en bærekraftig reindrift gjennom delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift. Ved Stortingets behandling av Meld. St. nr 9 (2011-2012) sluttet Stortingets flertall seg til at delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift videreføres. I møter med Riksrevisjonen har departementet ved flere anledninger påpekt sammenhengen mellom de tre delmålene, konkretiseringen av det enkelte delmålet, samt avveiningen og prioriteringen mellom delmålene.

Økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen skal økologisk og økonomisk bærekraft gi mulighet for å ivareta og utvikle kulturell bærekraft. Det er også påpekt at kulturell bærekraft kom med i komiteinnstillingen ved behandlingen av St. meld. nr. 28 (1991-1992), og da med særlig tanke på de sørsamiske områdene med en spredt og tallmessig liten befolkning. Tilstrekkelig med menneskelige ressurser er en forutsetning for kulturell bærekraft. Økonomisk bærekraft krever inntekter som gir et livsgrunnlag for reindriftsbefolkningen. Videre er inntektsgrunnlaget i stor grad knyttet til antall rein. En økning i inntjening ved å øke reintallet utover beitenes tåleevne, gir ikke økologisk bærekraft. Samtidig vil livsgrunnlaget, dvs. økonomisk bærekraft, svekkes dersom inntektene skal deles på mange utøvere. Slik jeg ser det, er den kulturelle bærekraften i Finnmark ikke truet. Derimot er det store og økende antallet av reineiere en utfordring for å kunne nå målet om økologisk og økonomisk bærekraft.

Ved at reindriften er en naturbasert næring, er det en kjensgjerning at tilgjengelig beiteareal setter de ytre rammene for reindriftenes utviklingsmuligheter for fremtiden. Etter departementets vurdering gir ikke utkastet til hovedanalyserapport en god nok fremstilling av sammenhengen mellom de tre delmålene, eller hvilke utfordringer man står overfor i arbeidet med å nå disse delmålene.

Riksrevisjonen viser til at målet om økonomisk og kulturell bærekraft ikke er operasjonalisert gjennom resultatindikatorer. Ut fra hovedutfordringen i Finnmark har departementet, i samsvar med Stortingets klare føringer, prioritert arbeidet med å tilpasse reintallet til beitegrunnlaget i de områder hvor dette er for høyt. I den

forbindelse har man operasjonalisert målet om økologisk bærekraft gjennom fastsettelse av resultatindikatorer. Når det gjelder økonomisk og kulturell bærekraft, er disse ennå ikke operasjonalisert gjennom resultatindikatorer. Imidlertid er det i den siste landbruks- og matmeldingen signalisert at man vil foreta en gjennomgang av innholdet i målsettingene om både kulturell og økonomisk bærekraft. Både Sametinget og reindriftnæringen vil bli tatt med i dette arbeidet.

Lavbeitene

Riksrevisjonen viser til funn i Overvåkingsprogrammet for lavbeitene på Finnmarksvidda. Jeg påpeker at Overvåkingsprogrammet ble igangsatt i 1998 i regi av Reindriftsforvaltningen, som et ledd i ressursovervåkingen i Indre-Finnmark.

Riksrevisjonen viser til prosentvis reduksjon av lavbeitene uten å vise til tidsperioden det her er snakk om. Videre har Riksrevisjonen utelatt å vise til at utviklingen er langt mer nyansert, både i forhold til tid og til ulike landskapsformer. Under Overvåkingsprogrammet er det registrert en gjenvekst i lavtykkelse i perioden 1998 – 2005. Dette er forklart med at reintallet var redusert etter de vanskelige vintrene rundt årtusenskiftet. Videre viser studiene i 2005 og i 2010 at lavtykkelsen er relativt stabil i Karasjok, mens den er redusert med om lag 10 pst. i Vest-Finnmark i skogs- og lerabbområder. Det er i de mest eksponerte og vindutsatte områdene at lavtykkelsen er redusert med 50 pst. i Karasjok og 23 pst. i Vest-Finnmark i perioden 2005-2010. Lavtykkelsen er fortsatt noe høyere enn i 1998.

Det er også grunn til å påpeke at en lavtykkelse som er mest produktiv, dvs. har raskest gjenvekst, ikke er en indikator for et økologisk bærekraftig reintall. Gjenvekst av lav styres av mange ulike faktorer i tillegg til beitebelastning, slik som værforhold. For eksempel viser studiene til at den raske gjenveksten i perioden 1998 – 2005 skyldes gunstige værforhold om sommeren i kombinasjon med lavere beitebelastning.

Andre politikkområders innvirkning på måloppnåelsen

Målet med revisjonen er å dokumentere effektene av reindriftspolitikken, samt å undersøke hvordan de politiske og administrative beslutninger og vedtak bidrar til å nå gitte reindriftspolitiske mål. LMD har det overordnede ansvaret for reindriftspolitikken, men også andre departementer vil kunne påvirke måloppnåelsen. Dette gjelder blant annet Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet, Finansdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. I og med at økonomisk bærekraft omfattes av undersøkelsen, burde man etter departementets mening foretatt en vurdering av hvordan blant annet skatter og avgifter virker inn på målet om økonomisk bærekraft. Ved at skatter og avgifter er sentralt i forhold til økonomisk bærekraft, vil de også ha innvirkning på kulturell bærekraft.

I tillegg til at ulike typer av inngrep har innvirkning på målet om en bærekraftig reindrift, har rovviltforvaltningen stor betydning. Forekomsten av rovvilt gir føringer for bruk av arealene og reduserer fleksibiliteten hos reindriften. Økte forekomster av

rovvilt kan innebære at enkelte områder blir for hardt belastet. Utover konsekvenser for å nå målet om økologisk bærekraft, har omfanget av rovvilt også konsekvenser for målet om økonomisk og kulturell bærekraft. Ved at disse områdene ikke er omtalt i rapporten, gir ikke rapporten etter departementets vurdering en fullgod oversikt over årsakene til manglende måloppnåelse.

Mål- og resultatstyring

For budsjettåret 2012 er landbruks- og matpolitikken overordnede mål å ha et levende landbruk over hele landet. Dette målet blir operasjonalisert gjennom åtte delmål og tre strategier i den årlige budsjettproposisjonen. Reindriftspolitikken blir operasjonalisert i delmål 8: *Ei livskraftig reindriftsnæring og som medverkar til å holde oppe samisk eigenart*. Videre blir det redegjort for målet for selve reindriftspolitikken.

I tildelingsbrevet til Reindriftsforvaltningen vises det til at de overordnede målene i reindriftspolitikken som er skissert i budsjettproposisjonen, skal legges til grunn for det årlige planarbeidet. LMD har med bakgrunn i de overordnede målene utarbeidet seks resultatområder for Reindriftsforvaltningen: *Ressursforvaltning, arealforvaltning, reindriftsbasert næringsutvikling, tilskuddsforvaltning, samhandling – informasjon og internadministrasjon*.

Innenfor hvert av ovennevnte resultatområder er det definert delmål, og for hvert av disse er det listet opp oppgaver som forvaltningen skal gjennomføre. LMD har videre prioritert rekkefølgen på de ulike oppgavene for å sikre bedre måloppnåelse. Dette er et komplisert politikkområde, og det gjelder å prioritere innsatsen på det man mener er viktigst for de ulike årene. Reindriftsforvaltningen gir i sin årsrapport en vurdering og orientering om resultatene av utførte oppgaver. For flere av områdene får også departementet en slik rapportering hyppigere gjennom jevnlig kontakt med forvaltningen.

Vi har gjennom denne målstrukturen på en hensiktsmessig måte fått redegjort for resultatoppnåelsen på reindriftsområdet. Videre har vi på reindriftsområdet gjort tydelige prioriteringer på hva forvaltningen skal jobbe med for å oppnå målene for politikken. Om dette ikke er synliggjort med konkrete resultatindikatorer på alle områder slik Riksrevisjonen etterspør, er det utarbeidet kvalitative analyser i årsrapportene som brukes i styringen.

Departementets arbeid i etterkant av Stortingets behandling av Dokument nr. 3:12 (2003–2004)

Riksrevisjonen viser til det uheldige i at departementet gjennom sin styring ikke bidro til at reindriftstyrets vedtak om øvre reintall i 2002 i Vest-Finnmark og i 2006 i Øst-Finnmark ble realisert. Slik dette beskrives, kan det gi inntrykk av at departementet ikke hadde en oppfølging av disse vedtakene. Videre at departementet ikke hadde en aktiv oppfølging av Dokument nr. 3:12 (2003-2004) i perioden fra dette dokumentet ble oversendt departementet og fram til ny reindriftslov ble satt i verk.

Jeg finner grunn til å presisere at dette ikke medfører riktighet. I etterkant av Stortingets behandling av Dokument nr. 3:12 (2003–2004) iverksatte departementet en rekke oppfølgingstiltak fram mot iverksetting av ny reindrifstlov. Videre ble flere prosesser i forbindelse med Reindriftstyrets vedtak om øvre reintall for distrikter i Vest-Finnmark videreført.

Oppfølgingsvedtakene ble iverksatt innenfor det gjeldende rettslige handlingsrommet, og etter Stortingets føringer om at fastsettingen av rammebetingelsene skulle skje i samarbeid med reindrifstutøverne. Av iverksatte tiltak kan nevnes Reindrifststyrets utarbeidelse av retningslinjer for fastsetting av rammebetingelser, forvaltningens treårige plan for fastsetting av rammebetingelser, videreføring av overvåkningsprogrammet for Finnmarksvidda, etablering av ordningen med reduksjons- og avviklingsbonus, iverksetting av særskilte markedstiltak for økt slakting og omsetning av reinkjøtt, samt etablering av Reindrifstens ressurscenter. I tillegg ble det utarbeidet og fremlagt en lovproposisjon, Ot. Prop. nr. 99 (2004-2005) om endringer i reindrifstloven. I proposisjonen viste departementet til behovet for effektive tiltak for å nå målet om økologisk bærekraftig reindrift, og at gjeldende lov ikke var tilstrekkelig. På denne bakgrunn ble det fremmet forslag om en begrenset endring av reindrifstloven med innføring av en bestemmelse om reintallsreduksjon og nye bestemmelser om sanksjoner. Stortinget valgte imidlertid ikke å behandle proposisjonen.

Utover å konkludere med at departementet ikke bidro til at Reindrifststyrets vedtak om øvre reintall ble realisert, hadde det vært nyttig om Riksrevisjonen hadde vurdert de nokså omfattende tiltak som faktisk ble iverksatt fra departementets side.

Folkerettslige forpliktelser

Reindriften er en urfolksnæring og reindriften er et særdeles komplisert forvaltningsområde. Dette innebærer at den offentlige forvaltningen av reindriften skiller seg fra forvaltningen av andre fagområder. Riksrevisjonen påpeker behovet for en rask reduksjon av reintallet, og fremmer kritikk for at prosesser tar lang tid. Samtidig vises det til departementets plikt til å konsultere Sametinget og reindrifstnæringen for å sikre at kunnskap om reindriften og den samiske kulturen ivaretas i styringen på området. Utover å påpeke dette behovet og denne plikten, foretar Riksrevisjonen ingen analyse eller problematiserer utfordringene ved å forvalte en urfolksnæring.

På denne bakgrunn finner jeg det nødvendig å understreke at i departementets arbeid med å nå målsettingen om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift har departementet et særlig ansvar etter folkeretten og ILO-konvensjon nr. 169. I henhold til de forpliktelser vi her er bundet av, står det ikke departementet fritt å bestemme hvordan tiltak overfor reindrifstnæringen skal utformes. I den forbindelse vises det til de føringer som er gitt for medvirkning når tiltak skal utredes, utformes og iverksettes. Utover at dette innebærer at prosesser nødvendigvis tar tid, begrenser det

også departementets handlingsrom og virkemiddelbruk, og gir ytterligere utfordringer i en situasjon med stort etableringspress og et for høyt reintall i forhold til beiteressursene i store deler av Finnmark.

Endring av den offentlige forvaltning og styring av reindriften

Styringen og forvaltningen av reindriften har sentral betydning for å nå de reindriftspolitiske målene. Gjennom utredninger og en omdømmeevaluering har det kommet fram at den offentlige forvaltningen av reindriften fremstår som både uoversiktlig og uryddig. Videre oppfatter flere at det er vanskelig å skille forvaltningsorganene fra hverandre, samt at det er vanskelig å skille forvaltningen av reindriften fra selve reindriftsnæringen. Regjeringen har iverksatt en prosess for å forenkle, effektivisere og tydeliggjøre forvaltningsstrukturen for reindriften. Det fremgår ikke om og hvordan Riksrevisjonen har vurdert de evalueringer og det arbeid departementet har gjort med å endre forvaltningen og styringen av reindriften. Dette innebærer etter departementets mening, at Riksrevisjonen ikke presenterer et fullgodt grunnlag for å forstå utfordringene med å forvalte reindriften, samt å forstå hvorfor prosesser tar tid.

Påstander fra ulike kilder

I rapporten og i Dokument 3 viser Riksrevisjonen til en rekke påstander fra ulike kilder. Disse påstandene er ikke drøftet opp mot hverandre eller satt i sammenheng med Stortingets føringer og gitte reindriftspolitiske mål. Etter departementets vurdering hadde det vært nyttig om Riksrevisjonen hadde presentert sine vurderinger i tilknytning til konklusjonen. Her vises det bl.a. til at i følge Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Sametinget og NRL kan Landbruks- og matdepartementet bli bedre i bruken av konsultasjonsavtalen. På dette grunnlag anbefaler Riksrevisjonen at departementets konsultasjonspraksis forbedres. For LMD er det vanskelig å trekke noen lærdom ut av dette punktet siden det verken omtales hvilke prosesser dette gjelder, eller på hvilken måte konsultasjonspraksisen har vært mangelfull.

Intensjonen med ny reindriftslov

Vi finner rapporten mangelfull i beskrivelsen av ansvarsforholdet mellom LMD, Reindriftsforvaltningen og styringsorganene når det gjelder implementering og oppfølging av reindriftsloven av 2007. Riksrevisjonen har ikke omtalt i hvor stor grad LMD skal og kan instruere styringsorganene. Etter departementets vurdering kunne rapporten vært tydeligere på styringsorganenes selvstendige ansvar for å følge opp loven og bidra til måloppnåelse.

Riksrevisjonen behandler ikke hva økt selvstyre og økt ansvar til reindriften innebærer i oppfølgingen av reindriftsloven av 2007, men viser til at Stortinget har presisert at bestemmelsene i reindriftsloven er utformet på en slik måte at LMD kan ivareta sitt overordnede ansvar for å nå målet om bærekraftig reindrift.

Jeg har det overordnede ansvaret for å nå målet om en bærekraftig reindrift. Imidlertid er det slik at det er reindriften som nå har førstehåndsansvar for å utarbeide bruksregler som sikrer økologisk bærekraftig beitebruk og reintall. Departementet har ved enkelte forhold funnet det nødvendig å gripe inn i disse prosessene. Jeg viser her til arbeidet med å fastsette øvre reintall og departementets forventninger om at gitte kriterier ble brukt både i utarbeidelse og godkjenning av reintallet. Denne føringen ble gitt Reindriftsstyret. Jeg kan også vise til at departementet har omgjort enkelte reintallsvedtak fordi det ikke var sannsynliggjort at de vedtatte reintallene var bærekraftige.

Når det gjelder gjeldende reindriftslov, ble denne grundig konsultert med Sametinget og NRL. I konsultasjonene ble det fremhevet av Sametinget og NRL at reindriften må gis anledning til økt selvstyre av indre anliggende. Dette gjelder etablering, styringsretten til siidaandelsinnehaver, beitebruk og reintall. Det hadde vært ønskelig at etableringen av økt selvstyre og konsekvensene av dette i større grad hadde blitt omtalt og vurdert i rapporten.

Utarbeidelse av bruksregler

Riksrevisjonen viser til at prosessen med å få utarbeidet og behandlet bruksreglene har tatt 4,5 år, og at dette er for lang tid.

Etter at ny lov trådte i kraft den 1. juli 2007, skulle distriktenes årsmøte velge nytt styre etter reglene i ny lov. Frist for dette var satt til 1.7.2008, noe som var tidligst mulig tidspunkt for årsmøtet. Nye distriktsstyrer skulle så utarbeide bruksregler etter ny lov og få disse behandlet av årsmøtet. Frist for dette var satt til den 1.7. 2009. Videre skulle godkjenning skje i områdestyrene for deretter en stadfesting og godkjenning av reintallet i Reindriftsstyret. Dette var rekkefølgen som departementet anså måtte følges for å følge opp lovens bestemmelser og intensjon. Videre var det noen siidaer som selv ikke utarbeidet bruksregler med reintall. Ifølge reindriftsloven skal reindriftsagronomen i slike tilfeller utarbeide bruksregler, som deretter skal godkjennes av områdestyret, og av Reindriftsstyret for reintall. Denne type prosesser tar det nødvendigvis tid å gjennomføre, ikke minst av hensyn til forvaltningsrettslige prinsipper og regler.

Reindriftsavtalen

Riksrevisjonen påpeker at departementet har manglende informasjon om tilskuddenes effekter for å bidra til å nå målet om bærekraftig reindrift.

Reindriftsavtalen er det sentrale virkemiddelet for å nå delmålet om økonomisk bærekraft. Tidligere var det slik at man i forkant av avtaleforhandlingene gjennomførte få analyser og utredninger av nye virkemidler. Virkemidlene ble til gjennom forhandlingene, og var særlig rettet mot å legge til rette for en tilpassing av reintallet. Dette skapte store endringer av ordningene mellom år, og liten forutsigbarhet for den

enkelte reineier. I tillegg innebar denne praksisen utfordringer i forvaltningen av ordningene.

I løpet av de siste årene er dette vesentlig endret ved at bl.a. NILF, parts sammensatte arbeidsgrupper og Asplan Viak har gjennomført flere utredninger når det gjelder virkemidlene over reindrifftsavtalen. Videre gir Totalregnskapet, og da særlig kapitlene 5 og 8, nyttig informasjon om effekten av tilskuddene over reindrifftsavtalen. I tillegg gjør Reindrifftsforvaltningen et grundig arbeid i forbindelse med sitt innspill til de årlige reindrifftsavtaleforhandlingene, hvor innretning av ulike ordninger blir vurdert opp mot målene i reindrifftspolitikken.

Virkemidlene over reindrifftsavtalen ble vesentlig endret fra og med Reindrifftsavtalen 2003/04. Endringene innebar at tilskuddene til siidaandeler og tamreinlag ble endret fra ordninger som i stor grad var faste beløp per siidaandel, til ordninger som premierer produksjon og verdiskaping. Dette innebar at ordningene ble knyttet til verdien av det som produseres (kr), i motsetning til tidligere da det var knyttet opp mot et minstekrav til produksjon (kg). Videre ble det satt fokus på tiltak som skulle legge til rette for økt slakting og omsetning av reinkjøtt. Departementet påpeker at disse endringene i vesentlig grad har bidratt til den positive utviklingen i reineiernes kjøttinntekter de siste årene. Erfaring viser at de produksjonsavhengige tilskuddene har bidratt til å øke slakteuttaket av rein og verdiskapingen i næringen. I tillegg innebar omleggingen en betydelig forenkling i forvaltning av ordningene. Omleggingen har også bidratt til at en vesentlig større andel av de søknadsberettigede siidaandelene får ta del i virkemidlene over reindrifftsavtalen. Før omleggingen var andelen siidaandeler som mottok tilskudd svært varierende, og gjennomsnittet lå på om lag 60 pst. Etter omleggingen har andelen vært mindre varierende, med et gjennomsnitt på om lag 80 pst.

Departementet viser til at dagens tilskuddsordninger for reindriffts næringen har hatt en annen utvikling sammenlignet med det øvrige landbruket hvor man de siste år, både nasjonalt og internasjonalt, har redusert de produksjonsavhengige tilskuddene til fordel for mer produksjonsnøytrale ordninger. Bakgrunnen for dette er at det er beitegrunnlaget som setter rammene for reindriffts omfang. Tiltak som stimulerer til størst mulig produksjon og verdiskaping per rein på et gitt beitegrunnlag, bidrar til det beste økonomiske resultatet for næringen. Erfaring viser at såkalt produksjonsnøytral støtte i denne næringen vil kunne være en stimulans til at flere reineiere holder et høyere reintall fremfor å øke slakteuttaket. En slik utvikling vil være i strid med hovedmålet for reindrifftspolitikken.

Oppfølging av Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen har ikke foretatt en prioritering av anbefalingene. Med bakgrunn i utviklingen i slaktevekter, kalvetilgangen og kjøttproduksjonen, og den negative utviklingen i lavtykkelsen på høst-, vår- og vinterbeitene i Vest-Finnmark og Karasjøk, ser jeg det som avgjørende viktig at man får gjennomført pågående prosesser for å få redusert reintallet i Finnmark. En riktig beitetilpasning gjennom et økologisk

bærekraftig reintall er det viktigste tiltaket for å nå målet om en økologisk bærekraftig reindrift. En slik prioritering er etter min vurdering helt i samsvar med Stortingets gitte føringer.

Tilpassing av reintallet til beitegrunnlaget

De tre siste årene har myndighetenes arbeid vært preget av bistand og tett oppfølging av næringens arbeid med å utarbeide bruksregler. Ved utgangen av 2011 hadde samtlige sommer- og helårsbeitedistrikter fått godkjent sine bruksregler. Når det gjelder vinterbeitene, har vestre sone i Vest-Finnmark reinbeiteområde fått godkjent sine bruksregler. Det samme gjelder distrikt 17 i Øst-Finnmark reinbeiteområde. Midtre og Østre sone i Vest-Finnmark reinbeiteområde har frist til 1. juli 2012 til å utarbeide bruksregler.

I henhold til vedtatte reintall skal det reduseres med om lag 17.500 dyr i Karasjok og om lag 19.500 dyr i Vest-Finnmark.

Der hvor reintallet i siidaen er for høyt i forhold til det som er fastsatt, skal det nå skje en reintallsreduksjon i henhold til reindriftsloven § 60 tredje ledd, primært gjennom en reduksjonsplan utarbeidet av siidaen, sekundært gjennom en forholdsmessig reduksjon. Dersom siidaen ikke får utarbeidet reduksjonsplanen innen de frister som er satt av Reindriftsstyret, eller ikke klarer å gjennomføre planen, vil bestemmelsen i § 60 tredje ledd annet punktum om forholdsmessig reduksjon komme til virkning. Det er Reindriftsstyret som har ansvaret for at en slik reduksjon gjennomføres.

Reindriftsstyret vil foreta en oppfølging av de distriktene som har et for høyt reintall, og fastsette frister for utarbeidelse av reduksjonsplaner. Fristene vil bli satt slik at slaktesesongen 2012/2013 blir den første slaktesesongen for oppfølging av reduksjonsplanene. Hvor lang tid det enkelte distrikt har på å følge opp reduksjonsplanene, vil variere. Reindriftsstyret har lagt til grunn et intervall på 1 til 3 år, alt avhengig av størrelsen på reduksjonen og situasjonen i den enkelte siida.

LMD følger dette arbeidet kontinuerlig, og har i denne sammenheng nær kontakt med forvaltningen. Etter at alle siidaer har fått vedtatt frister for reduksjonen, noe som vil skje før sommeren, vil LMD og Reindriftsforvaltningen drøfte status og utfordringer knyttet til gjennomføring og oppfølging av vedtakene.

Behovet for reintallsreduksjoner innebærer en innskrenkning i tilgangen til ressursen for brukerne. Knyttet til dette kommer spørsmålene om prinsipper for fordeling av beiteressurser mellom brukere og byrdefordeling ved reduksjoner. Dette er problemstillinger som er gjeldende på distriktsnivå innenfor flyttesystemer, internt i distrikter og i siidaer, og til slutt internt på siidaandelsnivå. Gjennom reindriftenes bruksregler må næringens tradisjonelle prinsipper om samarbeid og gjensidighet gjenvinnes. For at dette skal skje, må det være tillit mellom aktørene i næringen til at hver enkelt iverksetter sine tiltak om reduksjoner av reintallet. Dersom enkelte ikke

reduserer reintallet, vil driftssituasjonen til de som har gjennomført reduksjoner påvirkes negativt. Reindrifststyret og områdestyrene vil i denne sammenheng ha en rolle ved å følge opp eventuelle brudd på bruksregler og reduksjonsavtaler gjennom reindrifstlovens sanksjonsbestemmelser. Dette skal ivareta utøvernes rettssikkerhet, samt sikre en positiv utvikling for reindrifstens beiteressurser.

I tillegg til sanksjonene i reindrifstloven, vil man nå gjennom Reindrifstavtalen 2012/2013 foreta en avkortning av tilskuddene til de siddaandelene som ikke gjennomfører reduksjonen av reintallet som forutsatt.

Fremover er det særlig viktig at det etableres bruksordninger om beitebruken og fordelingen av de såkalte "fellesbeitene" i indre Finnmark. Reinbeiterettsutvalgets utredning om beiterettigheter til vinterbeiteområdene i Vest-Finnmark, som ble avsluttet i 2002, har blant annet medført en rettighetsdebatt og posisjonering mellom parter på vår-, høst- og vinterbeiteområdene. Dette har utviklet seg over flere år, og graden av konflikt har økt med en økning av reintallet. Å etablere bruksregler som i tilstrekkelig grad avklarer og koordinerer beitebruk mellom grupper, vil være en stor utfordring som det er helt nødvendig å finne en løsning på. Fremover må distriktene være kreative og løsningsorienterte for å løse sine felles utfordringer om tilgang til beite. Prosessen om bruksregler må fokusere på praktiske bruksordninger fremfor en for ensidig vektlegging av den enkeltes rettigheter til beite på særskilt rettsgrunnlag. I denne sammenhengen påpekes det at en eventuell uenighet om rettighetsmessige forhold ikke er til hinder for å utarbeide bruksregler, i og med at disse reglene ikke tar standpunkt til slike spørsmål. Dersom det i ettertid skulle vise seg at rettighetsforholdene var annerledes enn det som legges til grunn for beitebruken, kan bruksreglene endres. I den forbindelse vises det Meld. St. 9 (2011-2012) hvor departementet foreslo å gi jordskifteretten kompetanse til også å avklare interne forhold i reindriften. Departementet tar sikte på å følge opp dette forslaget i løpet av 2012.

Styring av arbeidet for å realisere Stortingets mål om bærekraftig reindrift

Departementet er i gang med å utarbeide en ny struktur for mål- og resultatstyring. Bakgrunnen for en ny struktur er blant annet kritikk fra Riksrevisjonen i Dok 3:12 (2009-2010). Målet er å utvikle lik struktur for mål, områder, delmål og resultatindikatorer for hele landbruks- og matpolitikken. Jeg vil opplyse om at reindrifstområdet naturligvis også skal inn i departementets nye mål- og resultatstyringsstruktur.

Utkast til rapport og generell kunnskap om reindrifstområdet viser at dette er et særdeles komplisert politikkområde. Av den grunn er forvaltningen av reindriften på LMDs topprisikoliste for å sikre måloppnåelse, og en rekke risikoreduserende tiltak er definert. Det kan likevel ta noe tid før man ser effekten av tiltakene. Det er lange og omfattende prosesser med mange berørte aktører som skal virke før man kan se resultater på dette politikkområdet.

Jeg mener det er behov for en nærmere gjennomgang av innholdet i målsettingene om både økonomisk og kulturell bærekraft. Et slikt arbeid må gjøres innenfor rammene av målet om økologisk bærekraft, og et bredt kunnskapsgrunnlag må stå sentralt. Det er viktig at både næringen ved NRL og Sametinget deltar i dette arbeidet. Departementet tar sikte på å ferdigstille arbeidet slik at målsettingene er mer konkretisert ved utarbeidelsene av styringsdokumentene til statsbudsjettet for 2014.

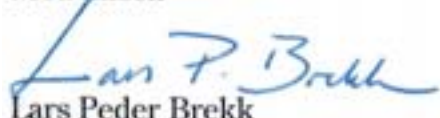
Slik som tidligere nevnt, ser departementet det som viktig å få gjennomført pågående prosesser og derigjennom få prøvd ut dagens virkemidler før man gjennomfører en evaluering av de lovbaserte virkemidlene.

For å nå gitte reindriftspolitiske mål, er det nødvendig at reindriftsloven og reindriftsavtalen utfyller hverandre og trekker i samme retning. Med bakgrunn i at man fikk ny reindriftslov i 2007, og at de direkte tilskuddsordningene over reindriftsavtalen snart har fungert i 10 år, ble avtalepartene i forbindelse med forhandlingene om Reindriftsavtalen 2012/2013 enige om å foreta en gjennomgang av dagens tilskuddsordninger.

Avtalepartene ser det også som viktig at gjennomgangen innebærer forslag til justeringer som gjør at de kostnadssenkende og direkte tilskuddene i størst mulig grad stimulerer til en reindrift som har markedsrettet produksjon og verdiskaping som mål, samt at muligheten til å ha reindrift som hovednæring styrkes. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk forskning (NILF) er gitt oppdraget med å foreta gjennomgangen av tilskuddene. NILFs rapport skal legges frem for avtalepartene innen 1. november 2012.

Slik som tidligere nevnt, har Riksrevisjonen anmodet om at departementet vurderer om konsultasjonspraksisen mellom departementet, Sametinget og reindriftsnæringen kan forbedres. Her vil jeg understreke at vi er opptatt av å følge fastsatte prosedyrer både for hva som utløser konsultasjoner, samt for gjennomføringen av konsultasjonene.

Med hilsen

Lars Peder Brekk

Vedlegg 3

**Rapport: Riksrevisjonens
undersøkelse av bærekraftig
reindrift i Finnmark**

Innhold

1	Innledning	35		
1.1	Bakgrunn	35		
1.1.1	Sentrale aktører i reindriften	35		
1.2	Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeite-ressursene i Finnmark i 2004 og ny undersøkelse	37		
1.3	Mål og problemstillinger	38		
2	Metodisk tilnærming og gjennomføring	39		
2.1	Problemstilling 1: I hvilken grad ivaretar Landbruks- og matdepartementet sitt styringsansvar for å sikre at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås?	39		
2.2	Problemstilling 2: Hva er utvikling og status for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift i Finnmark?	39		
2.3	Problemstilling 3: I hvilken grad bidrar virkemidlene til at målet om bærekraftig reindrift i Finnmark nås?	41		
2.4	Revisjonskriteriene	42		
3	Landbruks- og matdepartementets styringsansvar for å sikre målet om bærekraftig reindrift	43		
3.1	Revisjonskriterier: Stortingets forutsetninger	43		
3.2	Landbruks- og matdepartementets mål- og resultatstyring	44		
3.2.1	Operasjonalisering av målet om en bærekraftig reindrift	44		
3.2.2	Styringsinformasjon	45		
3.2.3	Landbruks- og matdepartementets styringsdialog med Statens reindriftsforvaltning og dialog med Reindriftsstyret	46		
3.3	Landbruks- og matdepartementets praktisering av konsultasjonsavtalen	47		
4	Status og utviklingstrekk for bærekraftig reindrift i Finnmark	49		
4.1	Revisjonskriterier: Stortingets forutsetninger	49		
4.2	Økologisk bærekraftig reindrift	50		
4.2.1	Status og utvikling for beitegrunnet	50		
4.2.2	Den indirekte beiteutviklingen: status og utvikling for reinens tilstand og produktivitet	53		
4.2.3	Status for og utvikling i reintallet i Finnmark	56		
4.2.4	Arealstatus og arealutvikling i reinbeiteområdene i Finnmark	59		
4.3	Økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift	61		
4.3.1	Økonomisk status og utvikling i reindriftnæringen	61		
4.3.2	Kulturell status og utviklingstrekk i reindriftnæringen	64		
5	Landbruks- og matdepartementets bruk av virkemidler for å sikre måloppnåelse	67		
5.1	Revisjonskriterier: Stortingets vedtak og forutsetninger	67		
5.1.1	Reindriftsloven	67		
5.1.2	De økonomiske virkemidlene over reindriftsavtalen og markedet for reinkjøtt	68		
5.2	Reindriftsloven	69		
5.2.1	Etablering av bruksregler med øvre reintall	69		
5.3	De økonomiske virkemidlene over reindriftsavtalen og markedet for reinkjøtt	75		
5.3.1	De økonomiske virkemidlene over reindriftsavtalen	75		
5.3.2	Markeds- og slaktesituasjonen	78		
6	Vurderinger	81		
6.1	Målet om bærekraftig reindrift er ikke nådd	81		
6.2	Svakheter ved virkemiddelbruken	82		
6.3	Svakheter i Landbruks- og matdepartementets styring for å nå målet om bærekraftig reindrift	82		
6.4	Anbefalinger	83		
7	Oversikt over gjennomførte intervjuer	84		
8	Referanseliste	85		

Figuroversikt

Figur 1	Sentrale aktører i reindriften	35
Figur 2	Reindriftnæringens organisering	36
Figur 3	Lavbeitenes status angitt ved prosentvis fordeling i perioden 1980–2009	52
Figur 4	Utviklingen i reintallet i Finnmark fra 2001 til 2010	57
Figur 5	Utviklingen i reintallet i Vest-Finnmark fra 2001 til 2010	57
Figur 6	Utviklingen i reintallet i Øst-Finnmark fra 2001 til 2010	57
Figur 7	Andel påvirket areal (2 km fra bebyggelse og infrastruktur) etter sesongbeiteområde. Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder. 2011. Prosent	59
Figur 8	Vederlag til arbeid og egenkapital per siidaandel i perioden 2001–2010 (2010-kroner)	61
Figur 9	Vederlag til arbeid og egenkapital per siidaandel i reinbeiteområder i Finnmark i perioden 2006–2010 (2010-kroner)	62
Figur 10	Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger i perioden 2001–2010 i Finnmark (2010-kroner)	62
Figur 11	Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger per siidaandel i perioden 2001–2010 i Vest-Finnmark (2010-kroner)	63
Figur 12	Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger per siidaandel i perioden 2001–2010 i Øst-Finnmark (2010-kroner)	63
Figur 13	Aldersutviklingen i prosent for siidaandelsinnehavere i perioden 2001–2010	65

Kartoversikt

Kart 1	Årstidsbeiter og reinbeitedistrikt i Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder	37
Kart 2	Endringskart for lavdekningen på Finnmarksvidda i perioden 1980–2009. Områder med intakt lavdekke er angitt i hvitt, områder med moderat beite i beige, mens oransje områder angir areal med overbeite	51
Kart 3	Drivingsleier i Finnmark	53
Kart 4	Andel påvirket areal (innenfor 2 km fra bebyggelse og infrastruktur) i kalvingsland og tidlig vårbeiteland. Reinbeitedistrikt. 2011. Prosent.	60

Tabelloversikt

Tabell 1	Antall distrikter, sommer- og vintersiidaer i henholdsvis Øst-Finnmark og Vest-Finnmark driftsåret 2009/2010.	36
Tabell 2	Gjennomsnittlig lavdekning i feltrutene og lavtykkelsen i 1998, 2005 og 2010	52
Tabell 3	Gjennomsnittlige slaktevekter for alle kategorier slakt for perioden 2006–2010. Verdier under og innenfor grenseverdier er markert med rødt	54
Tabell 4	Gjennomsnittlig kjøttavkastning for slakt for femårsperioden 2006 til 2010. Verdier under grenseverdien er markert med rødt	55
Tabell 5	Kalver etter tap for de siste fem driftsårene, prosent	56
Tabell 6	Status for antall rein sammenlignet med øvre reintall for ulike distrikter	58
Tabell 7	Antall siidaandeler i reindriftnæringen for årene 2001, 2007 og 2010	64
Tabell 8	Antall personer i samisk reindrift for årene 2001, 2007 og 2010	64

Tekstboksoversikt

Tekstboks 1	En livskraftig reindriftnæring som bidrar til å opprettholde samisk egenart	44
Tekstboks 2	Reindrifststyrets og områdestyrenes forvaltningsansvar	47
Tekstboks 3	Fornyings-, administrasjons- og kirke departementets overordnede ansvar for samepolitikken	47
Tekstboks 4	Overvåking av vinterbeiter og høst-/vårbeiter i Finnmark	50
Tekstboks 5	Grenseverdier for å vurdere økologisk bærekraftig reintall	53
Tekstboks 6	Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall	54
Tekstboks 7	Prosess i forbindelse med etablering av bruksregler med øvre reintall	69
Tekstboks 8	Landbruks- og matdepartementets overprøving av vedtak i Reindrifststyret	72
Tekstboks 9	Endring av produksjons-tilskuddene	76

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Reindriftsnæringen er en viktig næring i samiske områder. Reindriften er også en arena for bevaring og utvikling av samisk språk, håndverk og naturkunnskap. Nasjonale forpliktelser etter grunnloven og folkerettens regler om urfolk og minoriteter pålegger staten et særlig ansvar for å legge forholdene til rette for at denne næringen kan opprettholdes og utvikles.

Reindriften er en liten næring i nasjonal målestokk, men i samisk og lokal sammenheng har den stor betydning, både økonomisk, sysselsettingsmessig og kulturelt. Reindriften har alltid vært oppfattet og akseptert som en helt spesiell samisk næring. Reindriften er derfor en viktig del av det materielle grunnlaget for samisk kultur.

På bakgrunn av nasjonale forpliktelser etter Grunnloven og folkerettens regler om urfolk og minoriteter, ses reindriftspolitikken både i en samfunnspolitisk og samepolitisk sammenheng. Reindriftspolitikken er derfor bygget på to selvstendige grunnlag: en næringspolitisk produktionsverdi og en samepolitisk kulturverdi.

Landbruks- og matdepartementet har ansvar for at målene på området blir nådd. Det er et hovedmål at reindriften skal være bærekraftig. I Innst. S. nr. 167 (1991–1992) konkretiseres hovedmålet om en bærekraftig reindrift gjennom delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift. Sammenhengen mellom de tre målene skal legges til grunn ved utformingen av virkemidlene i politikken. De sentrale virkemidlene på området er reindriftsloven og de årlige reindriftsavtalene.

Reindriftsloven trådte i kraft 1. juli 2007. Reindriftsloven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter, jf. reindriftsloven § 3. Gjennom loven blir det lagt til rette for økt indre selvstyre i reindriften og økt medansvar og innflytelse fra reindriftsutøvere. Et viktig virkemiddel i reindriftsloven er utarbeidelse av bruksregler. Bruksreglene skal sikre en økologisk bærekraftig utnytting av distriktets beiteressurser og inneholder nærmere bestemmelser om blant annet beitebruk og reintall.

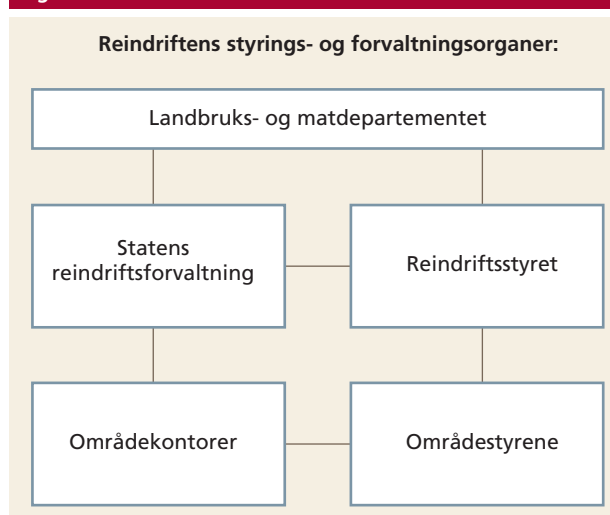
Med bakgrunn i Hovedavtalen for reindrift skal det forhandles om årlige reindriftsavtaler med tiltak for å fremme mål og retningslinjer for reindriftspolitikken. Det forhandles årlig om tilskuddsordninger innenfor en ramme på rundt 100 mill. kroner.

1.1.1 Sentrale aktører i reindriften

Figur 1 viser sentrale aktører i reindriften. Landbruks- og matdepartementet har det overordnede ansvaret for reindriftspolitikken i Norge. Statens reindriftsforvaltning er underlagt etat og fungerer som sekretariat og utøvende organ for Reindriftsstyret og områdestyrene. Statens reindriftsforvaltning har i tillegg en rådgivende funksjon overfor næringen. Statens reindriftsforvaltning består av et hovedkontor og seks områdekontorer.¹

Reindriftsstyret er et offentlig forvaltnings- og styringsorgan. Reindriftsstyret er overordnet myndighet for områdestyrene og klageinstans for vedtak truffet i områdestyrene. Det er etablert områdestyrer for hvert av de seks reinbeiteområdene.²

Figur 1 Sentrale aktører i reindriften

Kilde: Riksrevisjonen, 2011

- 1) Regjeringen har vedtatt administrativ overføring av områdekantorene til fylkesmennene. Fylkesmennene vil dermed bli den statlige regionale fagmyndighet i offentlig forvaltning av reindrift. Departementet tar sikte på å gjennomføre endringene i løpet av 2012, jf. Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken.
- 2) Landbruks- og matdepartementet har foreslått avvikling av ordningen med områdestyrer og overføring av områdestyrets oppgaver til fylkesmannsembetene. Departementet planlegger å gjennomføre endringene i forvaltningen av reindriften i løpet av 2012, jf. Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) er reindriftseierens næringsorganisasjon og forhandler årlig fram reindrifftsavtalen med staten ved Landbruks- og matdepartementet. Norske myndigheter er gjennom folkeretten forpliktet til å konsultere reindriftnæringen (NRL) og Sametinget i saker som har betydning for det samiske samfunnet og reindriftnæringen. Sametingets ansvarsområde er alle saker som etter tingets oppfatning særlig berører den samiske folkegruppen. Sametinget har imidlertid ingen direkte myndighet når det gjelder oppfølging av målet om en bærekraftig reindrift.

Landbruks- og matdepartementet viser til at Landbruks- og matdepartementet er det ansvarlige næringsdepartementet for reindriftspolitikken, mens Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet er ansvarlig for samepolitikken generelt. Ifølge Landbruks- og matdepartementet er det sentralt i reindriftspolitikken at man har en klar samepolitisk forankring ut fra den betydning næringen har for samisk næringsliv, bosetting og kultur.

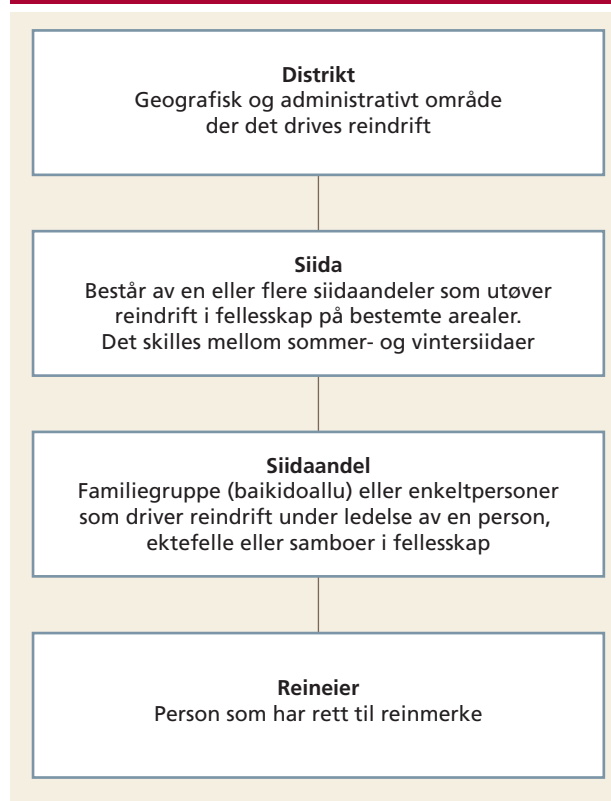
Landbruks- og matdepartementet viser i intervju til at forvaltningsstrukturen innenfor reindrifftsområdet er komplisert, og at forvaltningen skjer på tre nivåer og i fem ledd. Nivåene er departementet, Statens reindrifftsforvaltning og områdekontorene, i tillegg kommer Reindrifftsstyret og områdestyrene med representasjon fra næringen.

Reindriftnæringens organisering

Figur 2 viser reindriftnæringens organisering. En reineier er en person som har rett til reinmerke³ i samiske reinbeiteområder. Flere reineiere inngår i en siidaandel. Med siidaandelen forstås en familiegruppe eller en enkeltperson som driver reindrift under ledelse av en annen person, ektepar eller av samboere i fellesskap. Ansvarlig leder av siidaandelen bestemmer hvem som får eie rein i andelen og vedkommendes reintall. En siida består av en eller flere siidaandeler. Medlemmene i siidaen utøver reindrift i fellesskap på bestemte arealer. Det skilles mellom sommer- og vintersiida. Det er 55 sommersiidaer og 104 vintersiidaer i Finnmark, se tabell 1. Et reinbeitedistrikt er et geografisk og administrativt område der reindrifftsutøverne driver reindrift. I hvert reinbeitedistrikt skal det velges et distriktsstyre. De fleste sommerdistriktene i Finnmark består av én siida, mens vinterbeitedistriktene består av flere siidaer.

3) All rein i det samiske reinbeiteområdet skal være merket med eierens registrerte merke. Rett til reinmerke har personer av samisk ætt som har reindrift som hovednæring, har foreldre eller besteforeldre som har hatt reindrift som hovednæring, og som inngår i en siidaanadel.

Figur 2 Reindriftnæringens organisering

Kilde: Riksrevisjonen, 2011

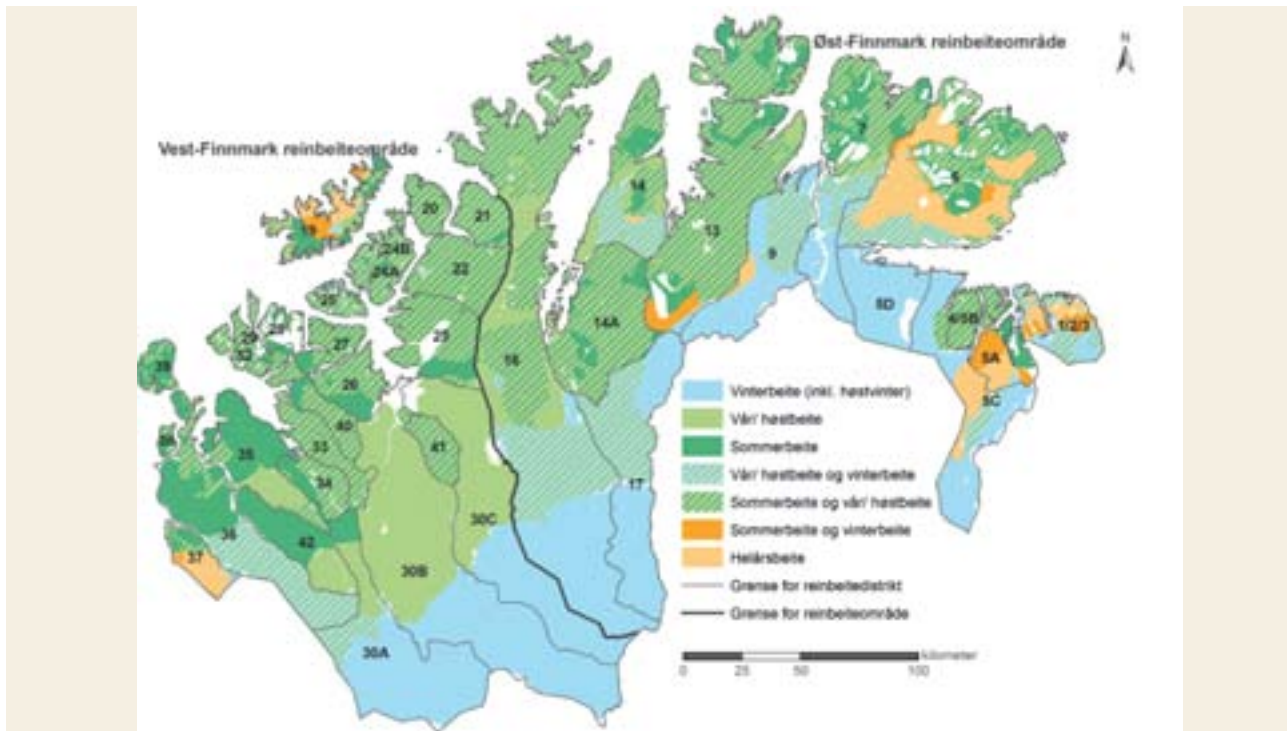
Tabell 1 Antall distrikter, sommer- og vintersiidaer i henholdsvis Øst-Finnmark og Vest-Finnmark driftsåret 2009/2010.

	Distrikter	Sommer-siidaer	Vinter-siidaer
Øst-Finnmark	10 ⁴	19	51
Vest-Finnmark	29	36	53
Sum Finnmark	39	55	104

Kilde: Ressursregnskapet 2009/2010, Reindrifftsforvaltningen

Kart 1 viser reinbeitedistriktene for reinbeiteområdene i Vest- og Øst-Finnmark.⁵ Reindriften har en nomadisk driftsform og er preget av forflytninger mellom årstidsbeitene. Driftsformen er basert på reinens naturlige vandringer og utnyttelse av beitegrunnet. Reinen beiter etter faste flyttemønstre, jf. kart 1. I Finnmark skjer vinterbeitingen i hovedsak i innlandet og sommerbeitingen ved kysten eller på øyene. I hovedsak skjer vår- og høstbeitingen i den mellomliggende sonen. Dette medfører at reinen trekker gjennom flere distrikter. Et beiteområde/-distrikt kan dermed bli brukt av ulike siidaer til ulike tider av året. I distriktene 17, 30A, 30B og 30C er det flere av

4) Distrikt 16 i Øst-Finnmark er helårsbeitedistrikt. Til distriktet hører det til ni sommersiidaer.
5) I Vest-Finnmark reinbeiteområde inngår tre sommerbeitedistrikter fra Troms fylke som har vinterbeite i Finnmark.

Kilde: SSB, 2012. Kartet er basert på Statens reindriftsforvaltnings arealbrukskart

sommerdistriktene som har sine vår-, høst- og vinterbeiter.

1.2 Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark i 2004 og ny undersøkelse

I 2004 gjennomførte Riksrevisjonen en undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark, jf. Dokument nr. 3:12 (2003–2004). Undersøkelsen viste at beitesituasjonen ikke var i samsvar med målet om en økologisk bærekraftig reindrift, og at beitesituasjonen måtte forbedres og stabiliseres for å sikre en bærekraftig utvikling. For å snu den negative utviklingen måtte reintallet reduseres til et bærekraftig nivå. Videre viste undersøkelsen at det ikke i tilstrekkelig grad forelå rammebetingelser i form av fastsatte øvre reintall per distrikt, per siida og per siidaandel. I tillegg mangler det avklaringer om beitebruk, beitetider og beiterettheter. Med unntak av reindriftsutøvere i Polmak/Varanger var inntektene til reindriftsutøverne i Finnmark lave sammenliknet med reindriftsutøvere i andre reinbeiteområder, og de regionale virkemidlene hadde i liten grad virket inntektsutjevne. Undersøkelsen viste også at forsøkene på å regulere reintallet med økonomiske virkemidler ikke hadde ført fram i Vest-Finnmark. Videre viste undersøkelsen at målene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift i liten grad var operasjo-

nalisert, og at det var nødvendig med en større grad av konkretisering og avveining mellom målene. Det var ikke utarbeidet noen helhetlig strategi som viste hvordan fastsatte mål skulle nås.

Dokument nr. 3:12 (2003–2004) ble behandlet av kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. S. nr. 111 (2004–2005). Komiteen understreket næringens store betydning for opprettholdelse og utvikling av et levende samisk samfunn og viste til at folkeretten medfører en forpliktelse til å sikre at beitegrunnet ikke blir varig svekket. Komiteen merket seg at antall rein var for høyt i forhold til beiteressursene, og at feil bruk av årstidsbeitene bidro til at beiteområdene ble utarmet. Komiteen anså utformingen av retningslinjer for fordeling av belastning på de enkelte reindriftsutøvere ved reduksjon i antall dyr som en prioritert oppgave.

Landbruks- og matdepartementet peker på at departementet har iverksatt oppfølgingstiltak i etterkant av Stortingets behandling av Dokument nr. 3:12 (2003–2004) og fram mot iverksetting av ny reindriftslov. Videre ble en rekke prosesser videreført i forbindelse med Reindriftsstyrets vedtak om øvre reintall for distrikter i Vest-Finnmark. Oppfølgingsvedtakene ble iverksatt innenfor det gjeldende rettslige handlingsrommet og etter Stortingets føringer om at fastsettingen av rammebetingelsene skulle skje i samarbeid med reindriftsutøverne. Landbruks- og matdepartementet

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

viser til følgende iverksatte tiltak: Reindrifststyrets utarbeidelse av retningslinjer for fastsetting av rammebetingelser, forvaltningens treårige plan for fastsetting av rammebetingelser, videreføring av overvåkingsprogrammet for Finnmarksvidda, etablering av ordningen med reduksjons- og avviklingsbonus, iverksetting av særskilte markedstiltak for økt slaktning og omsetning av reinkjøtt, utarbeidelse og framleggelse av Ot. Prop. nr. 99 (2004–2005) om endringer i reindrifstloven, samt etablering av Reindrifstens ressurscenter.

Riksrevisjonen fulgte opp saken i 2008, 2009 og 2010. I Dokument 3:1 (2010–2011), jf. Innst. 187 S (2010–2011), ble det informert om at Riksrevisjonen ville gjennomføre en ny forvaltningsrevisjon på området. Kontroll- og konstitusjonskomiteen viste til at det faktiske reintallet fortsatt oversteg grensen for et økologisk bærekraftig antall selv om dette hadde blitt påpekt over lengre tid. Ved behandling av Innst. 187 S (2010–2011) la kontroll- og konstitusjonskomiteen til grunn at det gjennomføres en ny forvaltningsrevisjon på reindrifsområdet.

1.3 Mål og problemstillinger

Målet med denne forvaltningsrevisjonen er å undersøke i hvilken grad Landbruks- og matdepartementets styring og virkemiddelbruk sikrer at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås.

Følgende problemstillinger blir belyst:

Problemstilling 1: I hvilken grad ivaretar Landbruks- og matdepartementet sitt styringsansvar for å sikre at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås?

Problemstilling 2: Hva er utvikling og status for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift i Finnmark?

- 2.1 Hva er status og utvikling for økologisk bærekraftig reindrift?
- 2.2 Hva er status og utvikling for økonomisk bærekraftig reindrift?
- 2.3 Hva er status og utvikling for kulturelt bærekraftig reindrift?

Problemstilling 3: I hvilken grad bidrar virkemidlene til at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås?

- 3.1 I hvilken grad brukes reindrifstloven slik at målet om en bærekraftig reindrift kan nås?
- 3.2 I hvilken grad brukes økonomiske virkemidler slik at målet om en bærekraftig reindrift kan nås?

Undersøkelsen er avgrenset til Finnmark og til perioden fra 2000/2001 til 2011/2012. Den omhandler Landbruks- og matdepartementet ansvar for å sikre at målet om en bærekraftig reindrift nås, og omfatter dermed ikke andre departementers innvirkning på måloppnåelsen.

2 Metodisk tilnærming og gjennomføring

Undersøkelsen bygger på en kombinasjon av dokumentanalyser, analyse av statistikk og intervjuer. Datainnsamlingen er gjennomført i perioden fra januar 2011 til januar 2012.

Det er gjennomført fire dokumentanalyser av henholdsvis mål- og resultatstyring, tilskudds- og markedsordningene, bruksregler og korrespondanse mellom Landbruks- og matdepartementet, Statens reindriftsforvaltning og Reindriftsstyret.

I undersøkelsen blir data fra totalregnskapene⁶ og ressursregnskapene⁷ fra og med reindriftsåret 2000/2001 til og med 2009/2010 benyttet. I analysene er de mest oppdaterte tallene benyttet, jf. ressursregnskapet og totalregnskapet publisert i desember 2011.

For å vurdere beitesituasjonen og beiteutviklingen i Finnmark er satellittdataanalysene til Northern Research Institute (Norut Tromsø, tidligere NORUT IT) benyttet. Videre brukes Norsk institutt for naturforskning (NINA) analyser av kartlegginger av vegetasjon i vinterbeiteområdene. For å dokumentere tap av reindriftsarealer har Statistisk sentralbyrå (SSB) på oppdrag fra Riksrevisjonen gjennomført GIS⁸-analyse i reindriftsområdene i Finnmark.

I perioden februar til desember 2011 ble det gjennomført 20 intervjuer med til sammen 13 aktører på reindriftsområdet, se vedlegg. Alle referater fra intervjuene er omforent og verifisert. Formålet med intervjuene har vært å innhente informasjon, synspunkter og vurderinger om forvaltningen av reindriften.

- 6) Totalregnskapet er utarbeidet av Økonomisk utvalg for reindrift. Rapporten gir en oversikt over verdiene som er skapt i næringen, utviklingen regionalt for de enkelte reinbeiteområder og de langsiktige utviklingstrekk for reindriften, husholdsinntekter for familier som driver reindrift, økologisk forhold, samt vurdering av situasjonen i de ulike reinbeiteområder.
- 7) Ressursregnskap for reindriftnæringen er Statens reindriftsforvaltnings årlige rapport om ressursituasjonen i næringen. Rapporten bygger for en stor del på de opplysninger som framkommer i reineirnes reindriftsmeldinger og søknader om erstatning for rovdyrtpap.
- 8) GIS: Geografisk informasjonssystem. Et databasert system for registrering, modellering, tilrettelegging, analyse og presentasjon av geografiske data.

2.1 Problemstilling 1: I hvilken grad ivaretar Landbruks- og matdepartementet sitt styringsansvar for å sikre at målet om en bærekraftig reindrift i Finnmark nås?

Problemstillingen er belyst ved intervjuer og dokumentanalyse.

For å undersøke i hvilken grad målene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift er operasjonalisert, i hvilken grad Landbruks- og matdepartementet har tilstrekkelig med styringsinformasjon og departementets oppfølging av underliggende etater, er følgende dokumenter analysert for perioden fra og med 2000/2001 til og med 2011/2012:

- stortingsproposisjoner (statsbudsjettet og reindriftsavtalen/reindriftsoppjøret)
- stortingsmeldinger (St.meld. nr. 28 (1991–1992), Meld. St. 9 (2011–2012))
- Landbruks- og matdepartementets tildelingsbrev til Statens reindriftsforvaltning
- Statens reindriftsforvaltnings årsrapporter
- forskningsrapporter, utredninger og evalueringer
- ressursregnskapene for reindriftnæringen
- totalregnskapene for reindriftnæringen

2.2 Problemstilling 2: Hva er utvikling og status for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift i Finnmark?

Hva er status og utvikling for økologisk bærekraftig reindrift?

Beitegrunnlaget:

For å belyse om reindriften i Finnmark er økologisk bærekraftig er det brukt kartlegginger av beitesituasjonen og beiteutviklingen fra Norut Tromsø og NINA. Kartleggingene er gjennomført ved hjelp av et overvåkingsprogram opprettet i 1998. Overvåkingsprogrammet brukes til å kartlegge og overvåke endringer i lavbeitesituasjonen på Finnmarksvidda. Gjennom programmet registreres det hvordan reintall og andre faktorer påvirker beitesituasjonen.

Foto: NINA

Norut Tromsøs rapport *Finnmarksvidda – Kartlegging og overvåking av reinbeiter, status 2009/2010* om høst-, vår- og vinterbeiter i Vest-Finnmark og Øst-Finnmark, samt NINAs rapport *Overvåking av vinterbeiter i Vest-Finnmark og Karasjok 1998–2005–2010* brukes i denne undersøkelsen. Beitekartleggingene er initiert og finansiert av Statens reindrifftsforvaltning i Alta.

For å belyse om reintallet er økologisk bærekraftig er det foretatt analyser av såkalt indirekte beitegrunnlag basert på reinens slaktevekter. Ifølge brev fra Landbruks- og matdepartementet er vektene robuste indikatorer på sammenhengen mellom reintall og beitenes tilstand. Indikatorene og normene er hentet fra Landbruks- og matdepartementets *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* og Landbruks- og matdepartementet presiserer av indikatorene gitt i møte med Statens reindrifftsforvaltning den 25. mars 2011. Analysene har lagt til grunn at normene er nedre grenseverdier. Statistikk fra ressursregnskapet for 2011 benyttes for å vise resultater for indikatorene gjennomsnittlige slaktevekter, kjøttavkastning og kalveprosent for de siste fem årene.

Reintall:

Analyser av reintallsutviklingen baserer seg på data hentet fra ressursregnskapene. Utvikling av reintallet vises for perioden 2000/2001 til og med 2009/2010. Videre analyseres differansen mellom reintallet per 31. mars 2010 og det øvre reintallet fastsatt i bruksreglene per 1. januar 2012.⁹

Arealstatus:

SSB har på oppdrag fra Riksrevisjonen gjennomført en GIS-analyse for å dokumentere tap av reindrifftsarealer til andre interesser i Finnmark. Digitale kart over tekniske installasjoner (bygg, kraftlinjer, veier og lignende) er sammenholdt med kart over reindrifftsområdene. Analysen illustrerer hvor mye av reindrifftsarealer som er bygget ned og blitt påvirket av tekniske installasjoner i perioden fra og med 2001 til og med 2011.

9) Siste års reintall (per 31. mars 2010) må ses som et foreløpig reintall inntil korrigert reintall foreligger vinteren 2012. Reintallet oppgis årlig per 31. mars, det vil si ved slutten av driftsåret (1. april–31. mars). Det reintallet som framkommer på reineiers melding per 31. mars, vil i noen tilfeller bli korrigert i påfølgende års melding. Slike korreksjoner kan skyldes at Statens reindrifftsforvaltnings tellinger avdekker et annet reintall enn det som er oppgitt av reineiere, eller at reineiere i ettertid selv får bedre oversikt over sitt reintall.

Hva er status og utvikling for økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift?

Økonomisk bærekraftig reindrift:

Status og utvikling for den økonomiske bærekraften i reindriften er analysert ved hjelp av statistikk hentet fra totalregnskapene.

Analysene omfatter vederlag for arbeid og egen kapital og inkluderer kjøttinntekter (inntekter fra salg av kjøtt og biprodukter), kostnader for siidaandelene og felleskostnader i distriktene, statstilskudd og erstatninger for reindriftsnæringen i Finnmark (erstatninger for tap av rein til rovvilt, bil og togtrafikk). Videre belyses inntekter utenfor reindriftsnæringen hentet fra totalregnskapene.

Den økonomiske utviklingen i reindriftsnæringen blir belyst med statistikk for regnskapsårene 2001 til og med 2010.

Kulturelt bærekraftig reindrift:

Status og utvikling for kulturell bærekraft er belyst med statistikk om sysselsettingen, antall næringsutøvere, arbeidstidsforbruk og kjønns- og alderssammensetning i reindriftsnæringen fra ressursregnskapene og totalregnskapene.

Den kulturelle utviklingen i reindriftsnæringen blir belyst fra og med 2000/2001 til og med 2009/2010.

2.3 Problemstilling 3: I hvilken grad bidrar virkemidlene til at målet om bærekraftig reindrift i Finnmark nås?

I hvilken grad brukes reindriften slik at målet om en bærekraftig reindrift kan nås?

Problemstillingen er belyst ved hjelp av dokumentanalyse og intervjuer.

Bruksregler for sommerbeitedistriktene med tilhørende saksbehandling, hvor reintallet er vedtatt av Reindrifststyret innen 31. desember 2011, inngår i bruksregelanalysen. Her inngår alle (35) bruksreglene for sommerbeitedistriktene i Finnmark, med tilhørende saksbehandlings- og vedtaksdokumenter, hvorav ti bruksregler gjelder Øst-Finnmark og 25 bruksregler gjelder Vest-Finnmark. I tillegg er bruksregelen for vinterbeitedistrikt 30A med tilhørende saksbehandlings- og vedtaksdokumenter analysert. Bruksreglene for de resterende vinterbeitedistriktene er ikke utarbeidet av distriktene.

Bruksregler, der det fastsatte øvre reintallet er påklaget, inngår også i bruksregelanalysen. Bruksreglene med tilhørende dokumenter er analysert for å kunne vurdere saksbehandlingstid, om bruksregler er utarbeidet innen fristen, reintallsfastsettelse og i hvilken grad beitebruk og beitetider er avklart og om det er uavklarte beiterettigheter. Det er også gjennomført en analyse av klagesaksbehandlingen.

Som et supplement til analysen av bruksreglene er korrespondansen mellom Landbruks- og matdepartementet og Statens reindrifstforvaltning om utarbeidelsen av bruksregler og fastsettelse av et bærekraftig reintall gjennomgått. Hensikten har vært å vurdere om Landbruks- og matdepartementet og Statens reindrifstforvaltning i tilstrekkelig grad har fulgt opp dette arbeidet.

Dokumentanalyse av forskningsrapporter, utredninger og evalueringer og intervjuer har også blitt benyttet for å besvare problemstillingen.

I hvilken grad brukes økonomiske virkemidler slik at målet om en bærekraftig reindrift kan nås?

Problemstillingen er belyst ved hjelp av dokumentanalyse og intervjuer.

Totalregnskapet og ressursregnskapet er analysert for å belyse tilskuddenes innretning og resultatmål. Analysene av innretning inkluderer blant annet beskrivelser av de ulike tilskuddsordningene, omfanget av ulike tilskudd samt tilslagsprosent for tilskudd til siidaandeler og tamreinlag. Analyse av resultatmål inkluderer blant annet oversikt over samlede statstilskudd, inntekter fra kjøtt- og biprodukter, erstatning for tap av rein (til rovvilt, bil- og togtrafikk), kostnader, vederlag til arbeid og egenkapital, alder, antall siidaandeler og årsverk. Resultatmålene blir i hovedsak beskrevet i kapittel 4 om status og utviklingstrekk. Usikkerhet i datagrunnlaget er synliggjort løpende i tekst.

I tillegg er forskrifter, forskningsrapporter og evalueringer av tilskuddsordninger over reindrifstavtalen analysert. Hensikten med disse analysene er å få oversikt over forvaltningen av tilskuddene og i hvilken grad evalueringene belyser tilskuddenes effekt for å realisere målet om bærekraftig reindrift. Analysen tar for seg evalueringer, forskningsrapporter og utredninger om tilskuddene og markedsordningene fra og med 2000/2001 til og med 2011.

Det er gjennomført en dokumentanalyse av reindrifftsavtalene/reindrifftsoppjøret med tilhørende innstillinger for perioden fra 2000/2001 til 2011/2012 for å få oversikt over målsettinger og resultater formidlet gjennom stortingsproposisjonene, tilskuddenes innretning og hvordan virkemidlene under reindrifftsavtalen blir belyst i forhold til måloppnåelse.

Verifiserte intervjuereferater er gjennomført og analysert for å belyse reindrifftsavtalens bidrag til at målene for bærekraftig reindrift blir sikret.

2.4 Revisjonskriteriene

Revisjonskriteriene for denne undersøkelsen er i rapporten presentert i første delkapittel i henholdsvis kapittel 3, 4 og 5.

3 Landbruks- og matdepartementets styringsansvar for å sikre målet om bærekraftig reindrift

3.1 Revisjonskriterier: Stortingets forutsetninger

Landbruks- og matdepartementet har det overordnede ansvaret for forvaltningen av reindriftspolitikken i Norge. Det er et overordnet mål at reindriften skal være økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig. Dette har vært et mål siden Stortingets behandling av St. meld. nr. 28 (1991–1992) *En bærekraftig reindrift*, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). Målet er nedfelt i reindriftsloven § 1. Landbrukskomiteen påpeker i Innst. S. nr. 167 (1991–92) at det er en klar innbyrdes avhengighet mellom de tre målene: Økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen gir økologisk og økonomisk bærekraft mulighet til å ivareta og utvikle kulturell bærekraft.

Krav om mål- og resultatstyring

I behandlingen av Dokument nr. 3:12 (2003–2004) *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark* merket kontroll- og konstitusjonskomiteen seg at Stortingets mål om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift i liten grad er operasjonalisert. Klart definerte overordnede politiske mål med konkrete resultatindikatorer er viktige forutsetninger for et positivt resultat, jf. Innst. S. nr. 111 (2004–2005).

Ifølge bevilgningsreglementet § 9 skal Landbruks- og matdepartementet tydeliggjøre mål, fastsette resultatkrav og etablere rutiner for rapportering av måloppnåelse og virkninger. Grunnleggende styringsprinsipper er konkretisert i Reglementet for økonomistyring i staten § 4:

- å definere mål- og resultatkrav
- å sikre at fastsatte mål- og resultatkrav oppfylles, og at ressursbruken er effektiv
- å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og et forsvarlig beslutningsgrunnlag.

Landbruks- og matdepartementet skal ha kompetanse og interne styringssystemer som sikrer forsvarlig oppfølging av underliggende virksomheter. Det framgår av Reglementet for økonomistyring i staten at departementet er ansvarlig for at styringsdialogen mellom departementet og virksomheten fungerer på en hensiktsmessig måte.

I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) understreker kontroll- og konstitusjonskomiteen Landbruks- og matdepartementets ansvar for å etablere styringssystemer som sikrer at underliggende etater gjennomfører statlige pålegg. Videre understreker komiteen viktigheten av at det tas politisk ansvar for å videreutvikle et system for forvaltning av reindriften, blant annet ved at hjemmelsgrunnlaget avklares og presiseres slik at Statens reindriftsforvaltning blir bedre i stand til å utføre sine oppgaver. Dette innebærer også en vurdering av om de tilførte ressursene er tilstrekkelige.

Et mål- og resultatstyringssystem, hvor målene er definerte og operasjonaliserte i form av indikatorer, skal bidra til at Landbruks- og matdepartementet kan styre på en måte som sikrer måloppnåelse. En felles forståelse av hvilke mål som ligger til grunn for reindriftspolitikken, er en forutsetning for at Landbruks- og matdepartementet, Statens reindriftsforvaltning, Reindriftsstyret, NRL, reindriftnæringene og andre aktører kan bidra til måloppnåelse. Dette er viktig i og med at reindriftsloven stiller krav til økt indre selvstyre i reindriften, økt medansvar og innflytelse fra reindriftsutøverne. Mål- og resultatstyringssystemet skal videre legges til grunn ved bruk av reindriftsloven og de årlige reindriftsavtalene.

Konsultasjonsavtalen

Landbruks- og matdepartementet har, gjennom Norges ratifisering av ILO¹⁰-konvensjon nr. 169 *Om urfolk og stammefolk i selvstendige stater*, folkerettslig forpliktet seg til å treffe tiltak for å støtte urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur. Urfolk har rett til å delta i bruk, styring og bevaring av ressursgrunnlaget i sine landområder. De har krav på å delta aktivt i avgjørelser om hvordan ressursene skal utnyttes i områder de har rettigheter til.

Landbruks- og matdepartementet er forpliktet til å konsultere Sametinget når det vurderes å vedta lover eller innføre administrative tiltak som kan få direkte betydning for samene. Ifølge avtalen kan statlige myndigheter også ha plikt til å konsultere andre samiske interesser når tiltak direkte berører samiske næringer, slik som reindriften.

10) ILO: FNs internasjonale arbeidsorganisasjon

Konsultasjoner skal foregå i god tro, i former som er tilpasset forholdene, og med målsetting om å oppnå enighet om eller samtykke til de foreslåtte tiltakene, jf. ILO-konvensjonens artikkel 6 om konsultasjonsplikten. Videre slår reindriftsloven fast at loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter, jf. reindriftsloven § 3.

3.2 Landbruks- og matdepartementets mål- og resultatstyring

3.2.1 Operasjonalisering av målet om en bærekraftig reindrift

Analysen av proposisjoner, tildelingsbrev og andre styringsdokumenter viser at målet om en bærekraftig reindrift i liten grad er operasjonalisert i form av resultatindikatorer. Dette gjelder spesielt målene om en økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift. I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* vises det til at de overordnede målene for reindriftspolitikken i liten grad er blitt operasjonalisert. I meldingen blir det videre vist til at det kan være til dels innbyrdes motsetninger mellom de tre målene. Analysene av sentrale styringsdokumenter (stortingsproposisjoner og tildelingsbrev) viser at Landbruks- og matdepartementet ikke har klargjort hvordan målene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift skal avklares i forhold til hverandre der det er målkonflikter, og der måloppnåelse for ett område påvirker måloppnåelse for andre områder.

Tekstboks 1 En livskraftig reindriftsnæring som bidrar til å opprettholde samisk egenart

Landbruks- og matdepartementet viser til at Landbruks- og matpolitikken overordnede mål er å ha et levende landbruk over hele landet. Dette målet blir operasjonalisert gjennom åtte delmål og tre strategier i de årlige budsjettproposisjonene. Reindriftspolitikken er delmål 8: En livskraftig reindriftsnæring som bidrar til å opprettholde samisk egenart.

I Meld. St. 9 (2011–2012) vises det til at målet om en økologisk bærekraftig reindrift er operasjonalisert i Landbruks- og matdepartementets veileder *Kriterier/indikatorer på økologisk bærekraftig reintall* fra 2008. Veilederen, som er utarbeidet i samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet, reindriftsnæringen og forskere, definerer begrepet økologisk bærekraft på følgende måte: *I en økologisk bærekraftig reindrift anser*

man at beitebruken ikke forringer beitekvaliteten eller mangfoldet og planter i de ulike årstidsbeitene. Det er også en målsetting at beitebruken skal gi god dyrevelferd og tilgang på slaktedyr av god kvalitet. Det er utarbeidet kriterier og normer for å vurdere om et gitt reintall er økologisk bærekraftig.

Definisjonen av økologisk bærekraft med kriterier og indikatorer er imidlertid ikke videreformidlet i Landbruks- og matdepartementets styringsdokumenter.¹¹ Landbruks- og matdepartementet opplyser at det pågår et arbeid med å bedre mål- og resultatstrukturen i hele landbrukssektoren, og at dette arbeidet skal gi føringer for framtidige budsjettproposisjoner, reindriftsproposisjoner og intern virksomhetsstyring. Bakgrunnen for å utarbeide en ny struktur for mål- og resultatstyringer er blant annet kritikk fra Riksrevisjonen i Dokument 3:12 (2009–2010). Målet er å utvikle en enhetlig struktur for mål, områder, delmål og resultatindikatorer for hele landbruks- og matpolitikken. Det understrekes at reindriftsområdet skal inn i departementets nye mål- og resultatstyringsstruktur.

Analysen av sentrale styringsdokumenter viser at målene om økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift ikke er operasjonaliserte i form av resultatindikatorer.¹² Landbruks- og matdepartementet bekrefter også dette i intervju. I Meld. St. 9 (2011–2012) framgår det at det er behov for en nærmere gjennomgang av innholdet i målene om kulturell og økonomisk bærekraft.

Gjennom intervjuene framkommer det at informantene har ulik forståelse av hva som skal vektlegges innenfor målet om kulturelt bærekraftig reindrift. Landbruks- og matdepartementet ser økologisk og økonomisk bærekraftig reindrift som forutsetninger for målet om en kulturelt bærekraftig reindrift. Landbruks- og matdepartementet viser i intervju til at delmålet om kulturell bærekraft ble fastsatt i forbindelse med Stortingets behandling av St. meld. nr. 28 (1991–1992), jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). Målsettingen om kulturell bærekraft forutsetter at reindriftspolitikken også ses i en samepolitisk sammenheng. Sikring av næringens materielle grunnlag blir i en slik sammenheng en nødvendig del av en kulturell bærekraft. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Sametinget, Statens rein-

11) Stortingsproposisjoner og tildelingsbrev for perioden 2000/2001–2011/2012

12) Stortingsproposisjoner og tildelingsbrev for perioden 2000/2001–2010/2011

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

driftsforvaltning, områdekontorene i Øst- og Vest-Finnmark, områdestyret i Vest-Finnmark og NRL ser målet om en kulturelt bærekraftig reindrift i større grad som et selvstendig mål for å ivareta og bevare samisk språk og kultur. Disse informantene peker på behovet for å operasjonalisere målet om en kulturelt bærekraftig reindrift slik at målet bedre kan bli ivaretatt.

En rekke aktører peker på at manglende operasjonalisering får konsekvenser for Landbruks- og matdepartementets helhetlige styring og virkemiddelbruk. Statens reindriftsforvaltning opplyser i intervju at manglende definering av målene om økonomisk og kulturell bærekraft bidrar til manglende måloppnåelse for økologisk bærekraftig reindrift. Ifølge områdekontorene i Øst-Finnmark og Vest-Finnmark og områdestyret i Vest-Finnmark kan ikke målet om et økologisk bærekraftig reintall nås uten at målene om økonomisk og kulturell bærekraft også ivaretas. Både Statens reindriftsforvaltning, NRL, områdekontoret i Øst-Finnmark og Vest-Finnmark samt områdestyret i Vest-Finnmark uttaler i intervju at det er viktig at målene om økologisk, økonomisk og kulturell bærekraft ses i sammenheng for å sikre at det overordnede målet om bærekraftig reindrift blir nådd.

3.2.2 Styringsinformasjon

Landbruks- og matdepartementet er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og for å ha et forsvarlig beslutningsgrunnlag for reindriftspolitikken, for slik å kunne vurdere om målet om bærekraftig reindrift og delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift blir nådd.

Intervjuer og analyse av styringsdokumenter viser at Landbruks- og matdepartementet har god informasjon for å vurdere om reindriften i Finnmark er økologisk bærekraftig, og at denne informasjonen kan kobles til måloppnåelse som følge av operasjonalisering ved hjelp av resultatindikatorer.¹³

Ifølge Landbruks- og matdepartementet i intervju vurderer departementet også styringsinformasjonen for målet om økonomisk bærekraftig reindrift som god og viser til totalregnskapet og underlagsdokumenter til forhandlingene om de årlige reindriftsavtalene. Videre mener departementet at rapporteringen til Stortinget gir et godt bilde av situasjonen på reinbeiteområdet, og viser til at det i Prop. 1 S blant annet gir en rapportering på de seks resultatområdene som Statens reindriftsforvaltning arbeider etter for å nå målene i rein-

13) Stortingsproposisjoner og tildelingsbrev for perioden 2000/2001–2010/2011.

driftspolitikken og avgjøre hvilke oppgaver som særlig skal prioriteres. Videre viser departementet til at Stortinget behandler proposisjonene om de årlige reindriftsavtalene. Ifølge departementet gir disse proposisjonene mer uførlig informasjon om status og utviklingstrekk i næringen ved at de inneholder et eget kapittel om den økonomiske utviklingen og et eget kapittel som omhandler sentrale utfordringer og oppgaver.

Dokumentanalyser viser at manglende operasjonalisering av målet om økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift får konsekvenser for Landbruks- og matdepartementets styringsinformasjon for å vurdere om målene om økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift blir nådd. Analyser av stortingsproposisjoner viser at manglende operasjonalisering av målene får konsekvenser for Landbruks- og matdepartementets utforming og bruk av de årlige reindriftsavtalene, se kapittel 5.3.1. Dokumentanalyser viser også at den manglende operasjonaliseringen av målene i tillegg får konsekvenser for departementets rapportering til Stortinget ved at den ikke viser om målene er i ferd med å nås.

Kunnskap om virkemidlenes effekter

Analysen av styringsdokumenter viser at Landbruks- og matdepartementet ikke har gjennomført noen evalueringer som belyser tilskuddsordningenes effekt på måloppnåelsen. Landbruks- og matdepartementet opplyser i intervju at departementet ser behov for å foreta en helhetlig gjennomgang av de direkte tilskuddene over reindriftsavtalen for å evaluere effektene av tilskuddene.

3.2.3 Landbruks- og matdepartementets styringsdialog med Statens reindriftsforvaltning og dialog med Reindriftsstyret

Landbruks- og matdepartementet skal sikre forsvarlig oppfølging av underliggende virksomheter, og departementet er ansvarlig for at styringsdialogen mellom departement og virksomheten fungerer på en hensiktsmessig måte. Landbruks- og matdepartementet har ansvar for at mål, resultatindikatorer og resultatkrav formidles til underliggende etater.

I tildelingsbrevet til Statens reindriftsforvaltning vises det til at de overordnede målene i reindriftspolitikken som er skissert i budsjettproposisjonen, skal legges til grunn for det årlige planarbeidet. Landbruks- og matdepartementet har med bakgrunn i de overordnede målene utarbeidet seks resultatområder for Statens reindriftsforvaltning: *ressursforvaltning, arealforvaltning, rein-*

driftsbasert næringsutvikling, tilskuddsforvaltning, samhandling – informasjon og internadministrasjon. Innenfor hvert av de ovennevnte resultatområder er det definert delmål, og for hvert av disse er det listet opp oppgaver som forvaltningen skal gjennomføre. Ifølge Landbruks- og matdepartementet har departementet videre prioritert rekkefølgen på de ulike oppgavene for å sikre bedre måloppnåelse. Videre framhever departementet at dette er et komplisert politikk-område, og at det gjelder å sikre innsatsen på det området departementet mener er viktigst for de ulike årene. Med bakgrunn i at dette er et komplisert politikkområde er det ifølge Landbruks- og matdepartementet utarbeidet risikovurderinger, hvor mangelfull måloppnåelse for reduksjon av reintallet i Finnmark er ett av risikoområdene, og hvor det er utarbeidet risikoreducerende tiltak.

Statens reindriftsforvaltning sier i intervju at tildelingsbrevet i større grad bør legge vekt på de overordnede målene, noe som betyr at det er behov for operasjonalisering av målene på området, og at tildelingsbrevet i mindre grad bør være en sjekklister for hvilke aktiviteter som skal gjennomføres.

Analysen av tildelingsbrevene viser at målene om økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift ikke er operasjonalisert i form av resultatindikatorer. Tildelingsbrevene redegjør i hovedsak for hvilke aktiviteter Statens reindriftsforvaltning skal gjennomføre innenfor dets ansvarsområder.

Landbruks- og matdepartementet er folkerettslig forpliktet til å sikre at reindriftsnæringen skal delta i styring, bevaring og avgjørelser om reindriftsnæringen og dens ressursgrunnlag. Reindriftsnæringen er representert i forvaltningen av reindriften gjennom Reindriftsstyret og områdestyrene.¹⁴ Som offentlige forvaltningsorgan skal Reindriftsstyret og områdestyrene bidra til at myndighetene når det overordnede målet om bærekraftig reindrift. Videre skal styringsorganene utføre de oppgaver som er gitt i eller hjemlet i reindriftsloven.

Landbruks- og matdepartementet uttaler i intervju at departementet har begrensede styringsmuligheter overfor Reindriftsstyret og områdestyrene, som er selvstendige og uavhengige organ. Bruken av mål- og resultatstyring som styringsvirkemiddel er derfor komplisert. Ifølge Land-

14) Det skal være aktive utøvere i reindriften blant medlemmene i styrene, og NRL har forslagsrett til representanter i styrene, jf. instruks for Reindriftsstyret og instruks for områdestyrene.

Reindriftsstyret og områdestyrene skal være faglige rådgivere i forvaltningen av reindriftsnæringen. Reindriftsstyret er overordnet myndighet for områdestyrene og klageinstans for vedtak truffet i områdestyrene. Videre har Reindriftsstyret ansvar for å foreta endelig stadfesting og godkjenning av reintallet for den enkelte siida og skal sørge for at en siida som har for høyt reintall, reduserer dette. Reindriftsstyret har ansvar for å bruke sanksjonsmulighetene i reindriftsloven. Landbruks- og matdepartementet kan overprøve vedtak i Reindriftsstyret. Landbruks- og matdepartementet oppnevner fire medlemmer og Sametinget tre medlemmer til Reindriftsstyret. Landbruks- og matdepartementet oppnevner leder og nestleder i styret.

Områdestyrene har blant annet ansvar for å behandle og godkjenne bruksreglene. Områdestyrene er av Landbruks- og matdepartementet delegert oppgaver som statlig sektormyndighet etter plan- og bygningsloven. Områdestyret består av fem medlemmer, hvor tre av representantene blir oppnevnt av fylkestingene og to av Sametinget.

(Reindriftsloven §§ 58 og 60, Reindriftsstyrets og områdestyrenes instruks)

bruks- og matdepartementet er det en utfordring at departementet og styringsorganene kan ha ulike prioriteringer av de reindriftspolitiske målene og hvordan disse skal nås. I et slikt system er det ifølge departementet risiko for at medbestemmelse går på bekostning av departementets mål- og resultatstyring. Styringsorganer må styres gjennom lovgivning, og lovgivningen blir dermed det sentrale virkemiddelet ovenfor styrene. Reindriftsstyret og områdestyret i Vest-Finnmark viser imidlertid til at utfordringen med å sikre styring og oppfølging er basert på manglende definisjoner og operasjonaliseringer av målet om bærekraftig reindrift.

Landbruks- og matdepartementet viser også i intervju til at det er en utfordring at Statens reindriftsforvaltning får styringssignaler både fra departementet og fra Reindriftsstyret, og at styringssignalene ikke alltid er sammenfallende.

3.3 Landbruks- og matdepartementets praktisering av konsultasjonsavtalen

Landbruks- og matdepartementet og andre departementer er folkerettslig forpliktet til å konsultere Sametinget og reindriftsnæringen i utforming av saker som direkte berører samiske interesser, slik som reindriften. Et av grunnelementene i konsultasjonsavtalen er at Sametinget og reindriftsnæringen må få fullstendig informasjon om relevante forhold i aktuelle saker så tidlig som mulig, og på alle stadier i behandlingen av saker, jf. Kongelig resolusjon om prosedyre for konsultasjoner med Sametinget. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har ansvaret for oppfølging og sikring av konsultasjonsavtalen.

Tekstboks 3 Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets overordnede ansvar for samepolitikken

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har det overordnede ansvar for å sikre at regjeringens samepolitikk som helhet blir ivaretatt og skal ivareta koordinering av statens politikk og sikre kontakt med andre departementer i saker som berører samene.

Hensynet til samiske interesser skal inkluderes i utformingen av reindriftspolitikken. Gjennom praktisering av konsultasjonsavtalen skal kunnskap om reindriften og den samiske kulturen sikres, noe som vil gi legitimitet for beslutningene som tas. Praktiseringen av konsultasjonsavtalen er derfor et sentralt element for å nå målet om bærekraftig reindrift og delmålene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift.

Landbruks- og matdepartementet viser til de folkerettslige forpliktelsene som ligger som føringer for forvaltningen av reindriften som en urfolksnæring, og viser til gjeldende konsultasjonsavtale. Ifølge departementet setter gitte forpliktelser begrensninger for departementets handlingsrom og virkemiddelbruk. I tillegg medfører disse forpliktelsene at prosesser tar lengre tid enn hva man i utgangspunktet kunne forvente.

Ifølge Landbruks- og matdepartementet er det behov for å avklare konsultasjonsavtalens rammer, fordi departementene kan se ut til å ha ulik praktisering av denne. Videre sier Landbruks- og matdepartementet at det er utfordringer knyttet til at reindriftsnæringen, NRL og de enkelte reinbeitedistriktene i for stor grad blir utelatt i saker som berører reindriftsnæringen.

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

Det finnes ifølge Landbruks- og matdepartementet eksempler på saker som angår reindriftsnæringen hvor departementer bare konsulterer Sametinget.

NRL uttaler i intervju at kunnskapen om og praktiseringen av konsultasjonsavtalen varierer mellom departementene.

Både NRL og Sametinget uttaler i intervjuer at Landbruks- og matdepartementet i for liten grad følger regelverket og intensjonene med konsultasjonsavtalen. Landbruks- og matdepartementet uttaler i intervju at det kan være uklart hva som skal anses som konsultasjonstema, og at partene kan ha ulikt syn på dette. Ifølge Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet kan Landbruks- og matdepartementet bli bedre i bruken av konsultasjonsavtalen overfor Sametinget og reindriftsnæringen, slik at Sametinget og reindriftsnæringen sikres tilstrekkelig informasjon, at det legges opp til en åpen prosess, og at Sametinget og reindriftsnæringen involveres tidlig før beslutninger tas.

4 Status og utviklingstrekk for bærekraftig reindrift i Finnmark

4.1 Revisjonskriterier: Stortingets forutsetninger

Det er et overordnet mål at reindriften skal være økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig. Dette har vært et mål siden Stortingets behandling av St. meld. nr. 28 (1991–1992) *En bærekraftig reindrift*, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). Målet er siden gjentatt av Stortinget og er nedfelt i reindriftsloven § 1. Landbrukskomiteen påpeker i Innst. S. nr. 167 (1991–1992) at det er en klar innbyrdes avhengighet mellom de tre målene.

Økologisk bærekraftig reindrift

Økologisk bærekraft forutsetter at det legges avgjørende vekt på å forvalte beitegrunnet slik at beitebalansen sikres, jf. Innst. S. nr. 222 (2005–2006). Reintallet må reguleres slik at det er i samsvar med beitegrunnet. Å sikre et tilstrekkelig beitegrunnlag er også av betydning for dyrehelsen, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) viser kontroll- og konstitusjonskomiteen til at i områder hvor det har vært overbeiting, må balansen gjenopprettes for å sikre næringen utviklingsmuligheter på kort og lang sikt.

I Innst. S. nr. 167 (1991–1992) peker landbrukskomiteens flertall på at det er behov for bedre sikring av reindriften arealer mot utnyttning som umuliggjør eller i sterk grad hindrer rasjonell drift, og mener det er behov for løpende overvåking av reinbeitearealene for å unngå uønskede inngrep. Reindriftsloven skal bidra til å sikre reindriftsarealene i det samiske reinbeiteområdet som reindriften viktigste ressursgrunnlag, jf. § 1 annet ledd. Videre skal naturgrunnet for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsnivå sikres, jf. plan- og bygningsloven § 3-1 bokstav c. I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) konstaterer flertallet i kontroll- og konstitusjonskomiteen at Landbruks- og matdepartementet mener at dagens forvaltning av arealer hvor det utøves reindrift, ikke er forsvarlig. Flertallet understreker behovet for en overordnet politikk som sikrer grunnlaget for reindrift, slik at nasjonens forpliktelser i henhold til Grunnloven og internasjonal rett ivaretas. Flertallet ønsker at regjeringen vurderer å utforme tiltak som bedre sikrer reindriften arealer i planprosesser, og da særlig tiltak på tvers av kommunegrensene.

Økonomisk bærekraftig reindrift

Økonomisk bærekraft forutsetter at det stilles krav om produktivitet, inntjeningssevne, inntektsnivå og fordeling, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992) og Innst. S. nr. 222 (2005–2006). Landbruks- og matdepartementet må sikre en forsvarlig inntekts- og velferdsutvikling for utøverne, samtidig som en må sikre arbeid i primærnæringen og i tilknyttede næringer for å trygge næringsmiljøet, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992).

Kulturelt bærekraftig reindrift

Reindriften skal bevares som et grunnlag for samisk kultur i samsvar med Grunnloven § 110a og folkerettens regler om urbefolkning og minoriteter. I Innst. S. nr. 167 (1991–1992) og Innst. S. nr. 222 (2005–2006) om reindriftsavtalen pekte næringskomiteen på at reindriften har avgjørende betydning for bevaring og utvikling av samisk bosetting, kultur og språk, og det må derfor sikres stabilitet i sysselsettingen og inntekt i primærproduksjonen.

Kilde: NINA

4.2 Økologisk bærekraftig reindrift

4.2.1 Status og utvikling for beitegrunnet

Overvåking og kartlegging av beitene samt vurdering av reinens tilstand¹⁵ og produktivitet gir indikasjoner på om beitegrunnet blir forvaltet slik at beitebalansen sikres. Kvaliteten på beitegrunnet og reinens tilstand gir grunnlag for å vurdere hvilke reintall beitene har kapasitet til. Ytre påvirkning i form av arealinngrep i reinbeiteområdene kan også påvirke beitegrunnet fordi dette medfører at beitearealet blir mindre.

Vinter-, vår- og høstbeitenes økologiske bærekraft

Vinterbeitene og vår-/høstbeitene i Finnmark overvåkes gjennom programmet *Overvåking av vinterbeiter i Finnmark*, se tekstboks 4.

I løpet av perioden fra 1980 til 2010 er vinter-, vår- og høstbeitene i Indre Finnmark endret fra å ha store andeler av intakte lavbeiter til å være nedbeitet, se kart 2 (se neste side). Kartene, som er basert på satellittdata, viser at lavdekket i Indre

Finnmark var mer eller mindre intakt i 1980. Etter dette tidspunktet er det registrert en gradvis nedbeiting av lavdekket på vidda.

Som det framgår av kartet, hadde nedbeitingen i år 2000 spredd seg geografisk inn i store deler av beitet i Indre Finnmark. I dette året var lavdekket på Finnmarksvidda på sitt laveste. Kartet viser at det var en viss forbedring i beitesituasjonen i sørlige deler av Indre Finnmark i 2006, mens registreringene i 2009 igjen viser forverring i noen av disse områdene.

Oppsummert viser kartleggingene at i 2009 var 54 prosent av arealene nedbeitet¹⁶ og 40 prosent moderat beitet,¹⁷ se figur 3 (s. 52). Det er for dette året kun seks prosent av lavdekket som er intakt.¹⁸

Fra 2000 til 2010 viser kartleggingene at situasjonen har stabilisert seg. Ifølge Norut Tromsø har situasjonen stabilisert seg på et nivå som er betydelig under det optimale for lavproduksjon i området. Norut Tromsø viser til at overvåkingsprogrammet har gitt ny kunnskap om hvor raskt

Tekstboks 4 Overvåking av vinterbeiter og høst-/vårbeiter i Finnmark

Vinterbeitene og vår-/høstbeitene i Finnmark overvåkes i dag gjennom programmet "Overvåking av vinterbeiter i Finnmark". Programmet ble initiert av Statens reindriftsforvaltning i 1998 og er inndelt i to ulike overvåkingsområder:

- vinterbeitene i Indre Finnmark (Vest-Finnmark og Øst-Finnmark reinbeiteområde)
- andre vinterbeiter i Øst-Finnmark (Tana/Polmak/Sør-Varanger).

I programmet inngår to hovedtyper av overvåking, der første del omfatter kartlegging og oppdatering av beitegrunnet gjennom bruk av satellittdata.

Andre del omfatter registreringer i felt etter et fastlagt registreringsprogram. Som en del av denne registreringen ble det i 1998 etablert i alt 53 registreringsflater på Finnmarksvidda med seks fastruter innenfor flatene. Én av rutene ble avskjermet fra beite. Registreringsflatene er lagt ut langs fem korridorer fra vest mot øst. Innenfor hver korridor er registreringsflatene plassert i en nord/sør-retning. Med dette opplegget er hele Finnmarksvidda dekket av et sett av flater som er gjenstand for oppfølgende registrering etter en gitt tidsperiode.

For indre Finnmark ble det gjort oppfølgende registreringer i 2005 og 2010. Tilsvarende ble det gjort oppfølgende kartlegging basert på satellittdata fra 2006 og 2009.

Overvåking av de andre vinterbeitene i Øst-Finnmark ble initiert sommeren 1999. Det er ikke gjort oppfølgende undersøkelser for dette området.

Overvåkingen av vinter- og vår-/høstbeitene i Finnmark er et fellesprosjekt mellom Norut Tromsø og Norsk Institutt for Naturforskning (NINA). Norut Tromsø har ansvaret for satellittdelen av programmet, mens NINA er ansvarlig for registreringer i felt.

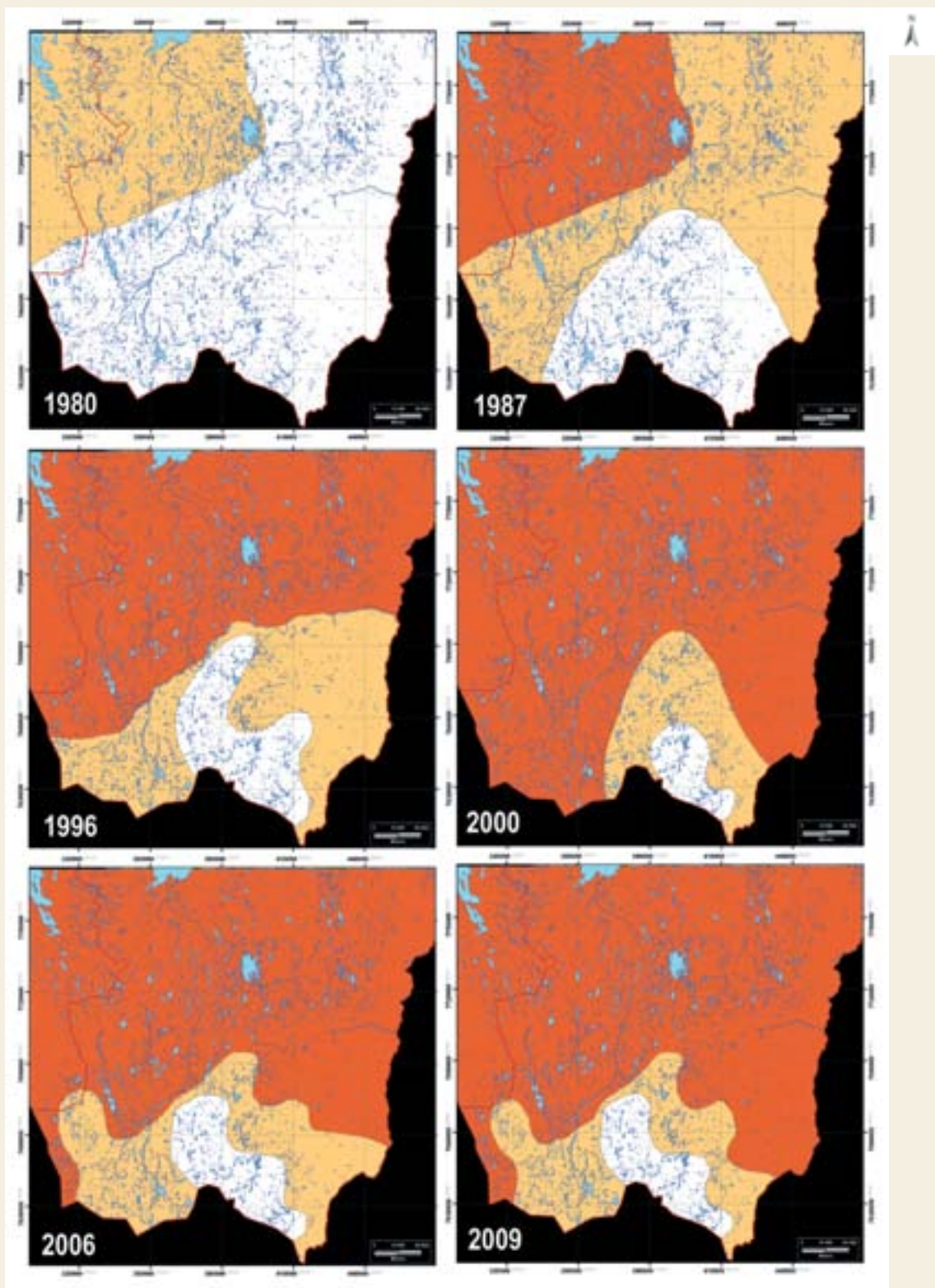
15) Tilstand omtales også ofte som kondisjon.

16) På et nedbeitet lavdekke vil det ta langt tid før et lavdekke som har optimal produksjon, er gjennomrettet, ifølge Norut Trømsø.

17) Ifølge Norut Trømsø er et moderat beitet lavdekke mer nedbeitet enn et intakt lavdekke. På de intakte beitene er beitetrykket tilpasset beitegrunnet, mens på moderat beitet lavdekke hadde lavproduksjonen vært bedre med mindre beitetrykk. Norut Trømsø viser til at et moderat beitet lavdekke vil forbedres raskere enn på nedbeitet areal om beitetrykket reduseres.

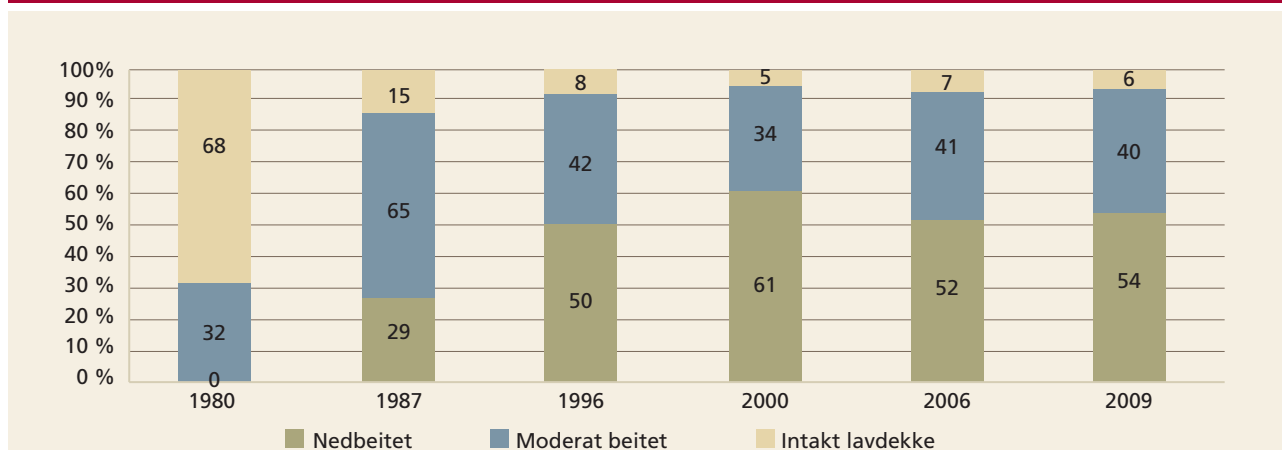
18) På de intakte beitene er beitetrykket tilpasset beitegrunnet, ifølge Norut Trømsø.

Kart 2 Endringskart for lavdekningen på Finnmarksvidda i perioden 1980–2009. Områder med intakt lavdekke er angitt i hvitt, områder med moderat beite i beige, mens oransje områder angir areal med overbeite

Kilde: Norut Tromsø

Figur 3 Lavbeitenes status angitt ved prosentvis fordeling i perioden 1980–2009

Kilde: Norut Tromsø

forbedringen i lavdekke kan skje, slik den påviste forbedringen i perioden 2000–2006 viser.

Mens NORUT Tromsøs satellittkartleggingen gir et oversiktsbilde over lavbeitenes tilstand, gir NINAs feltkartlegginger et mer detaljert bilde av beiteutviklingen.

Ifølge NINA er lavbeitene mest produktive ved en lavtykkelse fra 25 mm til 40 mm. Feltkartleggingen viser at dagens lavtykkelse ikke er optimal. Som det framgår av tabell 2, var gjennomsnittlig lavtykkelse i 2010 på 23 mm i feltrutene, og utviklingen har vært nedadgående siden 2005. I perioden er det registrert en gjenvækst av lavtykkelsen. Dette er forklart med at reintallet var redusert etter de vanskelige vintrene med nedisede beiter rundt årtusensskiftet. Ifølge NINA snudde den positive utviklingen i 2005 som følge av økt beitetrykk.

Tabell 2 Gjennomsnittlig lavdekning i feltrutene og lavtykkelsen i 1998, 2005 og 2010

	1998	2005	2010
Lavdekning i feltrutene	19,5 %	27,5 %	24,5 %
Lavtykkelsen	10 mm	29 mm	23 mm

Kilde: NINA

Feltkartleggingen viser videre at det i ruter som er skjermet fra beiting, har vært en økning i lavtykkelsen fra i gjennomsnitt 10 mm til 42 mm fra 1998 til 2010.

Ifølge NINA fordeler endringene på felter og i distrikter seg ulikt. Tilbakegangen fra 2005 til 2010 har vært sterkest på vår-/høstbeitene og på de tidligst brukte vinterbeitene, jf. områdene

øverst (nord) på kart 2 som ikke har hatt forbedringer siden år 2000. For områdene sør på vidda har situasjonen vært mer stabil fra 2005. Det er de mest eksponerte områdene for beite¹⁹ som har hatt de største reduksjonene, og dette gjelder for alle distriktene både i Øst- og Vest-Finnmark (16, 17, 30A, 30B og 30C).²⁰ For eksempel har vindrabbene i Karasjok blitt halvert siden 2005. Dette er områder som utgjør viktige beiteområder for reinen dersom snø- og isforhold gjør beiten lite tilgjengelige.

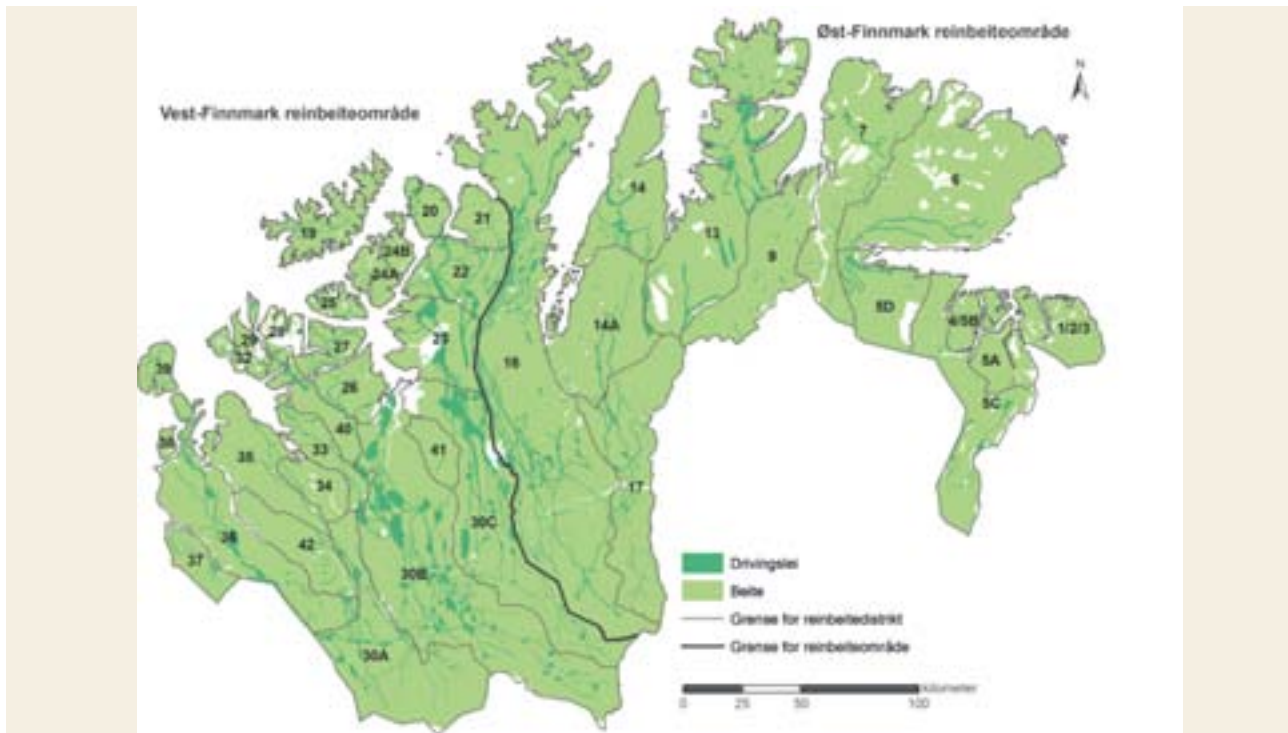
Kart 3 (neste side) viser reinens drivingsleier til/ fra vinterbeitene med mørkegrønne streker. Den største slitasten på beiten er i stor grad sammenfallende med drivingsleiene, der det er mange sommersiidaer som flytter gjennom de samme områdene for å komme til/fra vinterbeitene (spesielt for siidaene som har vinterbeiter i distriktene 30A, 30B, 30C, 16 og 17).

Sommerbeitenes tilstand

I Meld. St. 9 (2011–2012) vises det til studier av sommerbeitene i Finnmark som indikerer at distrikter med høyere reintetthet har mindre mangfold av beiteplanter. Dette kan blant annet medføre mindre produktive sommerbeiter for reindriftsnæringen. I meldingen går det fram at Landbruks- og matdepartementet ser behov for økt kunnskap om sommerbeitenes produktivitet som en del av kunnskapsgrunnlaget for en bærekraftig ressursforvaltning i reindriften. Så lenge sommerbeitesituasjonen ikke gjennomgående er

19) De områdene som er mest tilgjengelig, har minst snødekning og minst nedising slik at reinen kommer til når det er snø/is. Dette er ofte høytliggende områder der vinden fjerner snøen.

20) Det er nå mer lyng og gress i de rutene som var mest slitte i 1998, og dette har kompensert noe for reduksjonen i lavbeitene i perioden 2005–2010.

Kilde: SSB, 2012: Basert på Statens reindrivforvaltnings data

kartlagt, gir reinens tilstand og produktivitet den beste indikasjonen på sommerbeitenes tilstand.

4.2.2 Den indirekte beiteutviklingen: status og utvikling for reinens tilstand og produktivitet

Reinens tilstand og produktivitet er et resultat av beitesituasjonen for alle årstidsbeitene og kan brukes for å gi en indirekte vurdering av kvaliteten på beite. Sommerbeitet er den viktigste kilden til vektutvikling og muligheter for kjøttavkastning hos reinen. Redusert beitekvalitet om sommeren påvirker evnen til vektøkning hos det enkelte dyr, og dermed også gjennomsnittlig vektutvikling i flokken. Årstilveksten av rein (kalveprosenten) er direkte avhengig av høst-, vinter- og vårbeitene, men dårlige sommerbeiter bidrar også til simlens tilstand. Vekter og kjøttavkastning gir derfor indikasjoner på kvaliteten på sommerbeitet, mens kalveprosent er den mest relevante indirekte bærekraftsindikatoren for å beskrive tilstanden for høst-, vår- og vinterbeitene. Kalveprosenten gjenspeiler hvordan simlene klarer seg gjennom høsten og vinteren fram til kalving om våren.

I *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* (2008) definerte Landbruks- og matdepartementet målet om økologisk bærekraftig reindrift og utarbeidet grenseverdier for å vurdere om reintallet er økologisk bærekraftig. Grenseverdiene som legges til grunn, er gjennomsnitt-

lige slaktevekter, kjøttavkastning og kalveprosent for de siste fem årene.

Tekstboks 5 Grenseverdier for å vurdere økologisk bærekraftig reintall

- gjennomsnittlig slaktevekt 17–19 kg for kalv
- gjennomsnittlig slaktevekt 27–29 kg for simler over 2 år
- gjennomsnittlig slaktevekt 25–27 kg for okse 1–2 år
- gjennomsnittlig kjøttavkastning per livrein i vårflokk 8–9 kg
- variasjon i kalveprosent på høsten skal være innenfor 10–15 % mellom år.

Ifølge Landbruks- og matdepartementet må grenseverdiene forstås som en nedre verdi for hva som bør oppnås. Verdier under norm indikerer et for høyt reintall. I veilederen framgår det at kun distrikter med svært lave vekter kan forholde seg til nedre norm. Dette er senere ytterligere presisert i møte med Statens reindriftsforvaltning den 25. mars 2011. Departementet presiserer at reintallet er sannsynliggjort økologisk bærekraftig i henhold til definisjonen når kriteriene ligger over norm/grenseverdiene.

Tekstboks 6 Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall

I lovproposisjonen til reindrifftsloven ble det ifølge Landbruks- og matdepartementet påpekt et behov for å utvikle mer objektive og vitenskapelig baserte kriterier for å vurdere om et reintall er økologisk bærekraftig. I oppfølgingen av lovproposisjonen ble det opprettet en arbeidsgruppe bestående av seks reineiere, to forskere og personer fra forvaltningen. Arbeidsgruppen leverte rapporten "Kriterier/indikatorer på økologisk bærekraftig reintall" i juni 2008. Rapporten ble sendt på høring. I etterkant ble *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* utgitt i desember 2008. Veilederen bygger på arbeidsgruppens forslag og innkomne høringsforslag.

Landbruks- og matdepartementet peker på at bruken og oppfølgingen av veilederen er presisert i egne brev til Statens reindrifftsforvaltning og Reindrifftsstyret. I forbindelse med dette arbeidet har departementet forutsatt at styrings- og forvaltningsorganene har fulgt opp gitte føringer og videreformidlet informasjon til distriktene. Videre har departementet deltatt på informasjonsmøter i Vest-Finnmark i 2009, samt informert om bruk av kriteriene til distriktene.

I møte med Reindrifftsforvaltningen den 25. mars 2011 ble det presisert at kriteriene skulle brukes, samt at disse normene ifølge arbeidsgruppen var nedre grenseverdier. Det ble også presisert at dette måtte legges til grunn ved vurdering og fastsetting av økologisk bærekraftig reintall.

Nedenfor presenteres status for disse grenseverdiene for økologisk bærekraft.

Reinens slaktevekt

Tabell 3 viser at gjennomsnittlige slaktevekter i Vest-Finnmark for perioden 2006–2010 ikke er over normspennet for kalv, simler over 2 år og okse 1–2 år, og derfor ikke er innenfor det som regnes som økologisk bærekraftig.

Tabell 3 viser videre at for Øst-Finnmark har Polmak/Varanger høyere slaktevekter enn grenseverdien for alle kategorier rein og kan dermed regnes som økologisk bærekraftig. For Karasjok østre sone er gjennomsnittlig slaktevekter for kalv ikke over norm og regnes derfor ikke som økologisk bærekraftig, ifølge Landbruks- og matdepartementets presiseringer. I Karasjok vestre sone er slaktevektene ikke over grenseverdien og kan dermed ikke bli ansett som økologisk bærekraftig.

Tabell 3 Gjennomsnittlige slaktevekter for alle kategorier slakt for perioden 2006–2010. Verdier under og innenfor grenseverdier er markert med rødt

Område	Kalv Grenseverdi: 17–19 kg Landbruks- og matdepartementets presisering: > 19 kg	Simler over 2 år Grenseverdi: 27–29 kg Landbruks- og matdepartementets presisering: > 29 kg	Okse 1–2 år Grenseverdi: 25–27 kg Landbruks- og matdepartementets presisering: > 27 kg
Øst-Finnmark	18,7	28,5	27,3
Polmak/Varanger (distrikt: 1, 2, 3, 5A, 4/5B, 6, 7 og 9)	19,5	30,2	30,1
Karasjok østre sone (distrikt: 13, 14 og 14A)	18,3	29,8	28,5
Karasjok vestre sone (distrikt: 16)	16,6	26,4	25,5
Vest-Finnmark	16,9	26,4	24,5
Kautokeino østre sone (distrikt: 19, 20, 21, 22, 23, 24 A og 24 B). Benytter vinterbeite 30A	17,7	27,7	26,3
Kautokeino midtre sone (distrikt: 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 40, 41, 11T, 33T, 19/32T) Benytter vinterbeite 30B	16,3	25,1	23,5
Kautokeino vestre sone (distrikt: 34, 36, 37, 39, 42) Benytter vinterbeite 30C	16,8	27,3	24,8

Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindrifftsforvaltning 2011

Kilde: Lars H. Krempig/krempig.no

Kjøttavkastning

I følge ressursregnskapet 2011 er kjøttavkastning antall kilo kjøtt per rein. En høy kjøttavkastning per livrein indikerer god kalvetilgang, lite tap av rein og gode slaktevekter. For lav kjøttavkastning gir indikasjoner på det motsatte.

Både Øst-Finnmark og Vest-Finnmark reinbeiteområde har hatt en gjennomsnittlig kjøttavkastning under grenseverdien på 8 og 9 kg per rein de siste fem årene (2006–2010), jf. tabell 4. Dette ligger under grenseverdiene i henhold til Landbruks- og matdepartementets presisering og kan dermed ikke karakteriseres som bærekraftig.

Som det framgår av tabell 4, er det kun Polmak/Varanger som har en gjennomsnittlig slakteproduktivitet over grenseverdien.

Tabell 4 Gjennomsnittlig kjøttavkastning for slakt for femårsperioden 2006 til 2010. Verdier under grenseverdien er markert med rødt

Område	Slakteproduktivitet per rein (kjøttavkastning) Normspenn: 8–9 kg Landbruks- og matdepartementets presisering: > 9 kg
Øst-Finnmark	7,4
Polmak/Varanger	10,4
Karasjok østre sone	6,7
Karasjok vestre sone	5,5
Vest-Finnmark	5,8
Kautokeino østre sone	6,2
Kautokeino midtre sone	5,4
Kautokeino vestre sone	6,2

Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindriftsforvaltning 2011

Tabell 5 Kalver etter tap for de siste fem driftsårene, prosent

Område	Kalver etter tap (prosent)				
	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10
Øst-Finnmark	63	64	64	55	54
Polmak/Varanger	69	69	71	69	56
Karasjok østre sone	61	68	60	49	56
Karasjok vestre sone	59	57	60	48	49
Vest-Finnmark	44	56	55	49	54
Kautokeino østre sone	47	55	59	49	60
Kautokeino midtre sone	39	54	52	46	48
Kautokeino vestre sone	51	59	56	54	56

Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindriftsforvaltning 2011

Kalveprosent

Det er klar sammenheng mellom tilgangen til vinterbeite og fruktbarhet hos reinen. Dette er målt som kalveprosent. Ifølge ressursregnskapet for 2011 er simlas tilstand om høsten viktig for hvor mange kalver som blir født, tilstanden på kalvene og hvor mange kalver som går til slakt.

Tabell 5 viser kalveprosent (andelen av kalv som overlever en sommer, kalver som enten går til slakt eller blir produksjonsdyr) både i Øst- og Vest-Finnmark reinbeiteområde. Grenseverdien som er satt for kalveprosent, etter Landbruks- og matdepartementets presisering, er at kalveprosenten ikke skal variere med mer enn ti prosent mellom år. Tabell 5 viser større variasjoner både i Øst- og Vest-Finnmark.

En lav kalveprosent er en indikasjon på et dårlig beitegrunnlag, og dette er tilfellet flere steder i Vest-Finnmark. En kalveprosent som er stabil på rundt 50 prosent, og som ikke varierer, er likevel mer alvorlig enn en kalveprosent som har sunket med 10 til 15 prosent fra et høyt nivå, ifølge Statens reindriftsforvaltning. Statens reindriftsforvaltning har derfor lagt mindre vekt på variasjon i kalveprosent i saksforberedelsene til Reindriftsstyret når reintallet skal settes. Landbruks- og matdepartementet opplyser at dårlig beitegrunnlag ofte er hovedårsaken til lav kalveprosent, men vesentlige forklaringsfaktorer i mange områder er også tap grunnet sykdom, vanskelige beiteforhold på grunn av værforhold, samt rovvilt.

Tabell 5 viser at gjennomsnittlig kalveprosent i Øst- og Vest-Finnmark har vært på om lag 50 til 55 prosent de senere årene. I Ressursregnskapet for reindriftsnæringen 2009/2010 oppgis større tap av kalv til rovdyr og generelt dårligere til-

stand hos både simler og kalv som mulige årsaker til den reduserte kalvetilgangen.

4.2.3 Status for og utvikling i reintallet i Finnmark

Reintall fra 1980 til 2010

Reintallet i Finnmark var i 1980 på om lag 100 000 dyr.²¹ Reintallet steg deretter kraftig fram til 1989, til om lag 200 000 dyr. Etter dette var det en kraftig nedgang i reintallet fram til 2001 som følge av at beiten ikke tålte det høye beitepresset. I 2001 var reintallet på om lag 109 000 dyr.²² Siden har reintallet igjen steget og var ved siste registrering i 2010 på om lag 185 000 dyr, jf. figur 4.

I Finnmark har reintallet økt med 40,2 prosent fra 2002 til 2010. For perioden 2002 til 2010 har reintallet økt med 31,8 prosent i Vest-Finnmark. Sammenlignet med det øvre reintallet som ble fastsatt av Reindriftsstyret i 2002 i Vest-Finnmark, har reintallet økt med 50,1 prosent i denne perioden.

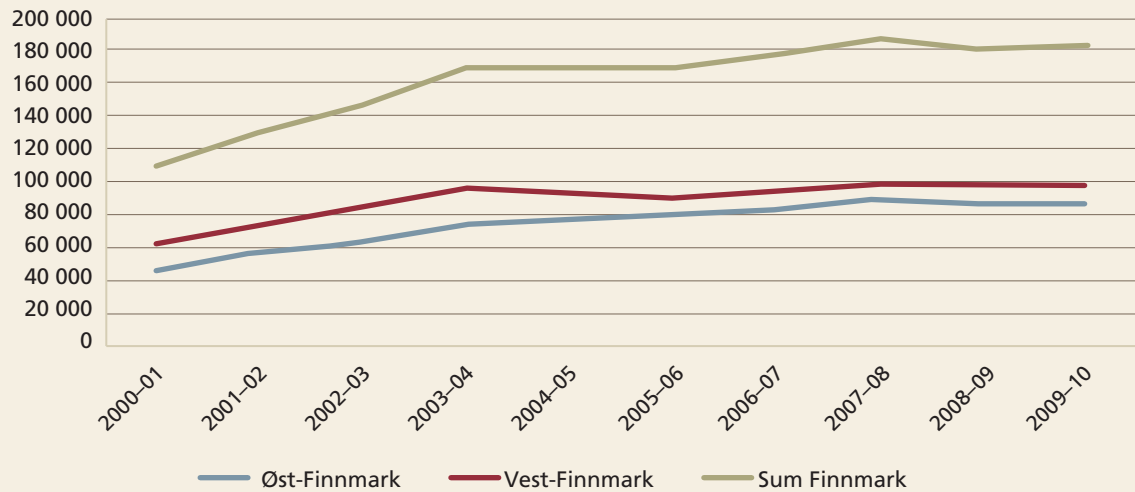
Figur 5 viser at de tre sonene i Vest-Finnmark har hatt samme utvikling, og at Kautokeino midtre sone har flest rein.

I Øst-Finnmark har det faktiske reintallet økt med 7,3 prosent i perioden 2006–2010, jf. figur 6. Sammenlignet med det øvre reintallet fastsatt av Reindriftsstyret i 2006 har reintallet økt med 17,6 prosent i denne perioden. I 2000 hadde Polmak/Varanger flest rein i Øst-Finnmark, men siden 2001 har det vært Karasjok Vest. Siden 2005 har også Karasjok Øst flere rein enn Polmak/Varanger.

21) Første reintall ble oppgitt i 1835, og fram til 1980 hadde reintallet ikke i vesentlig grad oversteget 100 000.

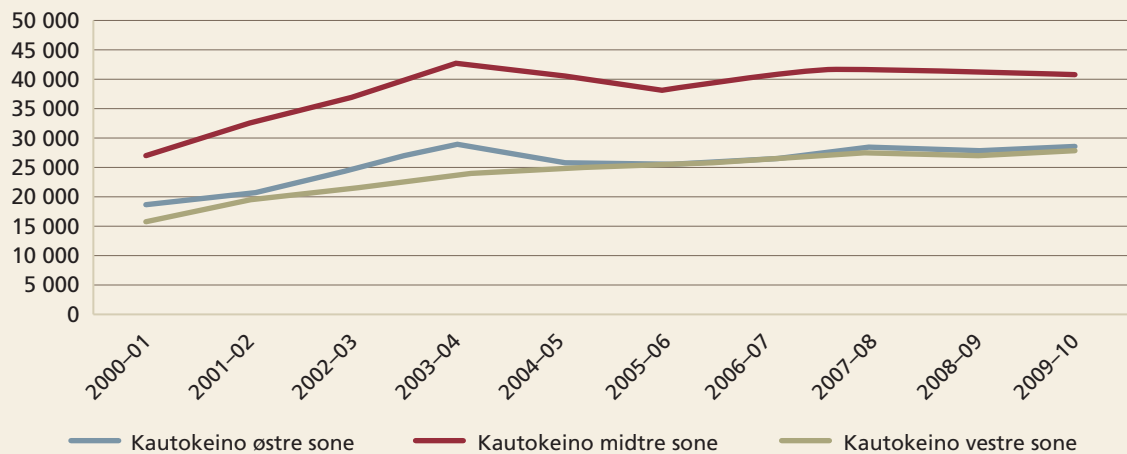
22) Dokument nr. 3:12 (2003–2004) *Riksrevisjonens undersøkelse av reinbeiteressursene i Finnmark*.

Figur 4 Utviklingen i reintallet i Finnmark fra 2001 til 2010

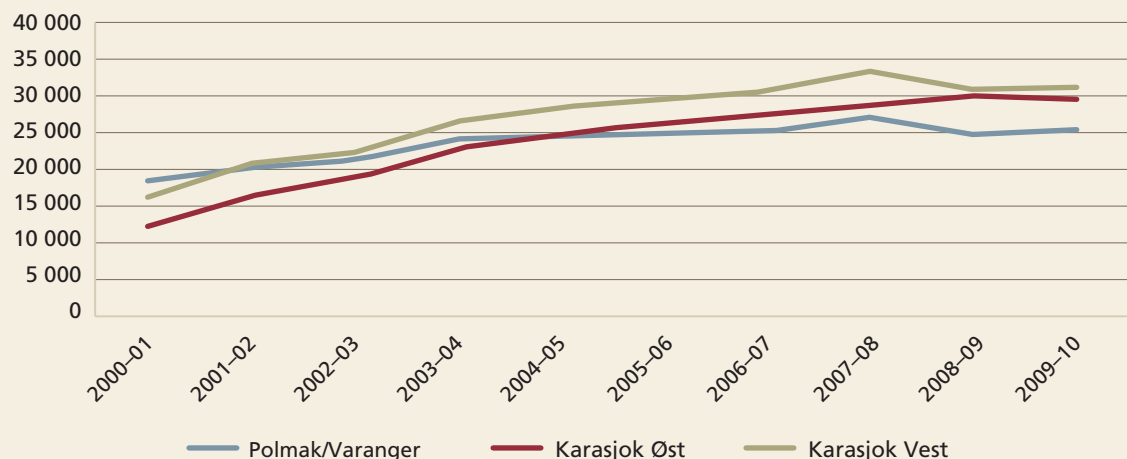
Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindriftsforvaltning 2011

Figur 5 Utviklingen i reintallet i Vest-Finnmark fra 2001 til 2010

Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindriftsforvaltning 2011

Figur 6 Utviklingen i reintallet i Øst-Finnmark fra 2001 til 2010

Kilde: Ressursregnskapet, Statens Reindriftsforvaltning 2011

Tabell 6 Status for antall rein sammenlignet med øvre reintall for ulike distrikter

REINBEITEDISTRIKT			Reintall per 31. mars 2010 ²³	Øvre reintall fastsatt i bruks-reglene	Differanse mellom reintall per 2010 og øvre reintall fastsatt i bruksreglene	Differanse mellom reintall per 2010 og fastsatt reintall i bruksreglene per 2010 (prosent)
Øst-Finnmark			87 076	70 000	-17 076	-19,6
Polmak Varanger	1/2/3	ØSTRE SØR-VARANGER	655	900	+245	+ 37,4
	5A	PASVIK	2 499	2 500	+1	0
	4/5B	VESTRE SØR-VARANGER	1 866	2 000	+134	+7,2
	6	VÁRJATNJÁRGA	11 749	11 000	-749	-6,3
	7	RÁKKONJÁRGA	3 404	4 000	+596	+17,5
	9	OLGGUT CORGAŠ/ OARJE-DEATNU	5 538	5 800	+262	+4,7
Karasjok Vest (vinterdistrikt 17)	13	LÁGESDUOTTAR	13 949	10 000	-3 949	-28,3
	14	SPIERTTANJÁRGA	6 496	5 000	-1 496	-23,0
	14A	SPIERTTAGÁISÁ	9 379	6 300	-3 079	-32,8
Karasjok Øst	16	KÁRÁŠJOGA OARJJABEALLI	31 541	22500	-9 041	-28,7
Vest-Finnmark			97 013	77 350	-19 663	-20,3
Kautokeino Øst (distrikt 30A)	19	SÁLLAN	4 379	4 300	-79	-1,8
	20	FÁLÁ/KVALØY	2 117	1 700	-417	-19,7
	21	GEARRETNJÁRGA	3 159	2 400	-759	-24,0
	22	FIETTAR	7 218	4 900	-2 318	-32,1
	23	SEAINNUS/NÁVGGASTAT	9 425	6 600	-2 825	-30,0
	24A	OARJE-SIEVJU	1 202	1 250	+48	+4,0
	24B	NUORTA-SIEVJU	703	700	-3	-0,4
Kautokeino midtre sone (distrikt 30B)	25	STIERDNÁ	1 660	1 450	-210	-12,7
	26	LAKKONJÁRGA	9 026	5 250	-3 776	-41,8
	27	JOAHKONJÁRGA	5 776	4 600	-1 176	-20,4
	28	CUOKCAVUOTNA	593	900	+307	+51,7
	29	SEAKKESNJÁRGA JA SILDÁ	1 185	1 100	-85	-7,2
	32	SILVVETNJÁRGA	2 274	2 100	-174	-7,7
	33	SPALCA	6 360	4 900	-1 460	-23,0
	40	ORDA	5 804	4 750	-1 054	-18,2
	41	BEASKÁDAS	5 035	2 800	-2 235	-44,4
	11T	RÁIDNÁ	314	600	+286	+91,1
	33T	ITTUNJÁRGA	788	900	+112	+14,2
	19/32T	IVGOLÁHKU	2 081	2 300	+219	+10,5
Kautokeino Vest (distrikt 30A)	34	ÁBBORAŠŠA	6 622	4 200	-2 422	-36,6
	35	FÁVRROSORDA	6 612	6 400	-212	-3,2
	36	COHKOLAT	8 958	6 900	-2 058	-23,0
	37	SKÁRFVÁGGI	1 456	1 650	+194	+13,3
	39	ÁRDNI/GÁVVIR	2 408	2 000	-408	-16,9
	42	BEAHCEGEALLI	1 804	2 700	+986	+49,7
SUM FINNMARK			184 089	147 350	-36 739	-20,0

Kilde: Ressursregnskapet, Statens reindriftsforvaltning 2011 og analyse av bruksregler, Riksrevisjonen 2012

23) Det siste registrerte reintallet er fra 31. mars 2010. Dette er ennå ikke korrigert i forhold til offentlige tellinger.

Fastsettelse av øvre reintall i bruksreglene

Med hjemmel i reindriftsloven skal det med bakgrunn i bruksreglene settes et øvre reintall for hver sommersiida (sommerdistriktene). Tabell 6 (forrige side) viser at det i Finnmark var 184 089 rein per 1. april 2010. Reindriftsstyret fastsatte øvre reintall for Finnmark i 2011 er 147 350 rein. Det betyr at antall rein må reduseres med om lag 37 000, noe som tilsvarer en reduksjon på 20 prosent for hele Finnmark. I Øst-Finnmark må bestanden reduseres med om lag 17 000 rein. Dette utgjør en reduksjon på 19,6 prosent. I Vest-Finnmark må bestanden reduseres med om lag 20 000 rein, noe som tilsvarer en reduksjon på 20,3 prosent.

Videre viser tabellen at flere distrikter må redusere reintallet med over 2 000 rein per distrikt. I Øst-Finnmark må distriktene 13, 14A og 16 til sammen redusere antall rein med 16 969, som tilsvarer 29,3 prosent av det totale reintallet. I Vest-Finnmark er det seks distrikter (22, 23, 26, 34, 36 og 41) som må redusere med mer enn 2 000 rein. Disse distriktene skal til sammen redusere med 15 634 rein, som tilsvarer 33,8 prosent.

4.2.4 Arealstatus og arealutvikling i reinbeiteområdene i Finnmark

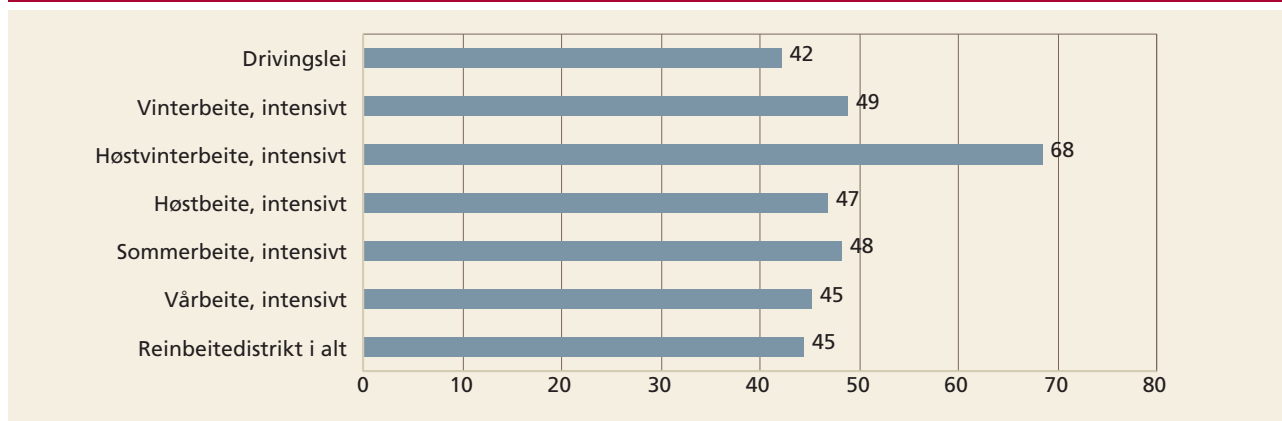
Bebyggelse og infrastruktur i Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder utgjør under en halv prosent av det samlede arealet innenfor disse to områdene.²⁴ Det er påvist at tamrein er sky for mennesker og unngår å bruke beiteområder også i en viss avstand fra fysiske inngrep og ferdsel.²⁵

Særlig gjelder dette simler med kalv (Vistnes, Nellemann og Bull 2004). Dette medfører også at utbygging i uforstyrrede områder får større konsekvenser enn utbygging nær allerede eksisterende inngrep. Selv om arealinngrepene relativt sett er små, viser forskning at arealinngrep påvirker reinen utover det faktiske inngrepet (Lie, Vistnes og Nellemann 2006).²⁶ For å belyse hvordan arealinngrep påvirker reinen utover det faktiske inngrepet i Finnmark, er det gjennomført en GIS-analyse av reinbeitearealer som ligger mindre enn 2 km fra bebyggelse og infrastruktur, heretter kalt påvirkningssonen.

Figur 7 viser at 45 prosent av arealet i Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder var innenfor påvirkningssonen i 2011.²⁷ I enkelte av de intensivt brukte årstidsbeitene er andelen areal innen påvirkningssonen større og utgjør eksempelvis 68 prosent av arealet for høstvinterbeitet.

Enkelte områder er mer sensitive for bebyggelse og infrastruktur enn andre, slik som kalvingsland og tidlig vårbeiteland. Undersøkelsen viser at i enkelte distrikt var over 60 prosent av dette området innenfor påvirkningsarealet i 2011, se kart 4 neste side. Mørk rød farge på kartet viser at 60–100 prosent av distriktet er innenfor påvirkningsarealet, i mørkegule områder er 40–59,9 prosent av distriktene innenfor påvirkningsarealet og i lysegule områder er 0,1–39,9 prosent innenfor påvirkningsarealet. Grønn farge på kart 4 angir at det ikke er vårbeite/kalvingsland i distriktet.

Figur 7 Andel påvirket areal (2 km fra bebyggelse og infrastruktur) etter sesongbeiteområde. Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder. 2011. Prosent

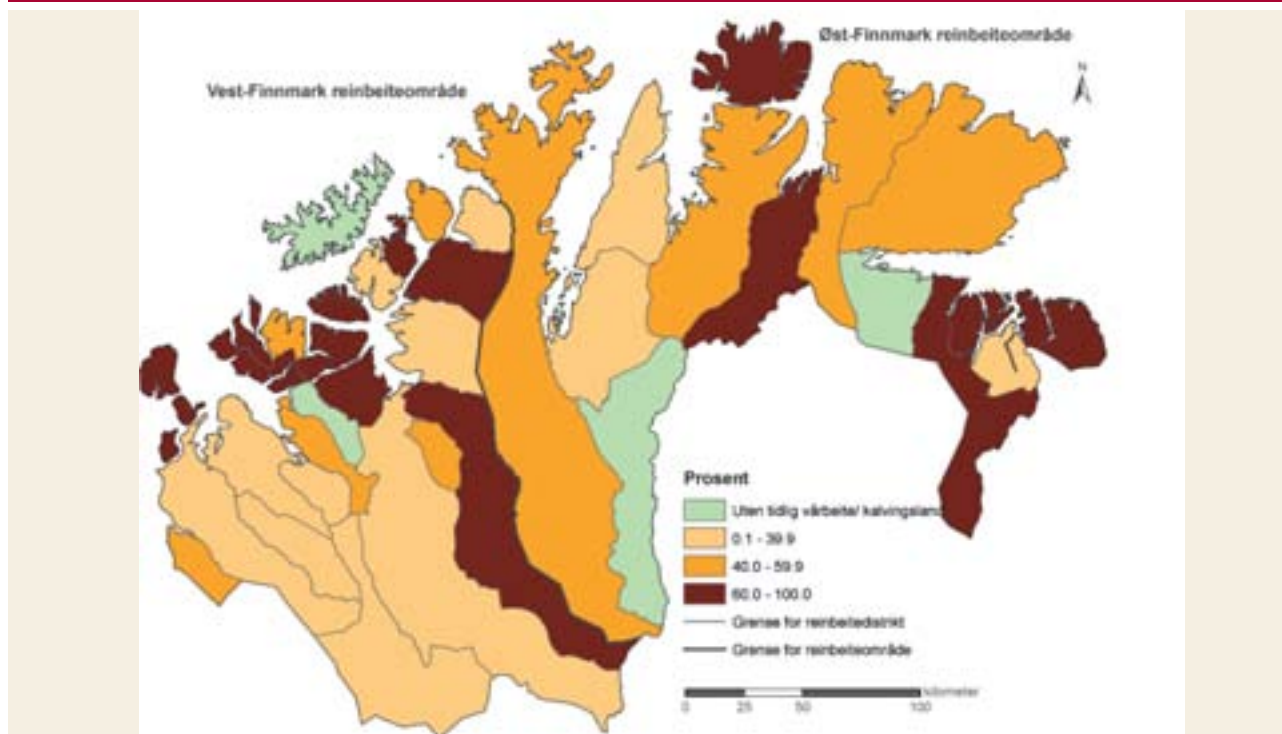
Kilde: SSB, 2012

24) Innenfor det som er registrert som de ulike årstidsbeitene i Vest- og Øst-Finnmark reinbeiteområder.

25) Forskning viser en unntakelsesrespons på 1 til 4 km fra et arealinngrep når det gjelder tamrein.

26) Undersøkelsen er gjort i områder med samisk reindrift, dvs. i områder med tamreindrift.

27) Disse elementene inngår i analysen: bygningspunkter, veier, høyspentlinjer, rørgate og damkant, skyte- og øvingsområde (Forsvaret), vindmøller, vannkraftverk, gruvedrift samt steinbrudd, grustak og steintipp.

Kilde: SSB 2012. Kartet er basert på Statens reindriftsforvaltnings arealbrukskart

GIS-analysen viser videre at påvirket areal har holdt seg stabilt fra 2001 til 2011 når det gjelder bygninger og veier. Endringsdata for annen infrastruktur er ikke utarbeidet.²⁹ Det at det kun har vært små endringer fra 2001 til 2010 skyldes at det i hovedsak ble oppført nye bygg i umiddelbar nærhet til eksisterende bebyggelse og veier i denne perioden (mindre enn 100 meter fra eksisterende bebyggelse).

Landbruks- og matdepartementet viser til at også rovviltforvaltningen har innvirkning på målet om en bærekraftig reindrift. Forekomsten av rovvilt gir føringer for bruk av arealene og reduserer fleksibiliteten i reindriftsnæringen. Økte forekomster av rovvilt kan innebære at enkelte områder blir for hardt belastet. I tillegg til å ha konsekvenser for målet om økologisk bærekraft har rovvilt også konsekvenser for målet om økonomisk og kulturell bærekraft.

I Meld. St. 9 (2011–2012) viser Landbruks- og matdepartementet til at det er utarbeidet kart som

viser viktige områder for reindriften, slik som ulike sesongbeiter, flyttleier og samlingsområder, men at disse er under revisjon m.m.³⁰ Departementet ser det som nødvendig at det gjennomføres en verdiklassifisering av reinbeiteområdene med basis i de reviderte kartene for å få enda tydeligere fram hvilke områder som er mest sentrale for næringen. Departementet legger til grunn at en verdiklassifisering av reindriftens arealbrukskart vil bidra til en bedre sikring av de arealene som er av særlig viktighet for reindriften, og dermed gi en større grad av forutsigbarhet for reindriftsutøverne. Landbruks- og matdepartementet peker også på at en verdiklassifisering av arealbrukskartene vil gjøre det mulig å utarbeide planretningslinjer for reindriftens særverdiområder. I tillegg vil en verdiklassifisering gi både fylkeskommunale og kommunale planleggere og reindriftsnæringen større forutsigbarhet i planlegging etter plan- og bygningsloven.

28) I noen områder er det ikke registrert kalvingsland og vårbeiteland, enten som følge av at beiteene ikke benyttes til dette eller at området er registrert som helårsbeite.

29) Tallene fra 2001 er basert på bygg og veier (siden det ikke finnes utviklingsstatistikk på annen infrastruktur). Tallene fra 2011 er basert på bygg og all infrastruktur (da statustall finnes for all infrastruktur). Det betyr at all annen infrastruktur enn bygg og veier kan ha skjedd både før og etter 2001. Den totale påvirkningen vises og endringen som følge av bygg og veier vises.

30) Det er disse kartene som er lagt til grunn for SSBs analyser.

4.3 Økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift

Landbruks- og matdepartementet peker i intervju på Stortingets forutsetning om at beiteressursene er en viktig forutsetning for kjøttproduksjonen i reindriftnæringen, og at økologisk bærekraft derfor er en forutsetning for økonomisk bærekraft. Departementet understreker at reindriftsutøverne er selvstendig næringsdrivende, og at arbeidet med økonomisk bærekraft innebærer at departementet skal legge til rette for en forsvarlig inntekts- og velferdsutvikling for utøverne. Departementet peker videre på at sikringen av næringens beitegrunnlag er en nødvendig del av den kulturelle bærekraften. Økonomien i næringen vil også ha en innvirkning på den kulturelle bærekraften.

Delmålene om økonomisk og kulturell bærekraft er ikke operasjonalisert i form av resultatindikatorer i departementets styringsdokumenter. Kapittelet belyser derfor generell status og utvikling for målene om en økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift.

4.3.1 Økonomisk status og utvikling i reindriftnæringen

Økonomisk bærekraft innebærer krav til produktivitet, inntjeningssevne, inntektsnivå og fordeling.

Driftsresultat i reindriften

Vederlag for arbeid og egenkapital er et uttrykk for driftsresultatet i reindriftnæringen og beskriver reindriftnæringens inntekter og kostnader.

Figur 8 viser driftsresultatet for siidaandelene i Øst- og Vest-Finnmark for perioden 2001–2010. Det framgår at gjennomsnittlig driftsresultat per siidaandel i 2010 er i overkant av 270 000 kroner for Øst-Finnmark, nær 100 000 kroner mer enn

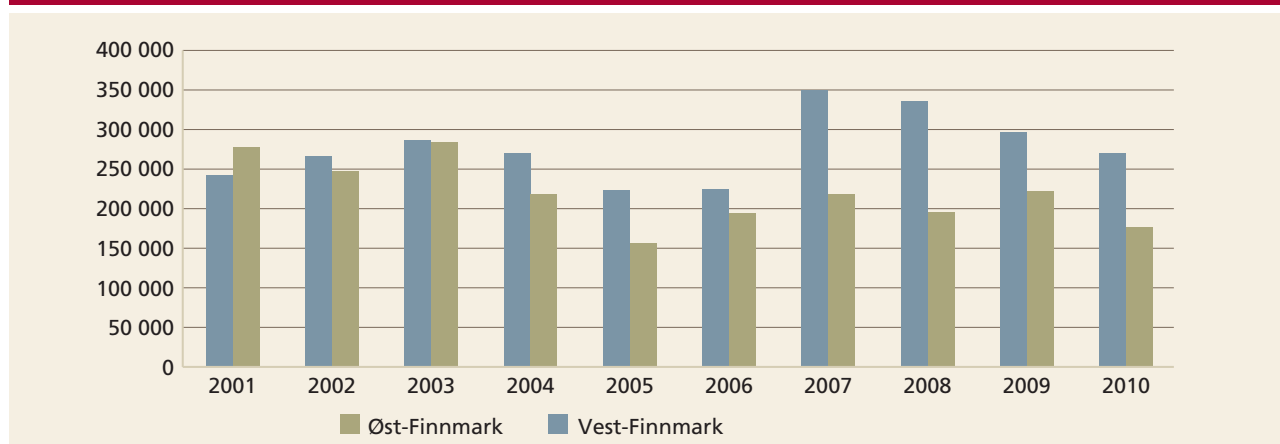
gjennomsnittlig driftsresultat for Vest-Finnmark samme år.

Figuren viser videre at det har vært store variasjoner i driftsresultatet i perioden 2003–2010. Etter en nedgang i årene 2003–2006 økte driftsresultatet fram til 2007. Fra 2008 til 2010 sank driftsresultatet per siidaandel med 18,9 prosent i Øst-Finnmark og med 10,3 prosent i Vest-Finnmark. I totalregnskapene blir det pekt på at utviklingen i kostnadene og kjøttinntektene fra 2002 til 2003 må ses i sammenheng med endringer i næringsoppgavene og i avregningsmåten fra slakteriene, noe som er med på å forklare forskjellen mellom disse to årene. På grunn av feilrapportering fra slakteriene kan kjøttinntektene mellom 2008 og 2009 ikke sammenlignes.

Figur 9 neste side viser at driftsresultatet varierer innenfor de ulike reinbeiteområdene i Øst- og Vest-Finnmark. I 2010 hadde Polmak/Varanger et gjennomsnittlig driftsresultat per siidaandel på mer enn 575 000 kroner, mens Karasjok Øst hadde et gjennomsnittlig driftsresultat på 105 000 kroner. I dette reinbeiteområdet ble driftsresultatet mer enn halvert sammenlignet med året før.

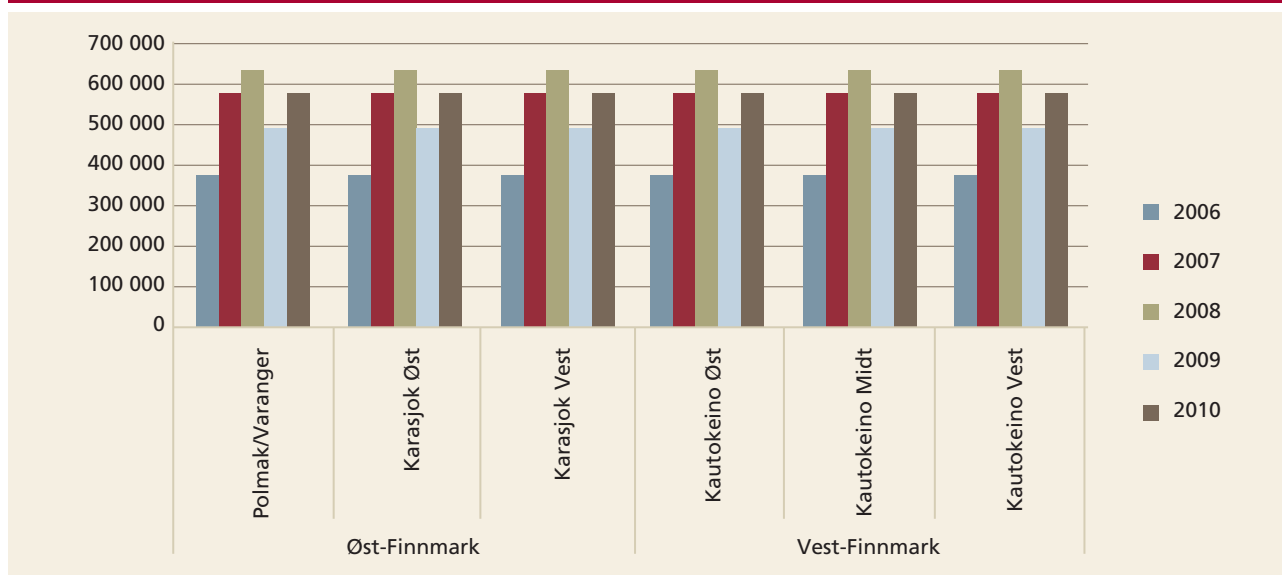
Polmak/Varanger har gjennomgående hatt høyere driftsinntekter enn de andre reinbeiteområdene i perioden.

Figur 8 Vederlag til arbeid og egenkapital per siidaandel i perioden 2001–2010 (2010-kroner)

Kilde: Tall fra Totalregnskap for reindriftnæringen, Økonomisk utvalg

Figur 9 Vederlag til arbeid og egenkapital per siidaandel i reinbeiteområder i Finnmark i perioden 2006–2010 (2010-kroner)³²

Kilde: Tall fra totalregnskapene for reindriftsnæringen

Kjøttinntekter, statstilskudd, erstatninger og kostnader

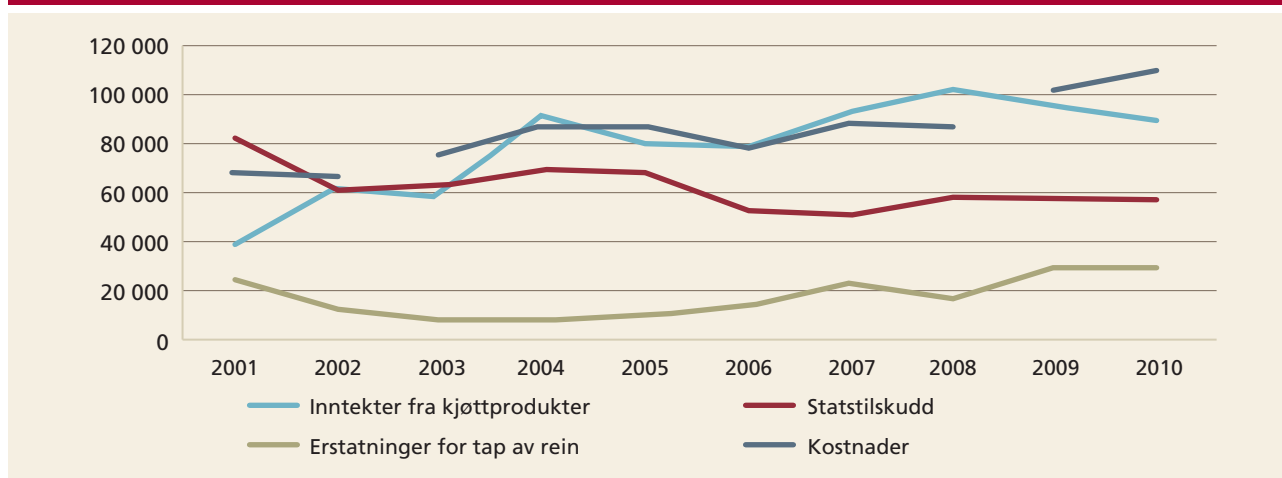
Figur 10 viser status og utvikling for kjøttinntekter,³¹ statstilskudd, erstatninger og kostnader for Finnmark i perioden 2001–2010. Det framgår at de samlede kostnadene i 2010 overstiger kjøttinntektene med mer enn 20 mill. kroner. Statstilskuddet til reindriftsnæringen utgjør om lag det dobbelte av rovdyrerstatningene. Statstilskudd og erstatninger tilsvarte i 2010 beløpsmessig nesten de samlede kjøttinntektene (86,4 mill. kroner), og overføringene fra staten var avgjørende for å sikre at de samlede

inntektene var høyere enn kostnadene, jf. budsjett 2011 i totalregnskapet for 2011.

Figur 10 viser videre at kostnadene har steget med om lag 60 prosent i perioden 2001–2010. I samme periode har kjøttinntektene økt tilsvarende med om lag 126 prosent. For periodene 2001–2005 og 2009–2010 var de samlede kostnadene høyere enn kjøttinntektene.

Det framgår også av figuren at gjennomsnittlige erstatninger for tap av rein (til rovvilt, bil- og togtrafikk) har økt med om lag 20 prosent fra 2001

Figur 10 Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger i perioden 2001–2010 i Finnmark (2010-kroner)³³

Kilde: Tall fra totalregnskapene for reindriftsnæringen 2001–2010, Økonomisk utvalg

31) Med kjøttinntekter menes inntekter fra kjøtt- og biprodukter fra rein, jf. totalregnskapene.

32) På grunn av feilrapportering fra slakteriene kan kjøttinntektene mellom 2008 og 2009 ikke sammenlignes (totalregnskapet for 2010/2011).

33) Økningen i kostnadene og kjøttinntektene fra 2002 til 2003 må ses i sammenheng med endringer i næringsoppgavene og i avregningsmåten fra slakteriene, noe som er med på å forklare forskjellen mellom disse to årene. På grunn av feilrapportering fra slakteriene kan kjøttinntektene mellom 2008 og 2009 ikke sammenlignes (totalregnskapene).

til 2010. Statstilskuddene var på sitt høyeste nivå i 2001 og er redusert med 31 prosent i perioden.

Figur 11 og 12 viser gjennomsnittlige verdier for kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger for tap av rein (til rovvilt, bil- og togtrafikk) per siidaandel i Øst- og Vest-Finnmark for perioden 2001–2010.

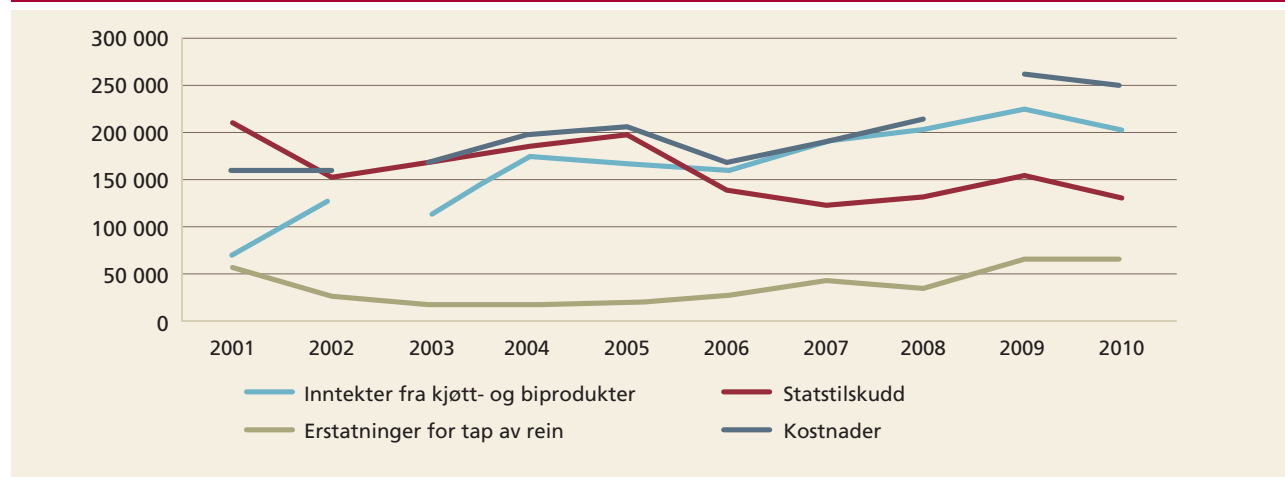
I Øst-Finnmark utgjorde kjøttinntektene nesten 260 000 kroner per siidaandel i 2010, mot 204 000 kroner i Vest-Finnmark. Den prosentvise økningen i kjøttinntektene har vært større i Vest-Finnmark i perioden 2001–2010, om lag 190 prosent mot om lag 110 prosent i Øst-Finnmark. Økningen i kjøttinntektene har steget fram til 2009 i Vest-Finnmark og fram til 2008 i Øst-Finnmark. Etter dette er kjøttinntektene redusert med henholdsvis om lag 9 og 18 prosent. Reduksjon i kjøttvekter påvirker kjøttinntektene nega-

tivt, mens økning i antall rein til dels kan kompensere for dette. Ifølge totalregnskapet kan gode slaktevekter forklare den gunstige økonomiske situasjonen i Polmak/Varanger. Totalregnskapet viser videre at reduserte slaktevekter har redusert produktiviteten og verdiskapingen i reindriften i Karasjok og Vest-Finnmark.

Landbruks- og matdepartementet peker på at kjøttinntektene først og fremst er relatert til slakteuttaket og hvor stor andel av årets produksjon som slaktes. I Polmak/Varanger slaktes over 60 prosent av årets produksjon, i de andre områdene i Finnmark rundt 30 prosent. I de distriktene hvor reintallet er høyest og vektene lavest, ligger slakteuttaket enda lavere, under 10 prosent.

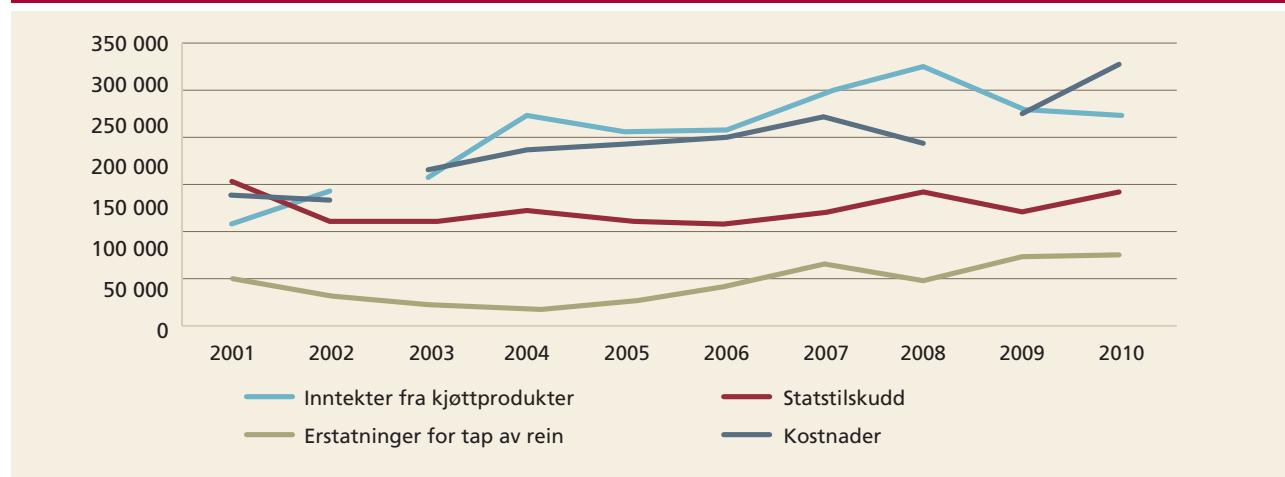
Kostnadsnivået per siidaandel har doblet seg i Øst-Finnmark i perioden, mens de har økt med om lag 56 prosent i Vest-Finnmark, og kost-

Figur 11 Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger per siidaandel i perioden 2001–2010 i Vest-Finnmark (2010-kroner)

Kilde: Tall fra Totalregnskap for reindriftsnæringen, Økonomisk utvalg

Figur 12 Utvikling i samlede kjøttinntekter, kostnader, statstilskudd og erstatninger per siidaandel i perioden 2001–2010 i Øst-Finnmark (2010-kroner)

Kilde: Tall fra Totalregnskap for reindriftsnæringen, Økonomisk utvalg

nadene er høyere enn kjøttinntektene i både Vest-Finnmark og Øst-Finnmark i 2010. Dette har vært tilfelle for alle årene siden 2001 i Vest-Finnmark.

I Øst-Finnmark utgjør statstilskudd og erstatninger for tap av rein nesten 250 000 kroner i 2010, om lag 60 000 kroner mer enn i Vest-Finnmark. Statstilskuddet var på sitt høyeste nivå i Vest-Finnmark i 2001 i undersøkelsesperioden, mens beløpet er redusert med 38 prosent fram til 2010. I Øst-Finnmark er statstilskuddet redusert med syv prosent i perioden. Erstatninger for tap av rein har økt i både Øst- og Vest-Finnmark. Øst-Finnmark har den største prosentvise økningen med om lag 50 prosent siden 2001.

Det er store forskjeller i inntektsoverføringer mellom de ulike reinbeiteområdene i Øst- og Vest-Finnmark. Polmak/Varanger, som er det området med høyest kjøttinntekter, mottar også høyest andel statstilskudd per siidaandel, 241 000 kroner i 2010. Kautokeino Vest mottar lavest gjennomsnittlig beløp per siidaandel i 2010, 109 000 kroner.

Inntekter fra annen virksomhet enn reindriften

Reindriftsfamiliene har ofte flere inntektskilder enn reindriften, og totalregnskapet viser at inntekter utenfor reindriftnæringen utgjør en stor andel av reindriftsfamilienes inntekter.

Totalregnskapet viser at lønn utenfor reindriften utgjorde om lag 80 mill. kroner i 2010, fordelt på om lag 38 og 42 mill. kroner for henholdsvis Øst-Finnmark og Vest-Finnmark. Dette tilsvarer omtrent kjøttinntektene og betyr at halvparten av inntektene i reindriftsfamiliene kommer fra annen virksomhet enn reindrift. Denne andelen har vært stabil i perioden 2001–2010.

Det er oftest kvinner som har en inntekt utenfor reindriftnæringen. I 2010 hadde 83 prosent av de kvinnelige og 65 prosent av de mannlige siidaandelsinnehaverne lønnsinntekt utenfor reindriften. I tillegg til siidaandelsinnehavernes inntekter er også ektefellenes inntekter utenfor næringen av betydning for siidaandelens økonomi. Totalregnskapet viser at 89 prosent av de kvinnelige og 73 prosent av de mannlige ektefellene hadde inntekter utenfor næringen i 2010.

4.3.2 Kulturell status og utviklingstrekk i reindriftnæringen

Reindriften skal bevares som et viktig grunnlag for samisk språk, kultur og samfunnsliv i samsvar med Grunnloven § 110a og folkerettens regler om urbefolkning og minoriteter. Landbruks- og matdepartementet opplyser i intervju at antall næringsutøvere, reinmerker,³⁴ arbeidstidsforbruk samt kjønns- og alderssammensetning i reindriften er med på å belyse målet om kulturell bærekraftig reindrift.

Antall siidaandeler og reineiere

Tabell 7 viser at antallet siidaandeler er gått ned med 8,7 prosent fra 2001 til 2010. Nedgangen er størst i Vest-Finnmark, med en nedgang på 13,6 prosent. Øst-Finnmark har en nedgang på 2,1 prosent i samme periode.

Tabell 7 Antall siidaandeler i reindriftnæringen for årene 2001, 2007 og 2010

	2001	2007	2010
Øst-Finnmark	183	182	179
Vest-Finnmark	242	216	209
Finnmark	425	398	388

Kilde: Statens reindriftsforvaltning (ressursregnskapene (Ressursregnskapet for 2003/2004 og 2009/2010))

Tabell 8 viser at det var nærmere 2 400 reineiere i Finnmark i 2010. Antallet har økt med 14,8 prosent fra 2001 til 2010. Det er Øst-Finnmark som har hatt den største økningen av antall reineiere, tilsvarende 27,5 prosent, mens Vest-Finnmark i samme periode hadde en økning på 7,6 prosent.

Tabell 8 Antall personer i samisk reindrift for årene 2001, 2007 og 2010

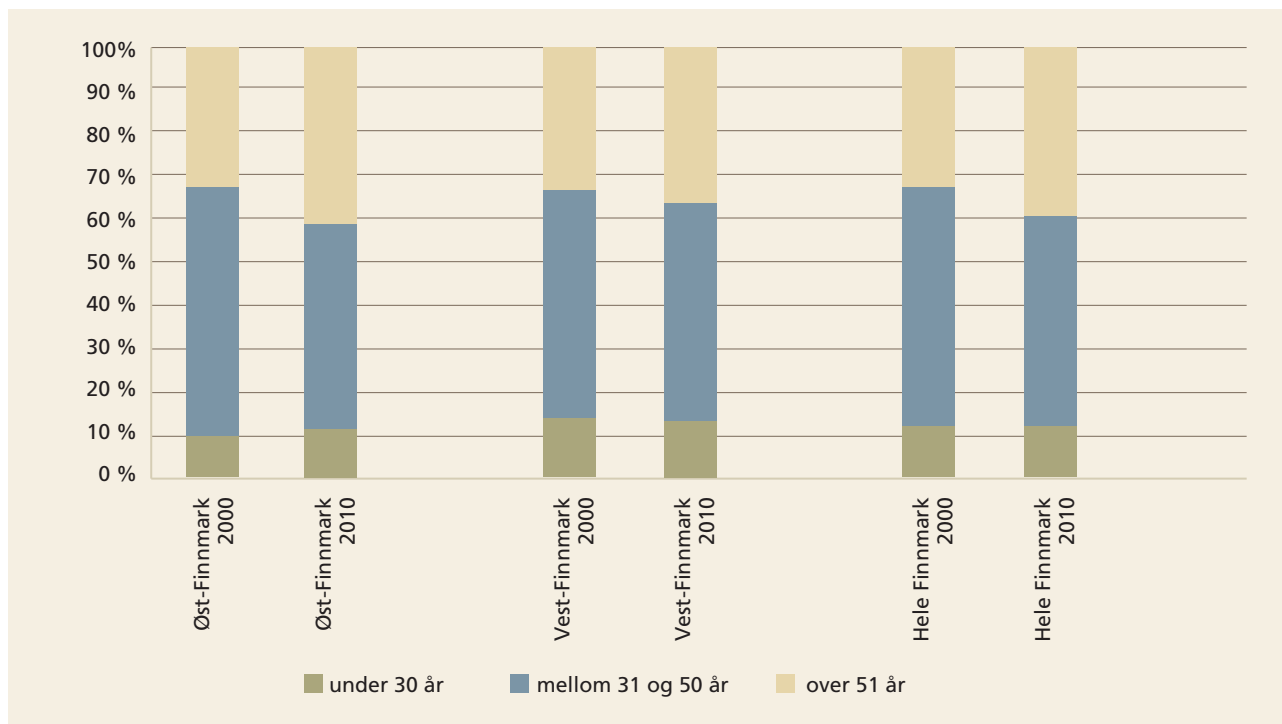
Reinbeiteområde	2001	2007	2010
Øst-Finnmark	749	883	955
Vest-Finnmark	1 310	1 322	1 410
Finnmark	2 059	2 205	2 365

Kilde: Statens reindriftsforvaltning (ressursregnskapene (Ressursregnskapet for 2003/2004 og 2009/2010))

Reduksjonen i antall siidaandeler og økningen i antall reineiere kan ha medført en økning i antall reineiere per siidaandel. I perioden 2001–2010 har gjennomsnittlig antall reineiere per siidaandel økt med 1,3 i Finnmark. Økningen er tilnærmet

34) Total- og ressursregnskapene viser ikke status og utvikling i antall reinmerker.

Figur 13 Aldersutviklingen i prosent for siidaandelsinnehavere i perioden 2001–2010

Kilde: Tall fra totalregnskapet, Økonomisk utvalg

lik i Øst- og Vest-Finnmark. Tall fra ressursregnskapet viser at det var 6,1 personer per siidaandel i Finnmark i 2010, henholdsvis 6,8 reineiere per siidaandel i Vest-Finnmark og 5,3 reineiere per siidaandel i Øst-Finnmark. Områdestyret i Vest-Finnmark og Sametinget uttaler i intervju at dette har vært en nødvendig utvikling fordi reindrift er en ressurskrevende næring som periodevis krever store menneskelige ressurser.

Landbruks- og matdepartementet uttaler i intervju at det må være et rimelig forhold mellom næringens ressursgrunnlag og det antall mennesker som skal finne inntekts- og sysselsettingsmuligheter i reindriften, med de markeds- og inntektsmuligheter som er til stede. Tabell 8 (forrige side) *Antall personer i samisk reindrift for årene 2001, 2007 og 2010* viser at det er blitt flere reineiere, og figur 8 (side 61) *Vederlag til arbeid og egenkapital per siidaandel i perioden 2001–2010 (2010 kroner)* viser at gjennomsnittlig driftsresultat per siidaandel er redusert de siste årene. Dette innebærer i store trekk at driftsresultatet for den enkelte reineier er svekket i perioden. Situasjonen er mest utfordrende i Vest-Finnmark, hvor det er lavest gjennomsnittlig driftsresultat, flest reineiere og færrest rein per siidaandel. Sametinget understreker dette i intervju ved å framheve at svak økonomi spesielt er utbredt blant de små reineierne.

Arbeidsforbruk og produktivitet

Arbeidsforbruket i reindriften kan måles i årsverk og i timeforbruk.³⁵ I totalregnskapet går det fram at det var i underkant av 730 årsverk i reindriftsnæringen i Finnmark i 2010. Landbruks- og matdepartementet understreker at utviklingen i antall årsverk ikke gir et riktig bilde, ettersom modellen er basert på undersøkelser fra 1980-tallet. Totalregnskapet opplyser at det er svakheter i modellen for beregning av arbeidsforbruket som kan skape urimelige variasjoner mellom reinbeiteområder. På bakgrunn av usikkerhetene er det derfor ikke beregnet utviklingstrekk for undersøkelsesperioden eller arbeidsforbruk og produktivitet (driftsresultat/årsverk) for de ulike reinbeiteområdene.

Alder

Aldersutviklingen gir en indikasjon på rekrutteringen til reindriftsnæringen. I 2010 var gjennomsnittsalderen for siidaandelsinnehavere i Finnmark 47 år, og gjennomsnittsalderen i Øst-Finnmark og Vest-Finnmark var henholdsvis 48 år og 46 år.³⁶

Figur 13 viser aldersfordelingen for siidaandelsinnehavere i Finnmark for årene 2000 og 2010. Utviklingen viser at andelen under 30 år har vært stabil, mens andelen over 50 år har økt

35) Det legges til grunn at et årsverk er 1 800 timer (totalregnskapet for 2011).

36) Totalregnskapet 2011.

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

fra 32 prosent til 39 prosent. Økningen har vært størst i Øst-Finnmark, hvor andelen i denne aldersgruppen har økt fra 32 prosent til 41 prosent. Andelen siidaandelsinnehavere i alderen 31–50 har gått ned fra 56 til 49 prosent i Finnmark. Øst-Finnmark hadde den største nedgangen, fra 58 til 48 prosent.

Status og utviklingstrekk for kvinnelige reindriftsutøvere

Kvinnene har en sentral rolle som kulturbærere i samisk reindrift. Reindriftnæringen har tradisjonelt vært en familiebasert næring (*báikedoallu*), hvor menn, kvinner og barn har deltatt. Det er kvinnene som tradisjonelt har stått for opplæring av neste generasjon.

Totalregnskapet viser at det var 11 prosent kvinnelige siidaandelsinnehavere i Finnmark i 2010. Andelen siidaandeler med kvinnelige innehavere er høyest i Øst-Finnmark (15 prosent) og lavest i Vest-Finnmark (8 prosent). I perioden 2000–2010 er det små endringer i prosentandelen kvinnelige siidaandelsinnehavere i Øst- og Vest-Finnmark. Det er fleste kvinnelige siidaandelsinnehavere i aldersgruppen 31 til 50 år.

5 Landbruks- og matdepartementets bruk av virkemidler for å sikre måloppnåelse

5.1 Revisjonskriterier: Stortingets vedtak og forutsetninger

Landbrukskomiteen uttaler i Innst. S. nr. 167 (1991–1992) at det er en klar innbyrdes avhengighet mellom de tre målene i reindriftpolitikken: økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen gir økologisk og økonomisk bærekraft mulighet til å ivareta og utvikle kulturell bærekraft. Denne avhengigheten må legges til grunn for utformingen av virkemidlene i reindriftpolitikken.

Reindriftsloven og de årlige reindriftsforhandlingene er virkemidlene for å nå målet om bærekraftig reindrift.

5.1.1 Reindriftsloven

Landbruks- og matdepartementet har det overordnede ansvaret for reindriftsloven. Departementet skal gi de forskrifter, retningslinjer og instruksjoner som er nødvendig for å nå lovens formål.

Landbruks- og matdepartementet skal sørge for at erfaringer med loven blir vurdert, og at det blir gjennomført nødvendige endringer i regelverket. Departementet har ansvar for å sikre rettsgrunnlaget for reindriften som samisk næring, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992). I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) viser kontroll- og konstitusjonskomiteen til at det er særlig viktig å ha et tydelig regelverk for å sikre likebehandling. Forutsigbarhet er også av stor betydning for reineiernes næringsutøvelse.

Reindriftsloven skal brukes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter, jf. reindriftsloven § 3. Gjennom loven blir det lagt til rette for økt indre selvstyre i reindriften, økt medansvar og innflytelse fra reindriftsutøverne. I Innst. O. nr. 72 (2006–2007) om reindriftsloven viser næringskomiteens flertall til at bestemmelsene i reindriftsloven skal utformes på en slik måte at det både legges til rette for økt indre selvstyre i reindriften, samtidig som Landbruks- og matdepartementet kan ivareta sitt overordnede ansvar på en god måte. I Innst. 365 S (2009–2010) om reindriftsavtalen legger næringskomiteens flertall til grunn at det å legge hovedansvaret for den indre organiseringen i reindriften på reineierne selv ville føre til ansvarliggjøring og en indre justis for å etablere øvre reintall og en bærekraftig drift.

Bruksregler

Arbeidet med bruksregler er viktig for å sikre at alle siidaer og distrikter kan utøve reindrift innenfor forsvarlige økologiske, kulturelle og økonomiske rammer. Godkjente bruksregler, herunder øvre reintall, er fundamentet i ressursforvaltningen og nødvendig for å skape nødvendig forutsigbarhet for næringen og en effektiv oppfølging av de juridiske virkemidlene (Innst. 8 S (2009–2010) og Innst. 365 S (2009–2010)). I Innst. 365 S (2009–2010) om reindriftsavtalen understreker næringskomiteens flertall at det haster med å få ferdigstilt bruksreglene for å skape nødvendig forutsigbarhet innen næringen og sikre en effektiv oppfølging av de juridiske virkemidlene.

Bruksregler utarbeides av distriktsstyret og skal godkjennes av områdestyret. Områdestyrets behandling skal, foruten en kontroll av at lovens regler for utarbeidelse av bruksregler er fulgt, også omfatte en vurdering av om bruksreglene gir grunnlag for en økologisk bærekraftig reindrift i distriktet. Regler om beitebruk og fastsettelse av reintall skal utarbeides i samarbeid med distriktets siidaer. Dersom områdestyret ikke godkjenner de foreslåtte bruksreglene, skal reindriftsagronomen bistå distriktet med utarbeidelse av et nytt forslag. Områdestyret skal, hvis dette ikke fører fram, utarbeide bruksregler for distriktet. I de tilfellene der distriktene ikke utarbeider bruksregler, skal områdestyrene utarbeide bruksregler, jf. reindriftsloven § 58.

Bruksreglene skal være godkjent i områdestyret før siidaenes reintall behandles av Reindriftsstyret. Reintallene forelegges for Reindriftsstyret for endelig stadfestelse og godkjenning.

Beitevurderinger:

Reindriftsloven (§ 60) legger til grunn at det i bruksreglene skal redegjøres for beitemessige og driftsmessige vurderinger som grunnlag for reintallet. Dette innebærer blant annet at det bør være en beskrivelse av tilgangen til de ulike beitemessige og driftsmessige vurderinger som grunnlag for reintallet. Dette innebærer blant annet at det bør være en beskrivelse av tilgangen til de ulike beitemessige og driftsmessige vurderinger som grunnlag for reintallet. Dette innebærer blant annet at det bør være en beskrivelse av tilgangen til de ulike beitemessige og driftsmessige vurderinger som grunnlag for reintallet. Dette innebærer blant annet at det bør være en beskrivelse av tilgangen til de ulike beitemessige og driftsmessige vurderinger som grunnlag for reintallet.

Beitebruk:

Gjennom regler om beitebruk skal distriktets reineiere sikres tilgang til nødvendige beiter. Reglene skal ivareta prinsippene for god reindrift basert på samiske tradisjoner og sedvaner. Reglene om beitebruk skal bygge på den tradisjonelle utøvelsen av reindrift på arealene og fremme rasjonelle bruksordninger. Reglene om beitebruk må ikke være i strid med en siidas rettigheter etablert på særskilt rettsgrunnlag. Lederen av en siidaandel kan bringe reglene om beitebruk inn for jordskifteretten innen seks måneder etter at de er godkjent av områdestyret. Regler om beitebruk som slår urimelig ut overfor enkelte, eller er i strid med rettigheter ervervet ved særskilt rettsgrunnlag, kan settes til side av jordskifteretten, jf. reindrifftsloven § 59.

Reindrifftsloven (§ 59) legger til grunn at det skal fastsettes regler om beitetid i bruksreglene med mindre slike regler er fastsatt av områdestyret i medhold av reindrifftsloven § 61. Dersom andre siidaer har rett til å bruke områder i helårsdistrikt for eksempel i forbindelse med gjennomflytting, må det gjøres greie for dette. Områdestyret kan pålegge to eller flere distrikter å utarbeide felles bruksregler (§ 59).

Flertallet i næringskomiteen uttaler i Innst. S. nr. 319 (2007–2008) at det forventer at arbeidet med å sikre reindriften stabile rammebetingelser, herunder beitetider, distrikts- og siidagrenser og øvre reintall innenfor den enkelte siida, blir gitt høyeste prioritet.

I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) understreker kontroll- og konstitusjonskomiteen viktigheten av at arbeidet med beitefordeling på høst-, vår- og vinterbeitene i Øst- og Vest-Finnmark prioriteres.

Reintall:

I reindrifftsloven § 60 legges det til grunn at det skal fastsettes et øvre reintall for den enkelte sommersiida i bruksreglene. Samme bestemmelse åpner også for at det i bruksreglene kan fastsettes reintall for de forskjellige vintersiidaene der det er påkrevd for å få en forsvarlig bruk av vinterbeitene.

Oppfølging av bruksregler

Landbruks- og matdepartementet har en overordnet plikt til å påse at reintallet ikke overstiger ressursgrunnlaget.³⁷ Det er viktig at forvaltningen

stimulerer til økt slakting og reduksjon i reintallet i distrikt med for høyt beitetrykk.³⁸

Det framgår av reindrifftsloven § 60 at hvis det fastsatte reintallet i bruksreglene overstiges, skal siidaen utarbeide en reduksjonsplan. Dersom siidaen ikke gjør dette, eller ikke klarer å gjennomføre planen, skal hver siidaandel redusere det overskytende antallet forholdsmessig. Reindrifftsstyret har ansvar for at en slik reduksjon gjennomføres, jf. reindrifftsloven § 60.

Det skal settes frister for utarbeidelse av plan og gjennomføring av reintallsreduksjon. Det kan fastsettes et øvre reintall per siidaandel. En reduksjon av siidaens reintall skal i så fall skje ved at de siidaandeler som har et reintall som overstiger det fastsatte reintall for siidaandelen, først reduserer ned til det fastsatte reintallet. Departementet kan ved forskrift gi utfyllende bestemmelser om fastsettelse av reintall, jf. reindrifftsloven § 60.

Dersom en virksomhet drives i strid med reindrifftsloven og dens bestemmelser, skal Reindrifftsstyret eller områdestyret, når offentlige interesser tilsier det, gi nødvendige pålegg for å bringe det ulovlige forholdet til opphør. Tvangsmulkt og forelegg kan fastsettes, jf. reindrifftsloven § 76 og § 78. Bruksregler er privatrettslige, interne dokumenter ment til bruk i distriktene. Myndighetene har et ansvar for å påse at bruksreglene følges. Ved brudd på bruksregler kan det ilegges avgift, jf. reindrifftsloven § 77. Videre åpner reindrifftsloven for tvangstiltak, blant annet ved reduksjon av antallet rein i en siidaandel, jf. § 79 første ledd punkt 3.

5.1.2 De økonomiske virkemidlene over reindrifftsavtalen og markedet for reinkjøtt

I Innst. S. nr. 167 (1991–1992) viser flertallet til at Hovedavtalen for reindrift og de årlige reindrifftsavtalene er grunnlaget for å sikre reindriftsfamilienes økonomi. I henhold til Hovedavtalen for reindrift skal det forhandles om en løpende reindrifftsavtale med tiltak for å fremme målsettinger og retningslinjer for reindriftpolitikken. Tiltakene omfatter økonomiske virkemidler som tilskudd. I Innst. S. nr. 193 (1992–1993) om Hovedavtalen for reindrift mener landbrukskomiteens flertall at avtalen ikke bør omgjøres til en ren næringsavtale. Den må sikre reindriften som en næring som både dekker de økonomiske behov og er en levende kulturfaktor i det samiske miljøet. Flertallet viser til at § 2 i Hovedavtalen

37) Innst. O. nr. 72 (2006–2007) om reindrifftsloven.

38) Innst. S. nr. 8 (2008–2009) om budsjettet.

dekker et videre saksfelt enn bare økonomiske spørsmål, hvor partene skal kunne kreve forhandlinger om faglige, sosiale, organisasjonsmessige og andre spørsmål av betydning for utviklingen av næringen mot de mål som er fastsatt for reindriftspolitikken.

I Innst. S. nr. 111 (2004–2005) viser kontroll- og konstitusjonskomiteen til reindriftsavtalen som et viktig virkemiddel for å redusere antall rein i reinbeitedistrikter hvor tilpasningsproblemer mellom reintall og beiteressurser er størst, og har merket seg at det før reindriftsforhandlingene er gjennomført få analyser og utredninger av nye virkemidler. Komiteen vil særlig understreke Landbruks- og matdepartementets overordnede ansvar for å forhindre at nødvendig reduksjon av rein får store konsekvenser for kjøttprisen.

I Innst. S. nr. 374 (2008–2009) om reindriftsavtalen peker næringskomiteens flertall på at det i arbeidet med å få en bærekraftig reindrift er viktig å utvikle markedet for reindrift. Det bør iverksettes tiltak som kan sikre avsetning på den mengde reinkjøtt som reintilpasningen fører til. Markedssituasjonen må forbedres og gis høy prioritet. Det er viktig med tilstrekkelig slaktekapasitet og at det legges til rette for å få distribuert kjøttet ut til forbrukerne. Det er nødvendig med dialog og samarbeid mellom alle ledd i verdikjeden, jf. Innst. S. nr. 242 (2003–2004) om reindriftsavtalen.

Det må implementeres markedstiltak rettet mot å tilpasse dyretall til ressursituasjonen. Dette er i utgangspunktet et ansvar for næringen og aktørene i verdikjeden, men krever også en aktiv offentlig innsats, jf. Innst. S. nr. 222 (2005–2006).

5.2 Reindriftsloven

5.2.1 Etablering av bruksregler med øvre reintall

Godkjente bruksregler er en viktig forutsetning for å nå målet om en bærekraftig reindrift. Fordi den økologiske situasjonen i lengre tid har vært alvorlig, har det hastet med å få på plass bruksregler.

Landbruks- og matdepartementet har det overordnede ansvaret for reindriftsloven. Reindriftsnæringen er etter reindriftsloven av 2007 gitt økt selvstyre i indre anliggender. Bruksregler skal utarbeides av distriktsstyret. Regler om beitebruk og fastsettelse av reintall skal utarbeides i samarbeid med distriktets siidaer. Bruksreglene skal være godkjent i områdestyrene før siidaenes reintall behandles av Reindriftsstyret. Reintallet forellegges for Reindriftsstyret for endelig stadfestelse og godkjenning.

Analysen av bruksreglene viser at alle sommerbeitedistriktene i Finnmark har fått godkjente bruksregler med øvre reintall. Bruksreglene ble behandlet innenfor Landbruks- og matdepartementets fastsatte frist 31. desember 2011. Prosessen med å få på plass godkjente bruksregler har tatt om lag fire og et halvt år fra reindriftsloven trådte i kraft.

Det er 11 sommerbeitedistrikter og syv siidaer som har påklaget Reindriftsstyrets vedtak om øvre reintall, herunder ett distrikt i Øst-Finnmark³⁹ og ti i Vest-Finnmark. For disse distriktene er bruksreglene og det endelige reintallet ikke fastsatt. Ingen av klagen er per 31. januar 2012 ferdigbehandlet. Syv av de 11 sakene ligger til behandling hos Landbruks- og matdepartementet, hvorav tre skal behandles av Kongen i statsråd.

Tekstboks 7 Prosess i forbindelse med etablering av bruksregler med øvre reintall

Etter Landbruks- og matdepartementets vurdering har følgende prosess vært nødvendig å følge for å oppfylle reindriftslovens bestemmelser og intensjoner: Distriktenes årsmøte skulle velge nytt styre etter reglene i ny lov. Frist for dette var satt til 1. juli 2008. Nye distriktsstyret skulle utarbeide bruksregler etter ny lov og få disse behandlet av årsmøtet. Frist for dette var satt til den 1. juli 2009. Videre skulle godkjenning skje i områdestyrene, etterfulgt av en stadfesting og godkjenning av reintallet i Reindriftsstyret. Departementet opplyser at prosessen har vært grundig drøftet med Statens reindriftsforvaltning gjennom lovseminarer og informasjonsmøter. Departementet presiserer også at arbeidet med etablering av bruksregler har vært et omfattende og til dels vanskelig både for distriktene og områdestyrene.

Landbruks- og matdepartementet sier i intervju at det er viktig med gode prosesser for reindriftsnæringen. Departementet har prøvd å veilede Statens reindriftsforvaltning, Reindriftsstyret, områdekontorene, områdestyrene og reindriftsnæringen til å ivareta bærekraftshensynet. Det har ifølge Landbruks- og matdepartementet vært nødvendig, siden fastsettelsen av reintall skal komme fra reindriften selv og godkjennes av områdestyrene og stadfestes av Reindriftsstyret.

39) Gjelder distrikt 16, som er det største reinbeitedistriktet i Finnmark. I tillegg har syv av siidaene i dette distriktet klaget på det fastsatte øvre reintallet.

For disse sakene ble klagenes framsatt av distriktene i juli 2011 og er per 1. februar 2012 ikke avgjort.

Også for vinterbeitedistriktene skal det etter loven utarbeides bruksregler med fastsettelse av øvre reintall. Analysen av bruksreglene viser at dette er gjort for kun ett av fire vinterbeitedistrikter⁴⁰ (30A) i Finnmark.⁴¹ Statens reindriftsforvaltning peker på at høyt beitepress og uenighet knyttet til beitebruk for vinterbeitedistriktene viser at det er behov for å utarbeide bruksregler også for vinterbeitedistriktene.

Distriktenes utarbeidelse av bruksregler

I henhold til reindriftsloven er det distriktene som skal utarbeide bruksregler med øvre reintall. Dersom distriktene ikke utarbeider bruksregler, skal disse utarbeides av områdestyret.

Med unntak av tre distrikter har samtlige sommerdistrikter utarbeidet bruksreglene selv. For disse tre er det områdestyrene ved områdekontorene som har utarbeidet bruksreglene. Ifølge områdekontoret i Vest-Finnmark er ressursknapphet og intern uenighet mellom siidaer årsakene til at forvaltningen har måttet utarbeide disse.

Distriktene hadde frist til 1. juli 2009 med å utarbeide bruksregler, og 23 av 35 distrikter overholdt denne fristen.⁴² Analysene av bruksreglene viser at det i gjennomsnitt har tatt 24,4 måneder for distriktene å utarbeide bruksregler fra reindriftsloven ble vedtatt 1. juli 2007. Analysene viser videre at det tok tid før Landbruks- og matdepartementet og Statens reindriftsforvaltning hadde utarbeidet nødvendige veiledningsmateriale som distriktene skulle benytte i arbeidet med å utarbeide bruksreglene. I desember 2008 ble *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* utgitt av Landbruks- og matdepartementet. I februar 2009 utga Statens reindriftsforvaltning *Veileder for utarbeidelse av bruksregler*. Områdekontoret i Vest-Finnmark presiserer i intervju at Landbruks- og matdepartementets *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* ikke var ferdig utarbeidet før seks måneder før departementets tidsfrist. Ifølge områdestyret i Vest-Finnmark og områdekontoret i Øst-Finnmark førte dette til unødvendige forsinkelser, misforståelser og ulike tolkninger i utarbeidelsen av bruksreglene og fastsettelse av øvre reintall.

40) Soner med felles høst-/vår- og vinterbeiter

41) Distrikt 17 i Øst-Finnmark samt distriktene 30A, 30B og 30C i Vest-Finnmark.

42) De tre bruksreglene som områdestyret har utarbeidet, inngår ikke i analysen.

Områdestyrenes godkjenning av bruksreglene

Områdestyrene skal godkjenne bruksreglene. En viktig intensjon med bruksreglene er at distriktene skal avklare beitebruk og beitetider innad i distriktet og mellom distrikter. Dette er viktig for å sikre bærekraften ved at beiteområder ikke blir utnyttet over sin tåleevne.

Distriktene sendte bruksreglene for godkjenning til områdestyrene i perioden mai 2009 til august 2010.⁴³ Det har i gjennomsnitt tatt områdestyrene 15,7 måneder å behandle bruksreglene. Bruksregler utarbeidet av forvaltningen ble godkjent i april 2011. En av grunnene til at områdestyrenes saksbehandling har tatt tid, er at de fleste bruksreglene, 32 av 35⁴⁴, er behandlet to ganger av områdestyrene. Områdestyret sendte disse bruksreglene tilbake til distriktene for utbedringer med begrunnelse i at de ikke var utformet i henhold til reindriftslovens bestemmelser. Analysen viser videre at områdestyrene godkjente alle bruksreglene ved annen gangs behandling. Dette skjedde til tross for at flere distrikter ikke hadde foretatt nødvendige endringer i forhold til første oversendelse, for eksempel manglende avklart beitebruk mellom distrikter. Avklaringer på høst- og vårbeitene skal ifølge loven avklares mellom distrikter, og analysen viser at slike avklaringer i liten grad er gjennomført. Dette bekreftes også av områdestyret i Vest-Finnmark i intervju.

Det er størst utfordringer knyttet til uavklart beitebruk og beiterettigheter i vinterbeitedistriktene. Dette gjelder både innad i distriktene og på grensene mellom distriktene. Fordi det ikke er utarbeidet bruksregler for vinterbeitedistriktene, er beitebruk og beitetider i disse distriktene ikke avklart. Bruksreglene for 30 A er kun en midlertidig avtale om beitebruk mellom vintersiidaene.⁴⁵

Ifølge Landbruks- og matdepartementet har uenigheter mellom og innad i distrikter og uavklarte beiterettigheter gjort arbeidet med utarbeidelse av bruksregler vanskelig, noe som blant annet kan forklare hvorfor bruksregler for vinterbeitedistriktene fortsatt ikke er ferdig utarbeidet.

I forbindelse med behandlingen av bruksreglene har både Landbruks- og matdepartementet og Statens reindriftsforvaltning gjort klart at beitebruken kan avtales i bruksreglene, og at distriktene eventuelt senere ved behov kan endre bruks-

43) Det store flertall av bruksreglene ble ferdig behandlet i distriktene i juni 2009 og sendt inn sammen måned.

44) De tre bruksreglene som områdestyret har utarbeidet, inngår ikke i analysen.

45) Avtale om beitebruk gjelder for ett år.

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

reglene når beiterettighetene er avklart. Disse viser til at distriktene har full mulighet til å avtale beitebruk seg i mellom og internt i distriktet uten at rettighetene nødvendigvis må avklares samtidig. I Meld. St. 9 (2011–2012) blir det vist til at det er viktig at det kommer klart fram i bruksregelen at underliggende rettighetsforholdet er uavklart, og at bruksreglene, slik de foreligger, ikke innebærer noe standpunkt til disse spørsmålene eller får rettighetsmessige konsekvenser.

Statens reindriftsforvaltning opplyser at enkelte reineiere og siidaer ikke klarer å få til avtaler om beitebruk på grunn av uavklarte beiterettigheter. Bruksreglene alene vil dermed ikke løse dette, og det er derfor behov for rettslige avklaringer. Dersom det ikke oppnås enighet om beitebruken, kan dette løses gjennom meklings hjemlet i reindriftsloven eller ved behandling i de ordinære domstolene. I Meld. St. 9 (2011–2012) blir det vist til at Landbruks- og matdepartementet vil vurdere ulike tiltak for å sikre at meklingsbestemmelsen blir brukt.

Ifølge Statens Reindriftsforvaltning er uavklarte beiterettigheter sammen med et for høyt reintall og en ikke optimal beitebruk de største utfordringene for å få til en bærekraftig reindrift. Statens reindriftsforvaltning mener videre at avklaringer

av beiterettigheter er viktig for å kunne nå målet om bærekraftig reindrift. I rapporten *Fastsettelse av bærekraftig reintall i Vest-Finnmark* blir det pekt på at uavklarte beiterettigheter er en av årsakene til at myndighetene ikke fikk redusert reintallet innen fristen den 1. april 2005. Også områdekontorene i Øst- og Vest-Finnmark, områdestyret i Vest-Finnmark og NRL peker i intervju på at dette er en sentral utfordring. Disse viser til at uavklarte beiterettigheter og beitebruk fører til uenighet mellom siidaer.

Ifølge reinpolitiet/utmarkspolitiet fører manglende avklaringer om beitebruk, beitetider og beiterettigheter til konflikter i deler av Finnmark. Uklarhet om hvem som skal beite når og på hvilke områder, gjør det umulig for politiet å fastslå hvem som har og ikke har beiterett i et område.

Landbruks- og matdepartementet viser i Meld. St. 9 (2011–2012) til at det på lengre sikt kan være behov for å få avklart rettighetsforholdene slik at fastsatte bruksregler har legitimitet hos utøverne. Etter departementets vurderinger synes jordskifteretten å være en egnet arena for å håndtere rettighetsspørsmål internt i reindriften. I meldingen framgår det at Regjeringen vil fremme forslag om å gi jordskifteretten kompetanse til å

avklare rettighetsmessige forhold internt i reindriften. Ifølge departementet vil en avklaring av rettighetsforhold, i tillegg til et tilpasset reintall, redusere konflikter internt i reindriften og bidra til en mer økologisk bærekraftig bruk av beiteressursene.

Reindrifststyrets fastsettelse og oppfølging av øvre reintall

Regler om fastsettelse av reintall skal utarbeides i samarbeid med distriktets siidaer. Reindrifststyret skal foreta endelig stadfesting og godkjenning av reintallet.

Ifølge reindrifstloven skal øvre reintall settes på sommersiidanivå. Ressursregnskapet for 2011 viser at ti distrikter har mer enn én sommersiida i Finnmark. Analyser av bruksregler viser at Reindrifststyret har fastsatt reintall på distriktsnivå og ikke på sommersiidanivå for åtte av ti distrikter. Landbruks- og matdepartementet sier i intervju at det med få unntak er satt et øvre reintall på distriktsnivå. Dette har sammenheng med at i Finnmark er distrikt og sommersiida i stor grad sammenfallende.

Det er ikke fastsatt reintall for vintersiidaer, slik reindrifstloven åpner for dersom det er påkrevd for å oppnå en forsvarlig bruk av vinterbeitene, jf. § 60. Reintallet er dermed ikke satt med bakgrunn i det totale beitegrunnlaget og beitekapasiteten for den enkelte siida. Et reintall som ikke er tilpasset alle årstidsbeitene, vil ikke være økologisk bærekraftig. Analysen viser at for det eneste vinterbeitedistriktet hvor det er utarbeidet bruks-

regler, 30A, er det ikke gjort noen selvstendig vurdering av hvilke reintall som bør legges til grunn for vintersiidaenes beitekapasitet. Alle årstidsbeitene er dermed ikke tatt hensyn til ved fastsettelse av øvre reintall.⁴⁶

Reintallene kom til behandling i Reindrifststyret i perioden august 2010 til desember 2011. Det har i gjennomsnitt tatt 6,4 måneder å behandle distriktenes forslag til øvre reintall i Reindrifststyret, og det har tatt fra én til 14 måneder å behandle distriktenes forslag til reintall. Noe som kan være med på å forklare til dels lang saksbehandlingstid, er at styret for 24 av 35⁴⁷ distrikter har behandlet distriktenes reintall i to omganger, hvor Reindrifststyret etter førstegangsbehandlingen har gitt distriktene anledning til å framsette nytt reintall. Videre viser analysen at Reindrifststyret ikke fastsatte øvre reintall for noen distrikter i perioden desember 2010 til april 2011 på grunn av et behov for å avklare saksbehandlingsprosedyren med Landbruks- og matdepartementet med bakgrunn i departementets overprøving av Reindrifststyret fastsettelse av øvre reintall. Se for øvrig tekstboks 8.

Analysen viser at Reindrifststyret og Statens reindrifstforvaltning ved oppstart av saksbehandlingen av bruksreglene i 2010 manglet:

- avklaringer fra Landbruks- og matdepartementet knyttet til forståelsen og anvendelsen av grenseverdiene i *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall*

Tekstboks 8 Landbruks- og matdepartementets overprøving av vedtak i Reindrifststyret

Landbruks- og matdepartementet opphevet i brev av 28. januar 2011 Reindrifststyrets godkjenning av øvre reintall for sju distrikt. Departementet peker i intervju på at departementet er forpliktet til å sikre en bærekraftig reindrift. Videre viser departementet til at lovens intensjon er at reindriften selv skal utarbeide bruksregler, herunder fastsette et økologisk bærekraftig reintall for distriktet. Ved andre gangs behandling var det forventet at distriktene selv skulle foreslå et økologisk bærekraftig reintall. Departementet forventet at kriteriene ble brukt både i utarbeidelse og godkjenning av reintall. Da dette ikke ble gjort, instruerte departementet Reindrifststyret. Etter Reindrifststyrets behandling måtte departementet selv omgjøre enkelte vedtak fordi det ikke var sannsynliggjort at reintallsvedtakene var bærekraftige. Departementet hjemlet vedtakene i forvaltningslovens § 35. Videre uttaler departementet at det har vært utfordrende at ikke alle distrikter har lagt til grunn indikatorene i *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall*, og at Reindrifststyret har godkjent reintall som ikke var i samsvar med indikatorene. Landbruks- og matdepartementets overprøving av Reindrifststyrets vedtak og departementets senere presiseringer av grenseverdiene i *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall* førte til at Reindrifststyret endret saksbehandlingspraksis. I tillegg klargjorde departementet at Reindrifststyret har hjemmel til å fastsette et øvre reintall som ikke er i samsvar med distriktenes forslag til øvre reintall.

46) Reintallet for 30A er ikke behandlet som egen sak i Reindrifststyret. Kapasiteten for vinterbeitene er heller ikke lagt til grunn for distrikt 16, hvor alle årstidsbeitene inngår i distriktet.

47) For 11 av 35 distrikter godkjente Reindrifststyret det øvre reintallet ved første gangs behandling.

- avklaringer med hensyn til om Reindrifststyret hadde hjemmel i reindrifstloven til å vedta reintall i de tilfellene der distriktenes reintall ikke var økologisk bærekraftige
- en metode for å fastsette reintall, da veilederen ikke omhandler hvordan Reindrifststyret skal fastsette øvre reintall.

I bruksreglene skal det redegjøres for vurderinger av beitegrunnet og kvaliteten på beitearealer for å kunne fastsette øvre reintall. Analysen av bruksreglene viser at dette i liten grad er gjort. Dette gjelder i særlig grad for vinterbeitekapasiteten. Dette bekreftes også gjennom intervju med Statens reindrifstforvaltning samt områdekontorene i Øst-Finnmark og Vest-Finnmark. Ifølge disse gjør mangelfulle opplysninger om beitegrunnlag og -kvalitet i bruksreglene det vanskelig å vurdere om de foreslåtte reintallene i bruksreglene er tilpasset beitegrunnet. Statens reindrifstforvaltning peker på at en mulig årsak til at beiteressursituasjonen i liten grad oppgis av distriktene er en bevisst og strategisk tilpasning fra distriktenes side for at Reindrifststyret skal vedta et høyere reintall enn det økologiske grunnlaget tillater.

I bruksreglene skal distriktene utarbeide øvre reintall med bakgrunn i grenseverdiene fastsatt i veilederen. Analysene viser imidlertid at distriktene i liten grad legger dette til grunn i sin vurdering av øvre reintall for distriktet og dermed foreslår reintall som ikke er i samsvar med grenseverdiene i *Veileder for økologisk bærekraftig reintall*.

Analysen viser at reintallet i 27 av 35 distrikter ikke er innenfor grenseverdiene i veilederen, hvorav fire distrikter i Øst-Finnmark og 23 distrikter i Vest-Finnmark. Legger man Landbruks- og matdepartementets senere presisering til grunn, er 32 av 35 distrikter ikke innenfor grenseverdiene.

Reindrifststyret har godkjent reintallet for ti distrikter. For de øvrige 25 distriktene har Reindrifststyret satt et øvre reintall som var lavere enn distriktets øvre reintall, med henvisning til manglende økologisk bærekraft.

Landbruks- og matdepartementet peker på at de distriktene som var innenfor normspennet for alle kriteriene, har fått beholde sitt reintall.

Reindrifststyret har for syv distrikter godkjent et øvre reintall som ikke er i samsvar med grense-

verdiene. Disse sakene er behandlet før Landbruks- og matdepartementets presisering.

Ifølge Statens reindrifstforvaltning er det vanskelig å vurdere når et reintall er i balanse med beitegrunnet. Det er bare utviklingen i beitegrunnet og reinens tilstand over tid som kan vise om reintallet er økologisk bærekraftig. Statens reindrifstforvaltning viser til behovet for en adaptiv forvaltning på dette området, det vil si behovet for å tilpasse reintallet over tid basert på om reintallet vil være i henhold til grenseverdiene.

Reduksjon av reintallet

Analysen av styringsdokumenter viser at verken Landbruks- og matdepartementet, Reindrifststyret eller Statens reindrifstforvaltning har startet arbeidet med faktisk å redusere reintallet. Til nå har departementet, forvaltningen og styret vektlagt arbeidet med å fastsette øvre reintall.

Analysen viser videre at Landbruks- og matdepartementet ikke har utarbeidet noen form for planer eller strategier for reduksjon av reintallet. Dette blir bekreftet av Statens reindrifstforvaltning i intervju, som uttaler at det ikke er utarbeidet noen plan for oppfølging av det fastsatte øvre reintallet for distriktene. Ifølge Statens reindrifstforvaltning vil forvaltningen i samråd med Reindrifststyret i 2012 starte arbeidet med å utforme planer og strategier for hvordan reduksjonen skal gjennomføres, samt starte arbeidet med oppfølging og tilrettelegging for de nødvendige reintallsreduksjonene.

Landbruks- og matdepartementet har en overordnet plikt til å påse at reintallet ikke overstiger ressursgrunnet. Dersom det fastsatte reintallet i bruksregelen overstiges, skal siidaene utarbeide reduksjonsplaner. Dersom siidaen ikke gjør dette, eller ikke klarer å gjennomføre planen, skal hver siidaandel redusere det overskytende antallet forholdsmessig. Reindrifststyret har ansvar for at en slik reduksjon gjennomføres, jf. reindrifstloven § 60.

Analysen viser også at det ikke foreligger planer eller strategier for hvordan distriktene skal utarbeide reduksjonsplaner. Områdekontoret i Øst-Finnmark opplyser at det ikke er kommet noe signal eller veiledning fra Statens reindrifstforvaltning om hvordan slike reduksjonsplaner skal utarbeides og følges opp.

Statens reindrifstforvaltning opplyser i intervju at styret og forvaltningen, på grunn av arbeidet med

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

å få på plass bruksregler og fastsette øvre reintall, ikke har prioritert å få distriktene til å utarbeide reduksjonsplaner. Ifølge Statens reindriftsforvaltning er dette en av årsakene til at få distrikter har startet dette arbeidet. Ifølge områdekontoret i Vest-Finnmark er det ingen distrikter som har utarbeidet reduksjonsplaner i Vest-Finnmark. Ifølge områdekontoret i Øst-Finnmark har enkelte distrikter i Øst-Finnmark startet arbeidet med å utarbeide reduksjonsplaner. Analyser viser imidlertid at dette er reduksjonsplaner med utgangspunkt i reintall fastsatt i distriktenes øvre reintall i 2006. Videre viser analysen at de distriktene i Øst-Finnmark som skal redusere reintallet mest, ikke har startet arbeidet med å utarbeide reduksjonsplaner.

Dokumentanalyser viser at manglende bruksregler og reduksjonsplaner har gjort det vanskelig å bruke sanksjonsmulighetene. Landbruks- og matdepartementet viser til at det fram til fastsetting av bruksreglene ikke har vært mulig å sanksjonere økonomisk på siidaandelsnivå. Landbruks- og matdepartementet viser i intervju til at reindriftslovens kapittel 11 om sanksjoner og tvangstiltak har bedre og mer nyanserte virkemidler enn forrige reindriftslov, og man har ifølge departementet dermed bedre forutsetninger for å få til en nødvendig reintallsreduksjon.

Analysen viser at det ikke er satt tidsfrister for når reduksjonen av reintallet skal være i samsvar med Reindriftsstyrets fastsatte reintall. Videre er det ikke satt noen tidsfrist for når reduksjonsplanene skal være utarbeidet. Det framgår imidlertid av Landbruks- og matdepartementets tildelingsbrev til Statens reindriftsforvaltning at distrikter med for høyt reintall i forhold til godkjente bruksregler skal følges opp særskilt med frister som sikrer at siidaandelene har mulighet til å gjennomføre reintallsreduksjonen, enten i henhold til plan eller forholdsmessig i løpet av slaktesesongen 2012/2013. Landbruks- og matdepartementet viser til at det ikke er satt noen tidsfrist for når reduksjonen av reintallet skal være i samsvar med det fastsatte, og viser til at dette må vurderes konkret for den enkelte siida. Ifølge Statens reindriftsforvaltning vil tidspunktet for utarbeidelse av reduksjonsplaner i mange distrikter fortsatt ligge noe fram i tid, fordi 11 av 35 distrikter har påklaget Reindriftsstyrets vedtak om øvre reintall.

Når det skal utarbeides reduksjonsplaner, skal siidaene avgjøre reintall for hver siidaandel og derigjennom hvilke reieneiere som eventuelt må avvikle driften når reintallsreduksjonen iverksettes. Ifølge Landbruks- og matdepartementet vil mange siidaer stå overfor en utfordrende prosess med utforming av reduksjonsplaner og konkret

reduksjon av reintallet. Spesielt utfordrende vil det være for siidaandelsinnehavere å gjennomføre reintallsreduksjon for den enkelte reineier i sin siidaandel, fordi beslutningene vil få betydning for økonomien og enkelte reineieres mulighet til å fortsette med reindrift.

Landbruks- og matdepartementet peker på at i de siidaer hvor reintallet er for høyt, framkommer oppfølgingen gjennom lovens system. Departementet opplyser i intervju at dersom siidaene ikke utarbeider reduksjonsplaner eller det ikke oppnås enighet om hvordan reduksjonen skal fordeles på hver siidaandel, legger reindrifftsloven opp til en forholdsmessig reduksjon av reintall. En forholdsmessig reduksjon innebærer at hver siidaandel må redusere antall rein for å få reintall i samsvar med distriktets øvre reintall.

Områdestyret i Øst-Finnmark og områdekontorene i Vest- og Øst-Finnmark mener at bestemmelsen om forholdsmessig reduksjon er en svakhet ved reindrifftsloven. Begrunnelsen er at reineiere som har forholdt seg lojalt til reintall fastsatt i 2002 og 2007, vil komme dårligere ut sammenliknet med reineiere som ikke har fulgt slaktekrav, og som bevisst har økt reintallet. Dette vil kunne føre til at flere reineiere får flokker som ikke er økonomisk lønnsomme, og til at det blir færre utøvere med reindrift som hovednæring. Områdekontorene i både Øst- og Vest-Finnmark mener at de reineierne som har hatt størst økning i antall rein, bør ta det meste av belastningen ved en pålagt reduksjon av siidaens reintall. Reindrifftsloven regulerer imidlertid ikke dette. Ifølge områdekontorene har dette ført til at når en siida øker størrelsen på sin flokk, så øker de andre siidaene størrelsen på sine flokker. Områdekontoret i Vest-Finnmark mener det ikke kan utelukkes at enkelte reineiere spekulerer i høye reintall for ikke komme tapende ut ved en forholdsmessig reduksjon.

Landbruks- og matdepartementet presiserte i intervju at der hvor reintallet i siidaen er for høyt i forhold til det som er fastsatt, skal det skje en reintallsreduksjon primært gjennom en reduksjonsplan og sekundært gjennom en forholdsmessig reduksjon. Dersom siidaen ikke får utarbeidet reduksjonsplanen innen fristen som er satt av Reindrifftsstyret, eller ikke klarer å gjennomføre planen, vil bestemmelsen om forholdsmessig reduksjon komme inn.

5.3 De økonomiske virkemidlene over reindrifftsavtalen og markedet for reinkjøtt

5.3.1 De økonomiske virkemidlene over reindrifftsavtalen

Reindrifftsavtalen er et av virkemidlene for å nå de reindrifftspolitiske målene. Dette gjelder økonomiske ordninger som velferdsordninger, produksjonstilskudd og skjønnsbaserte tilskudd rettet mot ulike utviklingsområder.

Landbruks- og matdepartementet opplyser i intervju at det ser på de økonomiske virkemidlene som viktige bidrag for å nå de reindrifftspolitiske målene om økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft. Departementet presiserer at reindrifftsavtalen er det sentrale virkemiddelet for å nå delmålet om økonomisk bærekraft. Departementet presiserer videre at virkemidlene skal legge til rette for måloppnåelse, men at reineiere som private næringsutøvere er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig inntjening innenfor de rammene som ressursgrunnlaget setter.

Videre opplyser Landbruks- og matdepartementet at dagens tilskuddsordninger for reindriftnæringen har hatt en annen utvikling enn i det øvrige landbruket, hvor man de siste årene, både nasjonalt og internasjonalt, har redusert de produksjonsavhengige tilskuddene til fordel for mer produksjonsnøytrale ordninger. Bakgrunnen for dette er at det er beitegrunnlaget som setter rammene for reindriftenes omfang. Ifølge departementet vil tiltak som stimulerer til størst mulig produksjon og verdiskaping per rein på et gitt beitegrunnlag, bidra til det beste økonomiske resultatet for næringen. Erfaring viser at såkalt

Foto: Matprat.no/Opplysningskontoret for egg og kjøtt

Landbruks- og matdepartementet peker på at det blir foretatt endringer i reindrifftsavtalen for å legge bedre til rette for å nå de reindrifftspolitiske målene. Fra og med reindrifftsavtalen 2003/2004 ble produksjonstilskuddene, som utgjør nesten halvparten av tilskuddene til siidaandeler og tamreinlag, lagt om. Tilskuddene er endret fra ordninger som i stor grad har vært faste beløp per siidaandel, til ordninger som skal premiere produksjon og verdiskapning. Dagens ordning er i større grad knyttet til den økonomiske verdien av det som produseres.

Landbruks- og matdepartementet peker på at disse endringene i vesentlig grad har bidratt til den positive utviklingen i rein-eiernes kjøttinntekter de siste årene. Erfaring viser at de produksjonsavhengige tilskuddene har bidratt til å øke slakteuttaket av rein og verdiskapningen i næringen. Videre viser departementet til at omleggingen også innebar en betydelig forenkling i forvaltningen av ordningene, og at den har bidratt til at en større andel av de søknadsberettigede siidaandelene får ta del i virkemidlene over reindrifftsavtalen.

produksjonsnøytral støtte i denne næringen vil kunne stimulere flere reineiere til å ha et høyere reintall framfor å øke slakteuttaket. En slik utvikling vil være i strid med hovedmålet for reindrifftspolitikken.

Tilskuddenes bidrag til måloppnåelse

Målsettinger og resultatkrav for virkemiddelbruken legges fram for Stortinget gjennom de årlige reindrifftsavtalene og skal være utgangspunkt for resultatkrav og innretning av virkemidlene det forhandles om. Manglende operasjonalisering av de ulike delmålene bidrar til at det ikke er avklart på hvilken måte tilskuddene skal virke for å nå flere og til dels motstridende mål.

Landbruks- og matdepartementet viser til at det tidligere var slik at man i forkant av avtaleforhandlingene gjennomførte få analyser og utredninger av nye virkemidler. Virkemidlene ble til gjennom forhandlingene og var særlig rettet mot å legge til rette for en tilpasning av reintallet. Dette skapte store endringer av ordningene mellom år og liten forutsigbarhet for den enkelte reineier. I tillegg innebar denne praksisen utfordringer i forvaltningen av ordningene. I løpet av de siste årene er dette vesentlig endret ved at bl.a. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, partssammensatte arbeidsgrupper og Asplan Viak har gjennomført flere utredninger av virkemidlene over reindrifftsavtalen. I tillegg gjør Statens reindrifftsforvaltning et grundig arbeid i forbindelse med sine innspill til de årlige reindrifftsavtaleforhandlingene, hvor innretning av ulike ordninger blir vurdert opp mot målene i reindrifftspolitikken.

Statens reindrifftsforvaltning peker i intervju på at det ikke er gjennomført noen helhetlig analyse av tilskuddenes effekter når det gjelder å bidra til måloppnåelse. Dokumentanalysen bekrefter dette. Analyser av reindrifftsavtalene og totalregn-

skapene viser at disse i liten grad gir en oversikt over tilskuddenes bidrag til å sikre måloppnåelse på området. Landbruks- og matdepartementet slutter seg til at reindrifftsavtaledokumentet i liten grad gir oversikt over tilskuddenes bidrag til å sikre måloppnåelsen. Landbruks- og matdepartementet peker samtidig på at reindrifftsforvaltningens årlige publikasjon, *Totalregnskap for reindrifftsnæringen*, er grunnlaget for å analysere virkningen av eventuelle endringer av virkemidler som blir foretatt i reindrifftsavtalen. Totalregnskapet er samtidig det sentrale underlagsdokumentet for de årlige reindrifftsforhandlingene.⁴⁸

Landbruks- og matdepartementet framhever i intervju at det er behov for å foreta en helhetlig gjennomgang av reindrifftsavtalen for å evaluere effektene av tilskuddordningene. En slik evaluering inngår ifølge Landbruks- og matdepartementet som en del av departementets oppfølging av tilskuddsforvaltningen, jf. Meld. St. 9 (2011–2012).

Tilskuddenes effekt for å nå målet om en økonomisk bærekraftig reindrift

Tilskuddene skal bidra til å nå målet om en økonomisk bærekraftig reindrift. I reindrifftsavtalene legges det vekt på produktivitet, inntjeningssevne, inntektsnivå og fordeling. De samlede utbetalingene av tilskudd er vesentlige for å sikre siidaandelene et positivt driftsresultat, ettersom kostnadene ofte overstiger kjøttinntektene, jf. kapittel 4.3.1. Kapitlet viser videre at tilskuddene i større grad tilfaller distrikter med høyest omsetning knyttet til salg av reinkjøtt og biprodukter, og det er store variasjoner i utbetalinger av tilskudd mellom distrikter. Totalregnskapet viser gjennomsnittlige utbetalinger av tilskudd fordelt på ulike reinbeiteområder. Imidlertid viser ikke

48) Kapitlet om status og utviklingstrekk i denne rapporten er i hovedsak basert på opplysninger fra Totalregnskapet.

totalregnskapet variasjoner i utbetalinger mellom siidaandeler eller hvordan tilskuddene til siidaandelene bidrar til det økonomiske bærekraftsmålet.

Tilskuddene til siidaandeler og andelslag utgjør nesten 66,5 prosent av samlede statstilskudd i Finnmark.⁴⁹ Tilskuddene skal ifølge *Forskrift om tilskudd til siidaandeler og tamreinlag* bidra til å fremme en bærekraftig reindrift, kvalitet og produktivitet, samt heve inntekten og virke utjevne mellom enheter i næringen. I 2010/2011 mottok 74 prosent av siidaandelene slike tilskudd, mens det i 2006/2007 var 80 prosent som fikk tilskudd. Det er store variasjoner mellom distriktene. Polmak/Varanger har lavest tilskuddsprosent (52 prosent), mens Karasjok Vest har høyest tilskuddsprosent (92 prosent). Avslagene begrunnes blant annet med at reintallet er over grensen for tildeling av tilskudd, det vil si mer enn 600 rein eller over det øvre reintallet som er fastsatt i 2002 for Vest-Finnmark og i 2006 for Øst-Finnmark.⁵⁰ Landbruks- og matdepartementet viser til at før omleggingen var andelen siidaandeler som mottok tilskudd, svært varierende, og at gjennomsnittet lå på om lag 60 prosent. Etter omleggingen har andelen vært mindre varierende, med et gjennomsnitt på om lag 80 prosent.

Landbruks- og matdepartementet viser i intervju til at innretningen av tilskuddene har gått i retning av å legge til rette for reindriftsutøveren som har reindrift som hovednæring, noe som også blir understreket i Meld. St. 9 (2011–2012). Analyse av tildelingsbrevene viser imidlertid at det i liten grad foreligger informasjon om hvilke kriterier som ligger til grunn for å definere utøvere som har reindrift som hovednæring. Videre mangler det informasjon om i hvilken grad tilskuddene støtter opp om denne gruppen reindriftsutøvere. Landbruks- og matdepartementet ønsker å gjennomføre en kartlegging av de som har reindrift som hovedvirksomhet, jf. Meld. St. 9 (2011–2012).

Tilskuddenes effekt for å nå målet om en økologisk bærekraftig reindrift

Samtlige tilskudd bygger opp om målet om økonomisk bærekraft, mens tilskudd til siidaandeler skal ifølge Landbruks- og matdepartementet også ha positive effekter for de øvrige delmålene. For eksempel skal kalveslaktetilskuddet og særskilt

tilskudd til siidaandeler i Vest-Finnmark reinbeiteområde stimulere til størst mulig produksjon.⁵¹

Tall fra ressursregnskapet viser at både Øst-Finnmark og Vest-Finnmark hadde et slakteuttak på over 30 000 rein i 2009/2010, og at uttaket har økt siden 2000/2001. Slakteuttaket i Polmak/Varanger er imidlertid betydelig høyere (45–58 prosent) enn i resten av Finnmark (30–35 prosent). Det samlede slakteuttaket har ikke vært tilstrekkelig for å sikre et reintall i tråd med beitegrunnlaget.

Tilskuddenes effekt for å nå målet om en kulturelt bærekraftig reindrift

Økonomisk bærekraft er en forutsetning for kulturell bærekraft. Det fins imidlertid andre typer tilskudd som er direkte rettet mot det kulturelle bærekraftsmålet, slik som velferdsordninger og tilskudd til rekruttering og likestilling. Det er gjennomført evalueringer som peker på utfordringer knyttet til omfanget av og innretningen på avløserordningen, kompetansebyggende tiltak for ungdom⁵² og tiltak for å fremme likestilling i reindriften.

I utredningen om avløserordningen fra 2007 kommer det fram at det er behov for å bedre den finansielle støtten ved sykdom, og at tilgangen til kompetente avløsere er en utfordring. NRL viser i intervju til at det er nødvendig med en forbedring av velferdsordningene både når det gjelder avløserordningen og når det gjelder sikring av familieenhetsens mulighet for deltagelse i reindriften. I rapporten om likestilling i reindriften fra 2010 vises det til at det er behov for å kartlegge de økonomiske virkemidlenes effekt for å fremme likestilling.

Sametinget uttrykker i innspill til reindriftsavtalen for 2012–2013 at det er behov for nye ordninger som ivaretar hele familiens tilknytning til reindriften. Sametinget viser til at dersom den familiebaserte strukturen blir ytterligere svekket, vil dette få konsekvenser for den reindriftsamiske kulturens bærekraft. Departementet påpeker i Meld. St. 9 (2011–2012) viktigheten av at arbeidet med likestilling i reindriften følges opp på en systematisk og målrettet måte.

49) Tallene er hentet fra tabell 4.2.2 i totalregnskapet for 2010.

50) Kravene om reintall vil bli endret når bruksreglene med fastsettelse av øvre reintall er godkjent i Reindriftsstyret.

51) Gjelder kalveslaktetilskudd og tidligslaktetilskudd. Fra 2011/2012 faller tidligslaktetilskuddet bort. I Vest-Finnmark er det innført en egen prøveordning fra 2009/2010.

52) Utdanningsstipend er en ordning som skal utfases over tre år fra 2009, jf. St. prp. nr. 76 (2008–2009).

Sammenhengen mellom økonomiske virkemidler og reindrifftsloven

Landbruks- og matdepartementet framhever i intervju at for å lykkes med de økonomiske virkemidlene, er det avgjørende at tilskuddene er tilpasset de juridiske virkemidlene. Både Landbruks- og matdepartementet og NRL uttaler i intervju at det er behov for en tettere kobling mellom reindrifftsloven og tilskuddene over reindrifftsavtalen.

Landbruks- og matdepartementet framhever at departementet tar sikte på å knytte vilkårene for å motta tilskudd over reindrifftsavtalen sterkere til at siidaandelen følger distriktenes reduksjonsplaner. Ifølge Landbruks- og matdepartementet vil fastsettelse av reintall i bruksreglene med påfølgende reduksjonsplaner på siidanivå gjøre det mulig å koble de økonomiske virkemidlene til de juridiske i større grad enn tidligere.

For å kunne gjennomføre fastsatte reintallsreduksjoner og samtidig balansere hensynet til økonomisk inntjening viser Statens reindrifftsforvaltning og områdestyret i Vest-Finnmark til at enkelte reineiere sannsynligvis må ut av næringen. Reindrifftsstyret viser til at de sosiale og kulturelle konsekvensene av en rask reintallsreduksjon er betydelige, og at det er nødvendig å ta hensyn til de menneskelige faktorene i dette arbeidet. Statens reindrifftsforvaltning opplyser i intervju at det ikke finnes noen strategi for de reineierne som må ut av reindriffts-næringen. Sametinget og Reindrifftsstyret peker i intervju på at reintallsreduksjonene må balanseres med hensynet til å bevare reindriffts-næringen som bærer av samisk kultur.

Landbruks- og matdepartementet sier i intervju at det etter departementets syn er behov for en nærmere gjennomgang av antall siidaer, siidaandeler, antall rein og næringsinntekter i reindrifften.

Landbruks- og matdepartementet viser til at i reindrifftsoppgjøret for 2012/2013 er departementet og NRL blitt enige om at det skal nedsettes en arbeidsgruppe med følgende oppdrag:

- kartlegge omfanget av utøvere som velger å slutte med reindrift
- kartlegge velferdsmessige og samfunnsmessige konsekvenser
- gi en oversikt over mulige tiltak innenfor det eksisterende virkemiddelapparatet som kan bidra til å redusere de negative konsekvensene

- vurdere i hvilken grad eksisterende ordninger er tilpasset målgruppen og de mål som er satt for reindriffts politikken.

5.3.2 Markeds- og slaktesituasjonen

Et velfungerende marked er en forutsetning for å sikre en bærekraftig reindrift, jf. Meld. St. 9 (2011–2012). Landbruks- og matdepartementet opplyser i intervju at et velfungerende marked er viktig i forbindelse med reineiernes oppfølging av bruksreglenes krav om reduksjon av reintall. Dette innebærer tilstrekkelig slaktekapasitet, gode systemer for å distribuere kjøttet til forbrukerne og avsetning på reinkjøtt. Markeds-tiltakene skal rettes mot å tilpasse dyretallet til beitesituasjonen uten at dette får store konsekvenser for kjøttprisen.

Landbruks- og matdepartementet ser på forvaltningens rolle som tilrettelegger for markedsrettede tiltak, men understreker i intervju at det er næringens hovedansvar å sørge for slakt og omsetning av reindrifftsprodukter. Landbruks- og matdepartementet presiserer imidlertid i Prop. 84 S (2010–2011) at det behov for et mer direkte engasjement fra statens side for å følge opp behovet for reintallstilpasning i Finnmark.

Slakterikapasiteten

I intervju framheves det av områdestyret i Vest-Finnmark at manglende slakterikapasitet har vært en utfordring for reineierne, og at det er store utfordringer knyttet til å slakte før reinen skal inn på vinterbeitet. Forholdet bekreftes i intervju av NRL og områdekantoret i Øst-Finnmark. Områdekantorene i Øst- og Vest-Finnmark peker i intervju på at slaktning før jul er mest gunstig for å spare vinterbeitene og for å få best pris på slaktet. Områdestyret i Vest-Finnmark peker videre på at Landbruks- og matdepartementet i større grad burde tilrettelagt for sesongbetont slaktning og feltslaktning for å kunne sikre tilstrekkelig slaktning om høsten. Landbruks- og matdepartementet bekrefter i Prop. 84 S (2010–2011) at det har vært utfordringer knyttet til å levere slakt om høsten i sesongene 2009/2010 og 2010/2011. Grunnet en vanskelig markeds-situasjon og svak likviditet hos slakteriene i Finnmark fikk mange reineiere ikke mulighet til slaktning. Dette er ifølge Landbruks- og matdepartementet en av årsakene til at tidligslaktetilskuddet er avvirket, og at det ble etablert et reguleringslager.

Landbruks- og matdepartementet framholder i Meld. St. 9 (2011–2012) at den tekniske slaktekapasiteten er tilstrekkelig, men at det er behov for

Foto: Lars H. Krempig/krempig.no

bedre koordinering mellom bransjen og reindriftsnæringen slik at slaktingen kan bli fordelt over de aktuelle slakteperiodene, dvs. før brunst, før jul og i vinterslakten. I Prop. 84 S (2010–2011) ser departementet at det ut fra en helsevurdering fortsatt er en mer hensiktsmessig strategi å stimulere de ulike aktørene i verdikjeden for reinkjøtt til å ta et større ansvar i forhold til å øke slaktingen, produktutvikling og kvalitet, og dermed omsetningen av reinkjøtt. Denne vurderingen er basert på en forutsetning om at markeds- og slaktesituasjonen vil være normalisert fra kommende sesong, blant annet i form av et prisnivå som klarer markedet. I motsatt fall er departementet innstilt på at det eventuelt må gjøres en ny vurdering. På kort sikt er det nødvendig med finansiering innenfor reindrifftsavtalens rammer samt mer direkte tiltak som kan bringe dette markedet i balanse.

I kartleggingen av markedssituasjonen for reinkjøtt i 2010 blir det presisert at slaktekapasiteten må økes dersom høstslaktingen skal være konsentrert. Det er ikke presisert i kartleggingen i hvilken grad det er kapasitet til å håndtere de nødvendige reintallsreduksjonene for å følge opp kommende reduksjonsplaner, eller hvordan dette vil kunne påvirke prisen på reinkjøtt. I Finnmark må for eksempel det årlige uttaket til slakt økes

med om lag 12 000 rein hvert år i de kommende tre slaktesesongene for å oppnå reintallet som er fastsatt gjennom bruksreglene innen 2015. Dette innebærer at slakteuttaket må øke med 20 prosent den første slaktesesongen reduksjonen starter.⁵³

Reguleringslageret og prisen for reinkjøtt

Markedsprisen for reinkjøtt er en av faktorene som påvirker reineiers økonomi og dermed motivasjon for å slakte. I forbindelse med forhandlingene om reindrifftsavtalen for 2002/2003 ble avtalepartene enige om å innføre fri prisdannelse på reinkjøtt innenfor den beskyttelse importvernet gir. Ifølge totalregnskapet for reindrift var prisen (kroner per kilo kjøtt omsatt via slakteri) for reinkjøtt i 2010 om lag 68 kroner per kilo i Øst-Finnmark og 60 kroner per kilo i Vest-Finnmark. Kjøttprisen var på sitt høyeste i 2008, men har siden 2008 blitt redusert med 9,3 prosent i Øst-Finnmark og 19 prosent i Vest-Finnmark.⁵⁴

I slaktesesongen 2009/2010 stoppet slaktingen i Finnmark tilnærmet opp etter oktober. En gjen-

53) Det ble slaktet 61 428 rein i 2009/2010. Dersom det skal slaktes 12 000 flere rein i tillegg til opprinnelig slakt i de kommende tre slaktesesongene, tilsvarer dette en økning i slakteuttaket på 20 prosent i 2012, 24 prosent i 2013 og 32 prosent i 2014. Selv om det prosentvise slakteuttaket økes, vil det totale antallet rein som slaktes, reduseres når reintallet går ned. Beregningene forutsetter at den prosentvise tilveksten er konstant.

54) Tallene er nominelle priser.

nomgang gjennomført av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning viser at det var flere årsaker til slaktestoppen, blant annet høy pris, finanskrisen, tap av markedsandeler, og da særlig innenfor storhusholdningsmarkedet, manglende markedsføring, samt manglende leveringsavtaler og distribusjonsløsninger for å få reinkjøttet ut i butikk.

Situasjonen førte til at avtalepartene høsten 2010 ble enige om kortsiktige tiltak for å sikre økt slaktning og omsetning av rein fra Finnmark. Det ble innført et ekstraordinært tilskudd for frakt av reinskrott fra slakteri til videreforedlingsbedrifter og en avtale om statlig oppkjøp av reinkjøtt. Som et resultat av dette er det 417 tonn reinkjøtt på lager per 1. januar 2012, ifølge statens tilbud ved reindrifftsforhandlingene for 2012/2013. Ifølge Meld. St. 9 (2011–2012) vil reguleringslageret kreve en videre oppfølging fra statens side. Uenigheter om oppfølging og avvikling av det reguleringslageret som ble opprettet i slaktesesongen 2010/2011, førte til at NRL brøt reindrifftsforhandlingene for 2011/2012. NRL var bekymret for at reguleringslageret ville redusere markedsprisen for reinkjøtt. I Meld. St. 9 (2011–2012) og i intervju med Markedsutvalget for reinkjøtt framgår det at håndteringen av reguleringslageret har ført til reduserte priser i butikkene og økt omsetning av reinkjøtt.

Sametinget peker i intervju på at reguleringslageret illustrerer den vanskelige markedssituasjonen. Det at mange rein er i dårlig hold gir dårlig kjøttfylde, lave kjøttpriser og dårlig omsetning, som igjen gjør at reindrifftsutøvere sliter økonomisk. Sametinget uttrykker at en regulering av omset-

ningen av reinkjøtt bør vurderes for å unngå store variasjoner i prisnivå, produksjon og omsetning. I Meld. St. 9 (2011–2012) blir det framhevet at det i dag er mest hensiktsmessig å stimulere verdikjeden for reinkjøtt ved å gjøre bruk av virkemidlene over reindrifftsavtalen framfor å innføre aktiv markedsregulering av reinkjøtt.

Markedsføring, distribusjon og produktutvikling

I en rapport fra Norsk institutt for landbruksforskning, *Kartlegging av markedssituasjonen for reinkjøtt* (Notat 2010–17), pekes det på utfordringer knyttet til høy pris, tap av markedsandeler (spesielt innenfor markedet for storhusholdning), manglende markedsføring, leveringsavtaler og distribusjonsløsninger. I rapporten blir det understreket at alle slakteri- og videreforedlingsbedrifter opplever det som vanskelig å få solgt rein til dagligvarekjedene, og at det ikke finnes en felles salgskanal for reinkjøtt. Landbruks- og matdepartementet og Sametinget bekrefter i intervju disse utfordringene.

Opplysningskontoret for egg og kjøtt gjennomfører markedsføringsstiltak med midler bevilget over reindrifftsavtalen. Kartleggingen fra Norsk institutt for landbruksforskning i 2010 viser videre at det har vært svak planlegging, lite samarbeid og kortsiktig budsjettering, noe som har redusert effekten av kampanjene. Under reindrifftsforhandlingene 2010/2011 ble derfor Markedsutvalg for reinkjøtt opprettet. Markedsutvalgets hovedoppgaver er å legge til rette for generisk markedsføring av reinkjøtt og sørge for at nødvendige markedstiltak blir iverksatt. Markedsutvalget uttaler at reduksjonsplanene som følger bruksreglene, bør presenteres for markedsaktørene, slik at det er mulig å koordinere det økte behovet for markedsføring og innsalg fra bedriftene.

Foto: Matprat.no/Opplysningskontoret for egg og kjøtt

6 Vurderinger

Det er et overordnet mål at reindriften skal være bærekraftig, både økologisk, økonomisk og kulturelt. Landbrukskomiteen uttaler i Innst. S. nr. 167 (1991–1992) at det er klar innbyrdes avhengighet mellom de tre målene i reindriftpolitikken: økologisk bærekraft gir grunnlag for økonomisk bærekraft, og sammen gir økologisk og økonomisk bærekraft mulighet til å ivareta og utvikle kulturell bærekraft. Denne avhengigheten må legges til grunn for utformingen av virkemidlene i reindriftpolitikken.

Undersøkelsen viser at Landbruks- og matdepartementet siden Riksrevisjonens forrige undersøkelse, Dokument nr. 3:12 (2003–2004) *Bærekraftig bruk av reinbeiteressurser i Finnmark*, har fått et bedre grunnlag for å vurdere om reindriften er økologisk bærekraftig. Det vurderes som positivt at dette målet er operasjonalisert gjennom fastsettelse av grenseverdier for slaktevekt og kjøttproduksjon.

Undersøkelsen viser imidlertid at det fortsatt er vesentlige svakheter i Landbruks- og matdepartementets styring og virkemiddelbruk for å nå målet om bærekraftig reindrift.

Målet om bærekraftig reindrift er ikke realisert. Store deler av Finnmarksvidda er overbeitet som følge av at reintallet ikke er tilpasset beitegrunnlaget. Landbruks- og matdepartementet har ikke sikret en tilfredsstillende reduksjon av reintallet for å oppnå økologisk bærekraft. Landbruks- og matdepartementet har videre svakheter i sin mål- og resultatstyring på reindriftsområdet ved at målene om en økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift ikke er operasjonalisert i form av resultatindikatorer. Dette gjør det vanskeligere å realisere målet om bærekraftig reindrift. Samlet viser undersøkelsen at vesentlige forhold som også ble påpekt i Dokument nr. 3:12 (2003–2004), ikke er fulgt opp av Landbruks- og matdepartementet.

6.1 Målet om bærekraftig reindrift er ikke nådd

Økologisk bærekraftig reindrift

Økologisk bærekraftig reindrift forutsetter et reintall som er i samsvar med beitegrunnlaget,

hvor beiteressursene skal forvaltes slik at beitegrunnlaget ikke blir varig svekket og det tradisjonelle næringsgrunnlaget forringes. I 2011 har Reindrifststyret på nytt fastsatt øvre reintall, og antall rein må reduseres med 20 prosent i Finnmark for å være økologisk bærekraftig.

Undersøkelsen viser at omfanget av og tykkelsen på lavbeitene i Indre Finnmark er på et nivå som ikke kan regnes som bærekraftig. Den siste beitekartleggingen viser at det i 2009 var over 50 prosent nedbeitet, og at omlag 40 prosent av lavdekket var redusert. Videre viser undersøkelsen at for 90 prosent av lavdekket er lavtykkelsen under grensen for når den er mest produktiv. Beiteressursene er mest svekket på vår- og høstbeitene og på tidlige vinterbeiter.

Undersøkelsen viser videre at gjennomsnittlige slaktevekter og kjøttavkastning for perioden 2006–2010 ikke er i samsvar med grenseverdiene som legges til grunn for et økologisk bærekraftig reintall. Forholdene er alvorlige i alle reinbeiteområder i Øst- og Vest-Finnmark, med unntak av Polmak/Varanger.

Landbruks- og matdepartementet har ikke sikret reduksjon av reintallet, slik Stortinget har forutsatt. Reindrifststyrets fastsatte vedtak om øvre reintall i 2002 i Vest-Finnmark og i 2006 i Øst-Finnmark er ikke realisert. Istedenfor en forutsatt reduksjon har reintallet økt med omlag 40 prosent fra 2002 til 2010.

Samlet viser dette at reindriften ikke er økologisk bærekraftig, og at den ikke forvaltes i tråd med Stortingets forutsetninger. Økologisk bærekraft er en forutsetning for å sikre den økonomiske og kulturelle bærekraften i reindriften på lang sikt. Det er derfor av avgjørende betydning at Landbruks- og matdepartementet er med på å sikre økologisk bærekraft ved å gjenopprette balansen mellom reintallet og beiteressursene i Finnmark.

Økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift

Stortinget har vektlagt at det skal være en forsvarelig økonomisk utvikling i reindriftnæringen. Undersøkelsen viser at den økonomiske situasjonen er forverret i Finnmark ved at kjøttinntektene er lavere enn kostnadene for alle områder. Under-

søkelsen viser videre at det er store forskjeller i driftsresultat mellom Øst- og Vest-Finnmark, og at det er store forskjeller innad i reinbeite-områdene. Lave slaktevekter, reduserte slaktepriser og flere utøvere innenfor samme siidaandel gjør at utviklingen ikke er økonomisk bærekraftig.

Grunnet manglende avklaringer av innholdet i målet om en kulturelt bærekraftig reindrift samt manglende styringsinformasjon, kan det ikke gjøres en selvstendig vurdering av måloppnåelsen. Imidlertid kan det med bakgrunn i den økologiske og økonomiske situasjonen stilles spørsmål om forutsetningene for en kulturelt bærekraftig reindrift er til stede.

6.2 Svakheter ved virkemiddelbruken

Forvaltningen av reindriften er kompleks fordi både myndighetene og næringen er tildelt ansvar. Folkerettens forpliktelser legger også føringer for forvaltningen av området. Reindriftsloven legger opp til økt indre selvstyre i reindriften, økt medansvar og innflytelse for reindriftsutøverne. Stortinget har imidlertid presisert at bestemmelsene i reindriftsloven er utformet på en slik måte at også Landbruks- og matdepartementet kan ivareta sitt overordnede ansvar for å nå målet om en bærekraftig reindrift. Stortinget har blant annet forutsatt at departementet har en overordnet plikt til å påse at reintallet ikke overstiger ressursgrunnlaget.

Reindriftsloven og de årlige reindriftsavtalene er de sentrale virkemidlene for å nå målene om en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift. Undersøkelsen viser at virkemiddelbruken ikke har sikret en bærekraftig reindrift. Videre viser undersøkelsen at virkemidlene i liten grad er samordnet for å sikre en effektiv virkemiddelbruk, og at dette får konsekvenser for måloppnåelsen.

I henhold til reindriftsloven skal det utarbeides bruksregler med øvre reintall. Bruksregler er en forutsetning for at bestemmelser om øvre reintall og beitebruk kan følges opp. Landbruks- og matdepartementet har i for liten grad lagt til rette for at bruksreglene er blitt utarbeidet i tråd med reindriftsloven. Undersøkelsen viser at det har tatt fire og et halvt år å utarbeide bruksregler med øvre reintall. Videre viser undersøkelsen at Reindriftsstyret og Statens reindriftsforvaltning ved oppstart av saksbehandlingen i forbindelse med

fastsettelse av øvre reintall manglet avklaringer fra Landbruks- og matdepartementet knyttet til saksbehandlingen.

Undersøkelsen viser at det øvre reintallet i liten grad er fastsatt med bakgrunn i alle årstidsbeitene, slik reindriftsloven forutsetter. Et reintall som ikke er tilpasset alle årstidsbeitene, vil ikke være økologisk bærekraftig. Det er derfor behov for at distriktene utarbeider bruksregler også for vintersiidaene slik reindriftslovens § 60 gir adgang til, og at neste generasjons bruksregler for sommerbeitene tar hensyn til beitekapasiteten for alle årstidsbeitene.

For å få til reintallsreduksjon skal det utarbeides reduksjonsplaner. Undersøkelsen viser at verken Landbruks- og matdepartementet, Reindriftsstyret eller Statens reindriftsforvaltning har utarbeidet planer eller strategier for hvordan reduksjonsplanene skal utarbeides og følges opp. Landbruks- og matdepartementet må sørge for at Statens reindriftsforvaltning sikrer at siidaene utarbeider reduksjonsplaner, og at disse følges opp. Departementet har heller ikke sørget for at de virkemidler som finnes i reindriftsloven og i reindriftsavtalen, er blitt brukt i tilstrekkelig grad, herunder bruk av sanksjoner for å sikre at målet om bærekraftig reindrift realiseres.

Videre viser undersøkelsen at beitebruk i liten grad er avklart i distriktenes bruksregler. Manglende avklarte beiterettigheter gjør dette arbeidet vanskelig. Arbeidet med å avklare beiterettighetene, blant annet i domstolene, må ikke være til hinder for arbeidet med å redusere reintallet i henhold til bruksreglene.

6.3 Svakheter i Landbruks- og matdepartementets styring for å nå målet om bærekraftig reindrift

Konkrete resultatmål er sentrale forutsetninger i mål- og resultatstyringen, jf. Økonomireglementet § 4. Undersøkelsen viser imidlertid at målene om en økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift ikke er operasjonalisert. Det er heller ikke avklart hvordan hensynet til samiske interesser og folkerettslige forpliktelser i ILO-konvensjonen nr. 169 skal inkluderes i forbindelse med operasjonaliseringen av disse delmålene. Landbruks- og matdepartementet mangler dermed viktige forutsetninger for å få relevant styringsinformasjon til å fastslå om målene nås.

Landbruks- og matdepartementet skal konsultere Sametinget og reindriftsnæringen for å sikre kunnskap om reindriften og den samiske kulturen i sin styring. Ifølge Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Sametinget og NRL kan Landbruks- og matdepartementet bli bedre i bruken av konsultasjonsavtalen, slik at Sametinget og reindriftsnæringen sikres tilstrekkelig informasjon, og at det legges opp til en åpen prosess og involvering tidlig før beslutninger tas. Landbruks- og matdepartementet bør vurdere om konsultasjonspraksisen kan forbedres. En forbedret konsultasjonspraksis vil kunne bidra til å styrke beslutningsgrunnlaget og legitimiteten i Landbruks- og matdepartementets styring.

6.4 Anbefalinger

Det er særlig viktig at Landbruks- og matdepartementet sørger for:

- at reintallet blir tilpasset beitegrunnlaget for å sikre økologisk bærekraft
- at reduksjonsplaner blir utarbeidet, godkjent og fulgt opp
- at reinbeitedistriktene, siidaene, områdestyrene og Reindriftsstyret får tilstrekkelig bistand til å utføre sine oppgaver etter reindriftsloven, spesielt til å utarbeide og følge opp reduksjonsplaner
- at de muligheter og virkemidler som finnes i reindriftsloven og i reindriftsavtalen, benyttes når bruksreglene med øvre reintall skal følges opp, herunder å vurdere bruk av sanksjoner for å sikre etterlevelse
- at distriktene utarbeider bruksregler for vinterbeitene, slik at alle årstidsbeitene legges til grunn ved fastsettelse av øvre reintall
- å bidra til at beitebruk blir avklart
- at de reindriftspolitiske målene om en økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift blir operasjonalisert i form av resultatindikatorer for å sikre helhetlig styring
- å vurdere om konsultasjonspraksisen mellom departementet og Sametinget og reindriftsnæringen kan forbedres.

7 Oversikt over gjennomførte intervjuer

- Landbruks- og matdepartementet (tre intervjuer)
- Statens reindrifftsforvaltning (tre intervjuer)
- Områdekantoret i Vest-Finnmark (to intervjuer)
- Områdekantoret i Øst-Finnmark (to intervjuer)
- Reindrifftsstyret (ett intervju)
- Områdestyret i Vest-Finnmark (to intervjuer)
- Miljøverndepartementet (ett intervju)
- Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (ett intervju)
- Sametinget (ett intervju)
- Reinpolitiet/Utmarkspolitiet (ett intervju)
- Norske Reindrifftsamers Landsforbund (to intervjuer)
- Markedsutvalget for reinkjøtt (ett intervju)
- International Centre for Reindeer Husbandry i Kautokeino (ett intervjuer)

8 Referanseliste

Internasjonale avtaler

ILO- konvensjonen nr. 169 *Om urfolk og stammefolk i selvstendige stater.*

Lover og forskrifter

Grunnloven.

Reindrifftsloven av 15. juni 2007.

Forskrift om tilskudd til siidaandeler og tamreinlag.

Stortingsmeldinger

St. meld. nr. 28 (1991–1992) *En bærekraftig reindrift*, jf. Innst. S. nr. 167 (1991–1992).

Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken.*

Stortingsproposisjon

Prop. 84 S (2010–2011) om reindrifftsoppgjøret for 2010/2011.

St.prp. nr. 76 (2008–2009) om endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m.

Innstillinger fra Stortinget

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2004/2005, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2004 m.m., Innst. S. nr. 242 (2003–2004).

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark, Innst. S. nr. 111 (2004–2005).

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2006/2007, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2006 m.m., Innst. S. nr. 222 (2005–2006).

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2005/2006, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2005 m.m., Innst. S. nr. 226 (2005–2005).

Innstilling fra næringskomiteen om lov om reindrift (reindrifftsloven), Innst. O. nr. 72 (2006–2007).

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2008/2009 og om endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m., Innst. S. nr. 319 (2007–2008).

Innstilling fra næringskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2009, kapitler under Nærings- og handelsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og enkelte kapitler under Fornyings- og administrasjonsdepartementet (rammeområdene 9, 10 og 11), Innst. S. nr. 8 (2008–2009) om budsjettet.

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2009/2010 og om endringer i statsbudsjettet for 2009 m.m., Innst. S. nr. 374 (2008–2009).

Innstilling fra næringskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2010, kapitler under Nærings- og handelsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og enkelte kapitler under Fornyings- og administrasjonsdepartementet (rammeområdene 9, 10 og 11), Innst. 8 S (2009–2010).

Innstilling fra næringskomiteen om reindrifftsavtalen 2010/2011, og endringer i statsbudsjettet for 2010 m.m., Innst. 365 S (2009–2010).

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget, Innst. 187 S (2010–2011).

Resolusjoner

Kongelig resolusjon om prosedyre for konsultasjoner med Sametinget, juli 2005.

Dokumenter fra Riksrevisjonen

Dokument nr. 3:12 (2003–2004) Riksrevisjonens undersøkelse om bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark.

Dokument 3:1 (2010–2011) Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget.

Dokumenter fra ytre etater

Reindrifftsforvaltningen, Ressursregnskapet for årene fra 2000/2001 til 2010/2011.

Økonomisk utvalg, Totalregnskap for reindrifftsneringen for årene fra 2000/2001 til 2010/2011.

Statens tilbud ved reindrifftsforhandlingene for avtaleåret 2012/2013.

Sametingets innspill ved reindrifftsforhandlingene for avtaleåret 2012/2013.

Reglement, retningslinjer, regler

Reglement for økonomistyring i staten fastsatt 12. desember 2003 (Økonomireglementet).

Bevilgningsreglementet av 26. mai 2005.

Landbruks- og matdepartementet, *Veileder for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall*, desember 2008.

Instruks vedrørende områdestyrenes oppnevning og virksomhet. Fastsatt av Landbruks- og matdepartementet 5. januar 2009.

Instruks vedrørende Reindrifftsstyrets oppnevning og virksomhet. Fastsatt av Landbruks- og matdepartementet 5. januar 2009.

Faglitteratur og utredninger

Norut Tromsøs rapport *Finnmarksvidda – Kartlegging og overvåking av reinbeiter, status 2009/2010* om høst-, vår- og vinterbeiter i Vest-Finnmark og i Øst-Finnmark.

Norsk institutt for naturforskning (NINAs) rapport *Overvåking av vinterbeiter i Vest-Finnmark og Karasjok 1998–2005–2010* brukes for å belyse beiteutviklingen i Indre Finnmark.

Gaare, E. & Tømmervik H. 2000. Overvåking av lavbeiter i Finnmark. NINA Oppdragsmelding 638: 1–31.

Norsk institutt for landbruksforskning, *Reindrift – ny virkemidler, økt verdiskaping*, NILF-rapport 2002–9.

Norsk institutt for landbruksforskning, *Kartlegging av markedssituasjonen for reinkjøtt*, Notat 2010–17.

Rapport fra arbeidsgruppe 21. oktober 2010, *Likestilling i reindrifften – Uten kvinner stopper reindrifften* (initiert av NRL og staten ved Landbruks- og matdepartementet for 2010–2011).

Lie, Vistnes og Nellemann (2006): Hyttebygging i reindriftsområder. Omfang av hyttebygging, konsekvenser for reindrift, og plan- og saksbehandling i områder med samisk drift. Rapport 2006:5. Norut NIBR Finnmark.

Vistnes, Nellemann og Bull (2004): Inngrep i reinbeiteland. Biologi, jus og strategier i utbyggingssaker. NINA temahefte 26. Trondheim 2004.

Brev

Landbruks- og matdepartementets brev datert 16. mars 2012 *Forvaltningsrevisjon av bærekraftig rein-drift i Finnmark – Utkast til hovedanalyserapport.*

Riikkadárkkástusa ceavzilis
boazodoalu guorahallan Finnmárkkus

Dokumeanta 3:14 (2011–2012)

Stuorradiggái

Riikkadárkkástus ovddida dáikko bakte Dokumeanta 3:14 (2011-2012)
Riikkadárkkástusa ceavzilis boazodoalu guorahallan Finnmárkkus.

Riikkadárkkástus eaktuda ahte sámegiela jorgaleamis eai leat šaddan
dárkilmeahtunvuodat.

Riikkadárkkástus, geassemánu 14. beaivi 2012

Riikkadárkkistangotti ovddas

Jørgen Kosmo
riikkadárkkisteaddji

Sisdoallu

1	Váldogávdoštumit	95
2	Riikkadárkkástusa mearkkašumit	95
3	Riikkadárkkástusa ávžžuhusat	97
4	Departemeanta čuovvoleapmi	98
5	Riikkadárkkástusa loahppamearkkašumit	98

Mielddus 1: Riikkadárkkástusa reive stáhtaráđđái

Mielddus 2: Stáhtaráđi vástádus	103
---------------------------------	-----

Mielddus 3: Raporta

1	Álgu	121
2	Vuogádatlaš lahkanaddan ja čađaheapmi	125
3	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádus vai sihkkarastit ceavzilis boazodoalu mihttomeari	129
4	Finnmárkku ceavzilis boazodoalu stáhtus ja ovdánandovdomearkkat	135
5	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta váikkuhangaskaomiid atnu sihkkarastimis ahte joksat mihttomeari	153
6	Árvvoštallamat	168
7	Dieđut čađahuvvon sáhkehallamiid birra	171
8	Referánsalistu	172

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Riikkadárkkástusa ceavzilis boazodoalu guorahallan Finnmárkkus

Ulbmil guorahallamiin lea leamašan ahte árvvoštallat man muddui Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejupmi ja váikkuhangaska-oamit sihkkarastet ahte nanaguoddevaš boazodoalu áigumuš Finnmárkkus ollašuohttojuvvo.

Ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat ollašuohtton. Stuorra oassi Finnmárkku duoddaris lea guorban danin go boazolohku ii leat heivehuvvon guohtumiidda.

Mañimus guohtunkárten jagi 2009:s čájeha ahte badjel 50 proseanta jeageleatnamiin leat guorban ja sullii 40 proseantaoasis leat jeahkálat unnon. 90 proseanta jeageleatnamiin lea jeagelassodat vuolábealde dan ráji go jeagil fas šaddá ja leavvá. Guohtumat leat eanemusat guorban gidđa- ja čakčaguohtumiin ja árra dálveguohtumiin.

Jagi 2004 ovddidii Riikkadárkkástus Dokumeanta 3:12 (2003–2004) *Riikkadárkkástusa guohtunvalljodagaid ceavzilis geavaheami guorahallan Finnmárkkus*, vrd. Evttoh. 111 S (2004–2005). Dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi aiddostahtii ealáhusa mearkkašumi seailuheames ja ovdánahttimis ealli sámi servodaga ja čujuhii dasa ahte álbmotrievtti vuodul leat geatnegahttojuvvon fuolahit ahte guohtunvuoddu ii oalát goariduvvo. Lávdegoddi lea mearkkašan ahte boazolohku lei beare allat guohtunvalljodagaid ektui, ja ahte jahkodatguohtumiid boasttu atnu dagahii ahte guohtunguovllut leat guorban. Lávdegoddi čujuhii dasa ahte departemeanta ferte vuoruhit hábmet njuolggadusaid dasa movt boazologu geahpideapmi galgá čadahuvvot. Viidáset lávdegoddi lea mearkkašan ahte bajitdási mihttomearit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu ii bálljo obage leat operationaliserejuvvon, ja ahte lei dárkun konkretiseremis ja vihkkedallamis mihttomeriid gaskkas.

Riikkadárkkástus čuovvohii ášši 2008:s, 2009:s ja 2010:s. Dokumeanta 3:1 (2010–2011), vrd. Evttoh. 187 S (2010–2011), de dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi anii vuodđun ahte čadahuvvo odđa hálddahusdárkkástus boazodoallosuorggis, ja čujuhii dasa ahte duohta boazolohku lei bajábealde ekologalaš ceavzilis logu ja ahte dát guhkit áiggi juo lei cuiggoduvvon.

Odđa guorahallan čadahuvvui 2011 odđajagimánu rájes 2012 odđajagimánu rádjai. Raporta ovddiduvvui Eanandoallo- ja biebmodepartementii reivve bakte 2012 guovvamánu 16. beaivvi. Departemeanta lea reivvestis 2012 njukčamánu 16. beaivvi ovddidan mearkkašumiid raportii. Oaivenjuolggaduslaš čat leat mearkkašumiid čohkkejuvvon raportii ja dán dokumentii.

1 Váldogávdošumiid

- Ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat vel ollašuohtton. Stuorra oassi Finnmárkkus duoddaris lea guorban alla boazologu dihte.
- Leat ain stuorra váilivuodát Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejupmi ollašuohttimis ceavzilis boazodoalu mihttomeari, vaikko stivrejupmi lea buoriduvvon. Oassemihitu ekologalaš ceavzilvuoda birra lea operationaliserejuvvon, seammás go ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda oassemihit eai leat doarvái bures operationaliserejuvvon.
- Leat fuomášuvvon váilivuodát das go boazodoalolága ja boazodoallošiehtadusa leat geavahan ollašuohttimis ceavzilis boazodoalu.

2 Riikkadárkkástusa mearkkašumiid

2.1 Ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii ollašuohttojuvvon

Lea mihttomearriin ahte boazodoallu galgá leat ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilin. Dáid golmma mihttomeriid gaskkas leat čielga sorjávašvuolta. Ekologalaš ceavzilvuoda vuodul olaha ekonomalaš ceavzilvuoda, ja ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuolta oktiibuot vuodđuda vejolašvuoda áimmahuššat ja ovdánahttit kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii ollašuohttojuvvon. Stuorra oassi Finnmárkku duoddaris lea guorban danin go boazolohku ii leat heivehuvvon guohtumiidda. Mañimus guohtuniskadeamis ovdanboahdá ahte 2009:s lei badjel 50 proseanta lea guorban ja sullii

40 proseanta jeagelgokčasis leat unnon.
90 proseanta jeageleatnamiin lea jeagelassodat vuolábealde dan ráji goas jeagil šaddá ja leavvá. Guohtunvalljodagat leat eanemusat goariduvvon gidđa- ja čakčaguohtumiin ja árra dálveguohtumiin.

Gaskamearálaš njuovvanviehkagat 2006–2010 áigodagas eai leat daid meriid mielde maid galggaše ekologalaš ceavzilis boazologu rád-jeárvvuid ektui. Dilálašvuolta lea hui duodalaš buot boazodoalloguovlluin Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus, earret Buolbmágis/Várjjagis. Boazolohku lea lassánan sullii 40 proseanttain 2002 rájes gitta 2010 rádjai, ja 2010 mearriduvvon alimus boazolohku mearkkaša ahte boazologu šaddá geahpidit sullii 20 proseanttain.

Danin Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja boazodoalu stivrenásahusat eai leat ollašuttán Stuorradikki ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Riikkadárkkástusa mielde lea áibbas mearridead-
djin ahte boazolohku heivehuvvo guohtumiidda Finnemárkkus.

Manimus jagiid Finnemárkku boazoeaiggádiid ekonomalaš dili hedjonan. Vuollegis njuovvanviehkagat, geahpiduvvon njuovvanhattit, lasihuvvon golut ja eanet eaiggádat ealáhusas geažuhan dan ahte ekonomalaš ovdáneapmi ii leat ceavzil.

Dat ii leat vejolaš árvvoštallat leago boazodoallu ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilín, danin go mihttomearit eai leat doarvái operationaliserejuv-
von.

2.2 Ain leat mearkkašahtti váilivuodát Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejumis vai ollašuttut ceavzilis boazodoalu mihttomeari, vaikko stivrejumi lea buoriduvvon

Bures doaibmi ulbmil- ja boadusstivrejumi lea eaktun olaheames buori ja ollislaš stivrejumi. Danin lea posiitiiva ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea aiddostahtán ja operationalisere-
seren ekologalaš boazodoalu mihttomeari rád-jeárvvuid, ja háhkan buoret vuodu árvvoštallat leago ceavzilis ekologalaš boazodoallu.

Lea Riikkadárkkástusa ipmárdusa mielde ain mearkkašahtti váilevašvuodát Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta boazodoallosuorggi ulbmil- ja boadusstivrejumis. Ii leat vuogas go ekonomalaš ja kultuvrralaš boazodoalu oassemihtut eai leat operationaliserejuv-
von boadusindikáhtoriiguin. Eanandoallo- ja biebmode-

departemeanttas váilot danin dehálaš ovdehusat vai oažžut dieduid mihttomeriid ollašuttima birra ja nu maiddá relevánta stivrendieduid. Dát sáhtta váikkuhit departemeanta vejolašvuoda láchččet gaskaomiid nu ahte joksat ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Čielggaduvvon iige leat dat movt sámi beroštumit ja álbmotrievttálaš geatnegasvuodát ILO-konvenšuvnna oktavuodas galget čuvvojuv-
vot go dát oassemihtut galget operationaliserejuv-
vot.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá ráddádallat Sámedikkiin ja boazoealáhusain vai sihkkarastit máhtolašvuoda boazodoalu ja sámi kultuvrra birra suorggi stivrejumi oktavuodas. Nu movt Odasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta, Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) dadjet de sáhtta Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta šaddat čeahpibun geavahit ráddádallansoahpamuša.

Dat ahte ceavzilis boazodoalu mihttomeari eat leat joksan, čájeha Riikkadárkkástusa oaivila mielde ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejumis leat mearkkašahtti váilivuodát. Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea váldoovddas-
vástádus ollašuttimis Stuorradikki ceavzilis doalu mihttomeari. Riikkadárkkástusa mielde ii leat vuogasin ahte departemeanta iežas stivrejumi bakte ii fuolahan ahte Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádus Oarje-Finnemárkku jagi 2002:s ja Nuorta-Finnemárkku jagi 2006:s ollašuttujuv-
vui. Riikkadárkkástus vuordá ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta fuolaha odđa alimus boazologu mearrádusaid ollašuttima.

2.3 Váilivuodát gaskaomiid geavaheamis

Leat fuomášuvvon váilivuodát das movt boazodoaloláhka ja boazodoallošiehtadus geavahuv-
vojit sihkkarastimis ceavzilis boazodoalu. Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas váilot diedut das movt doarjagat váikkuhit joksamis ceavzilis boazodoalu mihttomeriid.

Boazodoalolága mielde galget orohagat doaibmanjuolggadusaid bakte čielggadit guohtungeavaheami ja mearridit alimus boazologu. Doaibmanjuolggadusat leat eaktun dasa ahte joksat ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Vaikko lea leamašan hoahppu mearridit doaibmanjuolggadusaid oktan alimus boazologuin muddemis boazologu ekologalaš ceavzilis dássái, de lea dattege gollán njeallje ja bealle jahki. Beare guhkes áigi lea gollán oaivvilda Riikkadárkkástus.

Doaibmanjuolggadusat leat unnán leamašan veahkin čielggadit guohtungeavaheami ja alimus boazologu dálveorohagain. Nu lea dáhpáhuvan vaikko boazodoallolága § 60 bakte lea vejolaš mearridit alimus boazologu dálveguohtumiidda vai dát guovllut geavahuvvojit dohkálaččat. Riikkadárkkástus čujuha dasa ahte dálveguohtumat leat guodohuvvon beare garrasit, ja danin berrejit ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat oktan alimus boazologuin dáid orohagaide. Lea dehálaš ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Stáhta boazodoallohállddaha bakte váikkuhit dasa ahte ealáhusa bealit čadahit dán barggu.

Geahpideames boazologu oktavuodas galgá ealáhus ráhkadit geahpidanplánaid. Boazodoallolága § 60 mielde lea Boazodoallostivrras ovdasvástádus fuolahit boazologu geahpideami. Danin go ekologalaš ceavzilvuolta lea okta dain guovddáš mihttomeriin maid Stuorradiggi lea mearridan ealáhussii, de ferte departemeanta Riikkadárkkástusa oaivila mielde váldit čielga ovddasvástádusa vai boazologu geahpideapmi čadahuvvo. Departemeanta ferte fuolahit ahte Stáhta boazodoallohállddahas addá Boazodoallostivrii ja ealáhusa guoskevaš beliide doarvái veahki geahpidanplánaid ráhkadeapmái ja čadaheapmái.

Čielggadeames guohtungeavaheami lea guovddáš oassi doaibmanjuolggadusain, mii maiddá lahkalaga láktasa guohtunvuoigatvuodaid mearrideapmái. Oanehat áigái lea dárbbalaš čielggadit guohtungeavaheami doaibmanjuolggadusaid bakte. Guhkit áiggi ektui lea dehálaš ahte guohtunvuoigatvuodaid nannejuvvojit, nu ahte guohtungeavaheapmi heivehuvvo boazodoallolága áigumušaide. Riikkadárkkástusa árvvoštallama mielde de guohtunvuoigatvuodaid čielggadeapmi, earret eará duopmostuoluin, ii sáhte eastadit boazologu geahpideames doaibmanjuolggadusaid ektui. Boazologu geahpideapmi berre buot bajimussii vuoruhuvvot.

Boazodoalu hálldašepmi lea mánggabealat. Sihke eisseválddiide ja ealáhussii lea juhkkovuvvon ovddasvástádus. Álbmotrievtti geatnegasvuodat maiddá váikkuhit dán suorggi hálldašepmi. Boazodoallolága olis láchčojuvvo stuorit siskkáldas iešstivrejupmi, lassáneaddji mielovddasvástádusa ja stuorit váikkuhanvejolašvuoda boazoeaiggáididda. Stuorradiggi lea aiddostahtán ahte boazodoallolága mearrádušat leat hábmejuvvon nu ahte maiddá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta sáhtá áimmahuššat bajitdási ovddasvástádusas joksamis ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Stuorradiggi lea eaktudan ahte departemeanttas lea

bajitdási geatnegasvuolta fuolahit ahte boazolohku ii lassán badjelii dan meari maid resursavuoddu gierdá. Riikkadárkkástus oaivvilda danin, vártnuhis ekologalaš dili geažil, ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ferte váldit válodoovddasvástádusa sihkkarastimis ahte Stuorradikki ekologalaš ceavzilvuoda mihttomeari joksojuvvo.

3 Riikkadárkkástusa ávžžuhusat

- 1 Riikkadárkkástus oaivvilda ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta go bargá heiveheames boazologu guohtumiidda berre čadahit čuovvovaš doaibmabijuid:
 - Gozihit ahte ealáhus hábme ja čadaha geahpidanplánaid vai boazolohku geahpiduvvo.
 - Áittardit ahte Stáhta boazodoallohállddahas fuolaha Boazodoallostivrii ja eará ealáhusa oassálaččaide doarvái veahki go galget hábmet ja čadahit geahpidanplánaid.
 - Áittardit ahte gaskaoamit mat leat boazodoallolágas ja boazodoallošiehtadusas, dás ekonomalaš láchčojumit ja ránggáštus, geavahuvvojit boazologu geahpideami čadaheamis. Ekonomalaš láchčojumiid berre árvvoštallat geavahit vai láchce vuoda hábmet ja čuovvut geahpidanplánaid.
 - Áittardit ahte Stáhta boazodoallohállddahas, earret eará bagadallama ja eará vehkiin, sihkkarastá ahte orohagat hábmejit doaibmanjuolggadusaid dálveguohtumiidda, nu ahte buot jahkodatguohtumat adnojit vuoddu mearrideames alimus boazologu ja guohtunanu.
- 2 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta berre árvvoštallat movt departemeanta buorebut sáhtá stivret barggu ollašuttimis Stuorradikki ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Riikkadárkkástus oaivvilda ahte departemeanta berre:
 - Operationaliseret ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeriid dáid mihttomeriide mearrideames indikátoriid.
 - Čohkket relevánta boadusdieđuid vai lea vejolaš heivehit gaskaomiid vai lea vejolaš joksat mihttomeriid dán suorggis.
 - Árvvoštallat ahte leago vejolaš buoridit ráddádallanvuogi gaskal departemeanta, Sámedikki ja boazoealáhusa, nu ahte mearridanvuoddu ja legitimitehta departemeanta stivrejumis nannejuvvo.

Dokumeanta evttohus Stuorradiggái sáddejuvvo stáhtaráddái cealkámušbivdaga dihte.

4 Departemeanta čuovvoleapmi

Vástádusreivves stáhtaráddi guorrasa Riikkadárkkástusa váldogávdnostumi ahte ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat velá ollašutttojuvvon, ja ahte dat lea sivvan beare alla boazolohkui eanas guovlluin Finnmárkkus. Stáhtaráddi bealis lea dehálaš čadahit álggahuvvon doaibmabijuid vai boazolohku Finnmárkkus geahpiduvvo. Rievttes guohtunheiveheapmi ekologalaš ceavzilis boazologu bakte lea okta dain deháleamos doaibmabijuin jus galgat ollašuttit ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Boazodoallostivra galgá čuovvolit daid orohagaid main lea beare alla boazolohku ja mearridit áigemeariid goassáži geahpidanplánat galget gárvvistuvvot. Áigemearit biddjojot nu ahte 2012/2013 njuovvanáigodat šaddá leat vuosttaš njuovvanáigodat go geahpidanplánat galget čuovvoluvvot. Áigodaga maid Boazodoallostivra dás lea bidjan vuodđun lea ovttá gitta golmma jagi rádjai dan ektui man stuorra geahpideapmi galgá čadahuvvot ja makkár dilálašvuolta juohke siiddas lea. Ovđal 2012 geasi galget buot siiddaide mearriduvvot áigemeari boazologu geahpideapmái. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Stáhta boazodoallohálldahus áigu das maŋŋil ságaškuššat stáhtusa ja hástalusaid go mearrádusat galget čadahuvvot ja čuovvoluvvot.

Jus leat ovttaskas boazoeaigádat geat eai geahpit boazologuset, de áigu Boazodoallostivra ja guovllustivrrat čuovvolit doaibmanjuolggadusaid ja geahpidanšiehtadusaid rihkkumiid boazodoalloga ránggástanmearrádusaid bakte. Dasa lassin lea 2012/2013 Boazodoallosiehtadusa olis vejolašvuoda unnidit doarjagiid siidaosiide geat eai geahpit boazologu.

Stáhtaráddi čujuha dasa ahte lea dehálaš ásahit doaibmanjuolggadusaid mat sáhttet čielggadit guodohanvieruid dálveguohtunguovlluin. Lea mearriduvvon áigemeari 2012 suoidnemánu 1. beavvi rádjai gárvvistit doaibmanjuolggadusaid dálveguohtunguovlluide.

Lea dárbu lagabui guorahallat ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda sisdoalu. Lea dehálaš ahte sihke ealáhus Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi bakte ja Sámediggi servet dán bargui. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta áigumuš lea gárvvistit dán barggu 2014 stáhtabušehta almmuheami rádjai. Departemeanta lea maiddái bargamin hábmemis odđa struktuvrra ulbmil- ja boadusstivrejumi várás olles eanandoallo- ja biebmopolitihkas.

Stáhtaráddi dovddaha ahte lea váttis buoridit ráddádallanvuogi gaskal departemeanta, Sámedikki ja boazoealáhusa Riikkadárkkástusa guorahallama vuodul. Muhto stáhtaráddi deattuha baicca ahte departemeanta diehtelasat áigu čuovvut mearriduvvon bargovugiid sihke das mii vuolggaha ráddádallamiid, ja ráddádallamiid čadaheamis.

5 Riikkadárkkástusa loahppamearkkašumit

Riikkadárkkástusa mielas vahágiin go ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat ollašutttojuvvon.

Riikkadárkkástus áigu dán oktavuodas deattuhit Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta earenoamáš ovddasvástádusa sihkarastit ekologalaš ceavzilis boazologu Finnmárkkus. Dát mearkkaša ahte stáhtaráddi aktiivvalaččat fertte gozihit ahte boazoealáhus hábme ja čadaha geahpidanplánaid. Riikkadárkkástus vuordá ahte stáhtaráddi fuolaha ahte departemeanta mearrida áigeplána dán bargui, ja fuolaha ahte ealáhus oazžu doarvái veahki.

Ášši sáddejuvvo Stuorradiggái.

Mearriduvvon Riikkadárkkástusa čoahkkimis 2012 miessemánu 15.beavvi

Jørgen Kosmo

Arve Lønnum

Annelise Høegh

Per Jordal

Synnøve Brenden

Bjørg Selås

Miaddus 1

Riikkadárkkástusa reive stáhtaráđđái

Mañiduvvon almmolašvuohta vrd. láhka
Riikkadárkkástusa birra § 18 annet ledd

Eanandoallo- ja biebmoministtar
Lars Peder Brekk
Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta
Poastboksa 8007 Dep
0030 Oslo

Riikkadárkkástusa Finnmárkku ceavzilis boazodoalu guorahallan

Mileddusiin čuovvu Dokumanta evttohus 3:x (2011–2012) *Riikkadárkkástusa Finnmárkku ceavzilis boazodoalu guorahallan.*

Dokumeantta vuodđun lea raporta mii sáddejuvvui Eanandoallo- ja biebmodepartementii min reivve bakte 2012 guovvamánu 16. beaivvi, ja departemeanta vástáduš 2012 njukčamánu 16. beaivvi.

Stáhtaráddi bivdojuvvo čilget movt departemeanta áigu čuovvolit Riikkadárkkástusa mearkašumiid ja ávžžuhusaid, ja maid dai dan jus departemeanta ii leat ovttamielalaš Riikkadárkkástusain.

Riikkadárkkástus háliida earenoamáš čilgehusa das movt departemeanta skal áigu duohtandahkat Stuorradikki Finnmárkku ceavzilis boazodolu mihttomeari, dás maid dai movt boazolohku galgá heivehuvvot guohtumiidda.

Departemeanta čuovvoleapmi čoahkkáigessojuvvo loahpalš dokumeanttas mii sáddejuvvo Stuorradiggái. Eanandoallo- ja biebmoministara vástáduš čuovvu ollasit dokumeanta mieddusin.

Vástidanáigemearri: 2012 miessemánu 2. beaivi.

Riikkadárkkástusveaga ovddas

Jørgen Kosmo
riikkadárkkisteaddji

Miiddus: Dokumeantaevttohus 3:x (2011–2012) *Riikkadárkkástusa Finnmárkku ceavzilis boazodoalu guorahallan.*

Miiddus 2

Stáhtaráđi vástádus

Riikkadárkkástus
Poastaboksa 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2011/00701

Vår ref
201100190-/MFL

Dato
04.05.2012

Finnmárkku ceavzilis boazodoalu hálddašandárkkástus – Dokumeanta 3 evttohus – Riikkadárkkástusa ceavzilis boazodoalu guorahallan Finnmarkus

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta (EBD) čujuha dán ášši ovdalis čálašemiide, ja maŋimusat Riikkadárkkástusa dokumeanta 3 evttohus mii lea sáddejuvvon gulaskuddamii.

Álgu

Álggadettiin áiggun deattuhit ahte anán Riikkadárkkástusa hálddašandárkkástusaid dehálaš ja ávkkálaš bargun. Hálddašandárkkástus sáhtta leat dehálaš dagus vai joksat mearriduvvon politihkalaš ulbmiliid. Go lea sáhka ceavzilis boazodoalu hálddašandárkkástus Finnmarkus. De lean dan oaivilis ahte dat livččii sáhtttán leat eanet dárkil soames surggiin. Mu mielas livččii gievrudahtttán raporta ja departemeantta joatkkabarggu čuovvolemiin jus Riikkadárkkástus livččii ovdanbuktán árvvoštallamiid ja guorahallamiid man leat vuodđun daid čoahkkáigeasuin mat ovdanbohtet dárkkástusas. Dát guoská e.e. dasa manin ovddeš gaskaoamit, mat galge geahpidit boazologu, eai lihkostuvvan nu go ledje vuordán, manin boazodoalu hálddašeapmi ja stivrejupmi lea earenoamáš hástaleaddjin, ja manin proseassat boazodoalus váldet guhkit áiggi go maid álgoálggus livččii sáhtttán vuordit.

Álggadettiin mun maiddái háliidan čielgasit deattuhit ahte mun ollásit guorrasan Riikkadárkkástusa váldogávdnosiidda namalassii ahte ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat velá ollašuhhton, masa beare alla boazolohku stuora osiin Finnmarkus lea sivvan.

Stuorradikki čielga mearrádusaid vuodul lea mus, dan áigodaga go lean leamašan Eanandoallo- ja biebmoministariin, leamašan váldomihttomearrin ja vuoruhussan ahte geahpidit boazologu

Finnmárkkus ceavzilis dássái. Dán rádjai in leat olahan daid bohtosiid maid livččen háliidan. Dattege dál leat vejolašvuodat lihkostuvvat álggahuvvon ja doaibmi proseassaiguin mealgat buoret go árabut. Mu háliidan deattuhit ahte Finnmarkku alla boazologu hástalusat eai leat odđa čuolbmabealit, go dat lea leamašan vuoruhuvvon doaibma mánggaid eanandoalloministariida mañimus 30-40 jagiid. Mun oainnán ahte ministarat mat leat leamašan ovdal mu eai leat lihkostuvvan ásahtit stádis ja ceavzilis boazologu olles Finnmarkui.

Odđa boazodoallolága bakte lea ásahtuvvon odđa váikkuhangaskaoamit vai boazolohku geahpiduvvošii ceavzilis dássái. Odđa boazodoallolága olis lea maiddái vejolašvuohta vel garrasit čatnat láhkavuodustuvvon gaskaomiid oktii boazodoallolága gaskaomiiguin. Mu árvvoštallama mielde leat aktiivvalaččat bargan sihke departemeanta, boazodoallohállddaha, stivrenásahusaid ja doaibmi ealáhusa bealis čuovvoleames ja čadaheames odđa lága. Mii leat dál loahpageahčen dan proseassas mas siiddat galget ollašuhhtimis mearriduvvon alimus boazologu.

Riikkadárkkástus lea välljen čadahit hállddašandárkkástusa ovdalgo dát odđa gaskaoamit ollásit leat geahččaluvvon. Mu árvvoštallama vuodul livččii dárkkástus sáhtán čiekjudit eanet máhtolašvuoda gaskaomiid beavttu birra jus dárkkástus livččii čadahuvvon veaháš mañnelis. Go proseassat mat gullet dasa ahte geahpidit boazologu odđa lága vuodul eai leat ollásit čadahuvvon, de dat dagaha ahte mis ii leat doarvái buorre vuoddu árvvoštallamis beavttuid láhkavuodustuvvon dahje boazodoalloláhkii gullevaš gaskaomiin.

Ulbmil Riikkadárkkástusa boazoguohtumiid ceavzilis geavaheami guorahallan Finnmarkkus - Dokumeanta nr. 3:12 (2003-2004), lei guorahallat ahte doaimmahuvvo ja čadahuvvo go boazodoallopoltihka nu ahte dat ollašuhttá Stuorradikki ceavzilis boazodoalu mihttomeriid. Ulbmil lei duodaštit boazodoallopoltihka váikkuhusaid ja guorahallat movt politihkalaš ja hállddahaš mearrádušat, sihke ealáhusa siskkobealde ja olggobealde, váikkuhit bohccuid guohtumiid. Guorahallama váldobealli lei iskat movt ekologalaš ceavzilvuoda mihttomeari leat áimmahuššan Finnmarkkus das rájes go St.died. nr. 28 (1991-1992) meannuduvvui, vrd. Evttoh. S. Nr. 167 (1991-1992). Dokumeanta 3:1 (2003-2004) sáddejuvvui Stuorradiggái 2004 borgemánu 25. beaivvi. Dárkkistan- ja vuoddudanlávdegoddi ovddidii Evttoh. S. Nr. 111 (2004-2005) 2005 guovvamánu 8. beaivvi, ja Stuorradiggi meannudii evttohusa 2005 njukčamánu 4. beaivvi.

Dokumeantas nr 3:1 (2010-2011) diedihii Riikkadárkkástus ahte odđa guorahallan galggai čadahuvvot. Nu movt ovdanbodii Dokumeanta 3:1 (2010-2011), de diedihii Riikkadárkkástus departementii ahte odđa guorahallan ceavzilis boazodoalu birra Finnmarkkus galggai álggahuvvot. Mañnil dan Riikkadárkkástus välljii viiddidit guorahallama nu ahte galge maiddái guorahallat ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda. Ovddit guorahallama vuodul, Stuorradikki čielga ekologalaš ceavzilvuoda oasseulbmila vuoruheapmi, ja makkár hástalusat leat earenoamáš guovddázis Finnmarkkus, livččii lean lunddolaš ahte Riikkadárkkástus livččii lagabui čilgen duogáža ja árvvoštallama dasa manin välljejedje viiddidit guorahallama.

Badjelis namuhuvvon dilálašvuodat maida lean čujuhan, mun lagabui máinnašan mañnelis dán reivves.

Leat maiddá eará guovddáš bealit mat departemeanta mielas eai leat ožžon doarvái fuomášumi, dahje maid departemeanta árvvoštallá eará ládje go Riikkadárkkástus. Dát leat dilálašvuodat mat fertejit fuomášuhttojvot go Stuorradiggi meannuda dokumeanta 3. Mun lean válljen máinnašit muhtun dáin dilálašvuodain ovdal čilgehusa movt departemeanta áigu čuovvolit Riikkadárkkástusa mearkkašumiid ja rávvagiid..

Guovddáš dilálašvuodat Dokumeanta 3 meannudeamis

Oasseulbmilat ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu birra
Stuorradikki St. died. nr. 28 (1991-1992) Evttoh. S. nr. 167 (191-1992) mearrádusevttohusas, konkretiserejuvvo ceavzilis boazodoalu váldomihttomearri ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu oassemihtuid bakte. Go Stuorradiggi meannudii Died. St. nr. 9 (2011-2012) de Stuorradikki eanetlohku guorrasii dasa ahte ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu oasseulbmilat galget jotkojuvot. Čeahkkimiin Riikkadárkkástusain lea departemeanta mángii čujuhan makkár ovtastusat leat dáid golmma oasseulbmiliid gaskkas, konkretiseremis ovttaskas oasseulbmila, ja vihkkedallama ja vuoruheami oasseulbmiliid gaskkas.

Ekologalaš ceavzilvuolta vuodduda ekonomalaš ceavzilvuoda, ja oktiibuot ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuolta dagaha vejolašvuoda áimmahuššat ja ovdánahttit kultuvrralaš ceavzilvuoda. Maiddá lea čujuhuvvon ahte kultuvrralaš ceavzilvuolta váldui mielde lávdegoddi evttohussii go meannudedje St. Died. nr. 28 (1991-1992), earenoamážit lullisámiid dihte danin go sii orrot biedgguid ja go leat nu unnán olbmot. Eaktun joksamis kultuvrralaš ceavzilvuoda lea ahte leat doarvái olmmošlaš návccat. Ekonomalaš ceavzilvuolta gáibida dietnasiid mat dagahit birgejumi boazodoalloálbmogii. Viidáset lea dietnasa vuoddun sakka čadnon boazolohkui. Lasihit dietnasiid boazologu lasihemiin badjeliid dan maid guohtumat girdet, ii dagat ekologalaš ceavzilvuoda. Seammás birgejupmi, mm. ekonomalaš ceavzilvuoda, hedjona jus dietnasat galget juhkkujuvot mánggaid eaiggádiidda. Nu movt mun oainnán, de ii leat kultuvrralaš ceavzilvuolta Finn Márkkus áitojuvvon. Baicca lea alla ja lassáneaddji boazoeaiggádiid lohku hástalussan jus galgat joksat ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomeari.

Danin go boazodoallu lea luondduvuoduštuvvon ealáhus, de lea čielggas ahte dat guohtuneatnamat mat gávdnojit ovddasguvlui bidjet olgguldas rámmaid boazodoalu ovdánanvejolašvuodaide. Departemeanta árvvoštallama mielde de váldogorahallama raportaevttohus ii doarvái bures govvit ovtastusaid daid golmma mihttomeriid gaskkas, iige makkár hástalusat leat jus galgat joksat dáid oasseulbmiliid.

Riikkadárkkástus čujuha dasa ahte ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda mihttomearri ii leat operationaliserejuvvon boadusindikáhtoriid bakte. Finn Márkku váldohástalusa vuodul lea departemeanta, Stuorradikki čielga mearrádusaid mielde, vuoruhán bargat boazologu heiveheames guohtumiidda dain guovlluin gos dat lea beare allat. Dan oktavuodas de leat operationaliseren ekologalaš ceavzilvuoda mihttomeari dakko bakte go boadusindikáhtoriid leat mearridan. Go lea sáhka ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuodas, de dat eai vel leat operationaliserejuvvon boadusindikáhtoriid bakte. Dattege lea mañimus Eanandoallo- ja

biebmodiedáhusas diedihan ahte áigumuš lea dárkkistit kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomeriid. Sihke Sámediggi ja boazoealáhus galgá leat mielde dán barggus.

Jeagelguohtumat

Riikkadárkkástus čujuha gávdnoštumiide Finnmárkku duoddara jeagelguohtumiid gozihanprográmmas. Mun čujuha dasa ahte Boazodoallohálldahus dat álggahii Gozihanprográmma jagi 1998:s, ja lei oassin Sis-Finmárkku resursagoziheamis.

Riikkadárkkástus čujuha proseantalohkui man ollu jeagelguohtumat leat til nohkan almmá čujuheames makkár áigodagas lea sáhka. Viidáset Riikkadárkkástus iige leat almmuhan ahte ovdáneapmi lea eanet molsudeaddjái, sihke áiggi ja eanadagaid ektui. Gozihanprográmmas lea registrerejuvvon ahte jeagelassodat lea lassánan 1998–2005 áigodagas. Dát lea čilgejuvvon dainna ahte boazolohku unnui goavvedálvviid dihte jahkeduhát molsuma áigodagas. Viidáset čájehit dutkamušat jagi 2005 ja 2010:s ahte jeagelassodat lea oalle stádis Kárášjogas, ja lea unnon sullii 10 proseanttain Oarje-Finmárkku vuovde- ja gohpeguovlluin. Jagi 2005 rájes gitta 2010 rádjai lea eanemus geavahuvvon ja biekkus guovlluin jeagelassodat unnon 50 proseanttain Kárášjogas ja 23 proseanttain Oarje-Finmárkkus. Jeagelassodat leat ain bajábealde 1998 jeagelassodaga.

Lea maiddái dárbu čujuhit dasa ahte jeagelassodat mii lea eanemusat buvttalaš, mm. jodánepmosit šaddá, ii leat gal čujuhussan dasa ahte lea ekologalaš ceavzilis boazolohku. Lassin guodoheapmái, de leat mánnga beali mat váikkuhit jeagelšattu, nugomat dálkkádat. Ovdamearkka dihte čájeha dutkamuš duogáš jodánis jeagelšaddui mii lei 1998-2005 áigodagas lea geassedálkkádat lassin dasa ahte unnit bohccot guhto guovlluin.

Eará politihkkasurggiid váikkuhus mihttomeriid joksamii

Ulbmil dárkkástusain lea duodaštit boazodoallopolitihka váikkuhusaid, ja guorahallat movt politihkalaš ja hálldahuslaš mearrádušat váikkuhit mearriduvvon boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid joksama. EBD:s lea váldoovddasvástáduš boazodoallopolitihkas, muhto maiddái eará departemeanttat sáhttet váikkuhit mihttomeriid ollašuhttima. Dát guoská earret eará Birasgáhttentdepartementii, Oljo- ja energijadepartementii, Ruhtadandepartementii ja Ealáhus- ja gávpedepartementii. Danin go guorahallan fáttmasta ekonomalaš ceavzilvuoda, de departemeanta mielas livččii galgan árvoštallat earret eará movt vearut ja divvagat váikkuhit ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomeari. Danin go vearut ja divvagat lea guovddázis ekonomalaš ceavzilvuoda ektui, de dat maiddái váikkuhit kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Lassin dasa ahte iešgudetlágan luonddumeassamat váikkuhit ceavzilis boazodoalu mihttomeari, de boranávddiid hálldašeapmi maiddái váikkuha. Go gávdnojit boranávddit de dat váikkuha guohtuneatnamiid atnui ja unnida boazoealáhusa rievदानmuni. Stuořit boranávdelohku sáhtttá dagahit ahte soames guovllut guođuhuvvojit beare garrasit. Earret váikkuhusat joksamis ekologalaš ceavzilvuoda mihttomeari, de boranávddiid lohku maiddái váikkuha ekonomalaš ja kultuvrralaš boazodoalu mihttomeari joksama. Go dát suorggit eai leat namuhuvvon raporttas, de dát raporta departemeanta mielas ii doarvái bures čielggat sivaidd manin mihttomeriid eat leat joksán.

Ulbmil- ja boadussstivrejupmi

2012 bušeahhtajahkái lea Eanandoallo- ja biebmopolitihka bajitdási mihttomearri ahte galgá leat ealli eanandoallu miehta riikka. Dát mihttomearri operationaliserejuvvo gávccii oassemihtuid ja golmma strategiijaid bakte jahkásaš bušeahhtaproposišuvnnas.

Boazodoallopolitihka operationaliserejuvvo 8 oasseulbmiliidda: *Eallinfámolaš boazoealáhus mii váikkuha bisuheames sámi iešvuoda*. Viidáset čielggaduvvo boazodoallopolitihka mihttomearri.

Juolludusreivves Boazodoallohálddahussii čujuhuvvo dasa ahte boazodoallopolitihka bajitdási mihttomearit mat leat hábmejuvvon bušeahhtaproposišuvnnas, galget leat vuoddu jahkásaš plánabarggus. EBD lea bajitdási mihttomeriid vuodul hábmen guhhta boadussurggiid Boazodoallohálddahussii: *Resursahálddašeapmi, arealahálddašeapmi, boazodoalu vuodustuvvon ealáhusovdáneapmi, doarjjahálddašeapmi, ovttasdoaibma – diehtujuohkin ja siskkáldas hálddašeapmi*.

Juohke bajábeale namuhuvvon boadussurggiide leat mearriduvvon oasseulbmilat, ja daidda fas doaimmat maid hálddahus galgá čadahit. EBD lea viidáset vuoruhán ortnetvuoru iešgudetge doaimmaide vai buorebut sihkkarastit ulbmilolahusa. Dát lea mohkkás politihkkasuorgi, ja šaddat danin vuoruhit ángiruššamis dan suorggi mii jagis jahkái lea dehálaš. Jahkeraporttastis Boazodoallohálddahus árvoštallá ja almmuha bohtosiid čadahuvvon doaimmain. Mánjga daid surggiin oážžu maiddá departemeanta raporttaid dávjjibut go jeavddalaččat gulahallá hálddahusain.

Dáinna ulbmilráhkadusain leat mii heivvolaš vuogi mielde čilgen boadusolahusaid boazodoallosuorggis. Viidáset leat mii boazodoallosuorggis čielgasit vuoruhán mainna hálddahus galgá bargat vai joksat politihka mihttomeriid. Vaikko dát ii leat oainnusmahttojuvvon boadusindikáhtoriiguin buot surggiin nu movt Riikkadárkkástus ohcala, de leat ráhkaduvvon kvalitatiivalaš lađastallamat jahkeraporttain mat adnojit stivrejumis.

Departemeanta bargu maŋŋil go Stuorradiggi meannudii Dokumeanta nr. 3:12 (2003–2004) Riikkadárkkástus čujuha dan vuogasmahttunvuhtii go departemeanta stivrejumis bakte ii váikkuhan ollašuttimis boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádusa 2002 Oarje-Finnmárkkus ja 2006 Nuorta-Finnmárkkus. Nu movt dát čilgejuvvo, de sáhtá báhcit dakkár ipmárdus ahte departemeanta ii leat čuovvolan dáid mearrádusaid. Viidáset ahte departemeanta iige aktiivvalaččat čuovvolan Dokumeanta nr. 3:12 (2003-2004) dan áigodaga rájes go dokumeanta sáddejuvvui departementii dassážiigo odđa boazodoalloháldda bođii fápmui. Mun gávnahan dárbbaslažžan aiddostahttit ahte dat ii doala deaivása. Maŋŋil go Dokumeanta nr. 3:12 (2003-2004) meannuduvvui Stuorradikkis de departemeantas čadahii moanaid čuovvolandoaimmaid dassážiigo odđa boazodoalloháldda bođii fápmui. Boazodoallostivrra mearrádus alimus boazologu hárrái Oarje-Finnmárkkus de mánjga proseassat čadahuvvojedje.

Čuovvolanmearrádusat čadahuvvojedje gustovaš rievttálaš doaibmasajádaga siskkobealde, ja Stuorradikki njuolggadusaid vuodul ahte rámmaeavttuid mearrideapmi galggai dahkkot ovttrasádiid boazoeaiggádiiguin. Čadahuvvon doaimmain de sáhtá namuhit Boazodoallostivrra rámmaeavttuid njuolggadusaid mearrideapmái, hálddahusa golmma jagi plána rámmaeavttuid mearrideami váste, Finnmarkku duoddara gozihanprográmma joatkka, álggahuvvon ordnet man bakte sáhtá oážžut heaitin- ja geahpideami liigebuhtadusa, álggahuvvon earenoamáš

márkandoaimmat mat galget váikkuhit eanet njuovvama ja bohccobierggu vuovdima, ja ásaheames Boazodoalu resursaguovddáža.

Dasa lassin leat hábmen ja ovddidan láchkaproposišuvnna, Od. Prop. nr. 99 (2004-2005) boazodoalloga rievdadusaid birra. Proposišuvnnas čujuhii departemeanta dasa ahte lei dárbblaš čadahit beaktilis doaibmajuid vai joksat ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari, ja ahte gustovaš láchka ii lean doarvái. Dan vuodul ovddiduvvui árvalus ahte veaháš muddet ja divodit boazodoalloga nu ahte láchkii válđui mielde mearrádus boazologu geahpideami ja ránggáštemiid birra. Stuorradiggi válđjii diktit proposišuvnna leat meannutkeahtá.

Dasa lassin go čállojuvvo ahte departemeanta ii váikkuhan joksamis Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádusa, de livččii maiddái vuogas jus Riikkadárkkástus maiddái livččii árvoštallan buot doaibmajuid ja gaskaomiid mat departemeanta bealis leat álggahuvvon.

Álbmotrievttálaš geatnegasvuodat

Boazodoalu lea álgoálbmotealáhus ja boazoealáhus lea mohkkás hálddašansuorgi. Dát mearkkaša ahte boazodoalu almmolaš hálddašeapmi earrána eará fágasurggiid hálddašeamis. Riikkadárkkástus čujuha dasa ahte lea dárbbu farggamusat geahpidit boazologu, ja ovddida moaitagiid dasa go proseassat lea ádjánan nu guhka. Seammás čujuhuvvo dasa ahte departemeanta lea geatnegahttojuvvon ráddádallat Sámedikkiin ja boazoealáhusain vai sihkkarastit ahte máhttu boazodoalu ja muđui sámi kultuvrra birra vuhtiiváldojuvvo suorggi stivrejumis. Lassin dasa čujuhit dárbbuide ja geatnegasvuhtii, de Riikkadárkkástus ii guorahala čuolmabeliid mat leat das go álgoálbmotealáhusa galgá hálddašit.

Dan dihte oainnán dárbblašžan aiddostahttit ahte go departemeanta lea bargan joksamis ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu de lea departemeantas seammás earenoamáš ovddasvástádus álbmotrievtti ja ILO konvenšuvnna nr. 169 vuodul. Lassin geatnegasvuodaide maid šaddat čuovvut, de departemeanta ii sáhte akto ja friddja mearridit movt doaibmajut boazodoalu ektui galget hábmejuvot. Dán oktavuodas čujuhat mearrádusaide oassálastima hárrái go doaibmajut galget čielggaduvvot, hábmejuvot ja čadahuvvot. Earret dan ahte proseassat leat áddjás doaimmat, de dat maiddái gáržžidit departemeanta doaimma ja gaskaomiid geavaheami, ja dagaha vel eanet hástalusaid go oallugat áigot ealáhussii ja boazolohku lea beare allat guohtumiid ektui eanas guovlluin Finnmárkkus.

Boazodoalu almmolaš hálddašeami ja stivrejumi rievdadeapmi

Boazodoalu stivrejupmi ja hálddašeapmi lea guovddážis boazodoalopolitihkalaš mihttomeriid joksamis. Čielggademiin ja beagginárvoštallamiin lea bohtán ovdan ahte boazodoalu almmolaš hálddašeapmi lea sihke eahpečielggas ja eahpečorgadiin. Viidáset ollugat lohket váttisin nagodit earuhit hálddašanásahusaid gaskkas, seammás go lohket váttisin earuhit boazodoalu hálddašeami boazoealáhusas. Ráddehus lea álggahan barggu mas áigumuš lea álkidahttit, beaktilastit ja čielggasmahttit boazodoalu hálddašanstruktuvrra. Dás ii boade ovdan leago ja movt Riikkadárkkástus lea árvoštallan dan árvoštallama ja barggu maid departemeanta lea čadahan vai boazodoalu hálddašeapmi ja stivrejupmi rievdaduvvo. Dát mearkkaša departemeanta mielas, ahte Riikkadárkkástus ii ovdanbuvtte doarvái buori vuodu mii čilgešii hástalusaid boazodoalu hálddašeamis, ja maiddái ipmirdit manne proseassaide gollá nu guhkes áigi.

Čuoččuhusat iešgudetge gálduin

Raportas ja Dokumeanta 3:s čujuha Riikkadárkkástus iešgudetlágan gálduid čuoččuhusaide. Dát čuoččuhusat eai leat vihkkedallon vuostálaga eaige Stuorradikki láidestemiid ja mearriduvvon boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid ektui. Departemeanta árvvoštallama mielde livččii leamašan ávkkálaš jus Riikkadárkkástus livččii almmuhan iežas árvvoštallamiid čeahkkáigeassima oktavuodas. Das čujuhuvvo earret eará dasa áhte Odasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta, Sámedikki ja Norgga Boazosápmelaččaid Rikkasearvvi mielas sáhtá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta šaddat čeahpibun ávkkástallat ráddádallansoahpamuša. Dán vuodul rávve Riikkadárkkástus ahte departemeanta buorida ráddádallanvierus. EBD:ii lea váttis dán čuoggá vuodul oahppat go eai čujut makkár proseassain lea sáhka, dahje man ládje ráddádallanvierru lea váilevaš.

Áigumušat odda boazodoallolágain

Mii gávnnaht ahte raporta lea váilevaš das go čilge movt ovddasvástádus lea juhkkovuvvon gaskal EBD, Boazodoallohálddahuš ja stivrenásahusaid 2007 boazodoallolága čadaheami ja čuovvoleami oktavuodas. Riikkadárkkástus ii leat máinnašan dan man muddui EBD galgá ja sáhtá bagadallat stivrenásahusaid. Departemeanta árvvoštallama mielde de livččii raporta čielgaseappot sáhtán čalmmustahttit stivrenásahusaid iešheanaláš ovddasvástádusa čuovvoleames lága ja váikkuhit mihttomeriid ollašuttima.

Riikkadárkkástus ii meannut dan maid lassáneaddji iešstivrejupmi ja ovddasvástádus boazodoalus mearkaš 2007 boazodoallolága čuovvoleami oktavuodas, muhto čujuha dasa ahte Stuorradiggi lea aiddostahtán ahte boazodoallolága mearrádusat leat hábmejuvvon nu ahte EBD sáhtá áimmahuššat bajitdási ovddasvástádusa vai joksat ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Mus dat lea bajitdási ovddasvástádus fuolahit ahte ceavzilis boazodoalu mihttomearri ollašuttovuvvo. Dattege lea nu ahte lea boazodoalus geas dál lea vuosttaš dási ovddasvástádus hábmemis doaibmanjuolggadusaid mat sihkarastet ekologalaš ceavzilis guohtuma ja boazologu. Departemeanta lea soames dilálašvuodain gávnnašan dárbbalažžan seaguhit iežas dáid proseassaide. Mun dás čujuhan bargui go alimus boazolohku galgai mearriduvvot ja ahte departemeanta vurdii ahte mearriduvvon eavttut geavahuvvojedje vuoddu sihke hábmenbarggus ja boazologu dohkkeheamis. Dáid eavttuid lei Boazodoallostivra mearridan. Mun sáhtán maiddái čujuhit dasa ahte departemeanta lea nuppástuhtán soames boazodoallogu mearrádusaid go eai lean veadjehahtán ahte mearriduvvon boazologut ledje ceavzilat.

Ovdal gustovaš boazodoallolága mearrideami, de čadahuvvojedje vudolaš ráddádallamat Sámedikkiin ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaserviin. Ráddádallamiin deattuhii Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Rikkasearvi ahte boazodollui galgai láchčojuvvot eanet iešstivrejupmi siskkáldas áššiin. Dat guoská boazodoalu álgaheapmái, siidaoasseaiggáda stivrenriektái, guodohanvieruide ja boazolohkui. Livččii lean sávahahtti ahte lassáneaddji iešstivrejumi ásahepmi ja váikkuhusat livčče namuhuvvon ja árvvoštallojuvvon raporttas.

Hábmemis doaibmanjuolggadusaid

Riikkadárkkástus čujuha dasa ahte bargu hábmet ja meannudit doaibmanjuolggadusaid lea ádjánan 4,5 jagi, ja ahte dat lea beare guhkes áigi.

Maŋŋil odđa láhka fápmuibiddjui 2007 suoidnemánu 1. beaivvi, de galge orohagaid jahkečoahkkimat válljet odđa stivrraid odđa láchkamearrádusaid vuoduid. Áigemearri lei 1.7.2008, mii lei jahkečoahkkima áramus áigemearri. Odđa orohatstivrrat galge dasto hábmet doaibmanjuolggadusaid odđa lága mielde ja meannuduvvot orohaga jahkečoahkkimis. Dasa lei biddjon áigemearri suoidnemánu 1. beaivvi 2009. Viidáset galget njuolggadusat dohkkehuvvot guovllustivrras ja mearrádus galggai nannejuvvo ja alimus boazolohku dohkkehuvvot Boazodoallostivrras. Departemeanta mielas galge dán vuogi mielde bargat jus galge čuovvut ja ollašuhttit láchkamearrádusa ja áigumuša. Viidáset ledje muhtun siiddat mat eai ieža lean hábmen doaibmanjuolggadusaid. Boazodoallolága mielde galgá boazodoalloagronoma dákkár oktavuodain hábmet doaibmanjuolggadusaid, mat dasto galget dohkkehuvvot guovllustivrras, ja boazologu mearrádusa ges Boazodoallostivrras. Dákkár bargguid diedusge ádjána doaimmahit, maiddá hálddašanrievttálaš prinsihpaid ja njuolggadusaid dihte.

Boazodoallošiehtadus

Riikkadárkkástus čujuha dasa ahte departemeantas váilot diedut das movt doarjagat váikkuhit dasa ahte ceavzilis boazodoalu mihttomeari ollašuhthtojuvvo.

Boazodoallošiehtadus lea guovddáš váikkuhangaskoapmi vai joksat ekonomalaš ceavzilvuoda oasseulbmila. Ovdal lei nu ahte ovdalis boazodoallošiehtadallamiid unnán guorahalle ja čielggadan odđa váikkuhangaskaomiid. Váikkuhangaskaoamit ilbme šiehtadallamiid bakte, ja ledje earenoamážit láchččojuvvon boazologu heiveheami ektui. Dat dagahii ahte ortnegat sakka rivde nuppi jagis nubái, ja dagahedje maiddá heajut einnostahttivuoda ovttaskas boazoeaiggádii. Dasa lassin dát vierru maiddá dagahii hástalusaid ortnegiid hálddašepmái.

Maŋimus jagiid dát lea sakka rievdan earret eará go Norgga Eanandoalodutkama Instituhtta (NILF), oassálaččaid ovtastuvvon bargojovkkut ja Asplan Viak mángii leat guorahallan boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid. Viidáset leat Oppalaš rehketoalus, ja earenoamážit 5. ja 8. kapihttaliin, ávkálaš diedut das makkár váikkuhusat leat boazodoallošiehtadusa doarjagiin. Dasa lassin Boazodoallohálddahus doaimmaha vudolaš barggu árvalusaideasetguin mai ovddidit jahkásaš boazodoallošiehtadallamiidda, ja mas árvoštallet iešgudetge ortnegiid mihttomeriid boazodoallopolitihka mihttomeriid ektui.

Boazodoallošiehtadusa gaskaoamit rivde sakka 2003/04 boazodoallošiehtadusa rájes. Rievdadeamit mearkkašii ahte bistevaš doarjjasupmi siidaosiide ja bozoservviide, rievddai ortnegii mii bálkkaša buvtadeami ja árvoháhkama. Dát mearkkašii ahte odđa ortnet čadnui buvtadanárvui (kr), boares ortnega ektui mii lei čadnon unnimus buvtadanmearrái (kg). Viidáset čalmmustahte doaibmabijuid mat galget movttiidahttit eanet njuovvat ja vuovdit eanet bohccobierggu. Departemeanta čujuha dasa ahte dát rievdadeamit bures leat dagahan ahte boazoeaiggádiid biergodietnasiid maŋimus jagiid lea ovdánan rivttes guvlui. Vásáhusat duodaštit ahte buvtadansorjavaš doarjagat leat dagahan ahte leat njuovvan eanet bohccuid ja ahte árvoháhkan lea lassánan ealáhusas. Rievdadeapmi maiddá dagahii ahte šattai álkibun hálddašit ortnegiid. Rievdadeapmi lea maiddá váikkuhan dasa ahte stuorit oassi doarjjavuodustuvvon siidaosit leat sáhtán ávkástallat váikkuhangaskaomiid mat juolluduvvojit boazodoallošiehtadusa bakte. Ovdal rievdadeami siidaosiid lohku geat ožžo doarjaga rievddadii sakka, ja gaskamearri lei sullii 60 proseantadásis. Maŋŋil rievdadeami de lohkku ii leat nu ollu rievddadan, ja gaskamearálaš lohku lea sullii 80 proseantadásis.

Departemeanta čujuha dasa ahte boazodoalu dálá doarjjaortnegiin leat ovdánan áibbas eará guvlui go maid leat dahkan muđui eanandoalus go mañimus jagiid, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis, leat geahpidan buvttadansorjavaš doarjagiid ja sadjái ásahan buvttadansorjájakehtes doarjagiid. Duogáš dása lea ahte guohtumat dat mearridit boazodoalu viidodaga. Doaibmabijut mat movttiidahttet stuorimus vejolaš buvttadeami ja árvoháhkama gávdni guohtunhivvodaga ektui, dat dagaha buoremus ekonomalaš bohtosa ealáhussii. Vásáhusat duodaštit ahte buvttadansorjájakehtes doarjagat dán ealáhusas sáhttet movttiidahttit eanet boazoeaiggádiid doalahit alla boazologu dan sadjái go eanet njuovvat. Dákkár ovdáneapmi sáhtta rihkkut boazodoallopolitihka váldomihttomeari.

Čuovvoleames Riikkadárkkástusa ávžžuhusaid

Riikkadárkkástus ii leat vuoruhan iežas ávžžuhusaid. Njuovvanviehkagiid ovdáneami, miessešattu ja biergobuvttadeami vuodul, ja jeagelšattu assodaga negatiivva ovdáneapmi čakča-, gidđa- ja dálveguohtumiin Oarje-Finnmárkkus ja Kárášjogas, de mu mielas lea áibbas dárbblaš ahte álggahuvvon doaimmat čadahuvvojit vai boazolohku Finnemárkkus geahpiduvvo. Rievttes heiveheapmi guohtumiidda ekologalaš ceavzilis boazologu bakte lea dat deháleamos doaibmabidju vai joksat ekologalaš ceavzilis boazodoalu. Dákkár vuoruheapmi mu dulkojumi mielde ollásit čuovvu Stuorradikki mearriduvvon láidestemiid.

Heiveheames boazologu guohtumiidda

Guovddážiis eiseválddiid mañimus jagiid barggus lea leamašan doarjut ja čuovvoleames ealáhusa barggu hábmemis doaibmanjuolggadusaid. Jagi 2011 loahpa rádjai ledje buot geasse- ja birrajagi guohtunguovllut ožžon dohkkehuvvot iežaset doaibmanjuolggadusaid. Go lea sáhka dálveguohtumiin, de lea oarje-johtolat Oarje-Finnemárkku boazodoalloguovllus ožžon dohkkehuvvot buot sin doaibmanjuolggadusaid. Nu lea maidái orohat 17 Nuorta-Finnemárkku boazodoalloguovllus. Gaska ja nuorta johtolagat Oarje-Finnemárkku boazodoalloguovllus leat ožžon áigemeari 2012 suoidnemánu 1. beaivvi rádjai gárvet doaibmanjuolggadusaid.

Mearriduvvon boazologu ektui de galgá boazolohku geahpiduvvot sullii 17.500 bohccuin Kárášjogas ja sullii 19.500 bohccuin Oarje-Finnemárkkus.

Doppe gos boazolohku lea beare allat mearriduvvon logu ektui, de galgá dál boazolohku geahpiduvvot boazodoalloga § 60 goalmát laddasa mielde, vuosttažettiin siidda iežas geahpidanplána mielde, sekundáralaččat geahpideapmi gorálašvuoda mielde. Jus siida ii hábme geahpidanplána Boazodoallostivrra mearriduvvon áigemeari siskkobearde, dahje ii čadat plána, de geahpideapmi galgá čadahuvvot gorálašvuoda mielde nu movt lea mearriduvvon lágas § 60 goalmát laddasis. Lea Boazodoallostivrras geas lea ovddasvástádus fuolahit ahte dákkár geahpideapmi čadahuvvo.

Boazodoallostivra áigu čadahit čuovvolandoaimmaid daid orohagaid ektui gain lea beare alla boazolohku, ja mearridit áigemeiriid geahpidanplánaid gárvvisteapmái. Áigemearit mearriduvvojit nu ahte 2012/2013 njuovvanáigodat šaddá leat vuosttaš áigodat go geahpidanplánaid galget čuovvoluvvot. Man guhkes áiggi juohke orohat dárbbáša geahpidanplánaid čuovvoleapmái, rievddada orohagas orohakii. Boazodoallostivra lea bidjan áigemeari gaskal 1 ja 3 jagi rádjai, mii lea heivehuvvon dasa man stuora geahpideapmi galgá čadahuvvot ja muđui dilálašvuoda juohke ovttaskas siiddas.

EBD goziha čadat dán barggu, ja doalahan dán oktavuodas lagas oktavuoda hálddahusain. Maŋŋil go buot siiddaide leat mearridan geahpideapmi áigemeeriid, mii galgá dahkkot ovdal geasi, de áigu EBD ja Boazodoallohálddahus ságaškuššat stáhtusa ja hástalusaid das go mearrádusat galget čadahuvvot ja čuovvuluvvot.

Boazologuid geahpideami dárbu mearkkaša gáržžidit geavaheaddji vejolašvuoda ávkkástallat valljodagaid. Dán oktavuodas čuožžila gažaldat das makkár prinsihpaid vuodul galgá juohkit guohtunvalljodagaid geavaheddjiid gaskkas ja movt geahpideami noadi galgá juhkkjuuvvot. Dát leat čuolbmabealit mat leat gustovačča orohatdásis dáin beliin: johtinvuogádagat, siskkáldasat orohagaid ja siiddain, ja loahpas vel siskkáldasat siidaoasi dásis. Boazodoalu doaibmanjuolggadusaid bakte galget ealáhusa árbevirolaš ovttasbargama ja lotnolasvuoda prinsihpat ealáskahttojuuvvot. Vai dat galgá ollašuhthtojuuvvot, de fertejit ealáhusa aktevrrat luohttit dasa ahte juohkehaš geahpida iežas boazologu. Jus leat soapmásat geat dan eai daga, de sin doaibmadilli geat leat geahpidan boazologu váikkuhuvvo negatiivvalaččat. Boazodoallostivrras ja guovllustivrrain lea dán dilis ovddasvástádus gozihit ja čuovvolit jus rihkkot doaibmanjuolggadusaid ja geahpidansoahpamušaid boazodoallolága ránggáštanmearrádusaid vuodul. Dát galgá áimmahuššat boazoeaiggádiid riektedorvvolašvuoda, seammásgo sihkkarastet positiiva ovdáneami boazodoalu guohtumiin.

Lassin boazodoallolága ránggáštusaide, de áigut 2012/2013 boazodoallošiehtadusa bakte unnidit doarjaga daid siidaosiide mat eai čadat boazologu geahpideami nu movt lei eaktuduvvon.

Ovddasguvlui lea dehálaš ahte ásahuvvojit doaibmaortnegat guohtumiid geavaheapmái ja juogadeames daid ng. «oktasašguohtumiid» Sis-Finnmárkkus. Boazoguohtunvuoigatvuodaid lávdegotti čielggadeapmi Oarje-Finnmárkkku dálveguohtumiid birra, mii loahpahuvvui 2002:s, lea earret eará vuolggahan vuoigatvuodadigaštallama ja bealálaččaid gaskkas sajusteami gidđa-, čakča- ja dálveguohtumiin. Dát lea ovdánahttojuuvvon mánggaid jagiid badjel, riidodási lea lassánan boazologu lassáneami olis. Ásaheames doaibmanjuolggadusaid mat doarvái bures čielggadit ja koordinerejit guodohanvieruid joavkkuid gaskkas, šaddá leat stuorra hástalusmasa ovddasguvlui ferte gávdat čovdosa. Ovddasguvlui fertejit orohagat hutkáivuodain ja boadusángiruššama bakte bargat čoavdimis oktasaš hástalusaid guohtungeavaheami ektui. Barggus doaibmanjuolggadusaiguin ferte deattuhit praktihkalaš geavahanortnegiid ovdalii ovttagardánit deattuhit ovttaskas eaiggádiid guodohanvuoigatvuoda sierranas riektevuodu olis. Dán oktavuodas deattuhuvvo ahte vejolaš soabattehtunvuohta vuoigatvuodalaš dilálašvuodaid birra ii eastat ráhkadeames doaibmanjuolggadusaid, danin go dákkár njuolggadusat eai váldde beali dákkár gažaldagain. Jus maŋŋil gávnnavuvvo ahte riektedilálašvuodas leat earáláganat go dat mat guohtungeavaheamis deattuhuvvojit, de sáhttet doaibmanjuolggadusat rievdaduvvot. Dán oktavuodas čujuhuvvo Died. St. 9 (2011-2012) mas departemeanta evttohii addit eananjuohkindiggái válddi čielggadit siskkáldas dilálašvuodaid boazodoalus. Departemeanta áigumuš lea dán evttohusa čuovvolit jagi 2012 mielde.

Stivremis barggu vai Stuorradikki ceavzilis boazodoalu mihttomearri ollašuhthtojuuvvo
Departemeanta lea bargamin hábmemis odđa struktuvrra ulbmil- ja boadusstivrejumi várás. Odđa struktuvrra duogáš lea earret eará Riikkadárkkástusa cuiggodeapmi mii ovdanbohtá Dok. 3:12 (2009-2010). Ulbmil lea ovdánahttit ovttalágan struktuvrra ulbmiliidda, surggiide, oasseulbmiliidda ja boadusindikáhtoriid olles eanandoallo- ja biebmopolitihkkii. Mun háliidan

diedihit ahte boazodoallosuorgi diedusge maiddái galgá váldot mielde departemeanta odđa ulbmil- ja boadustivrema struktuvrii.

Raportaevttohus ja oppalaš máhtolašvuohta boazodoallosuorggi birra čájeha ahte dát lea earenoamáš mohkkás politihkkasuorgi. Danin lea boazodoalu hálddašeapmi EBD bajimus riskalisttus vai sihkkarastit ulbmilolahusa, ja moanat riskageahpideaddji doaibmabijut leat čilgejuvvon. Dattege sáhtá áigi gollat ovdalge oaidnit bohtosiid doaibmabijuin. Lea guhkes ja fuopmášahtti proseassat mat guske oallugiidda mat galget doaibmat ovdalge oaidná bohtosiid dán politihkkasuorggis.

Mun oaivvilda ahte lea dárbbalaš dárkilit geahčadit sisdoalu sihke ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda mihttomeriin. Dákkár bargu ferte čadahuvvot ekologalaš ceavzilvuoda mihttomeriid rámmaid siskkobealde, ja nana ja govda máhtolašvuodavuodđu ferte leat guovddázis. Lea dehálaš ahte ealáhus Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi bakte ja Sámediggi lea mielde dán barggus. Departemeanta áigumuš lea ahte dát barggu gárvvistuvvo vai mihttomearit buorebut oainnusmahttojuvvojit go hábmet stivrendokumeanttaid 2014 stáhtabušehtti.

Nu movt ovdal lea namuhuvvon, atná departemeanta dehálažžan ahte proseassat čadahuvvojit ja dakko bakte iskat otná gaskaomiid ovdalge čielggadit láhkavuodustuvvon gaskaomiid.

Vai joksat mearriduvvon boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid, de lea dehálaš ahte boazodoallogá ja boazodoallošiehtadusa oktavuodas ahte nubbi lánka ollista nuppi, ja ahte dat doalvvuhit seamma guvlui. Maŋŋil go odđa boazodoallogá mearriduvvui 2007:s, ja dat ahte njuolggodoarjagat boazodoallošiehtadusas fargga leat doaibman logi jagi, de šiehtadallanbealálaččat 2012/2013 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas mearridedje ahte dálá doarjjaortnegiid galget árvvoštallat.

Šiehtadallanbealálaččaid bealis lea dehálaš ahte árvvoštallama olis árvaluvvojit rievdadeamit mat dagahit ahte gollovuolideaddji ja njuolggodoarjagat eanemus lági mielde movttiidahttet ealáhusa mas márkaniid heivehuvvon buvttadeapmi ja árvoháhkkan lea mihttomearrin, seammásgo boazodoallu váldealáhussan nannejuvvo. Norgga Eanandoalloekonomalaš dutkaninstituhtta (NILF) lea ožžon bargun guorahallat doarjagiid. NILF raporta galgá ovddiduvvot šiehtadallanbealálaččaide ovdal 2012 skábmamánu 1. beaivvi.

Nu movt ovdal lea namuhuvvon, de lea Riikkadárkkástus ávžžuhan ahte departemeanta árvvoštallá sáhtá go ráddádallanvuohki gaskal departemeanta, Sámedikki ja boazoealáhusa buoriduvvot. Dás háliidan deattuhit ahte mii diedusge beroštat čuovvut mearriduvvon bargovugiid sihke das mii vuolggaha ráddádallamiid, ja das movt ráddádallamat čadahuvvojit.

Dearvvuodaiguin

Lars Peder Brekk

Miellidus 3

Raporta: Riikkadárkkástusa ceavzilis
boazodoalu guorahallan
Finnmárkkus

Sisdoallu

1	Álgu	121		
1.1	Duogáš	121		
1.1.1	Guovddáš oassálaččat boazodoalus	121		
1.2	Riikkadárkkástusa Finnmárkku guohtumiid ceavzilis anu guorahallan 2004:s ja ođđa guorahallan	123		
1.3	Mihttomearit ja čuolbmabealit	124		
2	Vuogádatlaš lahkanaddan ja čađaheapmi	125		
2.1	Čuolbmabealli 1: Man muddui áimmahuššá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádusastis vai ceavzilis boazodoalu mihttomearri Finnmárkkus ollašuhthtojuvvo?	125		
2.2	Čuolbmabealli 2: Finnmárkku boazodoalu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ovdáneapmi ja dilli?	125		
2.3	Čuolbmabealli 3: Man muddui váikkuhangaskaoamit dagahit ahte joksat ceavzilis boazodoalu mihttomeari Finnmárkkus?	127		
2.4	Dárkkástuseavttut	128		
3	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádus vai sihkkarastit ceavzilis boazodoalu mihttomeari	129		
3.1	Dárkkástuseavttut: Stuorradikki eavttut	129		
3.2	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ulbmil- ja boadusstivrejupmi	130		
3.2.1	Operationaliseremis ceavzilis boazodoalu mihttomeari	130		
3.2.2	Stivrendieđut	132		
3.2.3	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenkulahallan Stáhta boazodoallohálldahusain ja gulahallan Boazodoallostivrrain	132		
3.3	Movt eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čuovvu ráđđádallansoahpamuša	133		
4	Finnmárkku ceavzilis boazodoalu stáhtus ja ovdánandovdomearkkat	135		
4.1	Dárkkástuseavttut: Stuorradikki eavttut	135		
4.2	Ekologalaš ceavzilis boazodoallu	136		
4.2.1	Guohtunvuodu stáhtus ja ovdáneapmi	136		
4.2.2	Gaskkalaš guohtunovdáneapmi: Bohcco dilli ja buvttadeami stáhtus ja ovdáneapmi	139		
4.2.3	Finnmárkku boazologu stáhtus ja ovdáneapmi	142		
4.2.4	Areálastáhtus ja areálovdáneapmi Finnmárkku boazodoalloguovlluin	145		
4.3	Ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu	147		
4.3.1	Ekonomalaš stáhtus ja ovdáneapmi boazodoalus	147		
4.3.2	Kultuvrralaš stáhtus ja ovdánandovdomearkkat boazodoalus	150		
5	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta váikkuhangaskaomiid atnu sihkkarastimis ahte joksat mihttomeari	153		
5.1	Dárkkástuseavttut: Stuorradikki mearrádus ja eavttut	153		
5.1.1	Boazodoalloláhka	153		
5.1.2	Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte ja bohccobiergomárkan	155		
5.2	Boazodoalloláhka	156		
5.2.1	Mearrideames doaibmanjuolggadusaid ja alimus boazologu	156		
5.3	Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte ja bohccobiergomárkan	162		
5.3.1	Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte	162		
5.3.2	Márkan- ja njuovvandilli	165		
6	Árvvoštallamat	168		
6.1	Ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat ollašuhthtojuvvon	168		
6.2	Váilivuodát váikkuhangaskaomiid geavaheamis	169		
6.3	Váilivuodát Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejumis vai ollašuhthtit ceavzilis boazodoalu mihttomeari	170		
6.4	Rávvemat	170		
7	Dieđut čađahuvvon sáhkkehallamiid birra	171		
8	Referánsalistu	172		

Govusbajilgovva

Govus 1	Guovddáš oassálaččat boazodoalus	121
Govus 2	Boazoealáhusa organiseren	122
Govus 3	Jeageleatnamiid stáhtus almmuhuvvon proseantaoasi mielde áigodaga 1980 rájes 2009 rádjai	138
Govus 4	Boazologu ovdáneapmi Finnmárkkus 2001 rájes 2010 rádjai	143
Govus 5	Boazologu ovdáneapmi Nuorta-Finnmárkkus 2001 rájes 2010 rádjai	143
Govus 6	Boazologu ovdáneapmi Oarje-Finnmárkkus 2001 rájes 2010 rádjai	143
Govus 7	Oassi váikkuhuvvon eatnamiin (2 km eret viessohuksemin ja siskkáldas struktuvrras) jahkodatguohtumiid mielde.Oarje- ja Nuorta-Finnmárkku boazodoalloguovlluin. 2011. Proseantalohku	145
Govus 8	Buhtadas bargamis ja iežaskapitála juohke siidaoasi nammii gaskal 2001 ja 2010 (2010 ruvnodássi)	147
Govus 9	Buhtadas bargamis ja iežaskapitála juohke siidaoasis Finnmárkku boazodoalloguovlluin 2006-2010 áigodagas (2010 ruvnodássi)	148
Govus 10	Oppalaš biergodietnasiid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid ovdáneapmi 2001-2010 áigodagas Finnmárkkus, dufát ruvnnot (2010 ruvnodássi)	148
Govus 11	Oppalaš biergodietnasiid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid ovdáneapmi juohke siidaoasis 2001-2010 áigodagas Oarje-Finnmárkkus, dufát ruvnnuid mielde (2010 ruvnodássi)	149
Govus 12	Oppalaš biergodietnasiid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid ovdáneapmi juohke siidaoasis 2001-2010 áigodagas Nuorta-Finnmárkkus, dufát ruvnnuid mielde (2010 ruvnodássi)	149
Govus 13	Siidaoasseeaigádiid ahkeovdáneapmi proseanta mielde 2001-2010 áigodagas	151

Kártabajilgovva

Kárta 1	Jahkodatguohtumat ja orohagat Oarje- ja Nuorta-Finnmárkku boazodoalloguovlluin	123
Kárta 2	Jeageleatnamiid rievdan Finnmárkku duoddaris 1980 rájes 2009 rádjai. Jeageleatnamat leat dás ivdnejuvvon vielgadin, guovllut main lea leamašan muttolaš guohtun leat ivdnejuvvon fiskesruškadin, ja oránša ivdni ges čájeha guovlluid gos lea leamašan badjelmearálaš guođoheapmi	137
Kárta 3	Johtingeainnut Finnmárkku	139
Kárta 4	Oassi váikkuhuvvon gáhppálagain (gitta 2 km rádjai viessohuksemin ja siskkáldas struktuvrras) guottetbáikkiin ja árra giđđaguohtumiin. Boazoorohat. 2011. Proseantalohku.	146

Tabeallabajilgovva

Tabealla 1	Orohatlohku, geasse- ja dálvesiidat sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus 2009/10 doaibmajagis	122
Tabealla 2	Gaskamearálaš jeageleatnamat fealtanjealječieggagin ja jeagelassodaga 1998:s, 2005:s ja 2010:s	138
Tabealla 3	Gaskamearálaš njuovvanviehkagat buot šlájaid njuovvamin 2006 – 2010 áigodagas. Árvvut mat leat vuolábealde dahje siskkobealde rádjeárvvuid leat merkejuvvon ruoksadin	140
Tabealla 4	Gaskamearálaš biergobuvttadus njuovvon eelliin viđa jagi áigodagas 2006 rájes gitta 2010 rádjai. Árvvut mat leat vuolábealde rádjeárvvu leat merkejuvvon ruoksadin	141
Tabealla 5	Miesit manñil vaháguvvama manjimus viđa doaibmajagiid, proseantalogut	142
Tabealla 6	Boazologu stáhtus veardiduvvon iešguđetge orohagaid alimus boazologuin	144
Tabealla 7	Siidaosiid lohku boazodoalus jagiid 2001, 2007 ja 2010	150
Tabealla 8	Olbmuid lohku geat leat gullevačča sámii boazodollui jagiid 2001, 2007 ja 2010	151

Teakstaboksabajilgovva

Teakstaboksa 1	Ceavzilis boazoealáhus ja mii dagaha ahte sámii iešláhki bisuhuvvo	130
Teakstaboksa 2	Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid hálddašanoavddasvástádus	132
Teakstaboksa 3	Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta bajitdási ovddasvástádus sámeapolitiikka ektui	134
Teakstaboksa 4	Goziheames dálveguohtumiid ja čakča/giđđaguohtumiid Finnmárkkus	136
Teakstaboksa 5	Molssašuddi árvvut man mielde árvvoštallan ekologalaš ceavzilis boazologu	139
Teakstaboksa 6	Bagadus man mielde mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu	140
Teakstaboksa 7	Proseassa doaibmanjuolggadusaid ja alimus boazologu mearrideami hárrái	155
Teakstaboksa 8	Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Boazodoallostivrra mearrádusa dárkkisteapmi	159
Teakstaboksa 9	Buvttadandoarjagiid rievdadeapmi	163

1 Álgu

1.1 Duogáš

Boazodoallu lea dehálaš ealáhus sámi guovlluin. Boazodoallu lea maiddá sámi giela, duoji ja luonddudiehtaga seailluheami ja ovdánahttima sajádat. Nationála geatnegasvuodat vuoddolága ja álbmotrievtti njuolggadusaid álgoálbmogiid ja minoritehtaid olis, geatnegahttet stáhta earenoamáziid lámččet dili nu ahte dát ealáhus sáhtta seailuhuvvot ja ovdánahttojuvvot.

Nationála mihttoláva mielde lea boazodoallu smávva ealáhus, muhto sámi ja báikkálaš oktavuodas das lea stuorra mearkkašupmi, sihke ekonomijii, barggahussii ja kultuvrii. Boazodoallu lea álot adnojuvvon ja dohkkehuvvon áibbas earenoamáš sámi ealáhussan. Danin lea boazodoallu dehálaš oassin sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodas

Nationála geatnegasvuodaid Vuoddolága vuodul ja álbmotrievtti njuolggadusaid álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra, de boazodoallopolitihka ferte geahččat sihke servodatpolitihkalaš ja sámeapolitihkalaš oktavuoda ektui. Boazodoallopolitihka lea danin vuodduvuvvon guovtti iešheanaláš vuoduid nala; ealáhuspolitihkalaš buvttadanárvvu ja sámeapolitihkalaš kulturárvvu.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea ovdasvástádus fuolahit dáid mihtuid ollašuhttima. Okta váldoulbmilin lea ahte boazodoallu galgá leat ceavzilis ealáhussan. Evttohusas. 167 S (1991–1992) čielggasmahttojuvvo boazodoalu ceavzilis váldoulbmil ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu oasseulbmiliid bakte. Oktavuoha dáid golmma mihtomeriid gaskkas galgá deattuhuvvot go politihkalaš váikkuhangaskaomiid hábmejuvvojit. Boazodoalloláhka ja jahkasaš boazodoallošiehtadallamat leat dán suorggi guovddáš váikkuhangaskaoomit.

Boazodoalloláhka fápmuibiddjui suoidnemánu 1. beaivvi 2007. Boazodoalloláhka galgá adnot ovttrasáidid álbmotrievtti álgoálbmogiid ja minoritehtaid njuolggadusaid mielde, vrd. boazodoallolága § 3. Lága bakte lámččojuvvo lassáneaddji siskkáldas iešstivrejupmi boazodollui, boazoeaigágiidda eanet mielovddasvástádusa ja váikkuhanvejolašvuoda. Okta dehálaš gaska-

oapmi boazodoallolágas lea doaibmanjuolggadusaid hábmen. Doaibmanjuolggadusat galget dáhkidit orohaga guohtunvalljodagaid ekologalaš ceavzilis anu ja sistisdollet earret eará mearrádusaid guohtunvieruid ja boazologu birra.

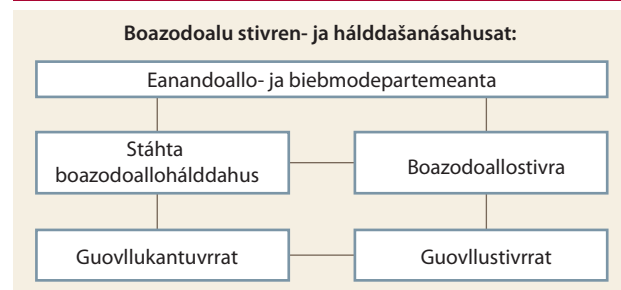
Boazodoalu válđošiehtadusa vuodul galget jahkásaččat šiehtadit boazodoallošiehtadusa oktan doaibmabijuiguin mat ovddidit boazodoallopolitihka mihtomeriid ja njuolggadusaid. Jahkásaččat šiehtadit maiddá doarjjaortnegiid ealáhussii main rámma lea sullii 100 miljovna ruvno.

1.1.1 Guovddáš oassálaččat boazodoalus

Govus 1 čájeha guovddáš oassálaččaid boazodoalus. Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea válđoovddasvástádus Norgga boazodoallopolitihkas. Stáhta boazodoallohálldahus lea vuollásaš ossodat ja doaibmá Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid čállingoddin ja mearrádusaid fápmuibidjanásahussan. Stáhta boazodoallohálldahus lea maiddá rádđeaddi doaibma ealáhusa ektui. Stáhta boazodoallohálldahus lea váldokantuvra ja guhitta guovllukantuvrra¹.

Boazodoallostivra lea hálldášan- ja stivrenorgána. Boazodoallostivrras lea bajitdási váldi guovllustivrraid ektui ja lea váidinasahus guovllustivrraid mearrádusaid váidima oktavuodas. Guovllustivrrat lea ásahuvvon juohke daid guđa boazodoalloguovlluide.²

Govus 1 Guovddáš oassálaččat boazodoalus

Gáldu: Riikkadárkkástus, 2011

- 1) Rádđehus lea hálldahusaččat mearridan nuppástuhttit guovllukantuvrraid fylkkamánni vuollásažžan. Fylkkamánnit šaddet nu stáhta guovllulaš fágaieševáldi boazodoalu almmolaš hálldášeamis. Departemeanta áigumuš lea čađahit rievdamiid jagi 2012:s, vrd. Dieđ. St. 9 (2011-2012) Eanandoallo- ja biebmopolitihka.
- 2) Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea evttohan heaittihit guovllustivrraid, ja sirdit guovllustivrraid doaimmaid fylkkamáneammáhiidda. Departemeanta pláne čađaheames rievdamiid boazodoalu hálldášeamis jagi 2012:s, vrd. Dieđ. St. 9 (2011-2012) Eanandoallo- ja biebmopolitihka.

Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) lea boazoeaiggiid ealáhusorganisašuvdna ja jahkásaččat šiehtada stáhtain Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bakte jahkásaš boazodoallošiehtadusa. Norgga eiseválddit leat álbmotrievtti bakte geatnegahttojuvvon ráddádallat boazoealáhusain (NBR:in) ja Sámedikkiin áššiin mat leat dehálačča ja gusket sámi servodahkii ja boazodollui. Sámedikki ovddasvástádussuorgi lea buot áššit mat Sámedikki mielas earenoamážit gusket sámi olmmoščerdii. Sámedikkis ii leat makkárge váldi go lea sáhka ceavzilis boazodoalu čuovvoleamis.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea ovddasvástideaddji ealáhusdepartemeanta boazodoallopoltiikka hárrái, ja ahte Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttas lea oppalaš ovddasvástádus sámedipolitiikka. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea cealkán ahte guovddázis boazodoallopoltiikka galgá leat čielga sámedipolitiikkalaš čanastat mii vuolgá das makkár mearkkašupmi ealáhusas lea sámi ealáhusaide, ássamii ja kultuvrii.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha sáhkehallamis dasa ahte boazodoallosuorggi hálddašanstruktuvra lea hui mohkkái, ja ahte hálddašeapmi dáhpáhuvvá golmma dásis ja vida laddasis. Dásit leat departemeanta, Stáhta boazodoallohálddahuš ja guovllukantuvrrat, ja dasa lassin vel Boazodoallostivra ja guovllustivrrat main leat ealáhusa ovddasteaddjit.

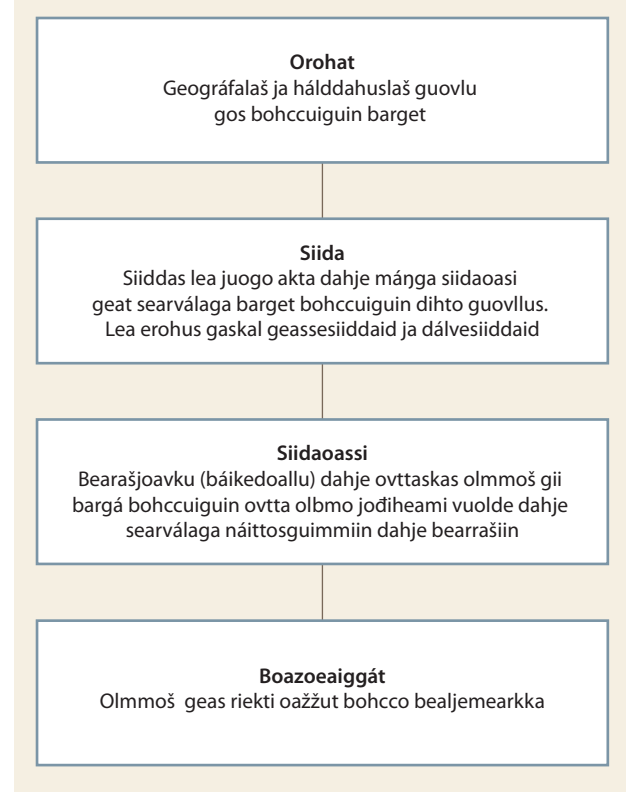
Boazoealáhusa organiseren

Govus 2 govvida boazoealáhusa organiserema. Boazoeaiggát lea olmmoš geas lea bealljemearkka³ vuoigatvuohta sámi boazodoalloguovllus. Mánja boazoeaiggáda leat gullevačča siidaoassái. Siidaoassi lea bearášjoavku dahje ovttaskas olbmot geat barget bohccuiguin nuppi olbmo jodiheami vuolde, náittosbárat dahje ássanguoimmit searvevuodas. Siidaoassi ovddasvástideaddji jodiheaddji mearrida gii oazžut oamastit bohccuid siidaoasis ja mearrida maiddái siidaoassi boazologu. Siiddas leat juogo okta dahje mánja siidaoassi. Siidda miellahtut doaimmahit boazodoaluset searvevuodas dihto guovllus. Lea erohus geasse- ja dálvesiiddaid gaskkas. Finnmárkkus leat 55 geasseiidda ja 104 dálvesiidda, geahča 1. tabealla. Boazodoallobiire lea geográfalaš ja

3) Buot bohccot sámi boazodoalloguovlluin galget merkejuvvon eaiggáda registrerejuvvon mearkkain. Riekti oazžut bealljemearkka lea sámi sogalaččat geain boazodoallu lea váldoealáhus, geain leat váhneamat dahje áhkku/ádjá geain boazodoallu lea leamašan váldoealáhusas ja leat gullevačča siidaoassái.

hálddahušlaš guovlu gos boazosápmelaččat doaimmahit ealáhusaset. Juohke boazodoallobiire galgá válljejuvvot orohatstivra. Eanas Finnmárkku geasseguovlluin lea dušše okta siida, ja dálveguovlluin leat mánja siidda.

Govus 2 Boazoealáhusa organiseren

Gáldu: Riikkadárkkástus, 2011

Tabealla 1 Orohatlohku, geasse- ja dálvesiiddat sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus 2009/2010 doaimmajagis.

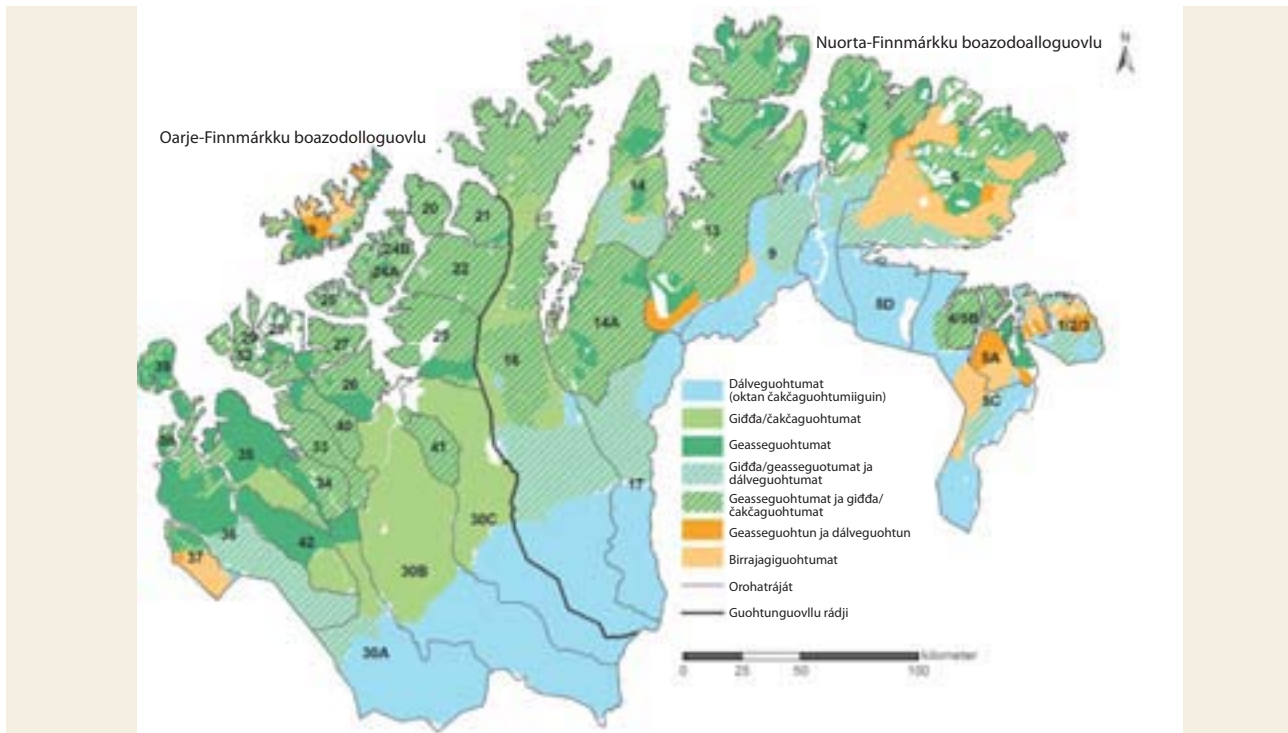
	Orohagat	Geasse-siiddat	Dálvesiiddat
Nuorta- Finnmárku	10 ⁴	19	51
Oarje- Finnmárku	29	36	53
Supmi Finnmárkkus	39	55	104

Gáldu: 2009/2010 Resursarehketdoallu, Boazodoallohálddahuš

Kárta 1 čájeha orohagaid Oarje- ja Nuorta-Finnmárkku boazodoalloguovlluin.⁵ Boazodoallu lea johtti ealáhus, danin go johtet jahkodatguohtumiid gaskkas. Dán doaimmavuogis lea vuoddu bohcco lunddolaš johtaleapmi ja guohtumiid geavaheapmi. Boazu guohtu bistevaš johtinvieruid mielde, vrd. 1. kárta. Finnmárkkus lea eanas dálveguohtun siseatnamis ja geasseguohtun rittus

4) Orohat 16 Nuorta-Finnmárkkus lea birrajagi guodohanguovlu. Orohakkii gullet ovccii geasseiiddat.

5) Oarje-Finnmárkku boazodoalloguovlui gullet golbma geasseorohaga Romssa fylkkas geain leat dálveguohtumat Finnmárkkus.

Gáldu: SSB, 2012. Kárta lea ráhkaduvvon Stáhta boazodoallohállddahusa areálageavahuskárttaid vuodul.

dahje sulluin. Eanas gidda- ja čakčaguohtun dáhpáhuvvá gaskajohtolagas. Dát mielddisbukta ahte bohccot johtet mánggaid orohagaid čada. Guohtunguovlluid/orohagaid sáhttet iešgudege siiddat guodohit iešgudege jahkodagain. Mánnga geasseorohaga guodohit ealuideaset 17, 30A, 30B ja 30C orohagain giddat-, čakčat ja dálvet.

1.2 Riikkadárkkástusa Finnmarkku guohtumiid ceavzilis anu guorahallan 2004:s ja ođđa guorahallan

Jagi 2004 Riikkadárkkástus guorahalai Finnmarkku guohtumiid ceavzilis anu, vrd. dokumeanta nr. 3:12 (2003–2004). Iskkadeapmi čájehii ahte guohtundilli ii leat heivehuvvon ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearrái, ja ahte guohtundili ferte buoridit ja dásset vai sihkkarastá ceavzilis ovdáneami. Jus dán negatiiva ovdáneami galgá jorgalahttit de ferte boazologu unnidit ceavzilis dássái. Viidáset čájehii guorahallan ahte eai leat doarvái buori rámmaeavttut go ii leat mearriduvvon alimus boazolohku orohagaide, siiddaide ja siidaosiide. Dasa lassin eai leat guodohanvierut, guodohanáiggat ja guohtunvuoigatvuodát mearriduvvon. Earret Buolbmát/Várjjat boazosápmelaččain, leat Finnmarkku boazosápmelaččain mealgat unnit dietnasat go mat leat eará boazodoalloguovlluid sápmelaččain, ja guovlluváikkuhangaskaoamit eai leat váikkuhan dietnasiid dássemii. Guorahal-

lan čájehii maiddái ahte ekonomalaš váikkuhan-gaskaomiiguin Oarje-Finnmarkku boazologu geahpideapmái eai leat lihkestuvvan. Viidáset čájehii guorahallan ahte ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomearrin unnán lei operationaliserejuvvon, ja ahte lea dárbbun vel eanet konkretiseret ja vihkkedallat mihttomeriid gaskkas. Dás iige lean ráhkaduvvon dievaslaš strategiija movt mearriduvvon mihttomeriid galge joksat.

Dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi meannudii dokumeanta 3:12 (2003–2004) Evttoh. 111 S (2004–2005) meannudeami oktavuodas. Lávdegoddi aiddostahtta ealáhusa dehálaš mearkkašumi seailuheames ja ovdánahttimis ealli sámi servodaga, ja čujuhii dasa ahte álbmotrievtti vuodul leat geatnegahttojuvvon gozihit ahte guohtumat eai oalát goariduvvo. Lávdegoddi lea mearkkašan ahte boazolohku lea beare allat guohtumiid ektui, ja ahte jahkodatguohtumiid boasttu geavaheapmi dagahii ahte guohtumat leat guorban. Lávdegotti mielas lea vuoruhuvvon bargun hábmet njuolggadusaid man mielde boazologu geahpideami váikkuhusat juhkkajuovvot buot boazoeaiggáid gaskkas.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha ahte departemeanta lea álggahan čuovvolandoaimmaid maŋŋil go Stuorradiggi meannudii Dokumeanta 3:12 (2003–2004) ja

odda boazodoallolága fápmuibidjama rádjai. Manjil Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrideami Oarje-Finnmárkku orohagaide de leat čadahuvvon moanat proseassat. Čuovvolanmearrádusat álggahuvvojedje gustovaš rievttálaš doaibmaviidodaga siskkobealde, ja Sturorradikki mearrádusaid mielde mas daddjo ahte rámmaeavttuid mearrideapmi galgá dahkkot ovttrasádiid boazoeaiggádiiguin. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha čuovvovaš álggahuvvon doaibmajuiide: Boazodoallostivrra mearriduvvon njuolggadusat man mielde mearridit rámmaeavttuid, hálldahusa golmma jagi plána man mielde mearridit rámmaeavttuid, Finn- márku-duoddara gozihanprográmma joatkka, álggahuvvon ortnet mas sáhtta oážžut geahpidan- ja heaittihandoarjaga, álggahan earenoamáš vuovdalandoaimmaid mat dagahit ahte njuvvet ja jodihit eanet bohccobierggu, ráhkadeames ja ovdanbidjamis Prp. 99 L (2004–2005) boazodoallolága rievdadeamit, ja ásaheames Boazodoalu resursaguovddáža.

Riikkadárkkástus lea čuovvolan ášši jagiid 2008, 2009 ja 2010. Dokumeanttas 3:1 (2010–2011), vrd. Evttoh. 187 S (2010–2011), diedihuvvui ahte Riikkadárkkástus áiggui čadahit hálldahusgoziheami dán suorggis. Dárkkistan- ja vuoddudanlávdegoddi čujuhii dasa ahte duohta boazolohku ain lei bajábealde ekologalaš ceavzilis lohkomeari váikko dan guhkit áiggo juo ledje cuiggodan. Dalle go dárkkistan- ja vuoddudanlávdegoddi meannudii Evttoh. 187 S (2010–2011) de lávdegoddi anii vuoddu ahte boazodoallosuorggis galgga čadahuvvot odđa hálddašandárkkástus.

1.3 Mihttomearit ja čuolbmabealit

Dán hálddašandárkkástusa ulbmilin lea guorahallat man muddui Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejupmi ja váikkuhangaskaoamit sihkkarastet ceavzilis boazodoalu mihttomeari Finn- márkkus.

Čuovvovaš čuolbmabealit čielggaduvvojit:

Čuolbmabealli 1: Man muddui áimmahušša Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádusastis vai ceavzilis boazodoalu mihttomeari Finn- márkkus ollašuttovuvvo?

Čuolbmabealli 2: Mii lea Finn- márkku boazodoalu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ovdáneami ja dilli?

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

- 2.1 Mii lea ekologalaš ceavzilis boazodoalu dilli ja ovdáneapmi?
- 2.2 Mii lea ekonomalaš ceavzilis boazodoalu dilli ja ovdáneapmi?
- 2.3 Mii lea kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu dilli ja ovdáneapmi?

Čuolbmabealli 3: Man muddui dáhkidit vaikkuhan-gaskaoamit ahte jokset ceavzilis boazodoalu mihttomeari Finn- márkkus?

- 3.1 Man muddui adno boazodoalloláhka sihkkarastimis ceavzilis boazodoalu áigumuša?
- 3.2 Man muddui adnojit ekonomalaš gaskaoamit sihkkarastimis ceavzilis boazodoalu áigumuša?

Guorahallan lea ráddjejuvvon čadahuvvot Finn- márkkus áigodaga 2000/2001 gitta 2011/2012 rádjai. Dat guoskkaha Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ovddasvástádusa ollašuttit ceavzilis boazodoalu áigumuša, iige danin guoskkat eará departemeantaid váikkuheami mihttomeari joksamis.

2 Vuogádatlaš lahkanaddan ja čadaheapmi

Guorahallama vuoddun leat dokumeanttaladastallamat, ja leat maiddá statistihkaid ladastallan ja sáhkkehallamat. Dieduid leat čohkken 2011 oddajagimánu rájes gitta 2012 oddajagimánu rádjai.

Leat čadahuvvon njeallje dokumeanttaladastallama, sihke ulbmil- ja boadusstivrejumis, doarjja- ja vuovdalanortnegiin, doaibmanjuolggadusain ja čálalaš gulahallamat gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Stáhta boazodoallohálddaha ja Boazodoallostivrra.

Guorahallamis lea ávkkástallan dieduid oppalaš rehketdoaluin⁶ ja resursarehketdoaluin⁷ 2000/2001 boazodoallojagi rájes gitta 2009/2010 rádjai. Guorahallamis leat eanemus ođastuvvon logut adnon, vrd. resursarehketdoallu ja oppalašrehketdoallu mat almmuhuvvojedje 2011 juovlamánus.

Go leat Árvvoštallan Finnmárkku guohtundili ja ealáhatovdáneami de leat atnán Northern Research Institute (Norut Romsa, ovdeš NORUT IT) satellihtadieuid. Viidáset adnán maiddá Norgga Luonddudutkaninstituhta (NINA) iskkademiid go leat kárten šaddogearddi dálveguohtunguovlluin. Vai lea vejolaš duodaštit boazodoalloduovdagiid manaheami de lea Statistihka guovddášdoaimmahat (SSB) Riikkadárkkástusa ovddas GIS⁸-iskkadeami bakte iskan Finnmárkku boazodoalloguovlluin.

2011 guovvamánus rájes gitta juovlamánu rádjai de leat čadahan 20 sáhkkehallama, mas leat gažadan oktiibuot 13 boazodoalloguovllu oasálastit, geahča mildosa. Buot referáhtat sáhkkehallamiin leat sohppojuvvon ja dárkkistuvvon. Ulbmil sáhkkehallamiin lea leamašan čohkkemis

dieduid, oaiviliid ja árvvoštallamiid boazodoalu hálddašeami birra.

2.1 Čuolbmabealli 1: Man muddui áimmahuššá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádusastis vai ceavzilis boazodoalu mihttomearri Finnmárkku ollašuohttojuvvo?

Čuolbmabealli lea čilgejuvvon sáhkkehallamiin ja dokumeanttaladastallamiin.

Guorahallamis man muddui ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu áigumušat leat operationaliserejuvvon, man muddui Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas leat doarvái stivrendieđut ja movt departemeanta lea čuovvolan vuollásaš ossodagaid, de leat guorahallan čuovvovaš dokumeanttaid 2000/2001 áigodaga rájes gitta 2011/2012 áigodaga rádjai:

- Stuorradiggeproposišuvnnaid (stáhtabušehtaidda ja boazodoallošiehtadallamiid/boazodoallošiehtadusaid)
- stuorradiggedieđáhusat (Dieđ. St. 28 (1991 – 1992), Dieđ. St. 9 (2011 – 2012))
- Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta juolludusreive Stáhta boazodoallohálddahasii
- Stáhta boazodoallohálddaha jahkeraporta
- dutkanraporttat, čielggadeamit ja árvvoštallamat
- Boazodoalu resursarehketdoalut
- Boazoealáhusa oppalaš rehketdoallu

2.2 Čuolbmabealli 2: Mii lea Finnmárkku boazodoalu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ovdáneapmi ja dilli?

Ekologalaš ceavzilis boazodoalu dilli ja ovdáneapmi?

Guohtunvuoddu:

Čielggadeames ahte leago ekologalaš ceavzilis boazoealáhus Finnmárkku, de leat atnán NORUT Romssa ja NINA guohtundili kártemiid ja guohtunovdáneami. Kárten lea čadahuvvon gozihanprográmmain mii álggahuvvui 1998. Gozihanprográmmain mii kártet ja gozihit rievda-

6) Oppalaš rehketdoalu lea boazodoalu Ekonomalaš lándegoddi hábmen. Raporta čájeha daid árvvuid maid ealáhusas leat ráhkadan, dievaslaš dieđut guovlulaš ovdáneami birra juohke boazodoalloguovllus ja boazodoalu guhkitáiggi ovdánanmuddu, dálloalo dietnasat bearrášiin geat barget bohccuiguin, ekologalaš dilli, ja árvvoštallan dilálašvuoda iešgudege boazodoalloguovlluin.

7) Boazodoalu resursarehketdoallu lea Stáhta Boazodoallohálddaha jahkásaš raporta ealáhusa resursadili birra. Raporta ráhkaduvvo daid dieduid vuodul mat ovdanbohtet boazoeaiggiid boazodoalldieđáhusain ja boraspire vahátohcamušain.

8) GIS: Geográfalaš diehtovuogádat. Lea dihtorvuodustuvvon vuogádat masa registrere, modelleret, láchet, ladastit ja ovdanbuktit geográfalaš dieduid.

Govvideaddji: NINA

dusaid Finnmárkku duoddara jeageleatnamiin. Prográmma bakte registrerejuvvo movt boazolohku ja eará bealit váikkuhit guohtumiidda.

Norut Romssa raporta *Finnmárkku duottar – Guohtumiid kárten ja goziheapmi, dilli 2009/2010* čakča-, gidđa- ja dálveguohtumat Oarje-Finnmárkkus ja Nuorta-Finnmárkkus ja NINA raporta *Dálveguohtumiid goziheapmi Oarje-Finnmárkkus ja Kárášjogas 1998-2005-2010* adnojit dán guorahallamis. Guohtumiid kártenbargu lea Stáhta boazodoallohállddahas Álttás álggahan ja ruhtadan.

Čielggadeames ahte leago boazolohku ekologalaš ceavzilis dásis de leat eahpenjuolgut guorahallan guohtumiid bohcco njuovvanviehkaga vuodul. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta reivve mielde leat viehkagat guovddáš mihtádussan dasa movt boazolohku lea guohtumiid ektui. Dáid mihtádusaid ja norpmaid leat viežžan Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta *Bagadusas movt mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu* ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mihtádusaid aiddostahttin go čoahkkinasti Stáhta boazodoallohállddahasain 2011 njukčamánu 25. beaivvi. Suokkardeamis leat atnán vuoddu ahte

norpma lea vuolimus rádjeárvu. Jagi 2011 resursarehketdoalu statistihkka lea adnon vai čájehit mihtádusbohtosiid gaskamearálaš njuovvanviehkagiin, birgovoovdin ja mañimus vida jagiid miesseproseanta.

Boazolohku:

Boazologu ovdáneami iskkadeamis leat atnán vuoddu resursarehketdoalu loguid. Boazologu ovdáneapmi čájehuvvo áigodaga 2000/2001 rájes gitta 2009/2010 áigodaga rádjai. Viidáset guorahallat 2010 njukčamánu 31. beaivvi boazologu 2012 oddajagimánu 1. beaivvi doaibmanjuolggadusaid vuodul mearriduvvon boazologuin⁹.

Areáladilli:

Statistihka Guovddáš Doaimmahat (SGD) lea Riikkadárkkástusa gohččosa vuodul čadahan GIS

9) Mañimus jagi boazolohku (njukčamánu 31. beaivvi 2010) lea gaskaboddosaš boazolohku dassázii go ođastuvvon boazolohku almmuhuvvo 2012 dálvi. Boazolohku almmuhuvvo jahkásaččat njukčamánu 31. beaivvi, mii lea boazodoallojagi loahpas (cuonománu 1. beaivvis – njukčamánu 31. beaivái). Njukčamánu 31. beaivvi boazolohku mii ovdanbohtá boazoeaiggáda boazodoalldiedáhhusas, soames háve njulgejuvvo čuovvovaš jagi diedáhhusas. Duogáš muddemiidda sáhtta leat ahte Stáhta boazodoallohálldahusa boazolohkan gávnna eará loguid go maid boazoeaiggádat leat almmuhan, dahje ahte boazoeaiggát mañnelis gávnna dárkilat dieduid boazolohkus birra.

– guorahallama man bakte duodaštit boazodoalloeatnamiid manaheami eará beroštumiide Finnmárkkus. Digitála kárttat mat čájehit tehnikkalaš rusttegiid (visttiid, el-fápmolinjjáid, luottaid ja dakkáriid) leat veardiduvvon boazodoalloguovluid kárttaiguin. Guorahallan bures govvida man ollu tehnikkalaš rusttegat leat huksejuvvon boazodoalloeatnamiidda 2001 rájes gitta 2011 rádjai.

Mii lea ekonomalaš ja kultuvrralaš boazodoalu stáhtus ja ovdáneapmi?

Ekonomalaš ceavzilis boazodoallu:

Boazodoalu ekologalaš ceavzilisvuoda dilli ja ovdáneapmi lea guorahallojuvvon statistihkaid ektui maid leat viežžan oppalaš rehketdoaluin.

Guorahallan guoskkaha bargobuhtadusaid ja iežaskapitála ja maiddá biergodietnasiid (dietnasat biergovuovdimis ja oalgebuktagiid), siidaosiid goluid ja orohagaid oktasašgolot, stáhtadoarjaga ja vahátbuhtadasaid Finnmárkku boazodollui (vahátbuhtadasat boraspire, biillaid ja toga vaháguvvamiid dihte). Viidáset čalmmustahttit olggobealde boazodoalu dietnasiid oppalaš rehketdoalu dieđuid vuodul.

Boazodoalu ekonomalaš ovdáneapmi čalmmustahttojuvvo statistihkain 2001 rehketdoallojagis gitta 2010 rehketdoallojagi rádjái.

Kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu:

Kultuvrralaš ceavzilisvuoda stáhtus ja ovdáneapmi lea čalmmustahttojuvvon statistihkain boazodoalu barggahusa, ealáhusdoliid logu, bargoáiggi anu ja sohkaheal- ja ahkečoahkádusa vuodul maid leat viežžan resursarehketdoaluin ja oppalaš rehketdoaluin.

Boazodoalu kultuvrralaš ovdáneapmi mii čalmmustahttojuvvo lea áigodaga 2000/2001 rájes gitta 2009/2010 áigodaga rádjai.

2.3 Čuolbmabealli 3: Man muddui dáhkidit vaikkuan-gaskaoamit ahte jokset ceavzilis boazodoalu mihttomeari Finnmárkkus?

Man muddui geavahuvvo boazodoalloláhka joksamis ceavzilis boazodoalu mihttomeari?

Čuolbmabealli lea čuvgejuvvon dokumeanttaid guorahallama ja sáhkkehállamiid bakte.

Geasseorohagaid doaibmanjuolggadusat oktan gullelaš áššemeannudemiin, ja Boazodoallostivrra boazologu mearrideapmi 2011 juovlamánu

31. beaivvi rádjai, leat oassin doaibmanjuolggadusaid guorahallamis. Oassin dás lea buot 35 Finnmárkku geasseorohagaid doaibmanjuolggadusat, oktan gullelaš áššemeannudan- ja mearrádusdokumeanttaiguin, main logi doaibmanjuolggadusat gusket Nuorta-Finnmárkui ja 25 doaibmanjuolggadusat mat gusket Oarje-Finnmárkui. Dasa lassin leat guorahallan dálveorohaga 30A doaibmanjuolggadusaid oktan gullelaš áššemeannudan- ja mearrádusdokumeanttaiguin. Doaibmanjuolggadusaid eará dálveorohagaide eai leat orohagat gárven.

Doaibmanjuolggadusat, mas mearriduvvon alimus boazolohku lea guoddaluvvon, leat maiddá oassin doaibmanjuolggadusaid guorahallamis. Doaibmanjuolggadusat gullelaš dokumeanttaiguin leat guorahallojuvvon vai leat sáhtán árvvoštallat áššemeannudanáiggi, ja ahte leatgo doaibmanjuolggadusat ráhkaduvvon mearriduvvon áigemeari siskkobealde, boazologumearrideami ja man muddui guodohanvierut ja guohtunáiggit leat čielggaduvvon ja ahte leatgo čielggakeahtes guohtunvuoigatvuodas. Maiddá leat iskkan movt váiddaáššiid leat meannuduvvon.

Lassin doaibmanjuolggadusaid guorahallamii, lea čálašeapmi gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Stáhta boazodoallohálldahusa doaibmanjuolggadusaid hábmema birra ja ceavzilis boazologu mearrideapmi guorahallojuvvon. Ulbmil lea leamašan ahte árvvoštallan man muddui Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Stáhta boazodoallohálldahus leat čuovvolan dán barggu.

Dokumeantaguorahallan dutkanraporttaid, čielggademiid ja árvvoštallamat ja sáhkkehállamat leat maiddá adnon čuolbmabealliid gálgamis.

Man muddui adnojuvvojit ekonomalaš gaskaoamit ja márkanortnegat joksamis ceavzilis boazodoalu mihttomeari?

Čuolbmabealli lea čuvgejuvvon dokumeanttaid guorahallama ja sáhkkehállamiid bakte.

Oppalaš rehketdoalut ja resursarehketdoalut leat guorahallojuvvon govvideames doarjagiid áigumuša ja boadusulbmila. Áigumušaid guorahallama oktavuodas leat maiddá geahčadan iešgudege doarjjaortnegiid čilgehusaid, iešgudege doarjagiid viidodaga ja man stuorra oassi siidasiin ja boazoservviin geat ožžo doarjjafálaldaga ávkástalle fálaldaga. Lassin boadusulbmiliid guorahallamii leat maiddá čohkken dieđuid

stáhtadoarjagiid, dietnasiid birgo- ja oalgebuktagiid vuovdimis, vahátbuhtadasat go lea massán bohccuid (boraspiriide, biila- ja togajohtolagas), goluid, bargobálkkáid ja iežaskapitála, agi, siidaosiid logu ja jahkedoaimmaid birra.

Boadusulbmilat čilgejuvvojit vuosttažettiin 4. kápihttalis stáhtusa ja ovdánandovdomearkkaid birra. Eahpesihkarvuohta diehtovuodus lea dađistaga oainnusmahttojuvvon teavsttas.

Dasalassin leat maddái láhkaásahusat, dutkanraporttat ja boazodoallošiehtadusa doarjjaortnegiid árvoštallamat guorahallojuvvon. Ulbmil dáid guorahallamiiguin lea oažžut dieđuid doarjagiid hálddašeami birra ja man muddui doarjagat váikkuhit ceavzilis boazodoalu mihttomeari joksamis. Guorahallamis geahčadit árvoštallamiid, dutkanraporttaid ja doarjagiid ja márkanortnegiid čielggademiid 2000/2001 rájes gitta 2011 rádjai.

Dán guorahallamis leat guorahallan dokumeantaid mat gullet boazodoallošiehtadallamiidda/boazodoallošiehtadussii oktan mearrádusevttohusaiguin áigodaga 2000/2001 rájes gitta 2011/2012 rádjai vai oažžut dieđuid mihttomeriid ja bohtosiid birra mat leat gaskkustuvvon stuorradiggeproposišuvnnain, doarjagiid ulbmil, ja boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit čuvgejuvvojit ulbmilolahusa ektui.

Dárkkistuvvon ja dohkkehuvvon sáhkkehallanreferáhtat leat čadahuvvon ja guorahallojuvvon vai čielggadit man muddui boazodoallošiehtadus váikkuha sihkarastimis ceavzilis boazodoalu mihttomeari

2.4 Dárkkástuseavttut

Dán guorahallama dárkkástuseavttut leat raporttas čalmmustahttojuvvon vuosttaš kapihtaloasis namalassii 3. 4. ja 5. kápihttaliin.

3 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenovddasvástádus vai sihkkarastit ceavzilis boazodoalu mihttomeari

3.1 Dárkkástuseavttut: Stuorradikki eavttut

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas lea bajitdási ovddasvástádus hálddašit Norgga boazodoallopolitihka. Bajitdási mihttomeari lea ahte boazodoallu galgá leat ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilin. Dát lea leamašan mihttomearrin das rájes go Stuorradiggi meannudii Died. St. 28 (1991–92) *Ceavzilis boazodoallu*, vrd. Evttoh. 167 S (1991–92). Mihttomeari ovdanbohtá boazodoallolága § 1. Eanandoallolávdegoddi čujuha Evttoh. 167 S (1991–92) ahte lea čielga siskkáldas sorjavašvuolta dáid golmma mihttomeriid gaskkas: Ekologalaš ceavzilisvuolta vuodđuda ekonomalaš ceavzilisvuolta, ja ovttas dagaha ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilisvuolta vejolašvuolta áimmahuššat ja ovdánahttit kultuvrralaš ceavzilvuolta.

Ulbmil- ja boadusstivrengeáibádus

Meannudeames Dokumeanta 3:12 (2003–2004) *Riikkadárkkástusa Finnmárkku guohtunvalljodagaid ceavzilis anu guorahallan* fuomášii dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi ahte Stuorradikki ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari unnán lea operationaliserejuvvon. Čielga mearriduvvon bajitdási politihkalaš mihttomearit oktan konkrehta boadusdovdomearkkaiguin, leat dehálaš eavttut jus galgá olahit positiivva bohtosa, vrd. Evttoh. 111 S (2004–2005).

Juolludannjuolggadusaid § 9 mielde galgá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čielggasmahttit mihttomeriid, mearridit boadusgeáibádusaid ja ásahtit bargovieruid dasa movt galgá raporteret ulbmilolahusa ja váikkuhusaid.

Vuodđudeaddji stivrenprinsihpat leat dárkilastojuvvon stáhta ekonomiiastivrema njuolggadusain § 4:

- mearridit ulbmil- ja boadusgeáibádusaid
- sihkkarastit ahte mearriduvvon ulbmil- ja boadusgeáibádusat ollašuttojuvvojit, ja ahte resursaávkkestallan lea beaktil
- sihkkarastit doarvái stivrendieđuid ja dohkálaš mearridanvuoddu

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas galgá leat gelbboalašvuolta ja siskkáldas stivrenvuogádagat mat sihkkarastet vuollásaš doaimmaide

dohkálaš čuovvolemii. Dat ovdanbohtá stáhta ekonomiiastivrema njuolggadusain ahte departemeanta ovddasvástida stivrenkulahallama gaskal departemeanttaid ja ealahusdoaimma heivvolaš vuogi mielde.

Evttohusas 111 S (2004–2005) dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi aiddostahtta Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ovddasvástádusa ásahtit stivrenvuogádagaid mat dagahit ahte vuollásaš ossodagat čadahit stáhtalaš gohččosiid. Viidáset aiddostahtta lávdegoddi man dehálaš lea váldit politihkalaš ovddasvástádusa, viidáset ovdánahttit vuogádaga boazodoalu hálddašeapmái, earret eará čielggadit láhkavuoddu ja aiddostahttit nu ahte Stáhta boazodoallohálldahus buorebut sáhtta doaimmahit bargguidis. Dát mearkkaša maiddái árvoštallat ahte leatgo juolluduvvon doarvái resursat.

Ulbmil- ja boadusstivrenvuogádat, mas mihttomearit leat mearriduvvon ja operationaliserejuvvon indikátoriin, galgá dagahit ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta sáhtta stivret nu ahte sihkkarastá mihttomeari olaheami. Oktasaš ipmárdus das makkár mihttomearit leat vuodđun boazodoallopolitihkas, lea eaktun vai Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Stáhta boazodoallohálldahus, Boazodoalostivra, NBR, boazoealahusat ja eará oasseváldit sáhttet váikkuhit dasa ahte olahit mihttomeriid. Dát lea dehálaš, danin go boazodoalloláhka geáibida eanet siskkáldas iešstivrejumi boazodoalus, eanet mielovddasvástádusa ja stuorit váikkuhanvejolašvuolta boazoeaiggeáidida. Sihke boazodoalloláhka ja jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin galgá ulbmil- ja boadusstivrema vuogádat adnojuvvot vuodđun.

Ráđđádallansoahpamuš

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea álbmotrievttálaččat geatnegahttojuvvon mearridit doaimbajuvvojit ja doarjut álgoálbmogiid rivttiid seailuheames ja ovdánahttimis iežaset kultuvrra, danin go Norga lea dohkkehan ja vuolláičállán ILO¹⁰- konvenšuvnna nr. 169 Álgoálbmogiid ja čearddaid birra iešheanalaš stáhtain. Álgoálbmogiin lea riekti searvat atnimis, stivremis ja seailuheames resursavuoddu iežaset guovlluin. Sis lea

10) ILO: ON riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvdna

riekti aktiivvalaččat searvat mearrideames movt resurssat mat gullet daid guovlluide gos sis leat vuoigatvuodát galget geavahuvvot.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea geatnegahttojuvvon ráddádallat Sámedikkiin go áigot mearridit ođđa lágaid dahje hálddahaslaš doaibmajuid main sáhtta leat njuolgga váikkuhus sámiiide. Soahpamuša mielde sáhttet stáhtalaš eiseválddit maiddáa geatnegahttojuvvot ráddádallat eará sámii beroštumiiguin jus doaibma njuolga váikkuha sámii ealáhusaide, nugomat boazodollui. Ráddádallamat galget čadahuvvot buori jáhkus, ja dakkár hámis mii lea heivehuvvon dilálašvuodaide, ja dákkár áigumušain ahte olahit ovttamielalášvuoda dahje oažžut miedáhusa árvaluvvon doaibmajuid, vrd. ILO- konvenšuvnna artihkal 6 ráddádallangeatnegasvuoda birra. Viidáset mearrida boazodoalloláhka ahte láhka galgá adnot ovttrasáidit álbmotrievtti njuolggadusaiguin álgoálbmogiid ja čearddaid birra, vrd. boazodoallolága § 3.

3.2 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ulbmil- ja boadusstivrejupmi

3.2.1 Operationaliseremis ceavzilis boazodoalu mihttomeari

Guorahaladettiin proposišuvnnaid, juolludusreivviid ja eará stivrendokumeanttaid čájeha ahte ceavzilis boazodoalu mihttomeari unnán lea operationaliserejuvvon boadusindikáhtoriiguin. Dát guoská earenoamážiid ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodollui. Dieđ. St. 9 (2011–2012) *Eanandoallo- ja biebmopolitihka* čájeha ahte boazodoallopoltihka bajitdási mihttomeari unnán leat operationaliserejuvvon. Dieđáhusas čujuhuvvo viidáset dasa ahte dáid golmma mihttomeriid gaskkas sáhttet leat siskkáldas vuostálasvuodát. Guorahaladettiin guovddáš stivrendokumeanttaid (sturradiggeproposišuvnnaid ja juolludusreivviid) leat gávnahan ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat čielggadan ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeriid vuostálagá, doppe gos leat vuostálasvuodát ulbmiliid gaskkas ja doppe gos ovttá guovllu ulbmiljoksán váikkuha nuppi guovlluid ulbmiliid joksamii.

Teakstaboksa 1 Ceavzilis boazoealáhus ja mii dagaha ahte sámii iešláhki bisuhuvvo

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha reivvestis dasa ahte Eanandoallo- ja biebmopolitihka váldomihttomeariin lea ahte galgá ealli eanandoallu miehta riikka. Dát mihttomeari operationaliserejuvvon gávccii oassemihttomeriid ja golmma strategijaid bakte jáhkásaš bušeahhtaproposišuvnnain. Boazodoallopoltihka lea oassemihttomeari 8: ceavzilis boazodoallu mii váikkuha sámii iešvuoda bisuheames.

Dieđ. St. 9 (2011–2012) čujuhuvvo dasa ahte ekologalaš boazodoalu mihttomeari lea operationaliserejuvvon Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta 2008 bagadusas *Ceavzilis boazologu eavttut/dovdomearkkat*. Bagadus, mii lea hábmjuvvon ovttasbarggu bakte gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, boazoealáhusa ja dutkiid, čilge ekologalaš ceavzilis doahpaga ná: *Ekologalaš ceavzilis boazodoaluin oaivvilduvvo ahte guođohanvierut eai goarit guohtunkvalitehta, dahje šládđjivuoda ja šattuid iešgudege jáhkodatguohtumin. Maiddáa lea mihttomeariin ahte guodoheapmi galgá dagahit buori eelliidčálggu ja njuovvanbohccuid main lea alla kvalitehta. Leat ráhkaduvvon eavttut ja norpmat maid mielde sáhtta árvoštallat leago ceavzilis boazolohku.*

Ekologalaš ceavzilisvuoda čilgehus oktan eavttuiguin ja indikáhtoriiguin ii leat gaskkustuvvon Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrendokumeanttain.¹¹ Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta muitala sáhkkehállamis ahte leat bargamin buoridit ulbmil- ja boadusstruktuvrra olles eanandoallosuorggis, ja ahte dát bargu galgá vuolggahit láidestemiid čuovvovaš bušeahhtaproposišuvnnaide, boazodoalloproposišuvnnaide ja siskkáldas doaibmastivrejupmái. Duogáš dasa go hábmjuvvon ođđa struktuvra ulbmil- ja boadusstivrejupmái leat earret eará Riikkadárkástusa cuiggodeamit mat ovdanbohtet Dokumeantas 3:12 (2009–2010). Ulbmil lea ovdánahttit ovttalaš struktuvrra mihttomeriide, guovlluide, oasseulbmiliidda ja boadusindikáhtoriidda olles eanandoallo- ja biebmopolitihkas. Dás deattuhuvvo ahte boazodoallosuorgi galgá sisa departemeanta ođđa ulbmil- ja boadusstivrema struktuvrii.

Guorahállamis guovddáš stivrendokumeanttaid čájeha ahte ekonomalaš ja kultuvrralaš boazo-

11) Sturradiggeproposišuvnna ja juolludusreivvet áigodaga 2000/2001 – 2011/2012 rádjai.

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

doalu mihttomearit eai leat operationaliserejuvvon boadusindikáhtoriid bakte.¹² Dán Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta duodašta sáhkkehallamis. Diedáhusas St. 9 (2011-2012) ovdanbohtá ahte lea dárbu lagabui geahčadit sisdoalu kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilisvuoda mihttomeriin.

Sáhkkehallamiid bakte ovdanbohtá ahte muitaleddjiin lea iešgudetlágan ipmárdus das maid galgá deattuhit boazodoalu kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilisvuoda mihttomearis. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mielas ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilis boazodoallu lea eaktun kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomearis. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha sáhkkehallamis ahte oasseulbmil kultuvrralaš ceavzilisvuodas mearriduvvo dan oktavuodas go Stuorradiggi meannuda Dieđ St. 28 (1991–92), vrd. Evttoh. 167 S (1991–92). Kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomearri eaktuda ahte boazodoallopoltiikka ferte geahččat sámpolitiikkalaš oktavuoda ektui. Sihkkarastimis ealáhusa ávnnaslaš vuoda šaddá dán oktavuodas dárbbaslaš oassin kultuvrralaš ceavzilisvuodas. Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta, Sámediggi, Stáhta boazodoallohálddahuš, Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat, Oarje-Finnmárkku guovllustivra ja NBR atnet

kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu iešheanalaš mihttomearriin vai áimmahuššat ja seailuhit sámi giela ja kultuvrra. Dát muitaleaddjit čujuhit dasa ahte lea dárbu operationaliseret kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari, vai mihttomearit buorebut sáhttet vuhtiiváldojuvvot.

Moanat bealit čujuhit dasa ahte váilevaš operationaliseren dagaha váikkuhusaid Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ollislaš stivrejupmái ja gaskaomiid adnui. Stáhta boazodoallohálddahuš muitala sáhkkehallamis ahte ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomeriid váilevaš meroštallan dagaha váddáseabbon ollašuttit ekologalaš ja kultuvrralaš boazodoalu mihttomeari. Nuorta-Finnmárkku ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat ja Oarje-Finnmárkku guovllustivra oaivvilda ahte ekologalaš ceavzilis boazodoalu áigumuša ii lea vejolaš čadahit jus ekologalaš ja kultuvrralaš boazodoallu maid ii vuhtiiváldojuvvo. Sihke Stáhta boazodoallohálddahuš, NBR, Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat ja Oarje-Finnmárkku guovllustivra leat sáhkkehallamiin cealkán ahte lea dehálaš árvvoštallat ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilisvuoda oppalašvuoda ektui, vai sihkkarastit ahte joksat ceavzilis boazodoalu bajitdási mihttomeari.

12) Stuorradiggeproposišuvnnat ja juolludusreivvet áigodaga 2000/2001 – 2010/2011 rádjai.

3.2.2 Stivrendieđut

Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea ovdasvástádus sihkkarastimis doarvái stivrendieđuid ja fuolahit dohkálaš mearridanvuodu boazodoallopoltiikkii, ja dan mielde árvvoštallat joksat go ceavzilis boazodoalu mihttomeriid ja ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu oasseulbmiliid.

Sáhkehallamat ja stivrendokumeantaid guorahallan čájehit ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas leat buori dieđut man mielde árvvoštallat leago Finnmárkku boazodoallu ekologalaččat ceavzil, ja ahte dát dieđut sáhttet čadnot mihttomeriid ollašuttimii operationalisere ma dihte boadusindikáhtoriiguin.¹³

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea sáhkehallamis dadjan ahte departemeanta árvvoštallá maiddá ahte stivrendieđut ekonomalaš ceavzilis boazodoalu mihttomearri lea buorre, ja čujuha oppalaš rehketdollui ja dokumeanttaide mat adnojit vuodđun jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin. Viidásat oaivvilda departemeanta ahte raporta mii ovddiduvvo Sturorradiggái bures govvida guohtunsuorggi dili, ja čujuha dasa ahte Prop. 1 S earret eará raportere daid guđa boadussurggiid maid mielde Stáhta boazodoallohálddahus bargá vai joksá boazodoallopoltiikka mihttomeriid ja makkár doaimmat earenoamážit galget vuoruhuvvot. Viidásat čujuha departemeanta dasa ahte Sturorradiggi meannuda proposišuvnnaid jahkásaš boazodoallošiehtadusa birra. Departemeanta bealis dadjo ahte dát proposišuvnnaid dárkilit govvidit ealáhusa stáhtusa ja ovdánandovdomearkkaid go sistisdollet sierra kapihttala ekonomalaš ovdáneami birra ja kapihttala mii meannuda guovddáš hástalusaid ja bargamušaid.

Dokumeantaguorahallan čájeha ahte ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu váilevaš operationaliseren čuohcá Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas stivrendieđuide man mielde árvvoštallat joksat go ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Sturorradiggeproposišuvnnaid guorahallan čájeha ahte mihttomeriid váilevaš operationaliseren čuohcá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta jahkásaš boazodoallošiehtadusaid hábmemii ja adnui, geahča kapihttala 5.3.1. Dokumeantaguorahallan čájeha maiddá ahte mihttomeriid váilevaš operationaliseren dasa lassin maiddá čuhcet departemeanta raportaide Sturorradiggái,

danin go dat ii čájjet leatgo joksamin mearriduvvon mihttomeriid.

Máhttu váikkuhangaskaomiid váikkuhusain

Stivrendokumeantaid guorahallan duodašta ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat čadahán guorahallamiid mat čájehivčče makkár váikkuhus doarjjaortnegiin lea mihttomeriid ollašuttimii. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta muitala sáhkehallamiin ahte departemeanta oaidná dárbbu ollislaččat guorahallat njuolggodoarjjaortnegiid, mat juolluduvvojit boazodoallošiehtadusa bakte, gávdnamis makkár váikkuhus doarjagiin lea.

3.2.3 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrenkulahallan Stáhta boazodoallohálddahusain ja gulahallan Boazodoallostivrrain

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá sihkkarastit vuollásaš doaimmaide dohkálaš čuovvoleami, ja departemeanta galgá fuolahit ahte stivrenkulahallan departemeanta ja doaimma gaskkas doaimmá dohkálaččat. Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea ovdasvástádus gaskustit mihtuid, boadusindikáhtoriid ja boadusgáibádusaid vuollásaš ossodagaide.

Juolludusreivves Stáhta boazodoallohálddahussii čujuhuvvo dasa ahte boazodoallopoltiikka bajitdási mihttomearit maid bušeahhtaproposišuvdna válddaha, galget adnot vuodđun jahkásaš plánenbarggus. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea bajitdási mihttomeriid vuodul hábmen guhtta boadussurggiid Stáhta boazodoallohálddahussii: *resursahálddašeapmi, areálahálddašeapmi, boazodoalu vuodustuvvon ealáhusovdáneapmi, doarjjahálddašeapmi, ovttasdoaimman – diehtujuohkin ja siskkáldas hálddašeapmi*. Juohke dánin bajábealde namuhuvvon boadussurggiin leat čielga oasseulbmila, ja juohke oasseulbmiliin leat ráhkaduvvon barggut maid hálddahus galgá čadahit. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bealis leat cealkán ahte departemeanta viidásat ortnetvuoru mielde barget áššiiguin vai buorebut sihkkarastet ahte jokset mearriduvvon mihttomeriid. Viidásat deattuha departemeanta ahte dát lea váttes politihkkasuorgi, ja ahte dás lea sáhka nannemis ángiruššama dan suorggis mii departemeanta mielas leat dehálaš jagis jahkái. Danin go dát lea váttis politihkkasuorgi de lea Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta hábmen riskárvoštallama, mas Finnmárkku boazologu geahpideami mihttomeari váilevaš ollašuttin lea okta riskasurggiin, ja masa leat ráhkaduvvon riskageahpideaddji doaimbajijut.

13) Sturorradiggeproposišuvnnaid ja juolludusreivvet 2000/2001 – 2010/ 2011 áigodagas.

Stáhta boazodoallohállddahuš cealká sahkkhallamis ahte juolludusreive eanet galggaše deattuhit bajitdási mihtomeriid, mii mearkaša ahte lea dárbbášlaš operationaliseret suorggi mihtomeriid ja ahte juolludusreivves ii nu garrasit galgga leat iskkadanlistun dasa makkár doaimmat galget čadahuvvot.

Guorahallamis juolludusreivviid čájeha ahte boazodoalu ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis mihttomearit eai leat operationaliserejuvvon boadusindikáhtoriiguin. Juolludusreivviin vuosttažettiin čilgejuvvojit makkár doaimmaid Stáhta boazodoallohállddahuš galgá čadahit iežas ovddasvástádussuorggis.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea álbmotrievttálaččat geatnegahttojuvvon sihkkarastit ahte boazodoallu beassá leat mielde stivremis, seailluheames ja mearrideames boazoealáhusa ja dan resursavuodu. Boazoealáhus lea mielde hálldašeames boazodoalu Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid bakte.¹⁴ Almmolaš hálldašanásahussan galgá Boazodoallostivrra ja guovllustivrrat váikkuhit dasa ahte eiseválddit jokset ceavzilis boazodoalu bajitdási mihttomeari. Viidáset galget stivrenásahusat doaimmahit daid doaimmaid mat sidjiide gullet boazodoallolága mearrádusaid vuodul.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta cealká sahkkhallamiin ahte departemeanttas lea ráddjejuvvon vejolašvuhta stivret Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid mat leat iešheanalaš ásahusat. Atnimis ulbmil- ja boadusstivrema stivrengeaskaoapmin lea danin váttis. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mielas lea hástalussan dat go departemeanttat ja stivrenásahusat iešgudet ládje vuoruhit boazodoallopolitihkalaš ulbmiliid ja

movt daid joksat. Dákkár vuogádagas, oaivvilda departemeanta, sáhtá leat riska ahte departemeanta ulbmil- ja boadusstivrejupmi manna ovdda-beallái mielmearrideami. Stivrenásahusat galget stivrejuvvon láhkamearrádusaid bakte, ja látat leat danin váldo váikkuhangaskaoamit stivrraid ektui. Boazodoallostivrra ja Oarje-Finnmárkku guovllustivrra čujuhit baicca dasa ahte hástalussan sihkkarastimis stivrejumi ja čuovvoleami lea ceavzilis boazodoalu váilevaš meroštus ja operationaliseren.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha maiddá sahkkhallamis ahte lea hástalussan dat ahte Stáhta boazodoallohállddahuš oažžu stivrensignálaid sihke departemeanttas ja Boazodoallostivrras, ja ahte ii leat nu ahte leat oktiivástideaddji stivrensignálat.

3.3 Movt Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čuovvu ráddádallansoahpamuša

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja eará departemeanttat leat álbmotrievttálaččat geatnegahttojuvvon čadahit ráddádallamiid Sámedikkiin ja boazoealáhusein go leat hábmemin áššiid mat njuolgut guske sámiid beroštumiide, nugomat boazodollui. Okta ráddádallansoahpamuša vuoddobeliin lea ahte Sámediggái ja boazoealáhusein galget láchččojuvvot buot dieđuid mávssolaš dilálašvuodaid birra áigejuvvo dilis áššiin nu árrat go vejolaš, ja buot áššemeannudandásis, vrd. Gonagaslaš resolušuvdna ráddádallamiidda Sámedikkiin. Odasmahttin-, hállddahuš- ja girkodepartemeanttas lea ovddasvástádus čuovvoleames ja sihkkarastimis ráddádallansoahpamuša.

Teakstaboksa 2 Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid hálldašanovddasvástádus

Boazodoallostivrra ja guovllustivrrat galget leat fágalaš ráđdeaddit boazoealáhusa hálldašeamis. Boazodoallostivrra lea bajitdási eiseváldi guovllustivrraide ja lea maiddá váidalanásahus guovllustivrraid mearrádusaide. Viidáset lea Boazodoallostivrra ovddasvástádus loahpalaččat nannet ja mearridit boazologu juohke siidii, ja Boazodoallostivrra galgá fuolahit ahte siiddas mas lea beare alla boazolohku geahpida boazologus. Boazodoallostivrras lea maiddá ovddasvástádus čadaheames boazodoallolága ránggástemiid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta sáhtá dárkkistit Boazodoallostivrra mearrádusaid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta nammada njeallje miellahtuid ja Sámediggi golbma miellahtu Boazodoallostivrii. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta nammada stivrra jodiheaddji ja nubbinjodiheaddji.

Guovllustivrraid ovddasvástádus lea earret eará meannudit ja dohkkehit doaibmanjuolggadusaid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea sirdiinan doaimmaid guovllustivrraide stáhtalaš suorgeiseváldin plána- ja huksenlága mielde. Guovllustivrrain leat vihtta miellahtu, Fylkadikkit nammadit golbma áirasa ja Sámediggi guokte.

(Boazodoallolága§§ 58 ja 60, Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid bagadus)

14) Stivrrain galget leat aktiiva boazoeaiggádat miellahtun, ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvis lea riekti evttohit áirasiid stivrraide, vrd. Boazodoallostivrra ja guovllustivrraid bagadusat.

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

Teakstaboksa 3 Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta bajitdási ovddasvástádus sámepolitihka ektui

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeantas lea bajitdási ovddasvástádus sihkkarastimis ja áimmahuššamis ráđdehusa sámepolitihka ollislašvuohtan, ja galgá áimmahuššat stáhta politihka jodiheami ja sihkkarastit gulahallama eará departemeanttaiguin áššiin mat gusket sápmelaččaide.

Boazodoallopelitihka hábmemis galget sámi beroštumit doahttaluvvot.

Ráđđádallansoahpamuša čuovvuma bakte galgá máhtolašvuohta boazodoalu ja sámi kultuvrra birra sihkkarastojuvvot, mii dagaha lobálaš mearrádusaid. Ráđđádallansoahpamuša čuovvun lea danin guovddáš oassin jus galgá joksat ceavzilis boazodoalu mihttomeari ja ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu oasseulbmiliid.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha álbmotrievttálaš geatnegasvuodaide mat leat vuodus go hálddašit boazodoalu álgoálbmotealáhussan, ja čujuhit maddái gustovaš ráđđádallansoahpamuššii. Departemeanta dadjá ahte mearriduvvon geatnegasvuodat gáržžidit departemeanta doaibmasajádaga ja váikkuhan-gaskaomiid anu. Lassin dasa dát geatnegasvuodat dagahit ahte proseassa váldá guhkit áiggi go maid muđui sáhtašii vuordit.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bealis dadjo ahte lea dárbu čielggadit ráđđádallansoahpamuša rámmaid, danin go

departemeanttat orrot iešgudege ládje dan čuovvumis. Viidáset cealká Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ahte leat hástalusat danin go boazoealáhus, NBR ja ovttaskas orohagat, hilgojuvvojit áššiin mat gusket boazodollui. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha áššeovdamearkkaide mat gusket boazodollui, ja mas dušše departemeanta tráđđádallá Sámedikkiin.

NBR dadjá sáhkkehállamis ahte máhtolašvuohta ráđđádallansoahpamuša birra ja movt dat galgá adnot, lea hui iešgudetlágan nuppi departemeanttas nubbái.

Sihke Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ja Sámediggi dadjet sáhkkehállamin ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta beare hárve čuvvot ráđđádallansoahpamuša njuolggadusaid ja áigumuša. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkehállamis ahte sáhtta leat eahpečielggasin mii galgá dulkojuvvojt ráđđádallanfáddán, ja ahte bealálaččain dás sáhtta leat iešgudetlágan oaidnu. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta dieđuid mielde de sáhtta Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta šaddat čeahpibun adnit ráđđádallansoahpamuša Sámedikki ja boazoealáhusa ektui, vai Sámediggái ja boazoealáhussii dáhkiduvvojit doarvái dieđut, ja ahte láchčojuvvo rabas proseassa ja ahte Sámediggi ja boazoealáhus árabut áššemeannudandásis juo gessojit mielde ovdalگو ášši mearriduvvo.

4 Finnmárkku ceavzilis boazodoalu stáhtus ja ovdánandovdomearkkat

4.1 Dárkkástuseavttut: Stuorradikki eavttut

Lea bajitdási mihttomearri ahte boazodoallu galgá leat ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis ealáhus. Dat lea leamašan mihttomearriin das rájes go Stuorradiggi meannudii Dieđ. St. 28 (1991–92) *Ceavzilis boazodoallu*, vrd. Evttoh. 167 S (1991–92). Mihttomeari lea Stuorradiggi mángii geardduhan, ja lea maid čállojuvvon boazodoallolága § 1. Eanandoallolávdegoddi deattuha Evttohusas 167 S (1991–92) ahte lea čielga siskkáldas sorjavašvuotta daid golmma mihttomeriid gaskkas.

Ekologalaš ceavzilis boazodoallu

Ekologalaš ceavzilvuotta eaktuda ahte man dehálaš lea hálddašit guohtumiid vuodu vai guohtundássádat sihkkarastojuvvo, vrd. Evttoh. 222 S (2005–2006). Boazolohku ferte muddejuvvot, vai dat lea heivehuvvon guohtumiidda. Go sihkkarastá doarvái ja dohkálaš guohtunvuodu de das lea maiddá mearkkašupmi elliiddearvvašvuhtii, vrd. Evttoh. 167 S (1991–1992). Evttohusas 111 S (2004–2005) čujuha dárkkistanvuodđudanlávdegoddi dasa ahte guovlluin gos lea leamašan badjelmearálaš guodoheapmi ferte dássádat fas sajáiduvvot vai sihkkarastá ealáhussii ovdánanvejolašvuodaid sihke oanehat ja guhkit áigái.

Evttohusas 167 S (1991–92) čujuha eanandoallolávdegotti eanetlohku dasa ahte lea dárbu buorebut suddjet boazodoalu duovdagiid dakkár ávkkástallamiid vuostá mat dagahit veadjemeahtumiin dahje sakka eastadit jierpmálaš doaimma ja oaivvildit dárbbášlažžan gozihit boazodoallo-duovdagiid vai eastada sávatmeahtumis sisabáhkemiid. Boazodoalloláhka galgá leat mielde sihkkarastimis duovdagiid sámi boazodoalloguovlluin dego boazodoalu deháleamos resursavuodđun, vrd. § 1 nubbi lađas. Viidáset galgá sámi kultuvrra, ealáhusdoaimma ja servodateallima luondduvuodđu sihkkarastojuvvot, vrd. plána- ja huksenlága § 3-1 bustávva c. Evttohusas 111 S (2004–2005) oaidná dárkkistan- ja vuodđudanlávdegotti eanetlohku ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta oaivvilda ahte duovdagat gos boazodoallu doaimmahuvvo dál ii hálddašuvvo dohkálaččat. Eanetlohku deattuha dárbbu lágidit bajitdási politihka mii sihkkarastá

boazodollui vuodu nu ahte riika geatnegasvuodamat čuvvot Vuodđolága ja riikkaidgaskasaš rievtti mielde ollašuttuojuvvojit. Eanetlohku háliida ahte ráđdehus árvoštallá hábmemis doaibmabijuid mat buorebut sihkkarastet boazodoalu duovdagiid plánaproseassas ja earenoamáziid rastá suohkanrájáid.

Ekonomalaš ceavzilis boazodoallu

Ekonomalaš ceavzilvuotta eaktuda ahte biddjojit gáibádusat buvttadanmunnái, dienasnákcii, dienasdássái ja juogadeapmái, vrd. Evttoh. 167 S (1991–92) ja Evttoh. 222 S (2005–2006). Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ferte sihkkarastit boazodolliide dohkálaš dienas- ja čálgoovdáneami, seammás go bargat sihkkarastimis barggu vuodđoealáhusas ja dasa gullevaž ealáhusain, vrd. Evttoh. 167 S (1991–92).

Kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu

Boazodoallu galgá seaillohuvvot sámi kultuvrra caggiin nu movt čuožžu Vuodđolága § 110a ja álbmotrievtti njuolggadusain álgoálbmogiid ja minortehaid birra. Evttoh. 167 S (1991–92) ja Evttoh. 222 S (2005–2006) boazodoallošiehtadusa birra čujuhii ealáhuslávdegoddi dasa ahte boazodoalus lea dehálaš sajádat seailuheames ja ovdánahttimis sámi ássama, kultuvrra ja giela, ja ferte danin sihkkarastit ahte vuodđobuvttadeamis lea stádis barggahus ja dietnasat.

Govvideaddji: NINA

4.2 Ekologalaš ceavzilis boazodoallu

4.2.1 Guohtunvuodu stáhtus ja ovdáneapmi

Goziheames ja kártemis guohtumiid dili ja árvoštallat makkár dilis bohccot leat¹⁵ ja buvttadanmuni sáhtta leat čujuhussan dasa ahte hálddašuvvojit go guohtumat nu ahte guohtun-dássádat sihkkarastojuvvo. Guohtunvuodu kvalitehta lea mielde ja das makkár vuoimmis bohccot leat de sáhtta árvoštallat man alla boazologu guohtumat girdet. Olggaldas váikkuhusat nugomat luondumeassamat boazodoalloguovlluin maiddái sáhttet váikkuhit guohtumiidda, danin go dat dagahit ahte guohtuneatnamat gáržot.

Dálve-, gidđa- ja čakčagohtumiid ekologalaš ceavzilvuoha

Dálveguohtumat ja gidđa/čakčagohtumat Finnmárkkus gozihuvvojit sierra prográmma bakte *Goziheames dálveguohtumiid Finnmárkkus*, geahča teakstaboksa 4.

1980 – 2010 áigodagas leat dálve-, gidđa- ja čakčagohtumiid dili Sis-Finnmárkkus rievdan das rájes go ledje viiddis ja čavddis jeagelguohtumat ja dál ges guorba eatnamat, geahča 2. kárta čuovvovaš siiddus, main satellihttadiedut leat vuoddun, čájehit ahte Sis-Finnmárkkus ain ledje viiddis jeageatnamat 1980. Das rájes lea dađistaga registrerejuvvon ahte jeageatnamat duoddaris guorbagohte.

15) Dilin oaivilduvvo dávjá makkár vuoimmis bohccot leat

Nu movt kárttas čájehuvvo de lei guohtuneatnamiid guorban jagi 2000:s viidánan eanas guohtunguovlluide Sis-Finnmárkkus. Dán jagi lei jeagelšaddu Finnmárkku duoddaris buot vuolimus dásis. Kárta čájeha ahte guohtundilli 2006:s veaháš buorránii Sis-Finnmárkku lulimus guovlluin, muhto registreremat jagi 2009:s čájehit ahte dilli fas lea vearránan muhtun dain guovlluin.

Čoahkkáigeassimis čájeha kártenbargu ahte 2009:s ledje 54 proseanta eatnamiin guorban¹⁶ ja 40 proseanta muttolaš guohtun¹⁷, geahča 3. govvosa, (geahča siidu 138). Dán jagi lea dušše guhitta proseanta jeagelšattuain mat ain leat ollisin¹⁸.

Jagi 2000 rájes gitta 2010 rádjai čájehit kártemat ahte dilli lea stádásmuvvan. Norut Romssa dieduid vuodul de dilli lea stádásmuvvan mealgat vuolit dásis go mii livččii buorre guovllu jeagelbuvttadeapmái. Norut Romsa čujuha dasa ahte gozihanprográmma olis leat ožžon odđa máhtu das man jođánit jeagil fas sáhtta šaddat, nu movt buorideapmi masa leat čujuhan ja mii deaividii 2000 – 2006 áigodagas.

16) Guorban guodohuvvon jeageatnamiin manna guhkes áigi ovdalguohtu jeagelbuvttadeapmi fas boahat lunddolaš dássái, cealká Norut Romsa.

17) Norut Romssa mielde lea jeageatnamiid muttolaš guodoheapmi eanet guorban go doppe gos ain leat jeahkálát. Daid duovdagiin gos ain leat jeahkálát lea guodoheapmi heivehuvvon guohtumiidda, ja muttolaš guohtun jeageatnamin livččii jeagelbuvttadeapmi leamašan buoret jus livčče unnit guodohan guovllus. Norut Romsa čujuha dasa ahte muttolaš guodoheapmi jeageatnamin dagaha ahte jeagil šaddá jođáneappot jus geahpida guodoheami go mii guorban eatnamin dáhpáhuva.

18) Norut Romssa mielas lea guohtun heivehuvvon guohtuma vuđđui daid guovlluin gos jeagil ain gávdno.

Teakstaboksa 4 Goziheames dálveguohtumiid ja čakča/gidđagohtumiid Finnmárkkus

Dálveguohtumat ja gidđa/čakčagohtumat Finnmárkkus gozihuvvojit dál sierra prográmma bakte "Goziheames dálveguohtumiid Finnmárkkus". Prográmma álggahii Stáhta boazodoallohálddahus jagi 1998 ja lea juhkkovuvvon guovtti iešguđetlágan gozihanguovlluide:

- Sis-Finnmárkku dálveguohtumat (Oarje-Finnmárkku ja Nuorta-Finnmárkku boazodoalloguovllut)
- eará dálveguohtumat Nuorta-Finnmárkkus (Deanus/Buolbmágis/Mátta-Várjagis).

Prográmmas leat guokte válđoštallat goziheapmi, mas vuosttaš oasis kártet ja ođasmahttit guohtunvuodu satellihttadieduid bakte.

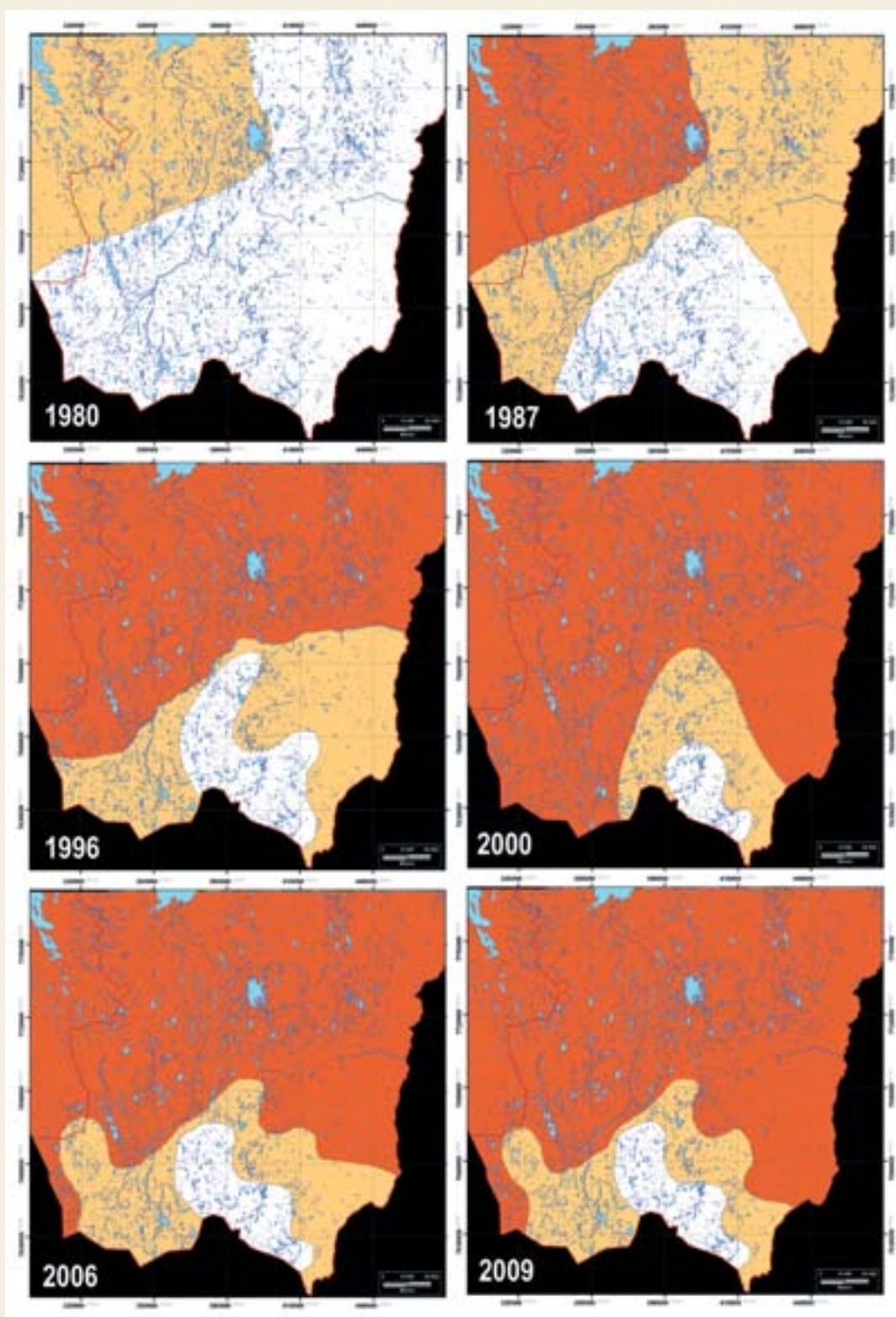
Nuppi oasis leat guohtunguovlluin čadahán registreremiid mearriduvvon registrerenprográmma vuodul. Oassin dán registreremis de jagi 1998 ásavuvvojedje oktiibuot 53 registrerenduolbbat Finnmárkku duoddaris mas ledje 6 bastevaš njealječiegaga duolbbaid siskkoalbealde. Okta dain njealječiegat guovlluin suddjejuvvui guohtumiid vuostá. Registrerenduolbbat leat sirrejuvvon viđa avádagaide mat mannet oarjás nuorttas. Juohke avádagas registrerenduolbbat ges leat láchčojuvvon davás/luksa guvlui. Dán vuogi mielde lea olles Finnmárkku duottar juhkkovuvvon duolbbaide gos mearriduvvon áigemeari mielde čadahit joatki registreremiid.

Sis-Finnmárkkus lea čadahuvvon joatki registreremat jagiid 2005 ja 2010. Vástideaddji joatki kártemat satellihttadieduid vuodul lea čadahuvvon 2006 ja 2009.

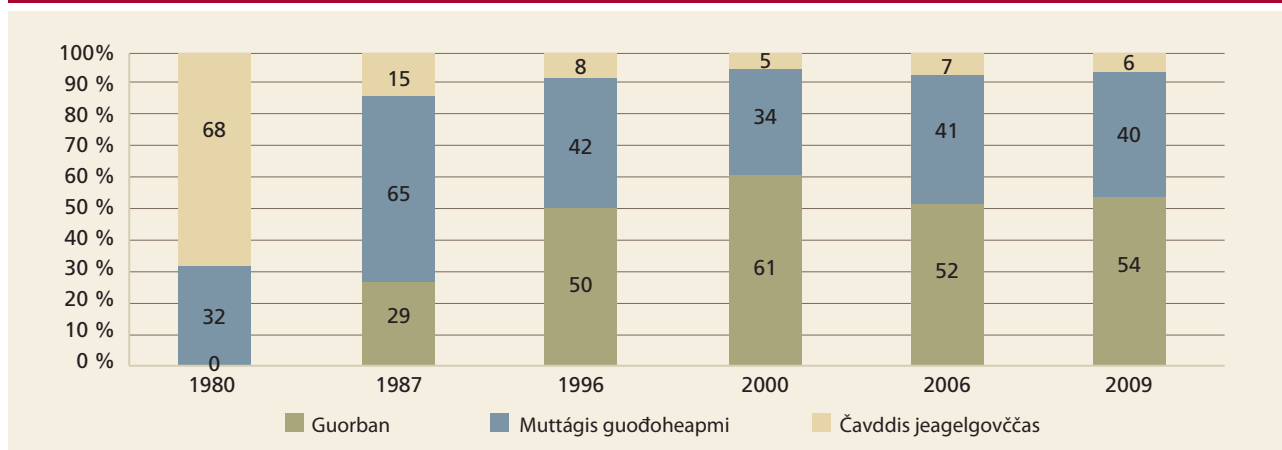
Goziheapmi eará dálveguohtumiin Nuorta-Finnmárkkus álggahuvvui 1999 geasi. Dán guovllus eai leat čadahuvvon joatki guorahallamat.

Goziheames dálve- ja gidđa/čakča guohtumiid Finnmárkkus lea oktasaš prošeakta gaskal Norut Romssa ja Norgga Luonddudutkan Instituhta (NINA). Dán prográmmas Norut Romssas lea ovddasvástáduš satellihttaoasis, ja NINA ges ovddasvástida registreremiid meahcis.

Kárta 2 Jeageleatnamiid rievdan Finnmarkku duoddaris 1980 rájes 2009 rádjai. Jeageleatnamat leat dás ivdnejuvvon vielgadin, guovllut main lea leamašan muttolaš guohtun leat ivdnejuvvon fiskesruškadin, ja oránša ivdni ges čájeha guovlluid gos lea leamašan badjelmearálaš guodoheapmi

Gáldu: Norut Romsa

Gáldu: Norut Romssa

NORUT Romssa satellihttakártemis ožžot bajilgova jeageleatnamiid dilis, muhto NINA fealtakártemis oažžut eanet bienalaš gova guohtuma ovdáneamis.

NINA lea dadjan ahte jeagelbuvttadeapmi lea buot buoremus go jeagelassodat lea 25 mm:s gitta 40 mm rádjai. Fealtakárten čájeha ahte dálá jeagelassodat ii leat buoremus dásis. Nu movt čájehuvvo 2. tabeallas de gaskamearálaš jeagelassodat jagi 2010 lei sullii 23 mm fealtanjealječiegagin, ja ovdáneapmi lea 2005 rájes mannan boasttu guvlui.

NINA dieduid mielde jeageleatnamat eanemusat ja buoremusat buvttadit go jeagelassodat lea gaskal 25 ja 40 mm. Iskkadeami guovllus čájeha ahte dálá jeagelassodat ii leat optimála. Nu movt 2. tabealla čájeha, de lei jeagelassodat 23 mm. jagi 2010:s guovllu njealječiegagiin, ja lea njiedjan 2005 rájes. Áigodagas lea registrerejuvvon jeagelšaddan. Čilgehussan dasa lea ahte boazolohku njeiejai goavvedálvviid ja guorban guohtumiid dihte jahkedufát molsuma áiggi. Nina dieduid vuodul de positiiva ovdáneapmi rievddai 2005:s danin go guodoheapmi lassánii.

Tabealla 2 Gaskamearálaš jeageleatnamat fealtanjealječiegagin ja jeagelassodaga 1998:s, 2005:s ja 2010:s.

	1998	2005	2010
Jeageleatnamat fealtanjealječiegagin	19,5 %	27,5 %	24,5 %
Jeagelassodat	10 mm	29 mm	23 mm

Gáldu: NINA

Fealtakárten čájeha viidáset ahte daid njealječiegagiin mat ledje suddjejuvvon guohtumiid vuostá lea jeagelassodat lassánan,

gaskamearálaččat 10 mm allodagas 1998:s 42 mm rádjai jagi 2010:s.

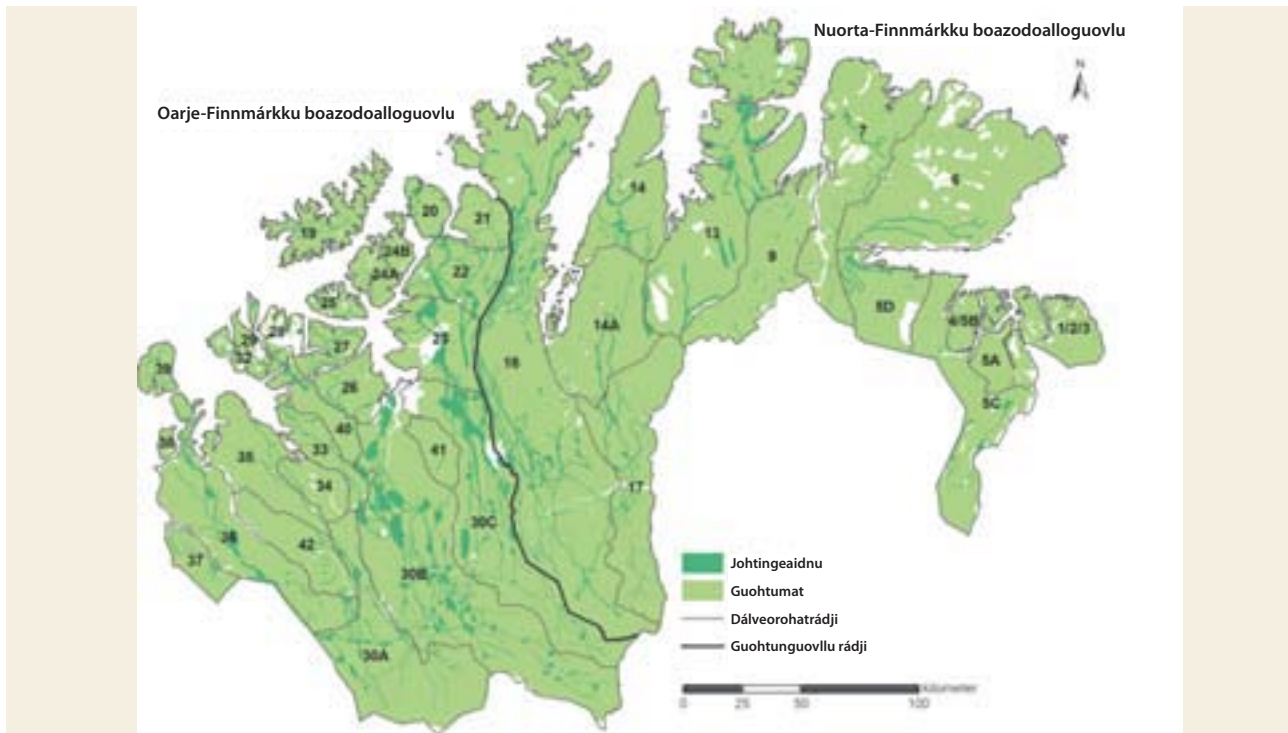
NINA dieduid mielde leat rievdadusat guovlluin ja orohagain iešgudetláganat. Njiedjan 2005 rájes 2010 rádjai lei eanemusat gidđa-/čakčagohtumiin ja guohtumiin mat leat anus árradálvvi, vrd. guovllut mat leat bajimusas (davvin) 2. kárttas ja mat eai leat buorránan jagi 2000 rájes. Duoddara lulimus guovlluin lea 2005 rájes leamašan stáddáset dilli. Leat eanemus guodohuvvon guovllut¹⁹ gos eanemus lea leamašan stuorimus geahpideapmi, ja dat guoská orohagaide sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus (16, 17, 30A, 30B ja 30C).²⁰ Ovdamearkka dihte leat Kárášjogas bieggagaikkohagat unnon beliin 2005 rájes. Dát leat dehálaš guohtunguovllut bohccuide jus muohta- ja jiekŋadilli dagaha vátti-sin olahit guohtumiid.

Kárta 3 (čuoovvovaš siiddus) čájeha johtolaga gokko bohccuin johtet sisa ja olggos dálveguohtunbáikkis ja lea merkejuvvon sevdnjesruoná sárgáin. Guohtumat eanemusat gollet dakko gokko johtingeainnut leat, ja gokko ollu geassesiddat johtet seamma guovllu čada go johtájit sisa ja olggos dálveorohagain (earenoamážit siiddat gain leat dálveeatnamat orohagain 30A, 30B, 30C, 16 ja 17).

Geasseguohtumiid dilli

Died. St. 9 (2011-2012) čujuha dasa ahte Finnemárkku geasseguohtumiid dutkamuš duodašta ahte orohagain main lea alla boazoeat-

19) Guovllut mat leat eanemusat olámuđui, unnimus muohtagovččas ja unnimus jiekŋun nu ahte bohccot gávdnet eallámuša go lea muohta/jiekŋa. Dávjá dát lea allodatguovllut gos bieggá jávkada muohttaga.
20) Dál lea eanas danas ja rássi daid njealječiegagiin mat 1998 ledje eanemusat guorban, ja dat lea veaháš buhtadan jeagelšattu jávkama mii dáhpáhuvai gaskal 2005 ja 2010.

Gáldu: SSB²¹, 2012: Vuodđun lea Stáhta boazodoallohállddahusa dieđut

natvuolta leat unnit guohtunšaddošlájat. Dat sáhtá earret eará dagahit ahte geasseorohagain boazodoallu ii buvttat nu go vurdojuvvo. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta oaidná dárkun lasihit máhtu geasseorohagain buvttadeami birra ja mii galgá leat oassin boazodoalu ceavzilis resurssahálldašeami máhtovuodus. Nu guhka go geasseguohtuma dilli ii leat vudolaččat guorahallojuvvon, de lea dat man vuoibmái boazu lea ja man ollu ahtanuššá geasis, mii buoremusat govvida makkár dilis geasseguohtumat leat.

4.2.2 Gaskkalaš guohtunovdáneapmi: Bohcco dilli ja buvttadeami stáhtus ja ovdáneapmi

Bohcco dilli ja buvttadeapmi bohtá das makkár guohtundilálašvuolta lea buot jahkodatguohtumiin, ja sáhtá eahpenjuolgadit govvidit guohtumiid kvalitehta. Geasseguohtun lea deháleamos gáldun bohccuid ahtanuššamii ja biergovuovdimii. Heajut guohtunkvalitehta geasset váikkuha ahtanuššancoakcái ovttaskas eallis, ja nu maiddái viehkagiid gaskamearálaš lassáneapmái olles ealus. Miesáiduvvan (miesseproseanta) njuolgut čatnasa čakča-, dálve- ja giddaguohtumiidda, muhto heajos geasseguohtumat maiddái váikkuhit áldduide. Viehkagat ja biergovuovdin danin govvida makkár kvalitehta geasseguohtumiin lea, muhto miesseproseanta lea eanemus áigequovdilis ceavzilvuoda indikáhtorin go galgá čilget makkár dilis čakča-, gidđa- ja dálveguohtumat leat.

Miesseproseanta speadjalastá movt álddut cevzet čavčča ja dálvvi gitta guotteha rádjái gidat.

Bagadusas man mielde mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu (2008) čilgii Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari ja ráhkadii molssašuddi árvvuid man mielde árvvoštallat leago ekologalaš ceavzilis boazolohku. Molssašuddi árvvut mat adnojit vuodđun, maŋimus viđa jagiid gaskamearálaš njuovvanviehkagat, biergovuovdin ja miesseproseanta.

Teakstaboksa 5 Molssašuddi árvvut man mielde árvvoštallan ekologalaš ceavzilis boazologu

- miesi gaskamearálaš njuovvandeaddu 17–19 kg
- vuonjalálddu gaskamearálaš njuovvandeaddu 27–29 kg
- varihid gaskamearálaš njuovvandeattu 25–27 kg
- gaskamearálaš biergobuvttadus gidđaealu ealli bohcco nammii 8–9 kg
- jahkásaš miesseproseanta variašuvdna čakčat sáhtá leat gaskal 10–15 %.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bealis daddjui ahte molssašuddi mearit leat vuolimus mearri man berrejit joksat. Jus mearri gártá vuolábealde norpma de dat lea čujuhussan dasa ahte boazolohku lea beare allat. Bagadusas ovdanbohtá ahte dušše orohagat main leat hui

Teakstaboksa 6 Bagadus man mielde mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu

Boazodoallolága láhkaproposišuvnnas Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dieđuid mielde čujuhuvvo dárkun ovdánahttit eanet objektiivaa dieđalaš vuodustuvvon eavttuid man mielde árvvoštallat leago ekologalaš ceavzilis boazolohku.

Láhkaproposišuvnna čuovvoleami oktavuodas, de nammaduvvui bargojoavku mas ledje 6 boazoeaiggáda, 2 dutki ja okta ovddasteaddji hálddahusas. Bargojoavku ovddidii 2008 geassemánus raportta "Ekologalaš ceavzilis boazologu eavttut/indikáhtorat". Raporta sáddejuvvui gulaskuddamii. Dan manjil *Bagadus ekologalaš ceavzilis boazologu mearrideames*, almmuhuvvui 2008 juovlamánus. Bagadus lea huksejuvvon bargojoavkku árvalusaid ja gulaskuddancealkámušaid vuodul.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa ahte bagadusa atnu ja čuovvoleapmi lea čilgejuvvon sierra reivve bakte Stáhta boazodoallohálddahussii ja Boazodoallostivrii. Dán barggu oktavuodas departemeanta lea eaktudan ahte stivren- ja hálddašanásahusat leat čuvvon mearriduvvon rávvagiid ja daid gaskkustan orohagaide. Viidáset lea departemeanta searvat diehtjoahkinčoahkkimiidda Oarje-Finnmárkkus jagi 2009:s, ja čilgen eavttuid anu orohagaide.

Čoahkkinnastimis Boazodoallohálddahusain 2011 njukčamánu 25. beaivvi aiddostahttojuvvui ahte eavttut galget čuvvojuvvot, ja ahte dát norpmat bargojoavkku oaivila mielde ledje vuolimus molssašuddi mearit. Maiddái aiddostahttojuvvui ahte dát galgá adnot vuodđun go árvvoštallat ja mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu.

vuollegis viehkagat mat sáhttet čuovvut vuolimus norpma. Dát lea manjnelis velá aiddostahttojuvvon go leat deaivvadan hálddahusain 2011 njukčamánu 25. beaivvi. Departemeanta aiddostahtta ahte dáidá leat ekologalaš ceavzilis boazolohku meroštemiid ektui go eavttut leat bajábealde norpma/molssašuddi árvvuid. Vuolábealde čájehuvvo stáhtus ekologalaš ceavzilvuoda molssašuddi árvvuin.

Bohccuid njuovvandeaddu

Tabella 3 čájeha ahte gaskamearálaš njuovvandeattu misiin Oarje-Finnmárkkus 2006–2010 áigodagas ii leat bajábealde norbmaviidodaga, vuonjalállduin ja varihin, eige leat danin siskobealde dan mii meroštallojuvvo ekologalaš ceavzilis boazolohkun.

Tabella 3 čájeha ahte Nuorta-Finnmárkkus leat Buolbmágis/Várjjagis njuovvanviehkagat leat bajábealde rádjemeari buot bohccošlájain, ja sáhtta ge danin lohkat ahte lea ekologalaš ceavzilis boazolohku. Kárášjoga nuorta johtolagas eai leat gaskamearálaš njuovvanviehkat bajábealde mearriduvvon norpma iige danin adnojuvvo ahte lea ekologalaš ceavzilis boazolohku, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttimiid mielde. Kárášjoga oarjejohtolagas eai leat njuovvanviehkagat bajábealde mearriduvvon rádjemeari, iige sáhte danin dohkkehuvvot ahte sis lea ekologalaš ceavzilis boazolohku.

Tabella 3 Gaskamearálaš njuovvanviehkagat buot šlájaid njuovvamin 2006 – 2010 áigodagas. Árvvut mat leat vuolábealde dahje siskobealde rádjeárvvuid leat merkejuvvon ruoksadin.

	Miessi Rádjearvu: 17 – 19 kg Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttin: > 19 kg	Vuonjalálldu (badjel 2 jagi) Rádjearvu: 27 – 29 kg Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttin: > 29 kg	Varihat (gaskal 1-2 jagi) Rádjearvu: 25 – 27 kg Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttin: > 27 kg
Guovlu			
Nuorta-Finnmárku	18,7	28,5	27,3
Buolbmát/Várjjat (orohagat: 1,2,3, 5A, 4/5B, 6,7 ja 9)	19,5	30,2	30,1
Kárášjoga nuorta johtolat (orohagat: 13, 14 ja 14A)	18,3	29,8	28,5
Kárášjoga oarjejohtolat (orohat: 16)	16,6	26,4	25,5
Oarje-Finnmárku	16,9	26,4	24,5
Guovdageainnu nuortajohtolat (orohagat: 19, 20, 21, 22, 23, 24 A ja 24 B). Atnet dálveorohaga 30A	17,7	27,7	26,3
Guovdageainnu guovdajohtolat (orohagat: 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 40, 41, 11T, 33T, 19/ 32T) Atnet dálveorohaga 30B	16,3	25,1	23,5
Guovdageainnu oarjejohtolat (orohagat: 34, 36, 37, 39, 42) Atnet dálveorohaga 30C	16,8	27,3	24,8

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta Boazodoallohálddahus 2011

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

Biergobuvttadus

2011 resursarehketdoalu mielde lea biergobuvttadus kilo biergu juohke bohcco nammii. Alla biergobuvttadus juohke ealli bohcco nammii mearkkaša buori miessešattu, unnán vahágiid ja buori njuovvanviehkagiid. Vuollegis biergobuvttadus mearkkaša fas áibbas nuppe ládje.

Sihke Nuorta-Finnmárkku ja Oarje-Finnmárkku boazodoalloguovlluin lea biergobuvttadus leamašan vuolábealde rádjeárvvu mii lea 8 ja 9 kg juohke bohcco nammii maŋimus viđa jagiid (2006-2010), vrd. tabealla 4. Dat lea vuolábealde rádjeárvvuid Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas aiddostahttima mielde, iige danin sáhte adnojuvvot ceavzilin.

Nu movt boahotá ovdan 4. tabeallas de lea dušše Buolbmát/Várjjat gos gaskamearálaš njuovvanviehkagat leat bajábealde rádjeárvvu.

Tabealla 4 Gaskamearálaš biergobuvttadus njuovvon elliin viđa jagi áigodagas 2006 rájes gitta 2010 rádjai. Árvvut mat leat vuolábealde rádjeárvvu leat merkejuvvon ruoksadin.

Guovlu	Njuovvanbuvttadanmunni juohke bohcco nammii (biergobuvttadus) Norbmamearri: 8–9 kg Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttin: > 9 kg
Nuorta-Finnmárku	7,4
Buolbmát/Várjjat	10,4
Kárášjoga nuortajohtolat	6,7
Kárášjoga oarjejohtolat	5,5
Oarje-Finnmárku	5,8
Guovdageainnu nuortajohtolat	6,2
Guovdageainnu guovdajohtolat	5,4
Guovdageainnu oarjejohtolat	6,2

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta boazodoallohállddahus 2011

Tabella 5 Miesit manjil vaháguvvama manjimus viđa doaimajagiid, proseantalogut.

Guovlu	Miesit manjil vaháguvvama (proseanta)				
	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10
Nuorta-Finmárku	63	64	64	55	54
Buolbmát/Várjjat	69	69	71	69	56
Kárášjoga nuorttabealli	61	68	60	49	56
Kárášjoga oarjjabealli	59	57	60	48	49
Oarje-Finmárku	44	56	55	49	54
Guovdageainnu nuorttabealli	47	55	59	49	60
Guovdageainnu guovdajohtolat	39	54	52	46	48
Guovdageainnu oarjjabealli	51	59	56	54	56

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta boazodoallohállddahus 2011

Miesseproseanta

Lea čielggas ahte jus dálveguohtumat leat olámuttos de dat dagaha ahte njiñjelasat miesáiduvvet. Dat mihtiduvvo miesseproseanta bakte. 2011 resursarehketdoalu mielde lea njiñjelasa dilli čakčat dehálaš dasa man galle miesi šaddet, makkár dilis miesit leat ja man galle misiid njuvvet.

Tabella 5 čájeha miesseproseanta (misiidlohku mat cevzet geasi, galle miesi njuvvet ja galle miesi ealihit buvttadaneallin) sihke Nuorta- ja Oarje-Finmárkku boazodoalloguovlluin. Mearriduvvon miesseproseanta rádjearvu, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttima vuodul, lea ahte miesseproseanta ii galgga rievdat badjel login proseanttain jagis jahkái. Tabella 5 čájeha stuora variašuvnnaid sihke Nuorta- ja Oarje-Finmárkkus.

Vuollegis miesseproseanta sáhtta leat mearkan dasa ahte guohtunvuoddu lea heitot ja nu lea dilli mánggaid báikkiin Oarje-Finmárkkus. Stáhta Boazodoallohállddahusa mielas lea dattetge eanet duodalaš jus miesseproseanta stádisin bissu sullii 50 proseanttas iige rievdda go miesseproseanta mii lea njiedjan gaskal 10 ja 15 proseanttain alit dásis. Stáhta boazodoallohállddahus lea danin unnit deattuhan rievdadusaid miesseproseanttas go leat meannudan áššiid Boazodoallostivrii go boazolohku galgá mearriduvvot. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta cealká ahte heajos guohtunvuoddu dávjá lea sivvan vuollegis miesseprosentii, muhto mávssolaš čilgenfáktorat mángga guovlluin sáhttet leat vahágat buozalmasvuoda dihte, váttsis guohtundilálašvuodat dálkkádagaid ja boranávddit dihte.

Tabella 5 čájeha ahte gaskamearálaš miesseproseanta Nuorta- ja Oarje-Finmárkkus lea leamašan gaskal 50 ja 55 proseanta daid manjimus jagiid. Boazodoalu 2009/2010 resursarehketdo-

alus almmuhuvvo ahte stuorit miessevahágat boranávddiide ja ahte njiñjelasat ja miesit oppalaččat leat heajut vuoimmis sáhtta leat sivvan dasa go miessešaddu leat njiedjan.

4.2.3 Finmárkku boazologu stáhtus ja ovdáneapmi

Boazolohku 1980 gitta 2010 rádjai

Jagi 1980 ledje Finmárkkus sullii 100 000 bohcco.²¹ Das rájes jagi 1989 rádjai boazolohku garrasit lassánii, sullii 200 000 rádjai. Das rájes gitta 2001 rádjai boazolohku garrasit nejai danin go guohtumat eai gierdan garra guodoheami. Jagi 2001:s lei boazolohku sullii 109 000 bohcco.²² Das rájes lea boazolohku fas gorgnon, ja manjimus registreremis jagi 2010:s ledje sullii 185 000 bohcco, vrd. govus 4.

Finmárkkus lea boazolohku lassánan 40,2 proseanttain 2002:s 2010 rádjai. 2002:s gitta 2010 rádjai lea Oarje-Finmárkku boazolohku lassánan 31,8 proseanttain. Veardideames 2002 Boazodoallostivrra Oarje-Finmárkku alimus boazologu mearrádusain lea boazolohku seamma áigodagas lassánan 50,1 proseanttain.

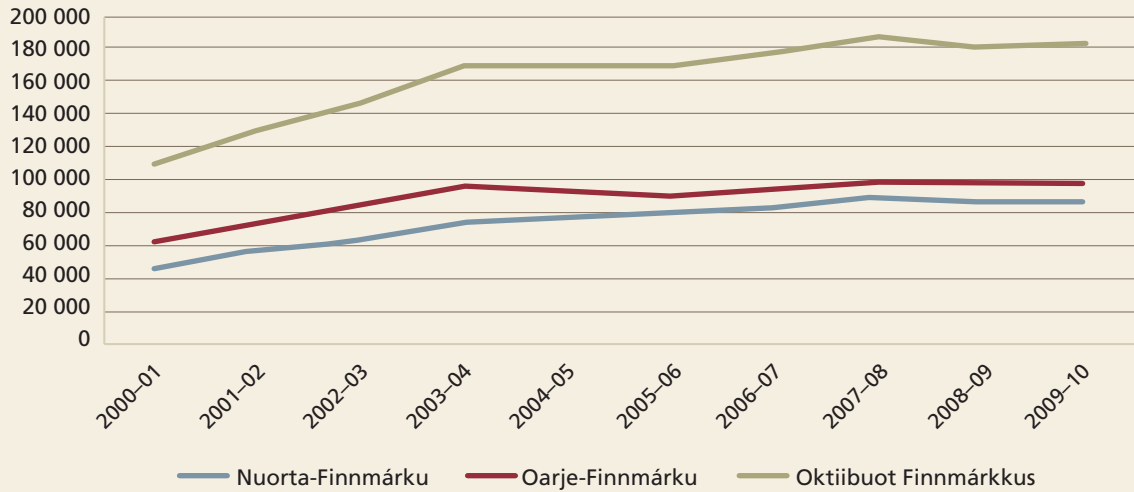
Govus 5 čájeha ahte Oarje-Finmárkku golmma johtolagain lea leamašan seamma ovdáneapmi, ja ahte Guovdageainnu guovdajohtolagas leat eanemus bohccot.

Nuorta-Finmárkkus lea boazolohku 2006–2010 áigodagas lassánan 7,3 proseanttain, vrd. govus 6. Veardideames Boazodoallostivrra 2006 boazologu mearrádusain de lea boazolohku dán áigodagas lassánan 17,6 proseanttain. Jagi 2000:s ledje Buolbmágis/Várjjagis eanemus bohccot Nuorta-

21) 1835 almmuhuvvui boazolohku vuosttaš geardde, ja 1980 rádjai boazolohku ii báljo lassánan badjel 100 000 heggii.

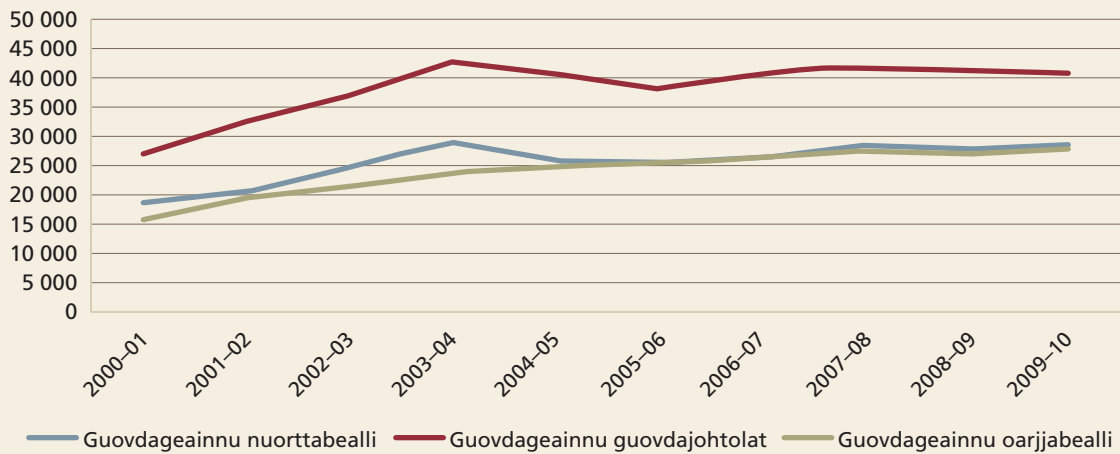
22) Dokumeanta nr. 3:12 (2003-2004) Riikkadárkkástusa Finmárkku guohtunvulljodagaid guorahallan.

Govus 4 Boazologu ovdáneapmi Finnmärkkus 2001 rájes 2010 rádjja

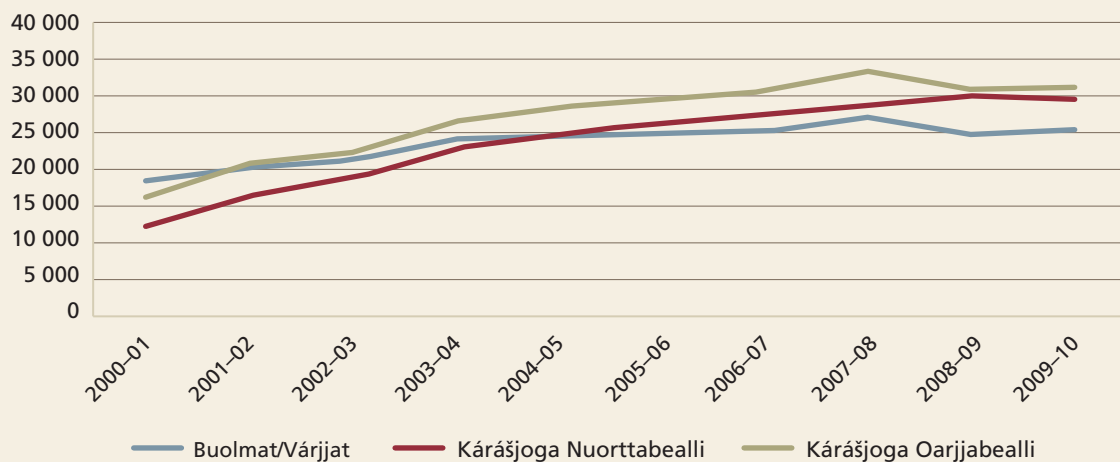
Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta Boazodoallohállddahus 2011

Govus 5 Boazologu ovdáneapmi Oarje-Finnmärkkus 2001 rájes 2010 rádjai

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta Boazodoallohállddahus 2011

Govus 6 Boazologu ovdáneapmi Nuorta-Finnmärkkus 2001 rájes 2010 rádjai

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta Boazodoallohállddahus 2011

Tabealla 6 Boazologu stáhtus veardiduvvon iešgudette orohagaid alimus boazologuin

OROHAGAT			Boazolohku 2010 njukčamánu 31. b.2 ²³	Alimus boazo- lohku mearri- duvvon Doaib- manjuolggadu- sain	Erohus 2010 boazolo- gus Doaibman- juolggadusain mearriduvvon alimus boazo- logu ektui	Erohus 2010 boazologus doaibmanjuolgg- adusain 2010 mearri- duvvon boazologus (proseanta)
Nuorta-Finmark			87 076	70 000	-17 076	-19,6
Buolbmát Várjjat	1/2/3	NUORTA MÁTTA-VÁRJJAT	655	900	+245	+37,4
	5A	BÁHČAVEADJI	2 499	2 500	+1	0
	4/5B	OARJJIT MÁTTA-VÁRJJAT	1 866	2 000	+134	+7,2
	6	VÁRJJATNJÁRGA	11 749	11 000	-749	-6,3
	7	RÁKKONJÁRGA	3 404	4 000	+596	+17,5
	9	OLGGUT CORGAŠ/ OARJE-DEATNU	5 538	5 800	+262	+4,7
Karášjoga Oarjjabealli (Dálveorohat 17)	13	LÁGESDUOTTAR	13 949	10 000	-3 949	-28,3
	14	SPIERTTANJÁRGA	6 496	5 000	-1 496	-23,0
	14A	SPIERTTAGÁISÁ	9 379	6 300	-3 079	-32,8
Karášjoga Nuorttabealli	16	KÁRÁŠJOGA OARJJABEALLI	31 541	22500	-9 041	-28,7
Oarje-Finmárku			97 013	77 350	-19 663	-20,3
Guovdageainnu Nuorttabealli (orohat 30A)	19	SÁLLAN	4 379	4 300	-79	-1,8
	20	FÁLÁ/KVALØY	2 117	1 700	-417	-19,7
	21	GEARRETNJÁRGA	3 159	2 400	-759	-24,0
	22	FIETTAR	7 218	4 900	-2 318	-32,1
	23	SEAINNUS/NÁVGGASTAT	9 425	6 600	-2 825	-30,0
	24A	OARJE-SIEVJU	1 202	1 250	+48	+4,0
	24B	NUORTA-SIEVJU	703	700	-3	-0,4
Guovdageainnu guovdajohtolat (orohat 30B)	25	STIERDNÁ	1 660	1 450	-210	-12,7
	26	LAKKONJÁRGA	9 026	5 250	-3 776	-41,8
	27	JOAHKONJÁRGA	5 776	4 600	-1 176	-20,4
	28	CUOKCAVUOTNA	593	900	+307	+51,7
	29	SEAKKESNJÁRGA JA SILDÁ	1 185	1 100	-85	-7,2
	32	SILVVETNJÁRGA	2 274	2 100	-174	-7,7
	33	SPALCA	6 360	4 900	-1 460	-23,0
	40	ORDA	5 804	4 750	-1 054	-18,2
	41	BEASKÁDAS	5 035	2 800	-2 235	-44,4
	11T	RÁIDNÁ	314	600	+286	+91,1
	33T	ITTUNJÁRGA	788	900	+112	+14,2
	19/32T	IVGOLÁHKU	2 081	2 300	+219	+10,5
	Guovdageainnu oarjjabealli (orohat 30A)	34	ÁBBORAŠŠA	6 622	4 200	-2 422
35		FÁVRRSORDA	6 612	6 400	-212	-3,2
36		COHKOLAT	8 958	6 900	-2 058	-23,0
37		SKÁRFVÁGGI	1 456	1 650	+194	+13,3
39		ÁRDNI/GÁVVIR	2 408	2 000	-408	-16,9
42		BEAHCEGEALLI	1 804	2 700	+986	+49,7
SUBMI FINNMÁRKU			184 089	147 350	-36 739	-20,0

Gáldu: Resursarehketdoallu, Stáhta boazodoallohaldadus 2011 og doaibmanjuolggadusaid guorahallan, Riekkadárkkástus 2012

23) Marjimus registrerejuvvon boazolohku lea 2010 njukčamánu 31. beaivvi rájes. Dát ii leat velá njulgejuvvon almmolaš lohkamiid ektui.

Finnmárkkus, muhto 2001 rájes leat Kárášjoga oarjjebealis eanemus bohccot. Jagi 2005 rájes leat maiddái Kárášjoga nuorttabealis eanet bohccot go Buolbmágis/Várjjagis.

Mearrideames boazologu doaimmanjuolggadusaid vuodul

Boazodoalloga vuodul galgá doaimmanjuolggadusaid vuodul mearriduvvot alimus boazolohku juohke geassesiiddaide (geasseorohagaide). Tabealla 6 čájeha ahte Finnmarkkus 2010 cuoŋománu 1. beaivvi leat 184 089 bohcco. Boazodoallostivra mearridii ahte Finnmarkku alimus boazolohku galgai leat 147 350 bohcco. Dát mearkkaša ahte bohccuid lohku ferte geahpiduvvot sullii 37 000 heakkain, mii mearkkaša ahte olles Finnmarkkus galgá boazolohku geahpiduvvot 20 proseanttain. Nuorta-Finnmarkkus galgá boazolohku geahpiduvvot sullii 17 000 bohccuin. Dát mearkkaša 19,6 proseanta geahpideami. Oarje-Finnmarkkus galgá boazolohku geahpiduvvot sullii 20 000 bohccuin, mii mearkkaša 20,3 proseanta geahpideami.

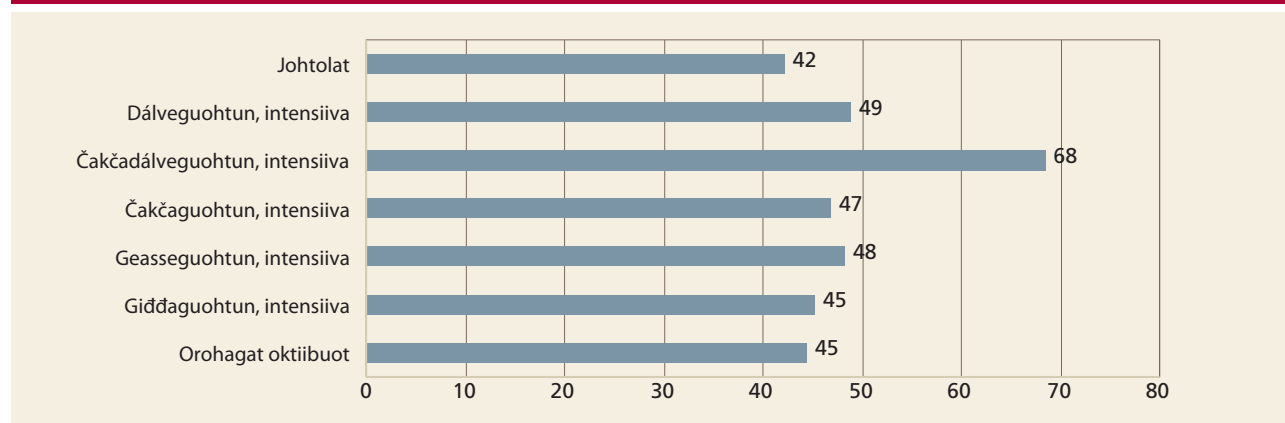
Viidáset čájeha tabealla ahte máŋga orohaga šaddet geahpidit boazologu badjel 2000 bohccuin juohke orohaga nammii. Nuorta-Finnmarkkus šaddet orohagat 13, 14A ja 16 oktiibuot geahpidit boazologu 16 969, mii mearkkaša 29,3 proseanttain oppalaš boazologus. Oarje-Finnmarkkus leat guhitta orohaga (22, 23, 26, 34, 36 ja 41), mat šaddet geahpidit logu badjel 2000 bohccuin. Dát orohagat galget oktiibuot geahpidit boazologu 15 634 bohccuin, mii mearkkaša 33,8 proseanttain.

4.2.4 Areálastáhtus ja areálovdáneapmi Finnmarkku boazodoalloguovlluin

Ássan ja vuoddostruktuvra Oarje- ja Nuorta-Finnmarkku boazodoalloguovlluin dagaha vuolil bealleproseanta dáin guokte guovllu oppalaš eatnamiin.²⁴ Lea duodaštuvvon ahte boazu lea olmmošárgi ja hilgu guovllu guohtumiid ja lagamus guovlluid gos leat fysalaš sisabahkkemat ja johtolat.²⁵ Dán dahket earenoamážit álddus go leat miesit (Vistnes, Nellemann ja Bull 2004). Dát dagaha maiddái ahte huksemat guovlluin gos eai leat leamašan sisabahkkemat dagaha stuorit vahágiid go maid huksemat dagahit dakkár guovlluin gos juo leat leamašan sisabahkkemat. Vaikko eananmeassamat leat relatiiva smávvát, de dutkan duodašta ahte luonddumeassan váikkuha bohccuide mealgat eanet go dusse meassanbáiki (Lie, Vistnes ja Nellemann 2006).²⁶ Duodašteames movt eananmeassamat váikkuhit bohccuid viidábut go dušše meassanbáiki Finnmarkkus, de leat GIS-guorahallama bakte iskan boazodoalloguovdagiid mat lea vuolil 2 km eret huksejvonn dáluin ja siskkáldas struktuvrras, dás rájes gohčoduvvon váikkuhanavádat.

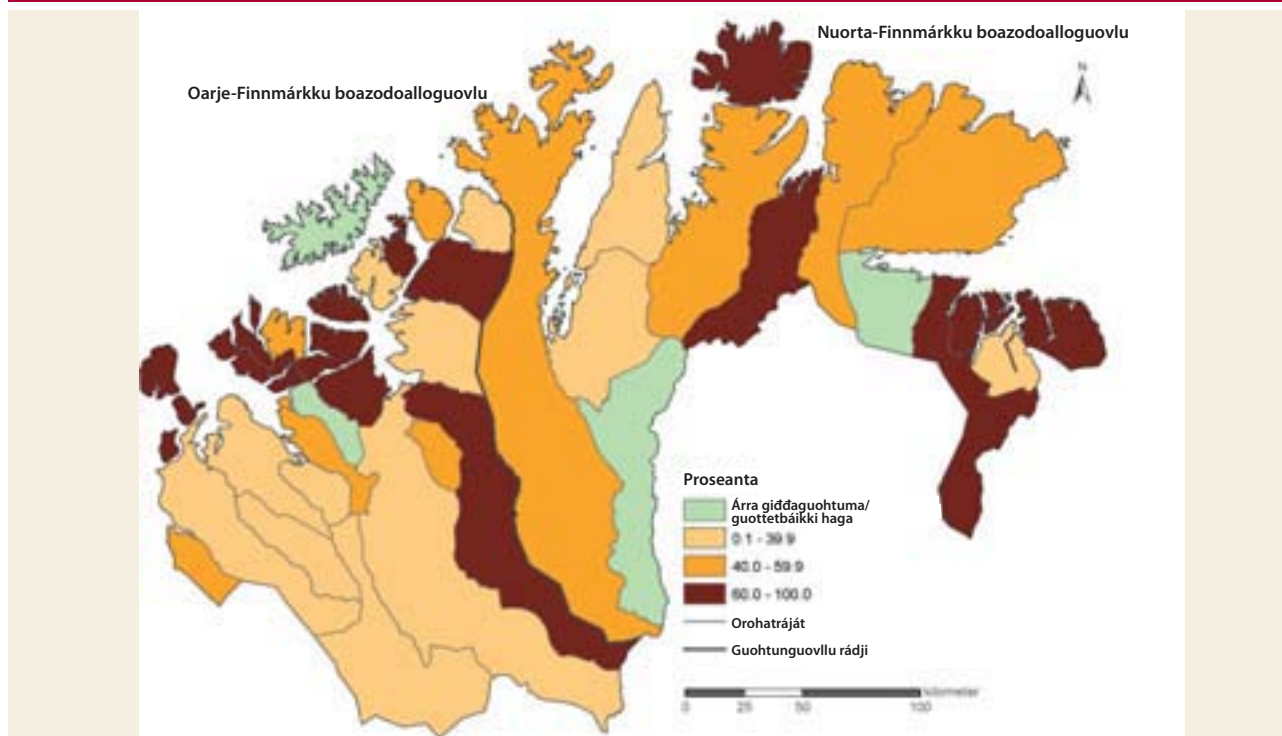
Govus 7 čájeha ahte jagi 2011 45 proseanta Oarje- ja Nuorta-Finnmarkku boazodoalloguovlluin leat siskkobealde váikkuhanavádaga.²⁷ Soames intensiiva geavahuvvon jahkodatguohtumiin lea eanangáhppálat mii lea siskkobealde váikkuhanavádaga stuorit, ja lea omd. 68 proseanta čakčaguohtuneatnamiid ektui.

Govus 7 Oassi váikkuhuvvon eatnamiin (2 km eret viessohuksemis ja siskkáldas struktuvrras) jahkodatguohtumiid mielde. Oarje- ja Nuorta-Finnmarkku boazodoalloguovlluin. 2011. Proseantalohku

Gáldu: SSB, 2012

- 24) Siskkobealde Oarje- ja Nuorta-Finnmarkku boazodoalloguovlluid registrerejvonn jahkodatguohtumiin.
- 25) Dutkan čájeha ahte boazu garvá báikki manjil luonddumeassamiid 1 km gitta 4 km rádjai.
- 26) Čadahuvvon guorahallamat lea sámi boazodoalloguovlluin, mm. guovlluin gos lea boazoealáhus.
- 27) Dát oasis leat guoskkahuvvon guorahallamis: Huksehatbáikkid, luottat, allagealddalinjít, revrehuksehusat ja buodđoravda, báhčín- ja hárhállanguovllut (suodjalus), bieggamiillot, čakčefápmorusttegat, ruvkedoaimma ja geađgerokkamat, čievrorokkamat ja geađgeduvdni.

Gáldu: SSB 2012. Kárta vuodđun lea Stáhta boazodoallohállddahus eanangeavahankárta

Soames guovllut leat hearkkibut huksemiid ja siskkáldas struktuvrraid ektui, nugomat guottetbáikkid ja árra giddáguohtumat. Guorahallan duodašta ahte muhtun orohagain jagi 2011:s ledje 60 proseanta eatnamiin dákkár váikkuhusguovlluid siskkobealde, geahča kárta čuovvovaš siiddus. Sevdnjes rukses ivdni kárttas čájeha ahte gaskal 60 ja 100 proseanta oahagas lea váikkuhusguovllu siskkobealde, sevdnjesfiskes ivdnejuvot guovlluin lea gaskal 40 ja 59,9 proseanta siskkobealde váikkuhusguovllu ja čuvgesfiskes guovlluin lea gaskal 0,1 ja 39,9 proseanta siskkobealde váikkuhusguovllu. Ruoná ivdni 4. kárttas čájeha ahte orohagas váilu giddáguohtun/guottetbáiki.

GIS-guorahallan čájeha ahte váikkuvuvon guovllut leat bisson stádisin 2001 rájes gitta 2011 rádjai visttiid ja luottaid dáfus. Rievdadeamit eará siskkáldas struktuvrraid ektui eai leat ráhkaduvvon.²⁹ Sivvan dasa ahte leat leamašan dušše smávit rievdadusat 2001 rájes gitta 2010 rádjái,

28) Muhtun guovlluin ii leat registrerejuvvon guottetbáiki iege giddáguohtunbáiki, masa sáhtá sivvan ahte guohtumat eai geavahuvo dahje ahte guovlu lea registrerejuvvon birrajagi guohtunbáikin.

29) Jagi 2001 loguid vuodđun leat visttiid ja luottat (danin go eai gávdno statistihka mii čájeha eará siskkáldas struktuvrraid ovdáneami). Jagi 2011 loguid vuodđun leat visttiid ja buot siskkáldas struktuvrrat (danin go stáhtuslogut buot siskkáldas struktuvrii eai gávdno). Dat mearkkaša ahte buot eará siskkáldas struktuvra go visttiid ja luottat sáhttet dáhpáhuva sihke ovdal ja manjil jagi 2001. Oppalaš váikkuhus čájehuvvo ja rievdadusat visttiid ja luottaid olis čájehuvvojit.

lea ahte dán áigodagas leat odđa visttiid ja luottaid huksen čadahuvvon lahka gávdno visttiid ja luottaid (unnit go 100 mehtera eret dálá huksehusain).

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha reivves ahte boránvdehállddašeamis maid lea váikkuhus ceavzilis boazodoalu mihttomearrái. Boránvddiid gávdnoštupmi váikkuha eatnamiid atnui ja unnida boazodoalu máškitvuoda. Stuorit boránvdelohku sáhtá dagahit ahte soames guovllut adnojit garraseappot. Earret váikkuhusaid joksamis ekologalaš ceavzilvuoda, boránvddiin maiddái lea váikkuhus joksamis ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Died. St. 9 (2011-2012) čujuha Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dasa ahte lea ráhkaduvvon kárta mii čájeha boazodollui dehálaš guovlluid, nugomat jahkodatguohtumiid, johtolagaid, čohkken/gárddastallanguovlluid, muhto daid leat odasteamen jnv.³⁰ Departemeanta atná dárbbášlažžan čadahit boazodoalloguovlluid árvoklassifiserema odastuvvon kártaid vuodul vai čielggasmahttit makkár guovllut leat áibbas dehálačča ealáhussii. Departemeanta atná vuodđun árvoklassifiseremis boazodoalu areálakártaid buorebut sihkkarastá daid eatnamiid mat leat earenoamáš dehálačča boazodollui,

30) Leat dát kárta mat leat vuodđun SSB guorahallamiin.

ja dagaha ovddalgihtii didolašvuoda boazoeaig-gádiidda. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha maiddá reivves ahte areálakártaid árvoklassifiseren dagaha vejolažžan hábmet plánanjuolggadusaid boazodoalu earenoamáš guovluide. Dasa lassin árvoklassifiseren sihkkarastá buoret ovddalgihtii didolašvuoda fylkkasuohkaniid ja suohkaniid plánabargiide ja boazodollui plána- ja huksenlága mielde.

4.3 Ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha sáhkkehállamis Stuorradikki ektui ahte guohtunválljodagat leat dehálačča boazodoalu birgobuvttadeapmái, ja ahte ekologalaš ceavzilvuolta lea eaktun jus galgá olahit ekonomalaš ceavzilvuoda. Departemeanta deattuha ahte boazoeaigádat leat iešheanalaš boazodoallit ja ahte ekonomalaš ceavzilvuoda bargu mearkkaša ahte departemeanta galgá láchččet dohkálaš dienas- ja čálgoovdáneami boazoeaigádiidda. Departemeanta čujuha viidáset dasa ahte sihkkarastimis ealáhusa guohtunvuodu lea dárbbášlaš oassi kultuvrralaš ceavzilvuodas. Ealáhusa ekonomii ja maiddá váikkuha kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda oassemihtut eai leat operationaliserejuvnon boadusindikátoriiguin departemeanta stivrendokumeanttain. Kápihttal danin govvida oppalaš dili ja ovdánandovdomearkkaid ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeriid.

4.3.1 Ekonomalaš stáhtus ja ovdáneapmi boazodoalus

Ekonomalaš ceavzilvuolta mearkkaša ahte biddjojít gáibádusat buvttadanmunnái, dienasnákcii, dienasdássái ja juogadeapmái.

Doaibmaboáđus boazodoalus

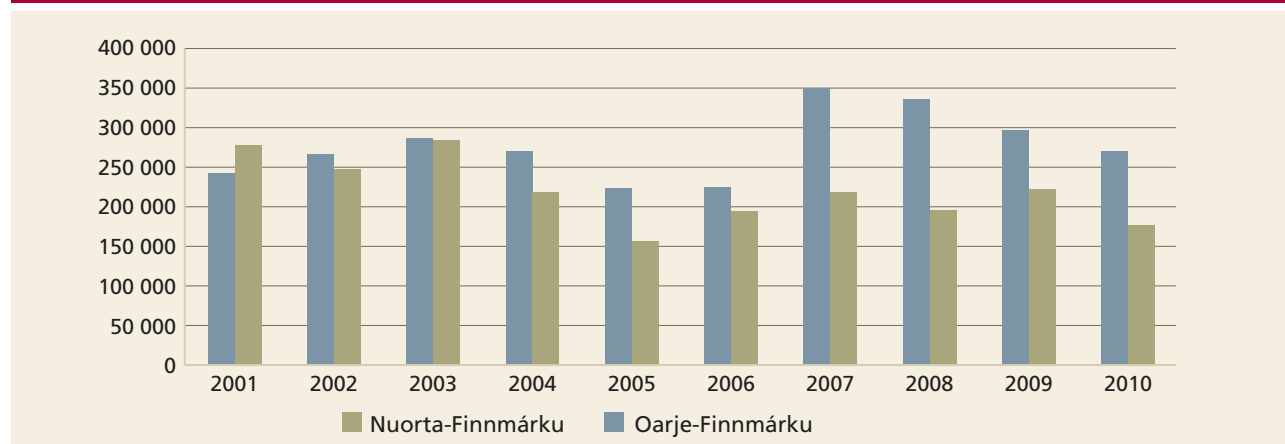
Buhtadas bargamis ja iežaskapítála lea boazodoalu doaibmabohtosa dajahus, ja válldaha boazoealáhusa dietnasiid ja goluid.

Govus 8 čájeha doaibmabohtosa Oarje- ja Nuorta-Finnmárkku siidaosiin 2001–2010 áigodagas. Das ovdanboahá ahte jagi 2010 Nuorta-Finnmárkku gaskamearalaš doaibmaboáđus juohke siidaosis lei badjel 270 000 ruvno, lagabui 100 000 ruvno eanet go seamma jagi Oarje-Finnmárkku gaskamearalaš doaibmaboáđus.

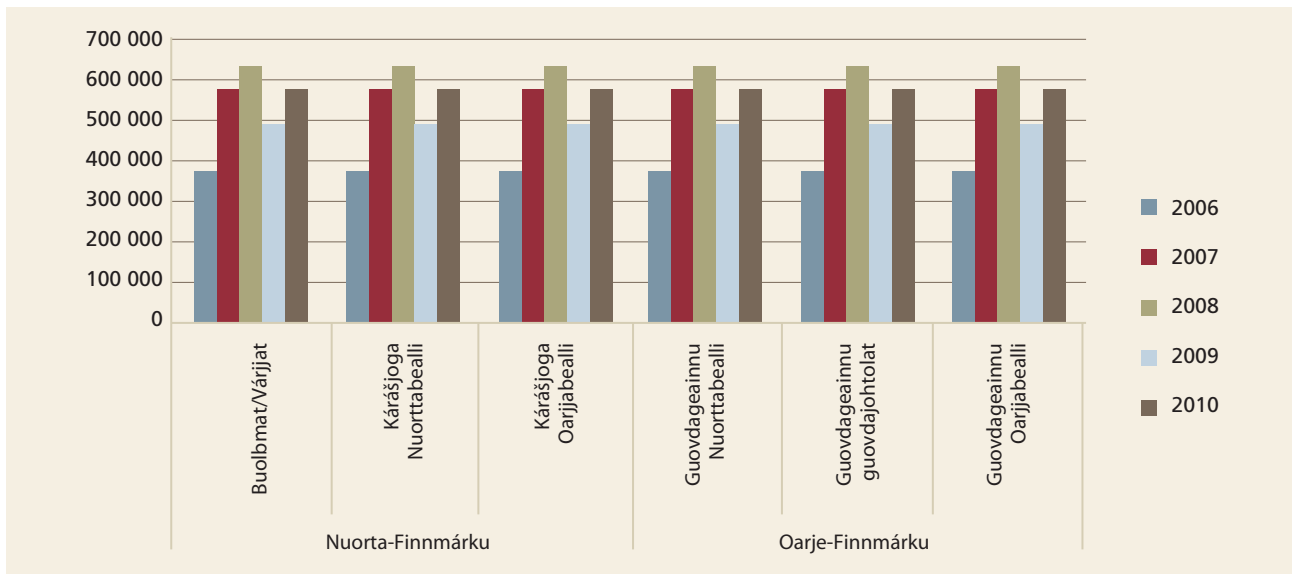
Govus čájeha viidáset ahte ledje stuorra erohusat doaibmabohtosis gaskal 2003 ja 2010. Doaibmaboáđus njeiei jagiid 2003–2006 rádjai ja lassánii 2007 rádjai. Nuorta-Finnmárkku njeiei doaibmaboáđus juohke siidaosis 18,9 proseanttain 2008 rájes 2010 ja Oarje-Finnmárkku dat njeiei 10,3 proseanttain. Oppalaš rehketdoalus čujuhuvvo dasa ahte 2002 ja 2003 goluid ja birgodietsasiid, ferte geahččat rievvdadusaid ektui mat dahkkojedje ealáhuskoviin ja njuovahagaid meroštallanvuogis, mii maid sáhtá čilget boatkaneami dáid guovtti jagiid gaskkas. Viidáset lea maid dáid boatka birgodietsasiin gaskal 2008 ja 2009, masa njuovahagaid boasttu raporterren lea sivan.

Govus 9 čuoovvovaš siiddus čájeha ahte doaibmaboáđus rievddadan iešguđetge boazodoalloguovlluin Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku. Jagi 2010 lei Buolbmágis/Várjjagis juohke siidaosi gaskamearalaš doaibmaboáđus badjelaš 575 000 ruvno, ja Kárášjoga nuortabealis lei doaibmaboáđus 105 000 ruvno. Dán boazodoalloguovllus doaibmaboáđus unnui badjel beliin ovddit jagi ektui.

Govus 8 Buhtadas bargamis ja iežaskapítála juohke siidaosi nammi gaskal 2001 ja 2010 (2010 ruvnodási)

Gáldu: Logut boazodoalu oppalaš rehketdoalus, Ekonomalaš lávdegoddi

Gáldu: Logut boazodoalu oppalaš rehketdoalus

Buolbmágis/Várjjagis leat gaskamearálaččat leamašan alit doaibmadietnasat go eará boazodoalloguovlluiguin dán seamma áigodagas.

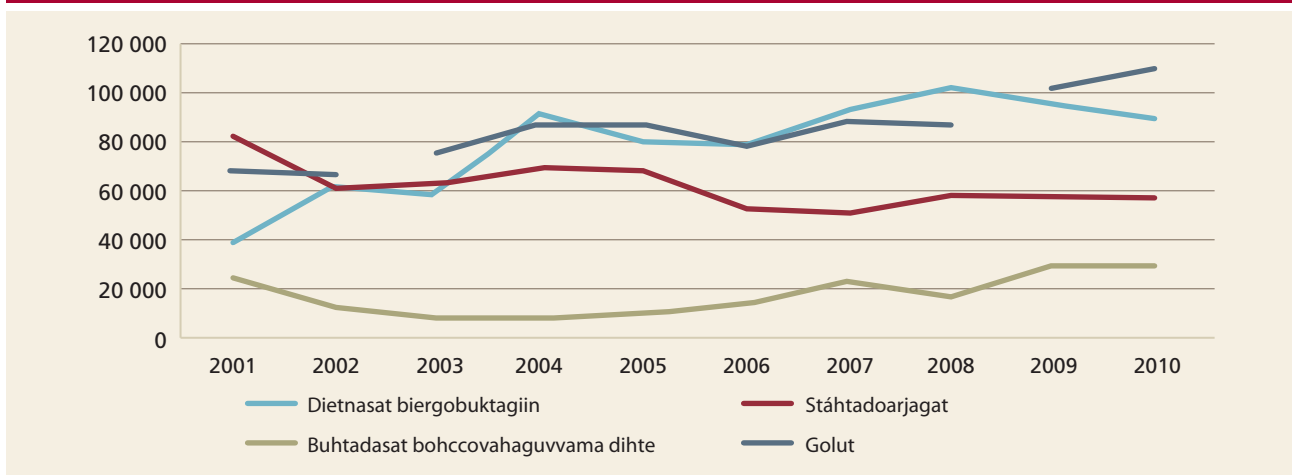
Biergodietnasat, stáhtadoarjja, buhtadusat ja golut

Govus 10 čájeha biergodietnasiid stáhtusa ja ovdáneami³², stáhtadoarjagiid, buhtadusaid ja goluid Finnmárkkus 2001–2010 áigodagas. Das ovdanboahdá ahte 2010 oppalaš goluid sturrodát lea badjel 20 miljovna ruvno eanet go biergodietnasat. Stáhtadoarjja boazodollui lea sullii duppalit eanet go boránvdebuhtadusat. Stáhtadoarjagat ja buhtadusat jagi 2010:s vástidedje rudalaččat lagabui seamma supmi go

biergodietnasat (86,4 miljovna ruvno) ja stáhtadoarjagat ledje mearrideaddjin sihkkarastimis ahte oppalaš dietnasat ledje stuorit go golut, vrd. 2011 bušeahtta 2011 oppalaš rehketdoalus.

Govus 10 čájeha viidáset ahte golut leat lassánan 2001–2010 áigodagas sullii 60 proseanttain. Seamma áigodagas leat biergodietnasat maid lassánan, sullii 126 proseanttain. Áigodagain 2001–2005 ja 2009–2010 ledje oppalaš golut stuorit go biergodietnasat.

Govvosis maiddái ovdanboahdá ahte gaskamearálaš buhtadusat go leat massán boh-

Gáldu: Logut boazodoalu 2001–2010 oppalaš rehketdoalus, Ekonomalaš lávdegoddi

31) Lea boatka biergodietnasiin gaskal 2008 ja 2009, masa sivvan lea boasttu raporteremat njuovahagain (2010/2011 oppalaš rehketdoallu).

32) Biergodietnasiin oaivilduvvo biergu- ja oalgebuktagat bohccos, vrd. oppalaš rehketdoalus

33) Goluid ja biergodietnasiid lassáneapmi 2002:s 2003 rádjái ferte árvvoštallat ealáhusskoviid rievdeame ja boazonjuovahagaid ja njuovahagaid loahppamáksámušaid ektui, mii sáhtta čilget erohusaid dáid guovtti jagiid gaskkas. Boazonjuovahagaid boasttu raporteremiid dihte ii leat vejolaš buohtastahit 2008 ja 2009 biergodietnasiid (Oppalaš rehketdoalus)

cuid (boránávdiide, biila- ja togajohtolagas) leat lassánan sullii 20 proseanttain 2001:s 2010 rádjái. Stáhtadoarjagat ledje buot alimus dásis jagi 2001:s, ja leat dán áigodagas njiedjan 31 proseanttain.

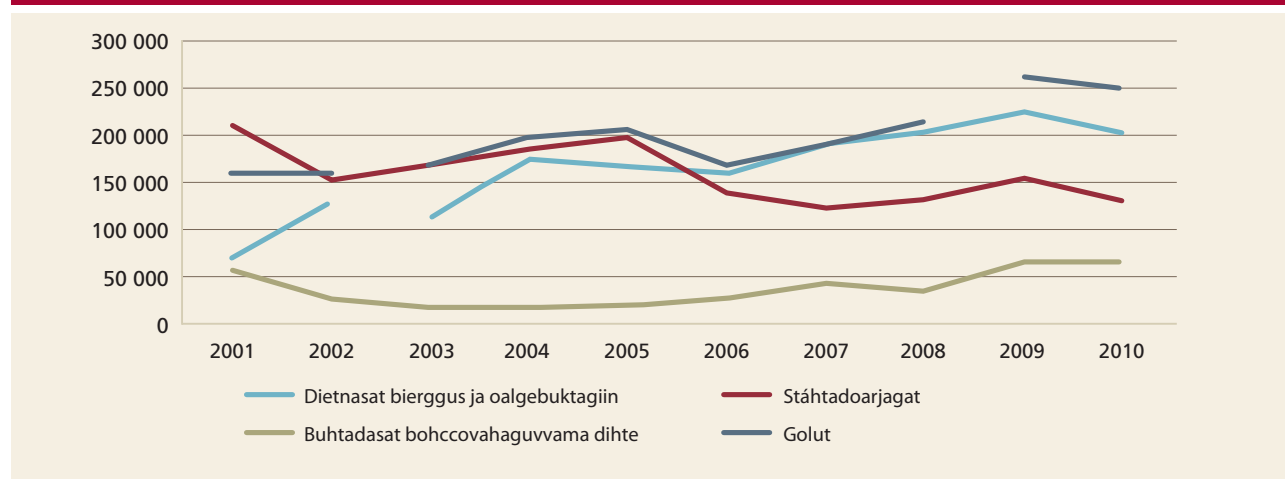
Govvosat 11 ja 12 čájehit gaskamearálaš biergodietnasa árvvuid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid go leat massán bohccuid (boránávdiide, biila- ja togajohtolagas) juohke siidaosis Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus 2001 – 2010 áigodagas.

Nuorta-Finnmárkkus ledje biergodietnasat jagi 2010:s lagabui 260 000 ruvno juohke siidaosis, 204 000 ruvno ektui nu movt lei Oarje-Finnmárkkus. Proseantaoasi mielde lea biergodietnasiid lassáneapmi leamašan stuorit Oarje-Finnmárkkus 2001–2010 áigodagas, sullii 190 proseanta sullii 110 proseanta ektui Nuorta-Finnmárkkus.

Biergodietnsasat Oarje-Finnmárkkus leat lassánan 2009 rádjai ja Nuorta-Finnmárkkus ges 2008 rádjai. Das rájes leat biergodietnasat njiedjan 9 proseanttain Oarje-Finnmárkkus ja 18 proseanttain Nuorta-Finnmárkkus. Biergoviehkagiid njiedjan dagaha ahte biergodietnasat maid njidjet, muhto boazologu lassáneapmi sáhttá belohakkii buhtadit dan. Oppalaš rehketdoalu mielde sáhttet buori njuovvanviehkagat leat čilgehussan buori ekonomalaš dillái Buolbmágis/Várjjagis. Oppalaš rehketdoallu čájeha viidáset ahte geahpiduvvon njuovvanviehkagat lea geahpidan buvttadannuoni ja árvoháhkama Kárášjogas ja Oarje-Finnmárkkus.

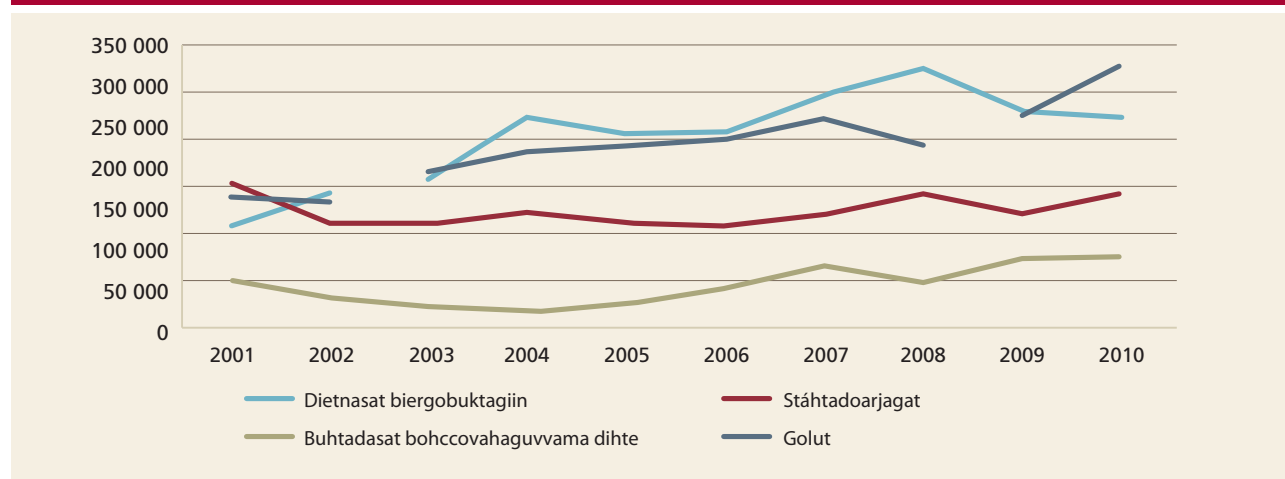
Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha ahte biergodietnasat vuosttažettiin čatnasit njuovvanhivvodahkii ja dasa man stuorra oassi dan jagáš buvttadusas njuovvá. Buolbmágis/Várjjagis njuovvet badjel 60 proseanttain dán jagáš buvttadusas.

Govus 11 Oppalaš biergodietnasiid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid ovdáneapmi juohke siidaosis 2001-2010 áigodagas Oarje-Finnmárkkus, dufát ruvnnuid mielde (2010 ruvnodássi)

Gáldu: Logut boazodoalu oppalaš rehketdoalus, Ekonomalaš lávdegoddi

Govus 12 Oppalaš biergodietnasiid, goluid, stáhtadoarjagiid ja buhtadusaid ovdáneapmi juohke siidaosis 2001-2010 áigodagas Nuorta-Finnmárkkus, dufát ruvnnuid mielde (2010 ruvnodássi)

Gáldu: Logut boazodoalu oppalaš rehketdoalus, Ekonomalaš lávdegoddi

dusas, eará guovlluin Finnmárkkus njuvvet birra-siid 30 proseanta. Daid orohagain gos lea alimus boazolohku ja vuolimus viehkagat, lea njuovvanhivvodat vel vuolibun, vuolil 10 proseanta.

Gollodási juohke siidaosi nammii lea dán áigodagas duppalastojuvvon Nuorta-Finnmárkkus, ja Oarje-Finnmárkkus gollodási lea lassánan sullii 56 proseanttain, ja golut leat stuorit go biergo-dietnasat sihke Oarje-Finnmárkkus ja Nuorta-Finnmárkkus jagi 2010:s. Nu lea dilli leamašan Oarje-Finnmárkkus buot jagiid 2001 rájes.

2010:s Nuorta-Finnmárkkus ledje stáhtadoarjagat ja buhtadusat boazovaháigiid ovddas váile 250 000 ruvno, sullii 60 000 ruvno eanet go Oarje-Finnmárkkus. Guorahallanáigodagas lei stáhtadoarjja jagi 2001:s buot alimus dásis Oarje-Finnmárkkus, muhto submi lea geahpiduvvon 38 proseanttain jagi 2010 rádjai. Nuorta-Finnmárkkus lea stáhtadoarjja dán áigodagas unniduvvon 7 proseanttain. Buhtadusat boazovaháigiid ovddas lea lassánan sihke Oarje- ja Nuorta-Finnmárkkus. Proseantaoasi mielde lei Nuorta-Finnmárkkus stuorimus lassáneapmi, sullii 50 proseanttain 2001 rájes.

Leat stuora erohusat sisabohtodoarjagiin iešgudetge boazodoalloguovlluin Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus. Buolbmát/Várjjat lea dat guovlu mas leat alimus biergodietnasat, ja ožžot maiddá stuorimus oasi stáhtadoarjaga juohke siidaosi mielde, 241 000 ruvno jagi 2010:s. Guovdageainnu oarjejohtolagas juohke siidaossi oazžu gaskamearálaččat unnimus doarjjasupmi 2010:s, 109 000 ruvno.

Dietnasat eará doaimmas go boazodoalus

Boazodoallobearrašiin leat dávjá mángga dienasgáldut go dušše boazodoallu ja oppalaš rehketdoallu čájeha ahte dietnasat olggobealde boazodoalu dagahit stuora oasi boazodoallobearrašiid dietnasis.

Oppalaš rehketdoallu čájeha ahte bálkkát olggobealde boazodoalu jagi 2010:s ledje sullii 80 miljovna ruvno, 38 miljovna ruvno Nuorta-Finnmárkkus ja 42 miljovna Oarje-Finnmárkkus. Dát lea lagabui seamma dásis go biergodietnasat ja mearkkaša ahte boazodoallobearrašat vižžet beali dietnasiin lea eará doaimmain go boazodoalus. Dát oassi lea leamašan stádisin 2001–2010 áigodagas.

Leat dávjá nissonolbmot geain lea dienas olggobealde boazodoalu, ja jagi 2010:s 83 proseanta

siidaosi nissoneaiggádiin ja 65 proseanta dievdoeaiggádiin lei dienas olggobealde boazodoalu. Lassin siidaosiid eaiggádiid dietnasiidda, de leat maiddá náittosguimmiid dietnasat maid vižžet olggobealde ealáhusa dehálačča siidaosi ekonomijii. Oppalaš rehketdoalus boahotá ovdan ahte 89 proseanta nissoniin ja 73 proseanta dievduin leat dietnasat olggobealde boazodoalu.

4.3.2 Kultuvrralaš stáhtus ja ovdánandovdomearkkat boazodoalus

Boazoealáhus galgá seailuhuvvot dehálaš vuodduin sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii nu movt ovdanboahotá Vuoddolága § 110 a ja álbmotrievtti njuolggadusain álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta cealká sáhkkehállamis ahte boazoeaiggádiid lohku, bealljemearkkat³⁴, bargoaigeanu ja sohka-beal- ja ahkečoahkádusa boazodoalus čalmmustahtá kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Siidaosiid ja boazoeaiggádiid lohku

Tabella 7 čájeha ahte siidaosiid lohku lea njiedjan 8,7 proseanttain 2001 rájes 2010 rádjai. Stuorimus geahpádus lea Oarje-Finnmárkkus, gos lohku lea njiedjan 13,6 proseanttain. Nuorta-Finnmárkkus njiejai lohku 2,1 proseanttain seamma áigodagas.

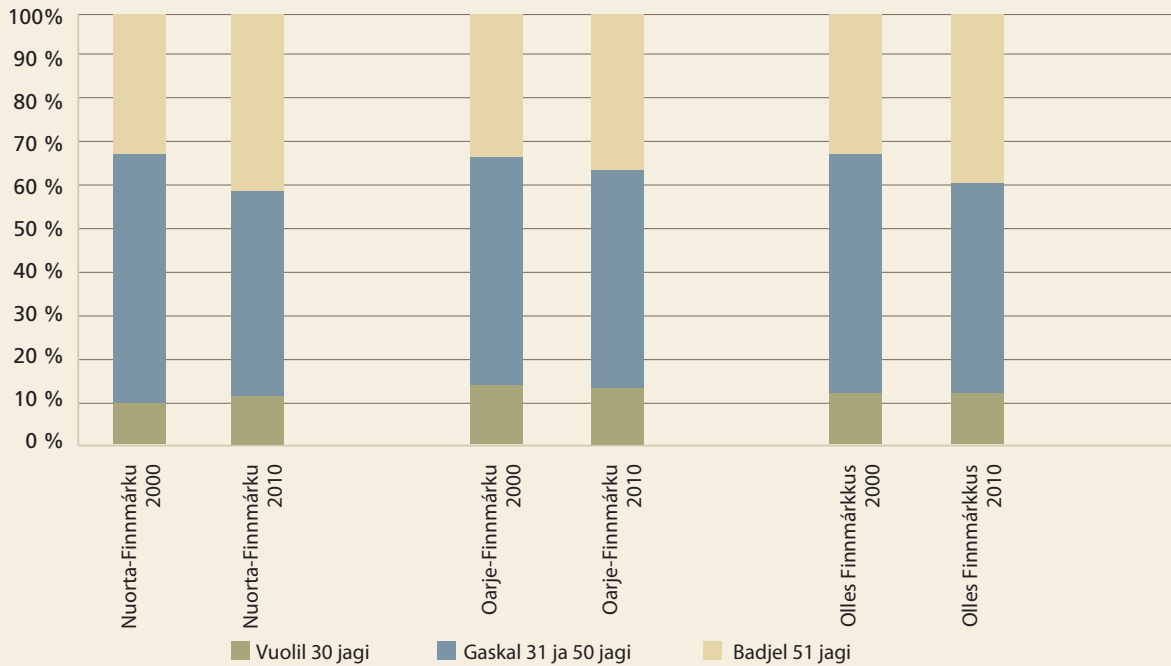
Tabella 7 Siidaosiid lohku boazodoalus jagiid 2001, 2007 ja 2010

	2001	2007	2010
Nuorta-Finnmárkkus	183	182	179
Oarje-Finnmárkkus	242	216	209
Finnmárkkus	425	398	388

Gáldu: Boazodoallohálldahusa (Resursarehketdoallut (2003/2004 ja 2009/2010 resursarehketdoallut)

Tabella 8 čájeha ahte 2010:s ledje lagabui 2400 boazoeaiggáda Finnmárkkus. Lohku lea lassánan 14,8 proseanttain 2001 rájes 2010 rádjai. Lea Nuorta-Finnmárkkus gos boazoeaiggádiid lohku eanemusat lea lassánan, vástideaddji 27,5 proseanttain, ja Oarje-Finnmárkkus ges lea seamma áigodagas boazoeaiggádiid lohku lassánan 7,6 proseanttain.

34) Oppalaš- ja resursarehketdoallu eai čájjet stáhtusa ja ovdáneami bealljemearkkaid logus

Gáldu: Oppalaš rehketdoalu logut, Ekonomalaš lávdegoddi

Tabealla 8 Olbmuid lohku geat leat gullevačča sámi boazodollui jagiid 2001, 2007 ja 2010

Boazodoalloguovlu	2001	2007	2010
Nuorta-Finnmárkkus	749	883	955
Oarje-Finnmárkkus	1 310	1 322	1 410
Finnmárkkus	2 059	2 205	2 365

Gáldu: Boazodoallohállddaha (Resursarehketdoalut (2003/2004 ja 2009/2010 resursarehketdoallu).

Siidaosiid logu geahpáduš ja boazoeaiggáidid logu lassáneapmi sáhtta dagahan ahte boazoeaiggáidid lohku juohke siidaosis lea lassánan. Áigodagas 2001-2010 lea gaskamearálaš boazoeaiggáidid lohku Finnmarkkus juohke siidaosis lassánan 1,3. Lea sullii seamma lassáneapmi sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus. Resursarehketdoalu logut čájehit ahte jagi 2010 ledje Finnmarkkus 6,1 olbmo juohke siidaosis, namalassii 6,8 boazoeaiggáda juohke siidaosis Oarje-Finnmárkkus, ja 5,3 boazoeaiggáda juohke siidaosis Nuorta-Finnmárkkus. Oarje-Finnmárkkus guovllustivra ja Sámediggi celket sáhkkehállamis ahte dát lea leamašan dárbbášlaš ovdáneapmin, danin go boazodoallu lea resursagáibideaddji ealáhus mii gaskkohagaid dárbbáša ollu olmmošlaš návccaid.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkehállamis ahte ferte leat govttolaš oktavuoha gaskal ealáhusa resursavuodu ja das galle olbmo galget sáhttit bargat ja oažžut dietnasa boazodo-

alus, daid márkan- ja dienasvejolašvuodaiguin mat odne gávdnojit. Tabealla 8 *Olbmuid lohku geat leat gullevačča sámi boazodollui jagiid 2001, 2007 ja 2010* čájeha ahte leat eanet boazoeaiggádat ja govus 8 (siidu 147) *Buhtadas bargamis ja iežaskapitála juohke siidaosis 2001–2010* áigodagas (2010 *ruvdnodássi*) čájeha ahte gaskamearálaš doaibmaboadus juohke siidaosis nammii lea niedjan mañimus jagiid. Dát oppalohkái čájeha ahte juohke boazoeaiggáda doaibmabodus dán áigodagas lea hedjonan. Eanemus hástaleaddji lea dilli Oarje-Finnmárkkus, gos juohke siidaosiin gaskamearalaččat lea vuolimus doaibmaboadus, eanemus boazoeaiggádat ja unnimus boazolohku. Sámediggi lea sáhkkehállamis dán aiddostahtán ja deattuhan ahte heajos ekonomiija earenoamáziid guoská smávit boazoeaiggáidida.

Bargoáigi ja buvttadanmunni

Bargoáiggi boazodoalus sáhtta mihtidit jahkedoaimma ja diibmoanus.³⁵ I Oppalaš rehketdoalus ovdanboahá ahte 2010:s Finnmarkku boazodoalus ledje oktiibuot 730 jahkedoaimma. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahtta ahte jahkedoaimma logu ovdáneapmi ii čájjet dili áibbas riehta, danin go modealla mii lea adnon vuodđun lea 1980-logu rájes. Oppalaš rehketdoalus ahte leat váilivuodat modeallas man mielde meroštallat bargoáiggi anu ja mii sáhtta dagahit

35) Vuodđun adnojuvvo ahte jahkedoaimma mearkkaša 1 800 diimmu (2011 oppalaš rehketdoallu).

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

eahpegovttolaš erohusaid boazodoalloguovvluid gaskkas. Eahpesihkarvuodaiddihte ii leat buvttadanmunnii meroštallojuvvon guorahallanáigodagas, iige bargoáiggi adnu iige buvttadanmuni (doaibmaboadus/jahkedoaimma) iešgudetge boazodoalloguovlluin.

Ahki

Ahkeovdáneapmi lea čujuhussan dasa movt rekrutteren lea boazodollui. Jagi 2010:s lei Finnmárkkku siidaeaiggádiid gaskamearálaš ahki 47 jagi, ja gaskamearálaš ahki Nuorta-Finnmárkkkus lei 48 jagi ja 46 jagi Oarje-Finnmárkkkus.³⁶

Govus 13 govvida Finnmárkkku siidaosiid eaiggádiid ahkejuogu jagi 2000:s ja jagi 2010:s. Ovdáneapmi čájeha ahte vuolil 30 jahkásaččaid lohku lea bisson rievdatkeahttá, ja badjel 50 jahkásaččaid lohku lea lassánan 32 proseanttas gitta 39 prosentii. Stuorimus lassáneapmi lea leamašan Nuorta-Finnmárkkkus, gos dán ahkejoavkku lohku lea lassánan 32 proseanttas 41 prosentii. 31-50 ahkásaš siidaeaiggádiid lohku lea njiedjan Finnmárkkkus 56 proseantas 49 prosentii. Lohkku njiejai eanemusat Nuorta-Finnmárkkkus, 58 proseanttas 48 prosentii.

Nisson boazoeaiggádiid stáhtus ja ovdánandovdomearkkat

Sámi boazodoalus lea nissonolbmuiin guovddáš sajádat kulturguoddiin. Boazoealáhus lea árbevirolaččat leamašan bearášvuodustuvvon ealáhus (*báikedoallu*), mas dievddut, nissonat ja mánát aktiivvalaččat leat mielde boazodoalus. Árbevirolaččat leat nissonolbmot geat čuovvovaš buolvva leat oahpan.

Oppalaš rehketdoallu čájeha ahte Finnmárkkus jagi 2010:s 11 proseanta siidaosiid eaiggádiin ledje nissonolbmot. Siidaosiin mas leat eanemus nissonolbmot eaiggádiin lea alimus Nuorta-Finnmárkkkus (15 proseanta), ja vuolimus Oarje-Finnmárkkkus (8 proseanta). Áigodagas 2000:s 2010 rádjai leat dušše smávva rievdadusat nisson siidaosiid eaiggádiid logus Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkkus. Eanas nisson siidaosseeaiggádat leat gaskal 31 ja 50 jagis.

36) 2011 oppalaš rehketdoallu

5 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta váikkuhangaskaomiid atnu sihkarastimis ahte joksat mihttomeari

5.1 Dárkkástuseavttut: Stuorradikki mearrádus ja eavttut

Eanandoallolávdegoddi cealká Evttohusas 167 S (1991–92) ahte lea čielga siskkáldas sorjajavuohta boazodoallopoltiikka mihttomeariid gaskkas: ekologalaš ceavzilvuoda vuodul čuovvu ekonomalaš ceavzilvuoda, ja oktiibuot dagaha ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda vejolašvuoda áimmahuššat ja ovdánahttit kultuvrralaš ceavzilvuoda. Dát sorjajavuohta adno vuoddu hábmemis boazodoallopoltiikka váikkuhangaskaomiid.

Boazodoalloláhka ja jahkášaš boazodoallošiehtadallamat leat váikkuhangaskaomit ceavzilis boazodoalu mihttomeari ollašuttimis.

5.1.1 Boazodoalloláhka

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas dat lea boazodoallolága bajitdási ovddasvástádus. Departemeanta galgá mearridit lánkaásahusaid, njuolggadusaid ja bagadusaid mat leat dárbbášlačča vai joksat lánka ulbmila. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá fuolahit ahte vásáhusat lágain árvoštallojuvvojit, ja ahte njuolggadusat rievdaduvvojit dárbbuid. Departemeanttas lea ovddasvástádus sihkarastimis boazodoalu riektivuoda sámi ealáhussan, vrd. Evttoh. 167 S (1991–92). Evttoh. 111 S (2004–2005) čujuha dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi dasa ahte lea dehálaš ahte leat čielga njuolggadusat vai sihkarastit dásseárvosaš meannudeami. Einnostahttivuohta lea dehálaš ja mearkkaša ollu boazoeaigádiid ealáhusdoibmii.

Boazodoalloláhka galgá adnot álbmotrievtti njuolggadusaid mielde álgoálbmogiid ja unnitálbmogiid birra, vrd. Boazodoallolága § 3. Lága bakte lánččojuvvo lassáneaddji siskkáldas iešstivrejupmi boazodoalus, lassáneaddji mielovddasvástádusa ja váikkuheami boazoeaigádiidda. Evttoh. 72 L (2006–2007) boazodoallolága birra čujuha ealáhuslávdegotti eanetlohku dasa ahte boazodoallolága mearrádusat galget hábmejuvot nu ahte lánččojuvvo sihke eanet iešstivrejumi boazodoalus, seammás go Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá áimmahuššat bajitdási ovddasvástádusastis buori

ládje. Evttoh. 365 S (2009–2010) boazodoallolága birra atná ealáhuslávdegotti eanetlohku vuodđun ahte go válđoovddasvástádus boazodoalu siskkáldas organiseremis gullá boazoeaigádiidda, de dat dagaha ahte ieža válđet eanet ovddasvástádusa ja siskkáldas lánkačadaheami alimus boazologu ja ceavzilis doaimma ásaheames.

Doaibmanjuolggadusat

Bargu Doaibmanjuolggadusaiguin lea dehálaš vai sihkarastit ahte buot siiddat ja orohagat sáhttet doaimmahit boazodoalu dohkálaš ekologalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš rámmaid siskkobalade. Dohkkehuvvon doaibmanjuolggadusat, ja maiddá alimus boazolahku, lea dehálaš vuodđun resursahálldašeamis ja dárbbášlaš vai háhkat einnostahttivuođa ealáhussii ja juridihkalaš gaskaomiid beaktilis čuovvoleami (Evttoh. 8 S (2009–2010) ja Evttoh. 365 S (2009–2010). Evttoh. 365 S (2009–2010)

boazodoallošiehtadusa birra ealáhuslávdegotti eanetlohku deattuha ahte lea hoahppu gárvvitit Doaibmanjuolggadusaid, mii lea dárbbášlaš jus galgá ásahit dárbbášlaš einnostahttivuođa ealáhusas, ja sihkarastit juridihkalaš gaskaomiid beaktilis čuovvoleami.

Doaibmanjuolggadusaid galget orohatstivrrat hábmet ja guovllustivrrat daid dohkkehít. Guovllustivrra meannudeapmi galgá, bearráigeahččat ahte lága njuolggadusat leat čuvvojuvvon go Doaibmanjuolggadusat leat hábmejuvvon, muhto maiddá árvoštallat leago Doaibmanjuolggadusaid vuodul vejolašvuoda olahit ekologalaš ceavzilis boazodoalu orohagas. Njuolggadusat guodoheami ja alimus boazologu birra galget hábmejuvot ovttasrádiid orohaga siiddaiguin. Jus guovllustivra ii dohkket evttohuvvon Doaibmanjuolggadusaid, galgá boazodoalloagronoma veahkehit orohaga ráhkadeames odđa evttohusa. Guovllustivra galgá, jus dát ii doalvvut ovddasguvlui, ráhkadit Doaibmanjuolggadusaid orohahkii. Jus orohagat eai hábme Doaibmanjuolggadusaid, galget guovllustivrra hábmet Doaibmanjuolggadusaid, vrd. boazodoallolága § 58.

Doaibmanjuolggadusat galget dohkkehuvvot guovllustivrras ovdalgo go Boazodoallostivra meannuda siiddaid boazologu. Boazolahku ovd-

diduvvo Boazodoallostivrii loahpalaš mearrideapmái ja dohkkeheapmái.

Guohtunárvoštallamat:

Boazodoallolága (§ 60) mearrida ahte Doaibmanjuolggadusain galget čilget makkár guohtumiidda ja doibmii guoskevaš árvoštallamat leat vuoddun boazologu mearrideapmái. Dát mearkkaša earret eará ahte berre čilget iešgudege guohtumiid mat guovllus leat ja earenoamážit čilget guohtunkvalitehta ja guohtundilálašvuodaid buot jahkodatguohtumiin. Čilgehus berre máinnašit makkár jahkodatguohtumat dat leat vuollerádjadagaldahkan, sihke kvalitehta ja guohtumiid beasatlašvuoda dáfus. Siida/orohatstivra berre muddet boazologu dákkár vuollerádjedagaldagaid ektui.

Guodohanvierut:

Guodohannjuolggadusat galget sihkkarastit orohaga boazoeaiggiidda dárbašlaš guohtumiid. Njuolggadusat galget áimmahuššat ahte boazodoalu buori prinsihpain leat sámi árbevierut vuoddun. Njuolggadusat galget vuhtii váldit buori boazodoalu vuoddojurdagiid sámi árbevieruid ja dábiid mielde. Guohtungeavaheami njuolggadusat galget vuhtii váldit eatnamiid árbevirolaš geavaheami ja ovddidit ulbmillaš doaibmaortnegiid. Guohtunjuolggadusat eai galgga rihkkut siiddaid vuoigatvuodaid mat leat vuodduvuvon earenoamáš riektivuodu olis ásahuvvon. Siidaoasi jodiheaddji sáhtá ovddidit guohtunjuolggadusaid eanajuohkindiggái guđa mánu sisa maŋŋil go guovllustivra daid lea dohkkehan. Eananjuohkindiggi sáhtá duššindahkat guohtungeavaheami njuolggadusaid mat leat soapmásii govttoheamit, dahje rihkkot vuoigatvuodaid mat leat erenoamáš riektivuodu olis ásahuvvon, vrd. boazodoallolága § 59.

Boazodoallolága (§ 59) mielde galget mearriduvvot njuolggadusat guohtunáiggiid birra, jus guovllustivra ii leačča daid mearridan § 61 olis. Jus eará siiddain lea riekti atnit guovllu birrajagi guohtumiin ovdamearkka dihte johtima oktavuodas, de dat ferte čilgejuvvot njuolggadusain. Guovllustivra sáhtá geatnegahttit guovtti dahje eanet orohagaid hábmet oktasaš Doaibmanjuolggadusaid (§ 59).

Ealáhuslávdegotti eanetlohku cealká Evttohusas 319 S (2007–2008) ahte bargu sihkkarastimis boazodollui stádis rámmaeavttuid, dákkko bakte guohtunáiggiid, orohat- ja siidarájaid ja alimus boazologu juohke siidii, vuoruhuvvo buot bajimussii.

Evttoh. 111 S (2004–2005), aiddostahtá bearráigeahčan- ja vuodduanlávdegoddi ahte bargu čakča-, gidđa- ja dálveguohtumiid guohtunjuohkimin Nuorta- ja Oarje- Finnmárkkus vuoruhuvvo.

Boazolohku:

Boazodoallolága (§ 60) mielde galgá doaibmanjuolggadusain, mearriduvvot bajimus boazolohku juohke geassesiidii. Seamma láhkamearrádusa mielde maiddárahppo vejolašvuolta doaibmanjuolggadusain mearridit boazologu iešgudetge dálvesiiddaide go lea dárbašlaš olaheames dálveguohtumiid dohkálaš geavaheami.

Doaibmanjuolggadusaid čuovvoleapmi

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas lea bajitdási geatnegasvuolta gozihit ahte boazolohku ii rihko resursavuodu.³⁷ Lea dehálaš ahte hálddahuš movttiidahtá eanet njuovvat ja boazologu geahpidit daid orohagain main lea beare garra guodoheapmi.³⁸

Boazodoallolága § 60 mearriduvvo ahte jus siidda boazolohku lea alit go boazolohku mii lea mearriduvvon Doaibmanjuolggadusaid mielde galgá siida ráhkadit geahpidanplána. Jus siida ii daga dan, dahje ii nagot čadahit plána, de galgá juohke siidaoassi unnidit badjelmearálaš boazologu gorrelogu mielde. Boazodoallostivrras lea ovddasvástádus gozihit ahte diekkár geahpideapmi čadahuvvo, vrd. boazodoallolága § 60.

Galget mearriduvvot áigemearit plánaid ráhka-deami ja boazologu unnideami hárrái. Sáhtá mearriduvvot alimus boazolohku juohke siidaoassái. Siidda boazologu vuolideapmi goalmát laddasa mielde galgá dalle dáhphuvvat dainna lágiin ahte siidaoasit main lea alit boazolohku go dat mii lea mearriduvvon siidaoassái, vuos vuolidit mearriduvvon lohku. Departemeanta sáhtá láhkaásahusaid bokte mearridit dievasmahtti njuolggadusaid boazologu mearrideami hárrái, vrd. boazodoallolága § 60.

Jus doaibma jodihuvvo nu ahte rihkku boazodoallolága ja dan mearrádusaid, de galgá Boazodoallostivra dahje guovllustivra, go almmolaš fuolaid geažil dan berre, mearridit gohččumiid ahte heaittihit lobihis doaimma. Bággensáhkku ja sáhkkocealkkus sáhtá mearriduvvot, vrd. boazodoallolága § 76 ja § 78. Doaibmanjuolggadusat leat priváhtarievttálaš, siskkáldas dokumeanttat oaivvilduvvon orohagaid adnui. Eiseválddiin lea

37) Evttoh. O. nr. 72 (2006-2007) boazodoallolága birra

38) Evttoh. S. nr. 8 (2008-2009) bušehta birra

ovddasvástádus gozihit ahte Doaibmanjuolggadusat čuvvojuvvojit. Doaibmanjuolggadusaid riikkumis sáhtta mearriduvvot divadiin ránggáštít, vrd. boazodoallolága § 77. Viidáset boazodoallolága mielde lea vejolaš mearridit bággočadaheami earret eará boazologu geahpideami hárrái siidaoasis, vrd. § 79 vuosttaš ladás 3. čuokkis.

5.1.2 Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte ja bohccobiergomárkan

Evttoh. 167 S (1991–92) eanetlohku čujuha dasa ahte boazodoalo válđošiehtadus ja jahkásaš boazodoallošiehtadallamat leat vuodđun sihkkarastimis boazodoallobearrašiid ekonomiija. Boazodoalu válđošiehtadusa mielde galget šiehtadit jotkkolaš boazodoallošiehtadusa mas leat doaibmabijut main áigumuš lea ovddidit boazodoallopoltiikka áigumušaid ja njuolggadusaid. Doaibmabijut leat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit nugomat doarjagat. Evttoh. 193 S (1992-93) Boazodoalu válđošiehtadusa birra oaivvilda eanandoallolávdegotti eanetlohku ahte šiehtadus ii berre rievdaduvvot ráinnas ealáhussiehtadussan. Dat galgá sihkkarastit boazodoalu ealáhussan seammás go ollašuttá ealáhusa ekonomalaš dárbbuid ja ealli kultuvrralaš caggiin sámi birra. Eanetlohku čujuha dasa ahte Válđošiehtadusa § 2 guoská viidát áššesuorgái go dušše ekonomalaš gažaldagaide, go bealálaččat sáhttet gáibidit šiehtadallamiid fágalaš, sosiála, organisašuvnnalaš ja eará gažaldagaid hárrái mat leat dehálačča go galgat ovdánahttit ealáhusa daid mihtuid ektui mat boazodoallopoltiikkas leat mearriduvvon.

Evttoh. 111 S (2004–2005) čujuha dárkkistan- ja vuodđudanlávdegoddi dasa ahte boazodoallošiehtadus lea dehálaš gaskaoapmin boazologu geahpideapmái daid orohagain gos leat stuorimus váttisvuodát heiveheames boazologu guohtunvalljodagaid ektui, ja leat mearkkašan ahte ovddabealde boazodoallošiehtadallamiid eai leat čadahuvvon guorahallamat eaige čielggadan odđa váikkuhangaskaomiid. Lávdegoddi earenoamážiid deattuha Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bajitdási ovddasvástádusa eastadeames ahte boazologu dárbbalaš dagaha stuorra váikkuhusaid biergohaddái.

Evttoh. 374 S (2008–2009) boazodoallošiehtadusa birra ealáhuslávdegotti eanetlohku čujuha dasa ahte seammás go bargat ovdánahttimis ceavzilis boazodoalu de lea maiddái dehálaš ovdánahttit boazodoalu

márkana. Dás berrejit álggahuvvot doaibmabijut mat sihkkarastet ahte lea vejolaš vuovdit dan hivvodaga bohccobierggu maid boazologu heiveheapmi dagaha. Márkandilli ferte buoriduvvot ja buot bajimussii vuoruhuvvot. Lea dehálaš ahte lea dohkálaš njuovvanáhppi, ja láchččet vejolašvuoda jodihit bierggu ostiide. Lea dehálaš ahte lea gulahallan ja ovttasbargu buot árvogearddi laddasiid gaskkas, vrd. Evttoh. 242 S (2003–2004) boazodoallošiehtadusa birra.

Ferte sisafievrridit márkandoaimmaid heivehuvvon dasa ahte heivehit eelliidlogu resursadillái. Álgoálggus lea dát ovddasvástádus mii gullá ealáhussii alces ja árvogearddi aktevraide, muhto gáibida maiddái aktiivvalaš almmolaš ángiruššama, vrd. Evttoh. 222 S (2005–2006).

5.2 Boazodoalloláhka

5.2.1 Mearrideames doaibmanjuolggadusaid ja alimus boazologu

Dohkkehuvvon doaibmanjuolggadusat leat dehálaš eaktun jus galgá joksat ceavzilis boazodoalu áigumuša. Danin go ekologalaš dilli guhkit áiggi juo lea leamašan duodalažžan, de leat hoahpuhan barggu doaibmanjuolggadusaid sajáiduhttimis.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas lea bajitdási ovddasvástádus boazodoallolága ektui. Boazoealáhussii lea 2007 boazodoallolága mielde miedihuvvon eanet siskkáldas iešmearrideapmi. Doaibmanjuolggadusaid galget orohatstivrrat hábmet. Njuolggadusat guohtungeavaheami ja boazologu mearrideami birra galget hábmejuvnot ovttasrádiid orohaga siiddaiguin. Doaibmanjuolggadusaid galget guovllustivrrat dohkkehit ovdal go siidda boazolohku meannuduvvo Boazodoallostivrras. Boazologu mearrádus galgá ovddiduvvot Boazodoallostivrii mii loahpalaččat nanne ja dohkkeha mearrádusa.

Doaibmanjuolggadusaid guorahallan čájeha ahte buot Finnemárkku geasseorohagaid doaibmanjuolggadusat oktan alimus boazologu mearrádusain leat dohkkehuvvon. Doaibmanjuolggadusat meannuduvvojedje Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mearriduvvon áigemeari siskkobealde, mii lei juovlamánu 31. beaivvi 2011. Proseassa dohkkeheames doaibmanjuolggadusaid lea ádjánan njeallje ja bealle jagi das rájes go boazodoalloláhka mearriduvvui.

Leat 11 geasseorohaga ja čieža siidda mat leat váidán Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádusa, dain lea okta orohat Nuorta-Finnmárkkus³⁹ ja logi Oarje-Finnmárkkus. Dáid orohagaid eai leat doaibmanjuolggadusat ja loahpalaš boazolohku vel mearriduvvon. 2012 oddajagimánu 31. beaivvi rádjai eai leat vel váidagat gárvásit meannuduvvon. Čieža dain 11 áššiin lea sáddejuvvon meannudeapmái Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas, ja dain leat golbma maid Gonagas stáhtarádis galgá meannudit. Dáid áššiin orohagat váide mearrádusa 2011 suoidnemánus, eaige leat 2012 guovvamánu 1. beaivvi rádjai vel loahpalaččat mearriduvvon.

Maiddái dálveorohagaide galget lága mielde ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat ja dan oktavuodas maid mearridit alimus boazologu. Doaibmanjuolggadusaid guorahallan duodašta ahte dat lea dahkkon dušše ovttá Finnmarkku njealji dálveorohagain⁴⁰ (30A).⁴¹ Stáhta boazodoallohálddahus čujuha dasa ahte alla guodohandeaddu ja soabatmeahtunvuohta dálveorohagaid guohtumiid adnui čájeha, ahte lea dárbu hábmet doaibmanjuolggadusaid maiddái dálveorohagaide.

Orohagaid doaibmanjuolggadusaid hábmen

Boazodoallolága mielde leat orohagat mat galget hábmet doaibmanjuolggadusaid oktan alimus boazologuin. Jus orohagat eai dan daga, de galgá guovllustivra dan dahkat.

Earret golbma orohaga leat buot geasseorohagat ieža hábmen doaibmanjuolggadusaid. Daid golmma orohagaide leat guovllustivrrat guovllu-

kantuvrrain mat leat hábmet doaibmanjuolggadusaid. Oarje-Finnmárkkku guovllukantuvrra mielde lea resursaváilivuohta ja siskkáldas soabatmeahtunvuohta siiddaid gaskkas mat leat sivat dasa go hálddahus lea šaddan hábmet njuolggadusaid.

Orohagaide lei áigemearri 2009 suoidnemánu 1. beaivái gárvet doaibmanjuolggadusaid, ja 23 oktiibuot 35 orohagaid čuvvo dán áigemeari.⁴² Doaibmanjuolggadusaid guorahallan čájeha ahte orohagat gaskamearálaččat leat golahan 24,4 mánu gárvet doaibmanjuolggadusaid nu movt galget 2007 suoidnemánu 1. beaivvi mearriduvvon boazodoallolága mielde. Guorahallan čájeha maiddáa ahte golai viissis áigi ovdalge Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Stáhta boazodoallohálddahus gárvvistedje dárbbaslaš neavačoakkáldaga man mielde orohagat galget bargat doaibmanjuolggadusaid hábmemis. 2008 juovlamánus almmuhii Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta *Neava ceavzilis boazologu mearrideami várás*. 2009 guovvamánus almmuhii Stáhta boazodoallohálddahus gihppaga *Neavvagat doaibmanjuolggadusaid hábmema várás*. Oarje-Finnmárkkku guovllukantuvra aiddostahtta sáhkkehállamis ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta *Neava ceavzilis boazologu mearrideami várás* ii lean gárvvis ovdal guhtta mánu ovdal departemeanta áigemeari. Oarje-Finnmárkkku guovllustivrra ja Nuorta-Finnmárkkku guovllukantuvrra oaivila mielde dat dagahii dárbbasmeahtun mañidemiid, boasttu ipmárdušaid ja iešgudetlágan dulkojumiid go galge hábmet doaibmanjuolggadusaid ja mearridit alimus boazologu.

Teakstaboksa 7 Proseassa doaibmanjuolggadusaid ja alimus boazologu mearrideami hárrái

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta árvvoštallama mielde lea čuovvovaš proseassa leamašan dárbbaslaš vai ollašuttit boazodoallolága mearrádusaid ja áigumušaid: Orohagaid jahkečoahkkinn galgá válljet ođđa stivrra ođđa lága njuolggadusaid mielde. Dasa lei mearriduvvon áigemearri 2008 suoidnemánu 1. beaivái. Ođđa orohatstivrrat galge hábmet doaibmanjuolggadusaid ođđa lága mielde ja daid bidjat dohkkeheapmái jahkečoahkkima ovdii. Dása lei mearriduvvon áigemearri 1.7. 2009. Viidáset galge njuolggadusat dohkkehuvvot guovllustivrrain ja dasto nannemis ja dohkkeheames boazologu mearrádusa Boazodoallostivrras. Departemeanta čilge ahte proseassa lea vuđolaččat ráđđádallojuvvon Stáhta boazodoallohálddahusain lánkačoahkkimiid ja diehtjuohkinčoahkkimiid bakte. Departemeanta aiddostahtta maiddáa ahte bargu ásaheames doaibmanjuolggadusaid lea leamašan viiddis ja maiddáa váttisin sihke orohagaide ja guovllustivrraide.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkehállamis ahte lea dehálaš ahte leat buori proseassat boazoealáhusa várás. Departemeanta lea geahččalan rávvat Stáhta boazodoallohálddahusa, Boazodoallostivrra, guovllukantuvrraid, guovllustivrraid ja boazoealáhusa áimmahuššat ceavzilvuodadeasta. Dat lea Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mielas leamašan dárbbaslaš, danin go boazologu mearrideapmi ferte vuolgat ealáhusas alddis, dohkkehuvvot guovllustivrrain ja loahpalaččat nannejuvvot Boazodoallostivrras.

39) Guoská orohat16, mii lea stuorimus orohat Finnmarkkus. Lassin dasa leat orohagas čieža siidda váidán alimus boazologu mearrádusa.

40) Avádagat mas leat oktasaš čakča-/gidđa- ja dálveguohtumat

41) Orohat17 Nuorta-Finnmarkkus ja orohagat 30A, 30B ja 30 C Oarje-Finnmarkkus.

42) Dat golbma doaibmanjuolggadusat maid guovllustivra lea hábmen eai leat oassin guorahállamis

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

Guovllustivrraid doaibmanjuolggadusaid dohkkeheapmi

Guovllustivrrat galget dohkkehit doaibmanjuolggadusaid. Okta doaibmanjuolggadusaid dehálaš áigumuššan lea ahte orohagat galget čielggadit guohtungeavaheami ja guohtunáiggiid orohaga siskkoabealde ja orohagaid gaskkas. Dat lea dehálaš sihkkarastimis ceavzilvuoda dakko bakte ahte guohtunguovlu ii geavahuvvo eanet go maid gierdá.

Orohagat sáddejedje doaibmanjuolggadusaid guovllustivrraid dohkkeheapmái gaskal 2009 miessemánu ja 2010 borgemánu.⁴³ Guovllustivrrat leat gaskamearálaččat geavahan 15,7 mánu doaibmanjuolggadusaid meannudeapmái. Doaibmanjuolggadusat maid hálddahus lea hábmen dohkkehuvvojedje 2011 cuoŋománus. Okta sivvan dasa guovllustivrraid áššemeannudeapmi lea áddjána, lea ahte eanas doaibmanjuolggadusat, 32 oktiibuot 35⁴⁴ njuolggadusain, leat guktii meannuduvvon guovllustivrrain. Guovllustivrrat máhcahedje doaibmanjuolggadusaid ruovttoluotta orohagaide divodeapmái danin go dat eai lean hábmejuvvon boazodoallolága mearrádusaid mielde. Guorahallan duodašta ahte guovllustiv-

rat dohkkehedje buot doaibmanjuolggadusaid nuppi meannudeamis. Dan dahke vaikko mánga orohaga eai lean daid divodan vuosttaš meannudeami maŋgil, nugomat ahte eai lean čielggadan guohtungeavaheami orohagaid gaskkas. Čakča- ja gidđaguohtumiid čielggadeapmi galgá lága mielde čilgejuvot orohagaid gaskkas, ja guorahallan čájeha ahte dákkár čielggadeamit eai báljo leat čadahuvvon. Dan duodašta Oarje-Finnmárkku guovllustivra sáhkkehallamis.

Stuorimus hástalusat leat das go guohtungeavaheapmi ja guohtunvuoigatvuodát dálveorohagaid eai leat čielggaduvvon. Dat lea dilli sihke siskkáldasat orohagain ja orohagaid gaskkas. Danin go eai leat hábmejuvvon doaibmanjuolggadusat dálveorohagain, de guohtungeavaheapmi ja guohtunáiggit dáid orohagain vel čielggaduvvon. Orohaga 30 A doaibmanjuolggadusat leat dušše gaskaboddosaš njuolggadusat guohtungeavaheapmái dálvesiiddaid gaskas.⁴⁵

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dieđuid vuodul leat soabatmeahttunvuodát orohagas ja orohagaid gaskkas ja guohtunvuoigatvuodaid váilevaš čielggadeapmi dagahan váttisin hábmet doaibmanjuolggadusaid, mii sáhtta lea

43) Eanas doaibmanjuolggadusat leat gárvvis meannuduvvon orohagain 2009 geassemánu, ja sáddejuvvon sisa seamma mánu.

44) Dat golbma doaibmanjuolggadusat maid guovllustivra lea hábmen eai leat oassin guorahallamis.

45) Guohtungeavaheami šiehtadus lea jahkái gustovažžan.

čilgehussan dasa manin dálveorohagaide eai leat vel hábmejuvvon.

Doaibmanjuolggadusaid meannudeami oktavuodas lea sihke Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Stáhta boazodoallohálddahas dadjan ahte guohtungeavaheami sáhtttá šiehtadit doaibmanjuolggadusain, ja ahte orohagat sáhttet rievdadit doaibmanjuolggadusaid manjil go guohtunvuoigatvuodát leat čielggaduvvon. Sii čujuhit dasa ahte orohagain lea dievaslaš vejolašvuohta šiehtadit guohtungeavaheami siskkáldasat orohagas ja orohagaid gaskkas almmá seammás čielggadeames vuoigatvuodaid. Dieđ. St. 9 (2011-2012) čujuha dasa ahte lea dehálaš ahte doaibmanjuolggadusain čielgasit ovdanboahdá ahte vuollášaš riektedilálašvuodát eai leat čielggaduvvon ja ahte doaibmanjuolggadusat, dálá hámis, eai loahpalaččat mearrit dáid gažaldagaid dahje dagahit vuoigatvuodalaš váikkuhusaid.

Stáhta boazodoallohálddahas almmuha ahte ovttaskas boazoeaiggádat ja siiddat eai olat guohtungeavaheami soahpamuša danin go guohtunvuoigatvuodát eai leat čielggaduvvon. Danin dušše doaibmanjuolggadusat eai gal čoavdde dán čuolmma, ja lea danin dárbbalaš oažžut rievttálaš čielggademiid. Jus eai olat ovttamielalašvuođa guohtungeavaheamis de boazodoallolága vuodul sáhtttá čadahit šiehtadallamiid dahje dábálaš duopmostuoluid meannudeami bakte. Dieđ. St. 9 (2011–2012) čujuhuvvo dasa ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta áigu árvvoštallat iešguđetlágan doaibmabijuid vai sihkkarastet ahte soabadallanmearrádus geavahuvvo.

Stáhta Boazodoallohálddahusa mielde leat čielggasmeahttun guohtunvuoigatvuodát, alla boazolohku ja guohtungeavaheapmi mii ii leat buot buoremus dat mii dagaha stuorimus hástalusaid ceavzilis boazodoalu áigumuša olaheames. Stáhta boazodoallohálddahas oaivvilda ahte guohtunvuoigatvuodaid čielggadeapmi lea dehálaš jus galgá joksat ceavzilis boazodoalu áigumuša. Raporta *Ceavzilis boazodoalu mearrideapmi Oarje-Finnmárkkus* čujuha dasa ahte čielggasmeahttun guohtunvuoigatvuodát lea okta sivain manin eiseválddit eai nagodan geahpidit boazologu mearriduvvon áigemearrái, 2005 cuoŋománu 1. beaivái. Sáhkkhallamis atnet sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat, Oarje-Finnmárkku guovllustivra ja NBR dán dili guovddáš hástalusain. Sii čujuhit dasa ahte čielggasmeahttun guohtunvuoigatvuodát ja

guohtungeavaheapmi dagaha soabatmeahttunvuodaid siiddaid gaskii.

Boazopolitiiija/meahccepolitiiija mielde dagaha guohtungeavaheami, guohtunáiggiid ja guohtunvuoigatvuodaid váilevaš čielggadeapmi riidduid soames osiin Finnemárkkus. Eahpečielggasvuodát das geat galget goas ja gude guovlluin guodohit, dagaha veadjemeahttumin politiiijaide mearridit geain guovllus lea guohtunvuoigatvuodta ja geain ii.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha Dieđ. St. 9 (2011–2012) dasa ahte guhkit áiggi vuollái lea dárbbalaš čielggadit riektedilálašvuodaid, vai boazodoallit atnet mearriduvvon doaibmanjuolggadusaid lobálažžan. Departemeanta árvvoštallamiid vuodul orru eananjuohkindiggi leamen heivvolaš ásaš meannudit boazodoalu siskkáldas vuoigatvuodagažaldagaid. Dieđáhusas čállojuvvo ahte Ráđdehus áigu evttohit addimis eananjuohkindiggái gelbbolašvuođa čielggadit boazodoalu siskkáldas riektedilálašvuodaid. Departemeanta dajaldagaid mielde riektedilálašvuodaid čielggadeapmi ja boazologu heiveheapmi geahpida riidduid boazodoalus ja váikkuha guohtunvuoigatvuodagažaldagaid ceavzilis adnui.

Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrideapmi ja čuovvoleapmi

Njuolggadusat man mielde mearridit boazologu galget hábmejuvvot ovttasráđiid orohagaid siiddaiguin. Boazodoallostivra galgá loahpalaččat nannet ja dohkkehit boazologu.

Boazodoallolága mielde galgá alimus boazolohku mearriduvvon geassesiiddaide. 2011 resursarehketdoallu čájeha ahte 10 orohagain lea eanet go dušše okta geassesiida. Doaibmanjuolggadusaid guorahallan čájeha ahte Boazodoallostivra lea mearridan boazologu orohatdásis iige geassesiidadásis gávccii oktiibuot logi orohagain. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkhallamis ahte boazolohku smávva spiehkastagain lea mearriduvvon orohatdásis. Duogáš dasa ahte Finnemárkkus leat orohagat ja geassesiiddat buori muddui dat seamma.

Boazolohku ii leat mearriduvvon dálvesiiddaide, nu movt sáhtttá boazodoallolága mielde vai galgá joksat bealuštahti dálveguohtuma, vrd § 60. Boazolohku danin ii leat mearriduvvon daid eatnamiid ektui mat iešguđege siiddas leat. Boazolohku mii ii leat heivehuvvon buot jahkodatguohtumiid ektui, ii leat ekologalaččat ceavzil. Guora-

hallan čájeha ahte áidna dálveorohat masa leat hábmejuvvon doaibmanjuolggadusat, 30 A, de ii leat čadahuvvon iešheanalaš árvvoštallan makkár boazolohku berre adnot vuodđun dálvesiidaid guohtumiid ektui. Buot jahkodatguohtumat eai leat vuhtiiváldojuvvon go alimus boazolohku lea mearriduvvon.⁴⁶

Boazologut meannuduvvojede Boazodoallostivrras gaskal 2010 borgemánu ja 2011 juovlamánu. Gaskamearálaččat lea Boazodoallostivra golahan 6,4 mánu meannudit orohagaid alimus boazologu evttohusaid, ja golanhan ovttá gitta 14 mánu rádjai meannudit orohagaid boazologu evttohusaid. Dat mii sáhtá čilget guhkes áššemeannudanáiggi, lea ahte stivrrat 24:i 35:s⁴⁷ orohagain leat šaddan guktii meannudit orohagaid boazologu, maŋŋil go Boazodoallostivra maŋŋil vuosttaš áššemeannudeami attii orohagaid vejolašvuoda mearridit odđa boazologu. Viidáset čájeha guorahallan ahte Boazodoallostivra ii mearridan alimus boazologu muhtun orohagain áigodagas 2010 cuoŋománu 2011 juovlamánu rádjai danin go lei dárbu čielggadit áššemeannudanvuogi Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttain dainna ákkain ahte departemeanta dárkkistii Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádusa, geahča muđui teakstaboksa 8.

Guorahallan čájeha ahte Boazodoallostivrras ja Stáhta boazodoallohálldahusas doaibmanjuolggadusaid áššemeannudeami álggadettiin jagi 2010 váillui:

- Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čielggadeapmi dasa movt ipmirdit ja

geavahit rádjeárvvuid *Ekologalaš ceavzilis boazologu mearrideami neavvavis*.

- Čielggadeapmi dasa lei go Boazodoallostivrras láhkavuoddu mearridit boazologu jus orohagaid boazolohku ii lean ekologalaš ceavzilis lohkun.
- Vuogádaga movt mearridit boazologu, danin go neavvavis ii lea čilgejuvvon movt Boazodoallostivra galgá mearridit alimus boazologu.

Doaibmanjuolggadusat galget čilget guohtuneatnamiid vuodu ja kvalitehta vai sáhtá mearridit alimus boazologu. Guorahallamis doaibmanjuolggadusaid duodašta ahte dat ii báljo obage leat dahkkon. Dat guoská earenoamáziid dálveguohtumiidda. Dát duodaštuvvo maiddái go lea sáhkkehállan Stáhta boazodoallohálldahusa ja guovllukantuvrraid Nuorta-Finnmárkkus ja Oarje-Finnmárkkus. Dáid váilevaš dieđuid vuodul guohtumiid vuodu ja kvalitehta birra doaibmanjuolggadusain sáhtá lea váttisin árvvoštallat leago evttohuvvon boazolohku heivehuvvon guohtumiidda. Stáhta boazodoallohálldahus čujuha dasa ahte vejolaš duogáš dasago orohagat háreve almmuhit guohtunvalljodagat dili, lea dihtomielaš ja strategalaš heiveheapmi orohagaid bealis vai Boazodoallostivra galgá mearridit alit boazologu go maid ekologalaš vuodu mielde galggaše.

Doaibmanjuolggadusain galget orohagat hábmet alimus boazologu daid rádjeárvvuid mielde mat lea neavvagiheppagis. Guorahallamat dattetge duodaštit ahte orohagat háreve dan atnet vuodđun go árvvoštallet orohahkii alimus boazologu, ja nu árvalit boazologu mii ii čuovo daid rádjeárvvuid mat ovdanbohtet *Ekologalaš ceavzilis boazologu neavvavis*.

Teakstaboksa 8 Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Boazodoallostivra mearrádusa dárkkisteapmi

Reivves beaiváduvvon 2011 ođđajagimánu 28. beaivvi gomihii Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Boazodoallostivrra čieža orohagaid alimus boazologu mearrádusa. Departemeanta čujuha sáhkkehállamis ahte departemeanta lea geatnegahttojuvvon sihkarastimis ceavzilis boazodoalu. Viidáset čujuha departemeanta dasa ahte lága ulbmil lea ahte boazodoallu ieš galgá hábmet doaibmanjuolggadusaid, dákkobakte mearridit ekologalaš ceavzilis boazologu orohahkii. Nuppi meannudeamis vurdojuvvui ahte orohagat ieža galge evttohit ekologalaš ceavzilis boazologu. Departemeanta vuordá ahte eavttut geavahuvvojede sihke hábmemis ja dohkkeheames boazologu. Danin go dat ii dahkkon, departemeanta fertii bagadallat Boazodoallostivrra. Maŋŋil Boazodoallostivrra meannudeami fertii departemeanta gomihit soames mearrádusaid go ii lean duodaštuvvon ahte boazologu mearrádusat ledje ceavzilát. Departemeanta mearrádusaid láhkavuoddu lei hálddašanlága § 35. Viidáset cealká departemeanta ahte lei hástaleaddjin go eai buot orohagat lean atnán vuodđun čujuhusaid *Neavvagiin ekologalaš ceavzilis boazologu mearrideapmái*. Maiddái dat ahte Boazodoallostivra lea dohkkehan boazologu mii ii leat čujuhusaid ektui, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Boazodoallostivrra mearrádusa gomiheapmi ja ahte departemeanta lea aiddostahttin rádjeárvvuid *Neavvavis ekologalaš boazologu mearrideapmái* dagahii ahte Boazodoallostivra rievdadii áššemeannudanvieruidis. Dasa lassin čielggasmahtii departemeanta ahte Boazodoallostivrras lea láhkavuoddu mearridit alimus boazologu mii ii čuovo orohagaid alimus boazologu evttohusa.

46) Orohaga 30A boazolohku ii leat meannuduvvon sierra áššiin Boazodoallostivrras. Dálveguohtumiid kapasitehta iige leat adnon vuodđun orohat 16s, mas buot jahkodatguohtumat leat oassin orohagas.

47) Oktii buot 11 orohagain 35 orohagaid gaskkas Boazodoallostivra dohkkehii alimus boazologu vuosttaš meannudeamis.

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

Guorahallan duodašta ahte boazolohku 27 oktiibuot 35 orohagain ii leat daid rádjeárvvuid siskobealde maid neavvagihpa mearrida, dain leat njeallje orohaga Nuorta-Finnmárkkus ja 23 orohaga Oarje-Finnmárkkus. Jus atná vuodđun Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttima, de oktiibuot 32 orohaga 35 orohagain eai leat siskobealde rádjeárvvuid.

Boazodoallostivra lea dohkkehan boazologu logi orohagain. Daid eará 25 orohagain, lea Boazodoallostivra mearridan alimus boazologu mii lea vuolil dan logu maid orohat lei árvalan, masa sivvan lea váilevaš ekologalaš ceavzilvuolta.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha ahte dat orohagat main boazolohku lei buot eavttuid norbmadási siskobealde, leat ožžon dohkkehuvvot boazologusteaset.

Boazodoallostivra lea dohkkehan alimus boazologu čieža orohagain mat eai čuovo rádjeárvvuid. Dat áššit leat meannuduvvon ovdal Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahttima.

Stáhta boazodoallohállddahus mielde lea váttis árvoštallat goas boazolohku lea guohtunvuoduin dássálaga. Lea dušše guohtumiid ovdáneapmi ja bohcco dilli guhkit áiggi vuollái mii sáhtá

duodaštit leago boazolohku ekologalaš ceavzilin. Stáhta boazodoallohállddahus čujuha dasa ahte dán suorggis dárbbášuvvo heiveheaddji hálddašeapmi, mii mearkkaša dárbbu heivehit boazologu guhkit áiggi vuolde mas vuodđun lea ahte leago boazolohku rádjeárvvuide heivehuvvon.

Boazologu geahpideapmi

Stivrendokumeantaid guorahallan čájeha ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Boazodoallostivra dahje Stáhta boazodoallohállddahus eai leat álggahan barggu duodas geahpidit boazologu. Dássáži lea departemeanta, hállddahus ja stivra deattuhan barggu mearridit alimus boazologu.

Guorahallan čájeha viidáset ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat hábmen makkárge plánaid dahje strategiijaid boazologu geahpideapmái. Dan duodašta Stáhta boazodoallohállddahus sáhkkehállamis, ja cealká ahte ii leat hábmejuvvon plána movt čuovvolit mearriduvvon alimus boazologu orohagain. Stáhta boazodoallohállddahusa áigu hállddahus ovttasrádiid Boazodoallostivrrain jagi 2012:s hábmegoahtit plána ja strategiijaid movt geahpideapmi galgá čadahuvvot ja maiddái bargat čuovvoleames ja láchčomis dárbbášlaš boazologu geahpideamiid.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas lea bajitdási geatnegasvuolta fuolahit ahte boazolohku ii leat alit go maid guohtumat girdet. Jus boazolohku lassána badjelii doaibmanjuolggadusain mearriduvvon boazologu, de galget siiddat ráhkadit geahpidanplánaid. Doaibmanjuolggadusaid mielde galgá siida ráhkadit geahpidanplána. Jus siida dan ii daga, dahje ii nagot čadahit plána, de galgá juohke siidaoassi unnidit badjelmearálaš boazologu gorrelogu mielde. Boazodoallostivrras lea ovddasvástádus gozihit ahte diekkár geahpideapmi čadahuvvo, vrd. boazodoallogá §60.

Guorahallan čájeha maiddáa ahte eai gávdno plánat eaige strategiijat dasa movt orohagat galget hábmet geahpidanplánaid. Nuorta-Finnmárkkku guovllukantuvra dieđiha Stáhta boazodoallohállddahas ii leat ovddidan rávvagiid dahje dieđuid movt dákkár geahpidanplánat galget hábmejuvvot ja čuovvoluvvot.

Stáhta boazodoallohállddahas muitala sáhkkehallamis ahte stivra ja hállddahas, danin go leat bargan doaibmanjuolggadusaiguin ja alimus boazologu mearridemiin, eai leat vuoruhan barggu oažžumis orohagaid hábmet geahpidanplánaid. Stáhta boazodoallohállddahas mielde lea dát okta sivain manin nu unnán orohagat leat álgán dáinna bargat. Oarje-Finnmárkkku guovllukantuvrra mielde eai leat oktage Oarje-Finnmárkkku orohagain hábmen geahpidanplánaid. Nuorta-Finnmárkkku guovllukantuvra dieđiha ahte soames orohagat Nuorta-Finnmárkkus leat bargagohtán geahpidanplánaiguin. Guorahallamat duodaštit ahte dát lea geahpidanplánat main vuoddu lea dat boazolohku mii 2006 mearriduvvui orohagaid alimus boazolohkun. Viidásat čájeha guorahallan maiddáa ahte dat orohagat Nuorta-Finnmárkkus mat eanemusat galget geahpidit boazologuset, eai leat álggahan barggu hábmemis geahpidanplánaid.

Dokumeantaguorahallamat duodaštit ahte váilevaš doaibmanjuolggadusat ja geahpidanplánat dagahit váddáseabbon geavahit ránggástanvejolašvuodaid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa ahte doaibmanjuolggadusaid mearrideami rádjai ii leat leamašan vejolašvuolta ekonomalaččat ránggáštiti siidaoasi dásis. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha sáhkkehallamiin dasa ahte boazodoallogá 11. kapihtal ránggáštemiid ja bággodoaimmaid birra sisttisdoallá buoret ja dárkilat váikkuhangaskaomiid go maid ovddit boazodoallogá dagai, ja dagaha, departeme-

anta miela mielde, buoret vuodu olahit boazologu geahpideami.

Guorahallan čujuha dasa ahte ii leat mearriduvvon áigemearri goas boazolohku galgá leat Boazodoallostivrra mearriduvvon alimus boazologu dásis. Viidásat iige leat mearriduvvon áigemearri goassázii geahpidanplánat galget gárvvistuvvot. Dattege čállá Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta juolludusreivves Stáhta boazodoallohállddahasii, ahte orohagat main lea alit boazolohku go mii dohkkehuvvon doaibmanjuolggadusain lea mearriduvvon galget čuovvoluvvot earenoamážiid áigemeriguin mat sihkkarastet ahte siidaosiin lea vejolašvuolta čadahit boazologu geahpideami, juogo plána dahje gorrelogu mielde 2012/2013 njuovvanáigodagas. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha reivves dasa ahte ii leat mearriduvvon áigemearri dasa goasa rájes geahpiduvvon boazolohku galgá vástidit mearriduvvon logu, ja čujuha dasa ahte dat berre árvvoštallojuvvot juohke ovttaskas siidda ektui. Stáhta boazodoallohállddahas čujuha dasa ahte geahpidanplánaid gárvvisteapmi mánggaid orohagain áin váldá guhkes áiggi, danin go oktiibuot 11 orohaga 35 orohagain leat váidán Boazodoallostivrra alimus boazologu mearrádusa.

Go galget ráhkaduvvot geahpidanplánat, galget siiddat mearridit boazologu juohke siidaoassái ja das maiddáa geat šaddet heaitit jus dat šaddá boadus boazologu geahpideapmi čadahemiin. Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta mielas mángga siiddaide geahpidanplánaid hábmen ja boazologu geahpideapmi lea hástaleaddji proseassan. Earenoamáš hástaleaddjin lea siidaosiid eaiggádiidda čadahit boazologu geahpideami iežas siidaoasi ovttaskas boazoeaiggádiin, danin go mearrádusat váikkuhit ovttaskas boazoeaiggáda ekonomiiija ja vejolašvuoda joatkit boazodoaluin.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa ahte daid siiddain main lea beare alla boazolohku čuovvoleapmi čadahuvvo láhkavuogádaga bakte. Departemeanta vástida sáhkkehallamis ahte jus siiddat eai ráhkat geahpidanplánaid dahje jus eai soabat movt geahpideapmi galgá juhkkjuvvot siidaosiid gaskkas, de boazodoallogá vuodul boazolohku šaddá gorrelogu mielde geahpiduvvot. Gorrelogu mielde geahpideapmi mearkkaša ahte juohke siidaoassi šaddá geahpidit boazologu viissis loguin vai siidaoasi boazolohku lea dan ektui mii lea mearriduvvon orohaga alimus boazolohkun.

Nuorta-Finnmárkku guovllustivra ja Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat oaivvildit ahte gorrelogu mielde geahpideami mearrádus lea hedjodat boazodoallolágas. Duogáš lea ahte boazoeaiggádat geat oskkáldasa leat doahttalat boazologu mearrádusaid 2002 ja 2007, dat šaddet gillát daid boazoeaiggádiid ektui geat eai leat čuvvon njuovvangáibádusaid ja dihtomielaláččat lasihan boazologuset. Dát sáhtá dagahit ahte mánja boazoeaiggádiin boazolohku ii leat ekonomaláččat gánnáhahttin ja ahte boazoeaiggádiid lohku geain boazodoallu lea váldoealáhussan njiedjá. Guovllukantuvrrat sihke Nuorta- ja Oarje-Finnmárkkus oaivvildit ahte boazoeaiggádat geain boazolohku eanemusat lea lassánan, berrejit guoddit stuorimus noadi siidda boazologu geahpideamis. Boazodoalloláhka dán ii mudde. Guovllukantuvrraid mielde dát lea dagahan ahte go okta siida lasiha boazologustis, de eará siiddat maid lasihit boazologustaset. Oarje-Finnmárkku guovllukantuvra oaivvilda ahte soames boazoeaiggádat dihtomielaláččat ceggejit ealusteaset vai eai galgga gillát go boazolohku gorrelogu mielde geahpiduvvo.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahit sáhkkehallamis ahte siiddain main lea beare alla boazolohku mearriduvvon boazologu ektui, de galgá geahpideapmi vuosttažettiin čadahuvvot geahpidanplána vuodul dahje gorrelogu mielde jus plána mielde ii leat vejolaš. Jus siida ii geargga gárvet plána dan áigemearrái maid Boazodoallostivra lea mearridan, dahje ii sealggaat plána čadahit, de šaddá gorrelogu mielde boazologu geahpidit.

5.3 Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte ja bohccobiergomárkan

5.3.1 Ekonomalaš gaskaoamit boazodoallošiehtadusa bakte

Boazodoallošiehtadus lea okta váikkuhangaskaomiin mat galget dagahit ahte joksat boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid. Dat guoská ekonomalaš ortnegiidna nugomat čálgoortnegat, buvttadandoarjja ja meroštuvvon doarjagat mat leat heivehuvvon iešgudetge ovdánahttsurggiide.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta cealká sáhkkehallamis ahte ekonomalaš gaskaoamit leat dehálaš doaibmabijut vai joksat boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid nugomat ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuolta. Departemeanta aiddostahtá ahte

boazodoallošiehtadus lea guovddáš gaskaoapmin jus galgá joksat ekonomalaš ceavzilvuoda oassemihtu. Departemeanta aiddostahtá viidáset ahte váikkuhangaskaomit galget láchččet vejolašvuoda joksat mearriduvvon mihttomeriid, muhto ahte boazoeaiggádat priváhta ealáhudolliin lea ovdásvástádus sihkkarastit doarvái dietnasa resursavuodu rámmaid ektui.

Viidáset muitala Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ahte dálá doarjjaortnegat boazodollui leat rievdan eará guvlui go maid doarjagat eanandollui leat dahkan, go mañimus jagi, leat sihke natiónála dásis ja riikkaidgaskasaččat, unnidan buvttadansorjavaš doarjagiid eanet buvttadanbealátkehtes ortnegiin. Duogáš dasa leat ahte guohtuneatnamat dat leat mearrideaddjin boazodoalu viidodahkii. Departemeanta dieđuid vuodul de lea doaibmabidju mii movttiidahtá stuorimus buvttadeami ja árvoháhkama guohtumiid mielde dat mii dagaha buoremus ekonomalaš bohtosa ealáhussii. Vásáhusat čájehit ahte nu gohčoduvvon buvttadanbealátkehtes doarjagat dán ealáhussas sáhttet movttiidahtit eanet boazoeaiggádiid doalahit alla boazologu dan sadjái go eanet njuovvat. Dakkár ovdáneapmi rihkku boazodoallopolitihka váldomihttomeari.

Doarjagat váikkuhit joksamis mihttomeriid

Váikkuhangaskaomiid mihttomearit ja boadusgáibádusat ovddiduvvo Sturradiggei jahkásaš boazodoallošiehtadusaid bakte, ja galget leat vuolggasadjin boadusgáibádussii ja hápmái váikkuhangaskaomiide man nalde šiehtadallet. Oasseulbmiliid váilevaš operationaliseren dagaha ahte ii leat čielggaduvvon man ládje doarjagat galget doaibmat vai joksat eanet ja maiddá vuostálas mihttomearit.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čállá ahte ovdal lei nu ahte ovdalis šiehtadallamiid hárve guorahalle ja čielggadedje odđa váikkuhangaskaomiid. Váikkuhangaskaomit ilbme šiehtadaladettiin, ja ledje earenoamážit láchčojuvvon dasa ahte boazolohku galggai heivehuvvot. Dat dagahii ahte ortnegat rivde nuppi jagis nubbái, ja dagahii heajut einnotahtti dili ovttaskas boazoeaiggáidna. Dasa lassin dát bargovuohki dagahii hástaleaddjin ortnegiid hálddašit. Mañimus jagiid lea dát sakka rievdan earret eará dakko bakte go Norgga Eanandoalldutkama Instituhtta, oasálastiid bargujoavkkut ja Asplan Viak mángii leat čielggadan váikkuhangaskaomiid mat juolluduvvojit boazodoallošiehtadusa bakte. Lassin velá Stáhta boazodoallohállddahas vuđolaččat bargá evttohu-

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa boazodoallošiehtadus rievdaduvvo danin vai buorebut láchččet vejolašvuoda joksat boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid. 2003/2004 boazodoallošiehtadusa rájes buvttadandoarjagat, mat dagahit lagabui beali doarjagiin siidaosiide ja boazoservviide, rievdaduvvojedje. Doarjagat rivde dalá ortnegis mas eanas doarjja juolluduvvui fásta submin siidaosiide, ođđa ortnegii mii galgá bálkkašit buvttadeami ja árvoháhkama. Dálá ortnet eanet čadno dan ekonomalaš árvui mii buvttaduvvo.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa ahte dát ortnegat mearkkašahtti ládje leat dagahan ahte boazoeaiggiid biergodietnasat leat ovdánan positiivva guvlui guokte mañimus jagiid. Vásáhusat buvttadansorjavaš doarjagiin leat dagahan ahte leat njuovvan eanet bohccuid, ja dagahan árvoháhkama ealáhusas. Viidáset čájeha departemeanta dasa ahte rievdadeapmi maiddá mearkkašii mealgadis geahpideami ortnegiid hálddašeapmái ja lea dagahan dasa ahte stuorit oassi doarjjavuoggalaš siidaosit sáhttet ávkástallat boazodoallošiehtadusa gaskaomiid.

sainis boazodoallošiehtadallamiidda, mas árvvoštallet ja guorahallet iešgudetge ortnegiid boazodoallopolitihka mihttomeriid ektui.

Stáhta boazodoallohálddahuš cealká sáhkkehallamis ahte eai leat ollislaččat árvvoštallan doarjagiid váikkuhusaid mihttomeriid joksama ektui. Dán dokumeantaguorahallan maid duodašta. Guorahaladettiin boazodoallošiehtadusaid ja oppalaš rehketdoaluid duodašta ahte dat unnánaččat govvidit man ládje doarjaga leat mielde dagaheames ahte joksat mihttomeriid dán suorggis. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta reivve bakte doarju ahte boazodoallošiehtadusdokumeanta unnán govvida movt doarjagat dagahit ahte mihttomeriid joksojuvvojit. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha seammás dasa ahte boazodoallohálddahuš jaškásaš diehtočálus, *Boazodoalu oppalaš rehketdoallu*, lea vuodus go árvvoštallat makkár váikkuhus lea jus gaskaoamit rievdaduvvojit boazodoallošiehtadusas. Oppalaš rehketdoallu lea seammás jaškásaš boazodoallošiehtadallamiidda guovddáš dokumeanta mii lea vuodđun jaškásaš boazodoallošiehtadallamiin.⁴⁸

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta deattuha sáhkkehallamis ahte lea dárbbášlažžan oppalaččat geahčadit boazodoallošiehtadusa doarjjaortnegiid beavttu árvvoštallamis. Dákkár árvvoštallan lea Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mielde oassin departemeanta doarjjahálddašeami čuovvolemis, vrd. Dieđ. St. 9 (2011-2012).

Doarjagiid beaktu vai beaktilit joksat ekonomalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari

Doarjagat galget dagahit ahte joksat ekonomalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Boazodoallošiehtadus deattuha buvttadanmuni,

Govvideaddji: Matprat.no/Moni ja bierggu basjásčuehuskantuvra.

dienasávcca, dienasdási ja juogadeami. Doarjagiid oppalaš máksámušat leat dehálačča sihkkarastimis siidaosiide positiivva doaibmabohtosa, danin go golut leat stuorit go biergodietnasat, vrd. kápihttala 4.3.1. Kápihttalis čujuha dasa ahte stuorra oassi doarjagiin mannet orohagaide main lea stuorimus bohccobierggu ja oalgebuktagiid gálvojohtu, ja leat stuorra erohusat doarjamáksámušain orohagaid gaskkas. Oppalaš rehketdoallu čájeha doarjagiid gaskamearalaš máksámuša juhkkjuvvon iešgudet boazodoalloguovlluid mielde. Oppalaš rehketdoallu dattege ii čájjet erohusat máksámušain siidaosiid gaskkas, dahje movt doarjagat siidaosiide váikkuhit ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomeari joksama.

Doarjagat siidaosiide ja ossodatgottiide dagahit váile 66,5 proseanta oppalaš doarjagiin mat juolluduvvojit Finnmáarkui.⁴⁹ *Láhkaásahusa doarja-*

48) Dán raporta kápihttal stáhtusa ja ovdánandovdomearkkaid birra lea vuosttažettiin ráhkaduvvon Oppalaš rehketdoalu dieđuid vuodul.

49) Loguid leat viežžan 2010 oppalaš rehketdoalu 4.2.2 tabeallas

giid birra siidaosiide ja boazoservviide galget doarjagat lea mielde ovddideamen ceavzilis boazodoalu, kvalitehta ja buvttadanmuni loktet dietnasa ja dagahit dássitvuoda ealáhusa ovttadagaid gaskkas. Doaibmajagi 2010/2011 ožžo 74 proseanta siidaosiin dákkár doarjaga, ja 2006/2007 ledje 80 proseanta geat ožžo doarjaga. Orohagaid gaskkas leat stuorra erohusat. Buolbmágis/Várjagis lea vuolimus doarjjaproseanta (52 proseanta), ja Kárášjogas stuorimus doarjjaproseanta (92 proseanta). Doarjjabiehttalus vuodustuvvo earret eará dainna ahte boazolohku lea bajábealde doarjjaráji, mii mearkaša eanet go 600 bohcco bajábealde 2002 mearriduvvon alimus boazologu Oarje-Finnmárkui ja 2006:s Nuorta-Finnmárkui.⁵⁰ Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuhii ahte ovdal nuppástusa lei stuorra variašuvdna das galle siidaosait ožžo doarjaga, ja ahte gaskamearri lei sullii 60 proseantadásis. Maŋŋil nuppástusa ii leat lohku rievddadan nu ollu, ja gaskamearri sullii 80 proseantadásis.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha sáhkkehállamis ahte doarjagat leat rievdan dan guvlui ahte dál galget láhččet dili boazoeaiggádiidda geain boazodoallu lea váldoealáhus, mii maiddá deattuhuvvo Dieđ. St. 9 (2011–2012). Juolludusreivviid guorahallan dattege duodašta ahte leat unnán dieđut das makkár eavttuid mielde meroštít dan guđe boazoeaiggádiin boazodoallu lea váldoealáhussan. Viidáset váilot dieđut das man muddui doarjagat dorjot dán joavkku boazoeaiggádiid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta háliida kártet sin geain boazodoallu lea váldoealáhussan, vrd. Dieđ. St. 9 (2011–2012).

Doarjagat leat veahkin joksamis ekologalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari

Buot doarjagat leat veahkin joksamis ekonomalaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari, seammás go doarjagat siidaosiide maiddá galget ávkkuhit dasa ahte joksat eará oasseulbmiliid. Ovdamearka dihte galgá miessenjuovvandoarjja ja earenoamáš doarjagat siidaosiide Oarje-Finnmárkku boazodoalloguovllus movttiidahttit stuorimus lági mielde buvttadeami.⁵¹

Resursarehketdoalu logut čájehit ahte sihke Nuorta-Finnmárkku ja Oarje-Finnmárkku njuovve badjel 30 000 bohcco 2009/2010, ja mearri lea lassánan 2000/2001 rájes. Njuovvan-

mearri Buolbmágis/Várjagis lea mealgat badjelis (45-58 proseanta) go muđui Finnmárkku (30-35 proseanta). Oppalaš njuovvanmearri ii leat leamašan doarvái sihkkarastimis boazologu guotumiidda.

Doarjagiid beaktu vai joksat kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari

Ekonomalaš ceavzilvuolta lea eaktun jus galgá joksat kultuvrralaš ceavzilvuoda. Dattege gávdnovit earalágan doarjagat mat njuolgut leat heivehuvvon kultuvrralaš ceavzilvuoda mihttomearri, nugomat čálgoortnegat ja doarjagat rekrutterema ja dásseárvvu várás. Leat čadahuvvon guorahallamat mat duodaštít hástalusaid das movt sadjásašortnet doaibmá ja man viidát, gealbudoaimmain nuoraid várás⁵² ja doaibmabijuid mat galget ovddidit dásseárvvu boazodoalus.

Sadjásašortnega guorahállamis mii čadahuvvui jagi 2007:s ovdanbohtá ahte lea dárbu buoridit ruđalaš doarjaga buohcama dihte ja ahte gávdnat gelbbolaš sadjásaččaid maid lea hástalus. NBR čujuha sáhkkehállamis ahte lea dárbbalaš buoridit čálgoortnegiid sihke sadjásašortnega ja sihkkarastimis bearášovttadaga vejolašvuodaid searvamis boazodoallobargguide. Raporta dásseárvvu birra boazodoalus 2010 rájes čujuhuvvo dasa ahte lea dárbu kártet makkár beaktu ekonomalaš gaskaomiin lea dásseárvvu joksama hárrái.

Sámedikki mearkašumiin 2012-2013 boazodoallošiehtadussii, daddjo ahte dárbbasuvvojit odđa ortnegat mat áimmahuššet bearraša gullelašvuoda boazodollui. Sámediggi čujuha dasa ahte jus bearášvuodustuvvon struktuvra vel eanet geahnohuhttojuvvo de dat čuočcá boazosámi kultuvrra ceavzilvuhtii. Departemeanta čujuha Dieđ. St. 9 (2011-2012) man dehálaš lea ahte bargu dásseárvvuin boazodoalus čuovvoluvvo systemáhtalaš ja ulbmillaš vuogi mielde.

Oktavuolta gaskal ekonomalaš gaskaomiid ja boazodoallolága

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta deattuha sáhkkehállamiin ahte jus galgá lihkostuvvat ekonomalaš gaskaomiiguin de lea dehálaš ahte doarjagat leat heivehuvvon juridihkalaš gaskaomiide. Sihke Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja NBR celket sáhkkehállamiin ahte lea dárbbalaš ahte lea lagas čanastat boazodoallolága boazodoallošiehtadusa doarjagiid gaskkas.

50) Boazologu gáibádusat rivdet go doaibmanjuolggadusat alimus boazologuin lea dohkkehuvvon Boazodoallostivrras.

51) Lea miessenjuovvandoarjja ja árranjuovvandoarjja. 2011/2012 rájes árranjuovvandoarjja loahpahuvvo. Oarje-Finnmárkku lea álggahuvvon sierra geahččalanortnet 2009/2010 rájes.

52) Oahppostipeanda lea ordnet mii galgá ceahkkálagaid mielde heaittihuvot golmma jagi badjel 2009 rájes, vrd. Sd.prp. nr. 76 (2008-2009).

Govvideaddji: Lars H. Krempig/krempig.no

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta aiddostahtta ahte departemeanta áigu laktit eavttuid man mielde oažžu doarjagiid boazodoallošiehtadusa bakte dasa ahte siidaosait čuvvot orohagaid geahpidanplánaid. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá ahte boazologu mearrideapmi doaibmanjuolggadusain oktan geahpidanplánain siidadásis, dagaha vejolažžan buorebut go ovdal laktit oktii ekonomalaš gaskaomiid juridihkalaš gaskaomiiguin.

Vai sáhtta čadahit mearriduvvon boazologu geahpidemiid ja seammás dássádallat ekonomalaš dietnasa beroštumiid, dadjá Stáhta boazodoallohálldahus ja Oarje-Finmmárkku guovllustivra ahte soames boazoeaiggádat dáidet šaddat heaitit ealáhusas. Boazodoallostivra čujuha dasa ahte sosiála ja kultuvrralaš váikkuhusat jođanis boazologu stuorrát, ja ahte lea dárbbášlaš vuhtiiváldit olmmošlaš beliid dán barggus. Stáhta Boazodoallohálldahus dadjá sáhkkehállamis ahte ii gávdno strategijja daid boazoeaiggádiid ektui geat šaddet eret ealáhusas. Sámediggi ja Boazodoallostivra čujuhit sáhkkehállamiin ahte boazologu geahpideami ferte dássádallat dainna deasttain ahte seailluhit boazoealáhusa sámi kultuvrra guoddin.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkehállamis ahte departemeanta miela mielde

lea dárbbun lagabui geahčedit siiddaid, siidaosiid logu, boazologu ja ealáhusdietnasiid boazodoalus.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čujuha dasa ahte 2012/2013 boazodoallošiehtadusas lea departemeanta ja NBR šiehttan ahte galgá nammaduvvot bargojoavku mii galgá bargat:

- kártemis gallis válljejit heaitit boazodoaluin
- kártet váikkuhusaid čálguin ja servodahkii
- čohkket dieđuid vejolaš doaibmabijuid dálá váikkuhangaskaomiin mat sáhttet geahpidit negatiivva váikkuhusaid
- árvvoštallat man muddui dálá ortnegat leat heivehuvvon ulbmiljovkui ja boazodoallopolitihka mihttomeriide

5.3.2 Márkan- ja njuovvandilli

Bures doaibmi márkan leat eaktun jus galgá sihkarastit ceavzilis boazodoalu, vrd. Dieđ. St. 9 (2011–2012). Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dadjá sáhkkehállamis ahte bures doaibmi márkan lea dehálaš boazoeaiggádiidda go galget čuovvut doaibmanjuolggadusa gáibádusaid ahte geahpidit boazologu. Dát mearkkaša ahte lea dohkálaš njuovvannákca, ja ahte leat buori vuogádagat mat sihkarastet biergovuovdima ja ahte biergu joavdá geavaheddjiide.

Márkandoaimmat galget láchčojuvvot dasa ahte elliidlohku heivehuvvo guohtumiidda almmá dahkamis stuora váikkuhusaid biergohaddái.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta mielas hálddahusa galgá láchččet márkani heivehuvvon doaibmajuid, muhto deattuha sáhkkhallamis ahte lea ealáhusa válđoovdasvástádus fuolahit njuovvama ja biergobuktagiid vuovdima. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta dattege aiddostahtá Prop. 84 S (2010–2011) ahte lea dárbu ahte Stáhta njuolgut searvá ja čuovvola boazologu heiveheami Finnmárkkus.

Njuovvankapasitehta

Sáhkkhallamis cealká Oarje-Finnmárkku guovllustivra ahte váilevaš njuovvankapasitehta lea leamašan hástalus boazoeaiggádiidda, ja ahte leat stuora hástalusat čadahit njuovvamiid ovdal go johtet dálveguohtumiidda. Sáhkkhallamiin duodašta NBR ja Nuorta-Finnmárkku guovllukantuvra dán dili. Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku guovllukantuvrrat čujuhit sáhkkhallamiin dasa ahte njuovvan ovdal juovllaid lea buot buoremus vai seastá dálveguohtumiid ja oažžu buoremus hatti gorudiin. Oarje-Finnmárkku guovllustivra čujuha viidáset dasa ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta vel eanet livččii galgan láchččet vejolašvuoda čadahit jahkodatnjuovvama ja fealtanjuovvama ja nu sihkkarastit doarvái njuovvama čakčat. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta duodašta Prop. 84 S (2010–2011) ahte leat leamašan hástalusat njuovvat čakčat 2009/2010 ja 2010/2011 áigodagain. Váttis márkandilli ja heajos máksinnákca Finnmárkku njuovahagain, dagahii ahte máŋga boazoeaiggáda eai beassat njuovadit. Dán dadjá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta leamen okta sivain dasa go árranjuovvadoarjja lea heaittihuvvon ja ahte lea ásahuvvon muddenrájus.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta čuoččuha Dieđ. St. 9 (2011-2012) ahte teknihkalaš njuovvannákca lea doarvái, muhto ahte dárbbášuvvo buoret oktiiveiveheapmi gaskal ealáhusuorggi ja boazoealáhusa vai njuovvadeapmi sáhte juhkkonjuvvot áigejuovdilis njuovvanáigodagaid mielde, ovdal ragaha, ovdal juovllaid ja dálvenjuovvadeapmi. Prop. 84 S (2010–2011) oaidná departemeanta ollislaš árvvoštallama vuodul ahte ain lea ávkkálaš strategiija movttiidahttit iešgudetge oassalaččaid bohccobierggu árvoviddjii válđimis stuořit ovddasvástádusa lasihit njuovvama, ovdánahttimis buktagiid ja kvalitehta, ja nu maiddái bohccobiergovuovdima. Árvvoštallama vuodđun lea dat eaktu ahte márkani- ja njuovvandilli

boahhte áigodaga rájes lea normaliserejuvvon, earret eará haddedásiin mii čielggada márkana. Jus nu ii leat, de departemeanta lea gearggus čadahit odđa guorahallama. Oanehat áiggi sisa lea dárbbášlaš ruhtademiin boazodoallošiehtadusa rámmaid siskkobealde ja eanet njuolga doaibmajut mat dágahit dásseis márkana.

2010 bohccobiergomárkana kártemis aiddostahttojuvvo ahte njuovvankapasitehta ferte lasihuvvot vai galget leat čoahkáiduvvon čakčanjuovvamat. Guorahallamis eai leat aiddostahtán man muddui lea kapasitehta hálddašit dárbbášlaš boazologu geahpidemiid, eai ge movt dat sáhtá váikkuhit bohccobiergohatti. Finnmárkkus šaddat lasihit jahkásaš njuovvanmeari sullii 12 000 bohccuin čuovvovaš golmma njuovvanáigodagain vai boazolohku geahpiduvvo doaibmanjuolggadusain mearriduvvon lohku 2015 rádjai. Dat mearkaša ahte njuovvanmearri ferte lasihuvvot 20 proseanttain juo boahhte njuovvanáigodaga álggu rájes.⁵³

Muddenrájus ja bohccobiergohaddi

Bohccobierggu márkanihaddi lea oktan dain beliin mai váikkuhit boazoeaiggáda ekonomii, ja njuovvanmovtta. 2002/2003 Boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiid oktavuodas de šiehtadallanbealit sohpe sisafievrridit friddja haddehábmema dan suoji siskkobealde maid buktinsuodjalus dagaha. Boazodoalu oppalaš rehketoalu mielde lea 2010 biergohaddi (ruvdno juohke biergokilos vuovdujuvvon njuovahaga bakte) sullii 68 ruvdno juohke biergokilos Nuorta-Finnmárkkus ja 60 ruvdno biergokilos Oarje-Finnmárkkus. Biergohaddi lei buot alimus dásis jagi 2008:s, muhto lea 2008 rájes njiedjan 9,3 proseanttain Nuorta-Finnmárkkus ja 19 proseanttain Oarje-Finnmárkkus.⁵⁴

2009/2010 njuovvanáigodagas, njuovvan Finnmárkkus measta oalát bisánii maŋŋil golggotmánu. Guorahallan maid Norgga eanandoalloekonomalaš dutkamiid instituhtta čájeha ahte ledje máŋga siva dasa go njuovvan bisánii, earret eará alla hattit, finánsaroassu, márkaniid manaheapmi earenoamážit stuoorra ruovttudoallomárkanis, váilevaš vuovdaleamit, ja váilevaš lágidansoahpamušat ja juogadančovdosat vai oažžut bohccobierggu gávppiide.

53) 2009/2010 njuovve oktiibuot 61428 bohcco. Jus galgá njuovvat 12 000 eanet bohccuid čuovvovaš golmma njuovvanáigodagaid dábálaš njuovvanmeari ektui, de dat mearkaša ahte njuovvanmearri lassána 20 proseanttain 2012:s, 24 proseanttain 2013:s ja 32 proseanttain 2014:s. Vaikko njuovvanmearri proseantaoasi mielde lassána, de bohccuid lohku mat njuovvovuvvojit njiedjá go boazolohku maid njiedjá. Meroštallamat eakudit ahte proseanttalaš lassáneapmi lea stádis.

54) Logut leat nominála hattit

Dilálašvuohta dagahii ahte šiehtadallanoassálaččat 2010 čavčča šihte álggaheamis oanehisáigge doaibmabijuid vai sihkkarastit eanet njuovvama ja Finnmarkku bohccobierggu vuovdima. Mearriduvvui ásahit eahpedábalaš doarjaga bohccogorudiid fievrredeapmái njuovahagas muohkadanfitnodagaide, ja soahpamuš ahte stáhta galggai oastit bohccobierggu. Dán boadusin lea ahte 2012 oddajagimánu 1. beaivvi lei 417 tonna bohccobiergu rádjosis, bodii ovdan Stáhta fállaldagas 2012/2013 boazodoallošiehtadallamiidda. Dieđ. St. 9 (2011-2012) mielde gáibida muddenrájus viidásat čuovvoleami stáhta bealis. Soabatmeahtunvuodat čuovvoleames ja heaittiheames muddenrádjosa, mii ásahuvvui 2010/2011 njuovvanáigodahkii, dagahii ahte NBR botkii 2011/2012 boazodoallošiehtadallamiid. NBR váivašuvai dainna ahte muddenrájus galggai njeaidit bohccobiergu márkanhatti. Dieđ. St. 9 (2011-2012) ja márkanlávdegotti sáhkkehallamin boahtá ovdan ahte muddenrádjosa hálldašeapmi lea dagahan ahte hattit rámbuvrrain leat njiedjan ja lasihan bohccobierggu vuovdima.

Sámediggi čujuha dasa ahte muddenrájus govvida váttis márkandili. Dat ahte ollu bohccot leat vuommehuvvon dagaha ahte bohccot leat deahkeheamit, vuollegis biergohattiid ja heajut biergovuovdima, mii fas dagaha ahte boazoeaigádat gillájit ekonomalaččat. Sámediggi cealká ahte berrešii árvvoštallat muddet bohccobierguvuovdima vai eastada stuorra erohusaid hattiin, buvttadeamis ja vuovdimis. Dieđáhusas St. 9 (2011-2012) deattuha ahte eanemus vuogasin dál lea árvvosmahttit bohccobierggu árvovidjji boazodoallošiehtadusa gaskaomiiguin ovdalii aktiivvalaččat muddet bohccobiergomárkana.

Vuovdaleapmi, váráiduhttin ja buvttaovdánahttin Norgga eanandoalloduktama instituhta raporttas, *Kártemis bohccobierggu márkandili* (čálus 2010-17) čujuhuvvo hástalusaide nugomat alla haddi, ja márkanosiid manaheapmi (earenoamážiid stuorra ruovttudoallomárkanis), váilevaš vuovdalandoaimmat, lágidansoahpamušat ja váráiduhhtončovdosat. Raporttas deattuhuvvo ahte buot njuovahagain ja muohkadanfitnodagain vásihit váttisin vuovdit bohccobierggu borramušgálvorámbuvrraide, ja ahte ii gávdno oktasaš vuovdinkanála man bakte vuovdit bohccobierggu. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ja Sámediggi duodaštit dáid hástalusaid sáhkkehallamiin.

Moniid ja biergguid bajásčuvgehuskantuvra čadaha vuovdalandoaimmaid ruđaiguin mat boazodoallošiehtadusa bakte leat juolluduvvon. Kártenbargu man Norgga eanandoalloduktama instituhta čadahii 2010:s duodašta ahte lea leamašan heajos plánan, unnán ovtasbargu ja oanehisáiggi bušeahtta – mii lea unnidan beavttu ánggirdankampánjjas. 2010/2011 boazodoallošiehtadallamiin ásahuvvui bohccobiergu márkanlávdegoddi. Márkanlávdegotti váldobargun lea láchččet bohccobierggu vuovdalanággirdeami ja fuolahit ahte dárbbalaš márkandoaimmat álggahuvvojit. Márkanlávdegoddi cealká ahte geahpidanplánat mat čuvvot doaibmanjuolggadusaid mielde maiddái galggaše ovdanbiddjot márkanoassálaččaide, vai lea vejolaš oktiivevehit lassáneaddji vuovdalandárbbu ja vuovdima fitnodagain.

Govvideaddji: Matprat.no/Moni ja bierggu basjásčuvgehuskantuvra

6 Árvvoštallamat

Lea bajitdási mihttomearrin ahte boazodoallu galgá leat ceavzil, sihke ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat. Eanandoalloválddegoddi cealká Evttohusas 167 S (1991–1992) ahte lea čielga siskkáldas sorjavašvuhta boazodoallopoltihka golmma mihttomeriid gaskkas: ekologalaš ceavzilvuoda vuodul čuovvu ekonomalaš ceavzilvuoda, ja oktiibuot dagaha ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda vejolašvuoda áimmahuššat ja ovdánahttit kultuvrralaš ceavzilvuoda. Dát sorjavašvuhta ferte adnot vuodđun go hábmet váikkuhangaskaomiid boazodoallopoltihkas.

Guorahallan čájeha ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta Riikkadárkkástusa ovddit guorahallama rájes, Dokumeanta 3:12 (2003–2004) *Finnmárkku guohtumiid ceavzilis atnu*, lea dagahan buoret vuodu árvvoštallat ahte leatgo boazodoallu ekologalaš ceavzil. Árvvoštallojuvvo positiivvalažžan ahte dát mihttomearri lea operationaliserejuvvo das go leat mearridan rádjeárvvuid njuovvanviehkagiidda ja biergobuvttadeapmái.

Guorahallan maiddái čájeha ahte ain lea mealgadis váilivuodat Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta stivrejumis ja gaskaomiid anus vai joksat ceavzilis boazodoalu mihttomeari.

Ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat čadahuvvon. Storra oassi Finnmarkku duoddaris lea badjelmearálaččat guođuhuvvon, danin go boazolohku ii leat heivehuvvon guohtumiidda. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat sihkkarastan boazologu dohkálaš geahpideami vai joksat ekologalaš ceavzilvuoda. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas leat viidásset maiddái váilivuodat boazodoallosuorggi ulbmil- ja boadusstivrejumis danin ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda mihttomearit eai leat operationaliserejuvvo boadusindikáhtoriiguin. Dat dagaha váddásiin duohtandahkat ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Oktiibuot čájeha guorahallat dasa ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat čuovvolan mearkkašahtti dilálašvuodat mat maiddái namuhuvvojedje Dokumeantas 3:12 (2003–2004).

6.1 Ceavzilis boazodoalu mihttomearri ii leat ollašuhthuvvon

Ekologalaš ceavzilis boazodoallu:

Ekologalaš ceavzilis boazodoallu eaktuda ahte boazolohku lea heivehuvvon guohtumiidda, ja guohtunvalljodagat galget hálldašuvvot nu ahte guohtumat eai oalát guorbba ja heajuduhttit árbevirolaš ealáhusvuodu. Jagi 2011 lea Boazodoallostivra fas mearridan alimus boazologu, ja Finnmarkku boazolohku galgá geahpiduvvot 20 proseanttain vai šaddá lea ekologalaš ceavzilis ealáhus.

Guorahallan čájeha ahte Finnmarkku jeagelguohtumiid viidodat ja assodat lea dakkár dásis maid ii sáhte gohčodit ceavzilin. Mañimus guohtuniskadeamis ovdanboahdá ahte 2009:s lei badjel 50 proseanta lea guorban ja sullii 40 proseanta jeagelgokčasis leat unnon. Viidásset čájeha guorahallan ahte 90 proseanta jeagelgokčasis lea vuolábealde dan ráji goas dat buot buoremusat fas buvtada odđa jeahkáliid. Guohtunvalljodagat leat eanemusat gollat gidđa- ja čakčaguohtumiin ja árra dálveguohtumiin.

Guorahallan čájeha maiddái gaskamearálaš njuovvanviehkagat biergobuvttadeapmi 2006–2010 áigodagas ii leat ovttavásttolaš rádjeárvvuiguin mat leat vuodđun ekologalaš ceavzilis boazologus. Dilálašvuoda lea duodalaš buot guohtunguovlluin Nuorta- ja Oarje-Finnmarkkus, earret Buolbmágis/Várjjagis.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat sihkkarastán boazologu geahpideami, nu movt Storradiggi lei eaktudan. Boazodoallostivrra 2002 mearriduvvon alimus boazolohku Oarje-Finnmarkkus ja 2006 Nuorta-Finnmarkkus, ii leat čadahuvvon. Baicca lea boazolohku lassánan sullii 40 proseanttain 2002 rájes 2010 rádjai.

Oktiibuot dát duodašta ahte boazodoallu ii leat ekologalaš ceavzilin ja ahte dat ii hálldašuvvo Storradikki eavttuid mielde. Ekologalaš ceavzilvuoda lea eaktun vai sáhtta sihkkarastit ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda boazodoalus guhkit áiggi vuollái. Danin lea dehálaš ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea mielde sihkkarastimis ekologalaš ceavzilvuoda

dakko bakte ahte fas olaha dássádaga gaskal Finnmárkku boazologu ja guohtumiid.

Ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoallu: Stuorradiggi lea deattuhan ahte galgá leat dohkálaš ekonomalaš ovdáneapmi boazoealáhusas. Guorahallan duodašta ahte ekonomalaš dilli Finnmárkkus lea vearránan danin go biergodietnasat leat unnit go golut buot guovlluin. Guorahallan čajeha viidáset ahte leat stuorra erohusat doaibmabohtosis gaskal Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku, ja maiddá ahte leat stuorra erohusat siskkáldasat guohtunguovlluin. Vuollegis njuovvanviehkagat, vuoliduvvon njuovvanhattit ja mánga eaiggáda seamma siidaoasis dagaha ahte ovdáneapmi ii leat ekonomalaš ceavzilin.

Kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu váilevaš čielggadeami ja váilevaš stivrendieđuid dihte, de ii leat vejolaš iešheanaláčat árvvoštallan mihttomeari ollašuttima. Danin sáhte ekonomalaš ja ekologalaš dilálašvuodaid vuodul, jearrat ahte leatgo kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu eavttut ge ollašuttjuovvon.

6.2 Váilivuodát váikkuhangaskaomiid geavaheamis

Boazodoalu hálddašeapmi lea mánggabealat danin go sihke hálldahussii ja ealáhussii lea juhkkjuovvon ovddasvástádus. Álbmotrievtti geatnegasvuodaid olis lea njuolggadusat das movt guovlu galgá hálddašuvvot. Boazodoalloláhka olis láchčojuvvo boazodollui stuorit siskkáldas iešstivrejupmi, stuorit mielovddasvástádusa ja váikkuhanvejolašvuoda boazoeaiggádiidda. Stuorradiggi lea dattege aiddostahtán ahte boazodoallolága mearrádusat leat hábmejuvvon nu ahte maiddá Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá sáhttit áimmahuššat bajitdási ovddasvástádusas vai olahat ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Stuorradiggi lea earret eará eaktudan ahte departemeantas lea bajitdási ovddasvástádus fuolahit ahte boazolohku ii lassánan badjelii dan maid resursavuodu gierdá.

Boazodoalloláhka ja jahkášaš boazodoallošiehtadusat leat guovddáš váikkuhangaskaoamit vai ollašuttit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Guorahallan duodašta ahte váikkuhangaskaoamit eai leat sihkkarastán ceavzilis boazodoalu. Viidáset čajeha guorahallan ahte gaskaoamit eai báljo obage leat ovttahttojuovvon mii sihkkarastááii beaktilis

váikkuhangaskaomiid geavaheami, ja ahte das leat váikkuhusat mihttomeriid ollašuttima.

Boazodoallolága mielde de galget ráhkaduvvot doaibmanjuolggadusat alimus boazologuin. Doaibmanjuolggadusat leat ovdehussan vai alimus boazologu ja guohtunanu mearrádus galgá čuovvoluvvot. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea beare unnán láchčen vejolašvuoda dasa ahte doaibmanjuolggadusat hábmejuvvojit boazodoallolága mearrádusaid ektui. Guorahallan duodašta ahte lea geavahuvvon njeallje ja bealle jagi hábmet doaibmanjuolggadusaid oktan alimus boazologuin. Viidáset duodašta guorahallan ahte Boazodoallostivra ja Stáhta boazodoallohálldahus alimus boazologu áššemeannudeami álggaddettiin eai lean čielggadan áššemeannudanvuogi Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttain.

Guorahallan čajeha maiddá ahte alimus boazologu mearrideami vuodus eai leat buot jahkodatguohtumiid dilli, nu movt boazodoallolága eaktuda. Boazolohku mii ii leat heivehuvvon buot jahkodatguohtumiidda, ii leat ekologalačat ceavzil. Danin lea dárbbášlaš ahte orohagat hábmejit doaibmanjuolggadusaid maiddá dálvesiiddaide nu movt boazodoallolága § 60 mielde sáhtá dahkat, ja ahte čuovvovaš doaibmanjuolggadusat geasseguohtumiidda vuhtiiváldet guohtunkapasitehta buot jahkodatguohtumiin.

Boazologu geahpideapmái galget hábmejuvvo geahpidanplánat. Guorahallan čajeha ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Boazodoallostivra dahje Stáhta boazodoallohálldahus eai leat hábmen plánaid dahje strategiijaid dasa movt geahpidanplánat galget hábmejuvvo ja čuovvoluvvot. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá fuolahit ahte Stáhta boazodoallohálldahus fuolaha ahte siiddat hábmejit geahpidanplánaid ja ahte dat čuovvoluvvojit. Departemeanta iige leat fuolahat ahte dat váikkuhangaskaoamit mat leat boazodoallolágas ja boazodoallošiehtadusas lea geavahuvvon doarvái bures, nugomat ránggásteamit vai sihkkarastit ahte ceavzilis boazologu mihttomearri duohtandahkkjuovvo.

Viidáset duodašta guorahallan ahte guodoheapmi unnán lea čielggaduvvon orohagaid doaibmanjuolggadusain. Váilevaš čielggaduvvon guohtunvuogitvuodát dagaha dán barggu váttisin. Bargu čielggadeames guohtunvuogitvuodaid, earret eará duopmostuo-

luin, ii galgga eastadit boazologu geahpideames doaimanjuolggadusaid ektui.

6.3 Váilivuodát Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta stivrejumis vai ollašuttit ceavzilis boazodoalu mihtomeari

Konkrehta boadusulbmilat leat guovddáš ovdehusat ulbmil- ja boadusstivrejumis, vrd. Ekonomii-juolggadusaid § 4. Guorahallan čájeha dattege ahte ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihtomeari ii leat operationaliserejuvvon. Eaige leat čielggadan movt galget fáttmasat sámiid beroštumit ja ILO-konvenšuvnna 169 álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid go dát oasseulbmilat galget operationaliserejuvvot. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas váilot dehálaš ovdehusat vai ožžot dehálaš stivrendieđuid vai gávnnaht ahte leatgo ollašuttimin mihtomeariid.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta galgá ráddádallat Sámedikkiin ja boazoealáhusain vai sihkkarastet máhtolašvuoda boazodoalu ja sámi kultuvrra birra iežaset stivrejumis. Odasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta, Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oaivvildit ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta sáhtta buorebut čuovvut ráddádallansoahpamuša, nu ahte Sámediggái ja boazoealáhussii dáhkiduvvojit doarvái dieđut, ja ahte láchčojuvvo rabas proseassa ja searvan árat dásis ovdalgo ášši mearriduvvo. Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta berre árvvoštallat ahte sáhtta go ráddádallangeavadat buoriduvvot. Buoriduvvon ráddádallangeavadat sáhtta nannet mearridanvuodu ja lobálašvuoda Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta stivrejumis.

6.4 Rávvemat

Lea earenoamáš dehálaš ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta fuolaha:

- ahte boazolohku lea heivehuvvon guohtuneatnamiidda vai sihkkarastá ekologalaš ceavzilvuoda.
- ahte geahpidanplánat ráhkaduvvojit, dohkehuvvojit ja čuovvoluvvojit.
- ahte orohagat, siiddat, guovllustivrrat ja Boazodoallostivra ožžot doarvái veahki čadahit daid doaimmaid maid sii galget boazodoallolága mielde, earenoamážit hábmemis ja čuovvoleames geahpidanplánaid.

- ahte vejolašvuodát ja váikkuhangaskaoamit mat juo leat boazodoallolágas ja boazodoallošiehtadusas geavahuvvojit go doaimanjuolggadusat oktan alimus boazologuin galget čuovvoluvvot, dákko bakte árvvoštallat ránggáštemiid vai sihkkarastit ahte mearrádusat čuvvojuvvojit.
- ahte orohagat hábmejit doaimanjuolggadusaid dálveguohtumiidda, nu ahte buot jahkodatguohtumat adnojit vuodđun go alimus boazolohku mearriduvvo.
- ahte guohtungeavaheapmi čielggaduvvo
- ahte boazodoallopolitihkalaš ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu mihtomeari operationaliserejuvvo boadusindikáhtoriiguin vai sihkkarastit dievaslaš stivrejumi.
- ahte árvvoštallet buoridit ráddádallangeavádaga gaskal departemeanta, Sámedikki ja boazoealáhusa.

7 Dieđut čadahuvvon sáhkkehallaamiid birra

- Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta (3 sáhkkehallama)
- Stáhta boazodoallohálddahuš (3 sáhkkehallama)
- Oarje-Finnmárkku guovllukantuvra (2 sáhkkehallama)
- Nuorta-Finnmárkku guovllukantuvra (2 sáhkkehallama)
- Boazodoallostivra (1 sáhkkehallan)
- Oarje-Finnmárkku guovllustivra (2 sáhkkehallama)
- Birasgáhttendepartemeanta (1 sáhkkehallan)
- Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta (1 sáhkkehallan)
- Sámediggi (1 sáhkkehallan)
- Boazopolitiija/meahccepolitiiija (1 sáhkkehallan)
- Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (2 sáhkkehallama)
- Bohccobierggu márkanlávdegoddi (1 sáhkkehallan)
- Boazodoalu riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddáš Guovdageainnus (1 sáhkkehallan)

8 Referánsalistu

Riikkaidgaskasaš soahpamušat

ILO- konvenšuvdna nr. 169 Álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain

Láгат ja láhkaásahusat

Vuoddoláhka

2007 geassemánu 15. beaivvi Boazodoalloláhka

Láhkaásahus doarjagiid birra siidaosiide ja boazoservviide

Stuorradiggedieđáhusat

Dieđ. St. 28 (1991-92) *Ceavzilis boazodoallu*, vrd. Evttoh. S. nr. 167 (1991-92)

Dieđ. St. 9 (2011-2012) *Eanandoallo- biebmodepolitihka*

Stuorradiggeproposišuvnnat

Prop. 84 S (2010–2011) 2010/2011 boazodoallošiehtadusa birra

St.prp. nr. 76 (2008-2009) rievdadusaid birra 2009 stáhtabušehtas jnv.

Evttohusat Stuorradikki

Ealáhuslávdegotti 2004/2005 boazodoallošiehtadusa mearrádusevttohus, bohccobierggus radioaktivitehta goluid gokčama birra, ja rievdadusaid birra 2004 stáhtabušehtas jnv., Evttoh. 242 S (2003-2004)

Dárkkistan- ja vuoddudanlávdegotti mearrádusevttohus Riikkadárkkástusa Finnmárkku guohtunvalljodagaid ceavzilis anu guorahallama birra, Evttoh. 111 S (2004–2005)

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2006/2007 boazodoallošiehtadusa birra, bohccobierggus radioaktivitehta goluid gokčama birra, ja rievdadusaid birra 2006 stáhtabušehtas jnv., Evttoh. 222 S (2005-2006)

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2005/2005 boazodoallošiehtadusa birra, bohccobierggus radioaktivitehta goluid gokčama birra, ja rievdadusaid birra 2005 stáhtabušehtas jnv., Evttoh. 226 S (2005-2005)

Mearrádusevttohus ealáhuslávdegottis lága boazodoalu birra (boazodoallolága), Evttoh. 72 L (2006-2007)

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2008/2009 boazodoallošiehtadusa ja 2008 stáhtabušehta rievdadusaid birra jnv., Evttoh. 319 S (2007–2008)

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2009 stáhtabušehta juolludemiid birra, kapihttalat mat gullet Ealáhus- ja gávpedepartemeanta, Guolástus- ja riddodepartemeanta, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta vuollái ja soames kapihttalat mat gullet Odasmahttin- ja hálddahušdepartemeanta (rámmaguovllut 9, 10 ja 11), Evttoh. 8 S (2008-2009) bušehta birra.

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2009/2010 boazodoallošiehtadusa ja 2009 stáhtabušehta rievdadusaid birra jnv., Evttoh. 374 S (2008-2009)

Ealáhuslávdegotti mearrádusevttohus 2010 stáhtabušehta juolludemiid birra, kapihttalat mat gullet Ealáhus- ja gávpedepartemeanta, Guolástus- ja riddodepartemeanta, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta

vuollái ja soames kapihttalat mat gullet Odasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta vuollái (rámmasuorggit 9, 10 ja 11), Evttoh. 8 S (2009-2010)

Ealáhuslávdegotti 2010/2011 boazodoallošiehtadusa mearrádusevttohusa, ja 2010 stáhtabušeahta rievdadusaid birra jnv., Evttoh. 365 S (2009-2010)

Dárkkistan- ja vuodđudanlávdegotti mearrádusevttohus Riikkadárkkástusa hálddašanrevišuvnnaid čuovvoleapmi mat leat meannuduvvon Stuorradikkis, Evttoh. 187 S (2010–2011)

Cealkámušat

Gonagaslaš cealkámuš dan birra movt ráddádallamat Sámedikkiin galget čadahuvvot, suoidnemánnu 2005.

Dokumeanttat Riikkadárkkástusas

Dokumeanta nr. 3:12 (2003-2004) Riikkadárkkástusa Finnmárkku guohtunvalljodagaid ceavzilis geavaheami guorahallan

Dokumeanta nr. 3:1 (2010–2011) Riikkadárkkástusa hálddašanrevišuvnnaid čuovvoleapmi mat leat meannuduvvon Stuorradikkis

Dokumeanttat gáiddus ossodagain

Boazodoallohálddahus, Resursarehketdoallu jagiid 2000/2001 rájes gitta 2010/2011 rádjai.

Ekonomalaš lávdegoddi, Boazodoalu oppalaš rehketdoallu jagiid 2000/2001 rájes gitta 2010/2011 rádjai

Stáhta fálaldat 2012/2013 boazodoallošiehtadallamiidda

Sámedikki mearkkašumit boazodoallošiehtadallamiidda 2012/2013 šiehtadusjahká

Njuolggadusat

Stáhta ekonomiijastivrema njuolggadusat mearriduvvon 2003 juovlamánu 12. beaivi (Ekonomiijanjuolggadusat)

Juolludusnjuolggadusat mearriduvvon 2005 miessemánu 26. beaivvi

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, *Oaivádus ekologalaš ceavzilis boazologu mearrideapmái*, juovlamánu 2008

Bagadus guovllustivrraid nammadeami ja doaimma birra. Mearriduvvon Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas 2009 oddajagimánu 5. beaivvi.

Bagadus Boazodoallostivrra nammadeami ja doaimma birra. Mearriduvvon Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas 2009 oddajagimánu 5. beaivvi.

Fágagirjjálašvuohta ja čielggadeamit

Nurut Romssa raporta *Finnmárkku duottar – Buožoguohtumiid kárten ja goziheapmi, stáhtus 2009/2010* čakča-, gidđa- ja dálveguohtumiin Oarje-Finnmárkkus ja Nuorta-Finnmárkkus

NINA raporta *Goziheames dálveguohtumiid Oarje-Finnmárkkus ja Kárášjogas 1998-2005-2010* lea adnon govvideames ovdáneami Sis-Finnmárkku guohtumiin.

Gaare, E. & Tømmervik, H. 2000. Goziheames jeagelguohtumiid Finnmárkkus. NINA bargodiedáhus 638: 1 – 31.

Norgga eanandoallodutkan instituhtta, *Boazodoallu – odđa gaskaoamit, lassánan árvoháhkkan*, NILF-raporta 2002-9.

Norgga eanandoalloodutkan instituhtta, *Kártemis bohccobierggu márkandili*, Čálus2010-17.

Bargojoavkku raporta 2010 golggotmánu 21. beaivi, *dásseárvu boazodoalus – Nissonolbmuid haga bisánan boazodoallu* (NBR ja stáhta Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bakte álggahan 2010–2011).

Lie, Vistnes ja Nellemann (2006): Bartahuksen boazodoalloguovlluin. Bartahuksema viidodat, váikkuhusat boazodollui, ja plána- ja áššemeannudeapmi guovlluin gos lea sámi boazodoallu. Raporta 2006:5. Norut NIBR Finnmárku.

Vistnes, Nellemann ja Bull (2004): Luonddumeassamat boazoguohtunguovlluin. Biologiija, juridihkka ja strategiijat huksenáššiin. NINA fáddágiha 26. Troandin 2004.

Reivvet

Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas reive beaiváduvvon 2012 njukčamánu 16. beaivvi Finnmárkku ceavzilis boazodoalu hálddašandárkkástus – *Váldogorahallama raportaárvalus*.

285 18 4 588 3 6 554 735 394 216 2 577 634 492

241 344

Trykk: 07 Gruppen AS 2012

Riksrevisjonen
Pilestredet 42
Postboks 8130 Dep
0032 Oslo

sentralbord 22 24 10 00
telefaks 22 24 10 01
postmottak@riksrevisjonen.no

www.riksrevisjonen.no

23 257 -3 918 240 1 255 712 474 320 120 3 924 22 781 329 781 5